

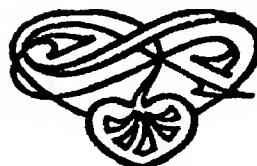


# **E S T E R**

**A F**

**„VARTENIE“**

**OVERSAT AF N. P. MADSEN**



**KØBENHAVN**

**KIRKELIG FORENING FOR DEN INDRE MISSION  
I DANMARK — THOR PONTOPPIDAN (SILLOAM V)**

**1909**

**Kbhvn. F. — J. Fischmann.**

## I.

### Bedros Effendi og Ester.

Tigris skinnede som Sølv i Fuldmaanens Straaler.  
Ved dens Bred ragede den gamle Fæstning Diarbekr op,  
mørk og truende.

Det var en sen Foraarsaften. Luften var isnende kold.  
Bedros Effendi Kasparian kunde ikke sove. Hvileløs gik  
han frem og tilbage paa Stenbroen i Gaarden. Han var  
45 Aar, men hans graa Haar og Skæg, der skinnede i  
Maanelyset som Sne, gav ham et ældre Udseende. Der var  
noget fornemt i hans Holdning. Hans Hoved var sækket,  
og Øjenbrynen trukket sammen, som om han rugede  
over noget.

Pludselig stødte han sin Fez op i Nakken og udbød  
halvhøjt:

„Min Gud, gives der da ingen Taknemmelighed mere  
i Verden. Det er kun en Uge siden, jeg frelste dem

fra et aarelængt Fængsel og skrækkelig Tortur, og nu dette Brev! Hvem kan mon have skrevet det?"

Kasparian standsede, tog en smudsig, krøllet Seddel op af Lommen og gav sig til at undersøge den ved Maanelyset, der næsten straalede ligesaa klart som Dagslyset i Norden.

„Nej," mumlede han, „jeg begriber ikke, hvem der kan have skrevet det. Haandskriften er aabenbart for-drejet, Bogstaverne ligner ikke hinanden, og hele Stilen er skruet og unaturlig. Han læste:

„Kasparian, din Tid er forbi. Blodet, der flød fra de myrdede Armeniere i Sassun, raaber om Hævn. Flygtningerne samler sig foran din Dør, og du svigter Armeniens Sag og plejer Venskab med Tyrkerne. Men du skal vide, Forræder, at dine Dage er talte, thi over os troner en retfærdig Gud.“

Med et Suk stak han Seddelen i Lommen og begyndte atter at gaa uroligt frem og tilbage.

„Forræder!" gentog han langsomt, som om han forsøgte at forstaa den hele Betydning af Ordet. „Forræder! Vore Patrioter, Forkæmperne for Armeniens Sag, kalder altsaa deres bedste Venner Forrædere. Og de vil befri det arme Land. Herre, min Gud, forbarm dig over os, thi du er vor eneste Redning i vor fortvivlede Stilling —

undertrykket af Tyrkerne, svigtet af Europa og endog truet af vore egne Landsmænd.“

Lette Fodtrin nærmede sig, og der lød et sagte Klir af Guldsmykker, men Kasparian hørte det ikke.

„Fader!“

Han standsede.

„Er det dig, Ester? Kommer du saa sent, mit Barn? Hvorfor ligger du ikke i din Seng?“

Den unge Pige løftede sine mørke Øjne op paa ham og svarede stille:

„Jeg kunde ikke sove, Fader. I to Timer har jeg ligget og betragtet dig. Hvorfor er du saa nedslaaet? Er det Brevet, jeg gav dig, som har bedrøvet dig?“

Et Øjeblik stirrede Kasparian ligesom fraværende paa sin Datter, saa spurgte han hurtig:

„Hvem gav dig det Brev?“

„En Tiggerske, der stod ved Døren og bad om Brød. Jeg skulde maaske ikke have modtaget det?“

Kasparian smilede.

„Jo, mit Barn. Du kunde jo ikke vide, hvad det indeholdt. Og det gør heller ingen Ting. Jeg er en gammel Mand, min Skat, og har mange Genvordigheder. Bryd bare ikke dit Hoved med det, men vær glad og lykkelig.“

Men Ester var ikke tilfreds.

„Fader,“ sagde hun i en næsten bebrejdende Tone, „hvorledes kan jeg være glad og lykkelig, naar du er bedrøvet? Sig mig — er Brevet igen fra de revolutio-nære?“

Før Kasparian kunde svare, blev Nattens Stilhed af-brudt af stærke Trommeslag og øredøvende Toner fra orientalske Musikinstrumenter .

Ester fo'r sammen.

„Morgenrøden dæmrer allerede,“ hviskede hun, „og om lidt maa Tyrkerne begynde at faste igen. Jeg er glad ved, at Ramazanen snart er forbi. Den vilde natlige Tum-mel gør mig altid angst.“

Faderen strøg kærtregnende hen over hendes sorte Haar.

„Ja, min Pige, men det er jo din egen Skyld. Hvis du var gaaet i Seng og havde sovet, saa havde du slet ikke hørt Larmen. Se — der lyser allerede den kommende Dag.“

Ester saa op mod Himlen, hvor Maanens Skin be-gyndte at bleges.

„Fader,“ sagde hun, „de matte Stjerner deroppe, er det Haiks\* Bælte og Sværd? Jeg har næppe lagt Mærke til dem i det straalende Maaneskin.“

\*) Haik er efter Sagnet Armeniernes Stamfader.

„Ja, mit Barn,“ svarede Faderen. „I Maanens Skin er de blege og matte. Men gaa nu i Seng, min Rose, ellers bliver du ogsaa bleg i Morgen.“

Han kyssede hende ømt paa Panden, og tövende gik hun ind i Huset.

Endnu en Gang saa Kasparian op imod Stjernerne.

„Blege og matte,“ gentog han; „skal det mon være et Varsel om Haiks Børns ulykkelige Skæbne i vore Dage?“

## II.

### Kurderpassiar.

„Hassan Agha, hvor spiser du til Aften i Aften?“

I Spørgerens Blik laa noget glubende, der mindede om en hungrig Ulv. Hassan Agha trak ligegeyldig paa Skuldrene og sagde:

„Allah er god, Mustafa Effendi har indbudt mig.“

„Kadien — Dommeren?“ Kurdens Blik blev endnu mere glubsk. Der spiste jeg til Aften i Gaar — en Tjener hentede mig. — Aldrig i mine Dage har jeg smagt saa herlige Postejer. Men ved Allah, jeg havde ikke Spor af Appetit. Jeg havde allerede spist til Aften tre Gange, og derfor kunde jeg ikke tvinge mere end syv Paclavas ned.“

„Det var Skade,“ svarede Hassan Agha tørt. „Hvad vi fortærer hos andre, er jo ren Gevinst.“

De to Kurder gik igennem Diarbekrs snævre Gader. Hassan Agha var Stammens Høvding. Hans Blik var

kækt som en Ørns, og hans lange sorte Skæg skinnede blankt. Sandsynlig var hans Dragt den samme, som hans Forfædre, Mederne, en Gang havde baaret. I Orienten veksler Moderne kun langsomt. I det brede Bælte stak en Mængde Revolvere og Dolke, og i hans Turban bar han et Tegn, der mindede om, at han hørte til Hamidieh-Regimentet, Kejserens Livregimenter.

Zilfo, hans Ledsager, tilhørte den samme Stamme. Dog bar han ikke Hovedet saa højt som Hassan Agha, men hans Øjne lyste af dyrisk Lidenskab.

En Stund gik de tavse ved Siden af hinanden. Zilfo grundede over, hvad Hassan Agha havde sagt, og denne betragtede ligegyldig nogle Grupper af Tyrker, der søgte at finde et eller andet Tidsfordriv for de sidste tre, fire Timer af Dagen. Det var nemlig Ramazan, den hellige Maaned, og alle troende fastede eller sov om Dagen og spiste om Natten.

„Hassan Agha, hvorfor staar man og stirrer paa Muren derhenne?“ spurgte Zilfo, da de nærmede sig en Moské. „Det synes at være en Seddel, der er slaaet op. Hvad kan der mon staa paa den?“

Paa Moskéen var ophængt en Plakat med store tyrkiske Bogstaver. Men da Plakater kun har Værd for dem, som kan læse, og da denne Kunst er ukendt blandt de lavere Klasser i Tyrkiet, saa var der ved Siden af

Plakaten opstillet en Mand, der med høj Røst forelæste Indholdet. Tilhørernes Øjne funklede. Hassan og Zilfo stod i Udkanten af Mængden og fik kun Slutningen at høre.

„Derfor, rejs Eder, I troende, I Disciple af den store Profet,“ læste Manden. „Rejs Eder og slaa alle de Kristne ned.“

En Mumlen gik igennem Forsamlingen, da han holdt inde.

„Brødre,“ lød en skingrende Stemme, „om faa Dage skal vi fejre Bairam. Kom med til den store Moské og hør Shejken af Zilan.“

„Shejken, Shejken!“ lød det fra alle Sider. „Vi vil høre Shejken.“

„Lad os gaa med,“ sagde Hassan til sin Ledsager. „Shejken opholder sig her kun kort Tid; maatte Allah velsigne hans Pilgrimsfart til Mekka!“

„Det er en hellig Mand,“ sagde Zilfo. „En af hans Disciple fortalte mig forleden, at han i hele Døgnet kun spiser en eneste Dadel fra Kalifen af Bagdads Have.“

Hassan Agha smilede haanlig.

„Fortalte en af hans Disciple det?“ spurgte han uden at se paa sin Ledsager. „Sidste Sommer var han med os i Sassun — jeg kender ham nok. Et Ord af ham er nok til at gøre Mirakler. Hans Stemme var i Stand til

at vække døde. Havde han ikke været med, saa var de van tro Hunde ikke saa fuldstændig blevet tilintetgjort. Lettere kunde man tælle Regndraaberne end de Armeniere, der faldt for vort Sværd.“

Zilfo lyttede spændt. Han blev aldrig træt af at høre om Tyrkernes Heltegerninger. Under Myrderierne i Sas sun havde han befundet sig paa et lille privat Røvertog.

„Var Armenierne deroppe virkelig revolutionære?“ spurgte han, da hans Ledsager holdt inde for at puste lidt.

„Revolutionære?“ Hassan Agha lo. „Allah véd, hvad der bor i deres Hjerter, men hvorledes kan et Par faa værge sig mod en Flok Ulve?“

„Men nogle af dem gjorde dog Modstand, ikke?“

„Jo, nogle faa Stykker. Det var virkelig lykkedes de Hunde, trods Forbudet, at skaffe sig Vaaben, men selv følgelig var Kurderne ved Regeringens Omsorg godt bevæbnet, ogsaa de, der ikke hørte til Regimentet. Da vi modtog Befalingen til at hugge Armenierne ned, da forsikrede vi dem, at hvis de frivillig vilde udlevere deres Vaaben, skulde vi sørge for deres Sikkerhed, og de fleste af dem troede os. Da det var sket — ja, saa faldt vi over dem, og ingen blev skaanet. Ved Muhameds Skæg, det var et Syn for Guder. Som jaget Vildt flygtede de ind i Bjergene. Efter at vi havde røvet, hvad vi kunde,

brændte vi Landsbyerne af. Vi havde saa mange Fanger, at vi ikke vidste, hvad vi skulde gøre ved dem. De smukke Kvinder byttede vi bort for Heste og de andre for Kør og Æsler. Ja, det var storartet.“

De fremskyndede deres Skridt, og nogle Minutter efter naaede de Porten til den store Moské.

### III.

#### En Prædiken.

En umaadelig Menneskemængde var samlet i Gaarden ud til den store Moské — en broget Skare af alle muhamedanske Nationer. Der saas Tyrker i dadelløs europæisk Klædning, Muessiner, tyrkiske Præster i prægtige, lyse Silkedragter og med hvide Turbaner paa Hovedet. Der var Kurder i deres løse, flagrende Kapper, Arabere, hvis mørke Øjne funklede under deres hvide Hovedbedækning. Hist og her saa man gamle Kvinder fra Isse til Fodsaal indhyllet i deres mørkeblaau Bomulds-slør.

Ansigterne var blege paa Grund af den lange Faste. Dog syntes alle at være i højeste Grad ophidset og med Spænding at afvente, hvad der skulde komme.

I samme Øjeblik Kurderne naaede Moskéen, traadte en lille, bøjet Skikkelse igennem Porten. Støttet til en Stok humpede han af Sted over Gaarden hen til Søjle-gangen, hvor en høj Platform var rejst. Et tykt, grønt Slør

tilhyllede Mandens Ansigt, for at ingen vantros Øje skulde vanhellige det ved sit Blik.

En højtidelig Stilhed indtraadte. Shejken strakte sine Hænder op mod Himlen i Bøn.

„I Allahs, den forbarmendes Navn,“ begyndte han med høj, gennemtrængende Stemme. „O, du Skabningens Herre! O, Allah! Dræb de vantro, der tilbeder tre Guder, dine Fjender, Religionens Fjender. O, Allah, gør deres Børn fader- og moderløse, og ødelæg deres Huse! Lad deres Fødder glide, og giv Muhammedanerne deres Kvinder, deres Børn, deres Slægt, deres Venner og deres Ejendom til Bytte! Hør det, o Skabningens Herre!“

Han holdt inde et Øjeblik. Alles Øjne var rettet paa ham. Saa begyndte han paa ny med flammende Ild:

„O, I trofaste Tilhængere af den hellige Religion, hvor længe skal Allahs og hans Profets Fjender ustraffet leve iblandt Eder? Hvorfor følger I ikke Eders Brødres Eksempel i Sassun? Se, hvad de udførte dør. Oppe i Bjergene ligger Tusinder af Lig ubegravede, et Bytte for Gribbe og Sjakaler. De vantros Huse er ødelagte og forladte, og de forældreløse Børn flakker jamrende omkring. I sin Visdom og Godhed udvalgte Allah mig, sin uværdige Tjener, til at udføre dette hellige Værk.“

Shejken holdt inde et Øjeblik. Saa trak han et sammenfoldet Papir op af Lommen og fortsatte.

„Her er Sultanens egen Skrivelse, hvori han udvalgte mig til Leder af Massakrene blandt Oprørerne i Sassun. Jeg søger ikke jordisk Ære, om jeg end véd, at andre, der trofast adlød Sultanens Vilje, modtog Ordener og Udmærkelser. Vi har nu den hellige Maaned Ramazan. Om faa Dage skal vi fejre Bairam, hører I ikke, hvad Allah fordrer af Eder? Paa alle Moskéer, paa alle offentlige Pladser har man opslaaet Plakater, der skal minde Eder om Eders hellige Pligt. Rejs Eder for at myrde, plyndre de vantro, der udslettede dem af Jordens Overflade. Deres Gods og Guld, deres Kvinder og Børn er Eders, og i Jennet, i Paradiset, vil Allah rigelig belønne Eder, og dère vil I blive opvartet af dejlige Houris!“

Ved de sidste Ord gik et vildt Hyl igennem Mængden. Solen var gaaet ned, og fra Diarbekrs gamle Fæstning drønede Kanonskud, der forkyndte, at Fasten for i Dag var forbi.

Hungrig og i høj Grad ophidset af Shejkens Ord strømmede Mængden ud af Moskéen, fuld af hellig Begjstring for den Tro, hvis Grundsætning hedder „Ild og Sværd“. Hen igennem de vilde Hyl tonede det nu og da højtideligt og stille oppe fra Minareterne:

„Allah er stor! Der gives ingen Gud uden Allah.“

Dette Raab, der manede de troende til Bøn, lød som

en Fredens Stemme ud over den oprørte By, hvorover Aftenrøden udbredte sit gyldne Skær.

Hassan og Zilfo forlod Strømmen og bøjede ind i en stille Gade, der førte igennem det armeniske Kvarter. Husene paa begge Sider var ensformigt bygget, og Vinduerne var alle forsynede med Jerngitre. Ved et af disse Vinduer stod en ung Pige med mørke, spørgende Øjne og rigt smykket med Guld og Perler. Hendes smalle, hvide Haand, der efter Orientens Skik var farvet rødbrun, laa paa Vinduesgitret. Begge Kurderne blev staaende, idet de med aaben Mund betragtede denne underfulde Fremtoning. En uhyggelig Ild brændte i deres Øjne, den Ild, der kan gøre Mennesker til Dyr. Den unge Pige havde sikkert ikke bemærket de to lagttagere. Hun stirrede drømmende hen ad Gaden, hvorfra en ung Mand nærmede sig. Det smalle, yndige Ansigt havde endnu det uskyldige Udtryk, som hører Barndommen til. Dog var det hos hende blandet med noget rørende, smerteligt.

Den unge Mand saa med sine klare, lyse Øjne op paa hende, fuld af Kærlighed og Beundring. Idet hun fik Øje paa ham, blev hendes Kinder overgydt af en heftig Rødme, og hun forsvandt fra Vinduet.

Først nu bemærkede den unge Armenier de to Kurder, og overvældet af Harme havde han i næste Øjeblik trukket en Dolk frem, der var skjult under hans Overklædning.

„Vantro Hund!“ skreg Hassan Agha. „Jeg skal lære dig, hvad det vil sige at trække Dolken imod en Muhamedaner.

I det samme lynede en Kniv i Luftten, og i næste Øjeblik laa den unge Armenier paa Jorden, svømmende i sit Blod. Medens han havde forsøgt at værge sig mod den ene Kurder, havde den anden stukket ham ned bagfra.

Snart var der samlet en Skare nysgerrige omkring den lille Gruppe. Muhamedanerne ventede kun paa et Tegn til at begynde den almindelige Nedsabling af de Kristne, og fra alle Sider lød det:

„Hvad er der sket?“

„Ned med Giauerne.“

„Ned med de vantro!“

Dog ved det strenge Blik fra tre Saptier, Politimænd, var Ordenen snart genoprettet.

En attenaarig Yngling traadte i det samme ud af det Hus, foran hvilket denne Scene var forefaldet. Han banede sig Vej igennem Mængden og bøjede sig ned over den blødende unge Mand.

„Det er Vartan Melikian,“ mumlede han angst. „Men Gud være lovet, han lever endnu. Garo og Musek!“ raabte han derpaa, vendt imod Huset. „Kom hurtig og bring ham ind!“

Medens Tjenerne skyndte sig at udføre Befalingen, gik begge Kurderne langsomt videre. Hassan Agha mumlede noget imellem Tænderne, men kun de sidste Ord var hørlige:

„Saa sandt jeg hedder Hassan, skal jeg faa hende at se igen — det sværger jeg paa.“

Blodet for den unge Mand op i Kinderne.

„Hvorfor arresterer I dem ikke?“ raabte han heftigt til Politimændene, som forholdt sig ligegyldige overfor det hele.

En af dem lagde vanemæssig sin Haand paa sit Sværd og sagde:

„Ali, det kan du besørge.“

Ali syntes at være i Tvivl. Et Øjeblik stod han og saa efter de to Kurder, der forsvandt omkring Hjørnet, og saa sagde han med et snu Grin:

„De er borte — og det har nok været Allahs Vilje — det er jo den hellige Maaned.“

## IV.

### Den forviste.

Medens dette foregik foran Bedros Kasparians Hus, havde denne en alvorlig Samtale med en slank, mørk, ung Mand.

Begge var iført evropæisk Dragt og bar tyrkisk Fez, begge gjorde et dannet Indtryk, dog var Forskellen mellem Armenieren og Tyrken umiskendelig.

Kasparian, en af de betydeligste armeniske Købmænd i Diarbekr, var en smuk Mand. Hans Skikkelse var høj og fornem. Over hele hans Person laa noget uimodstaaeligt tiltrækkende og paa samme Tid noget utilnærmeligt. Han var en af disse Typer, som man overraskes ved at træffe i et undertrykt og forkuet Folk.

Den unge Tyrk med sine regelmæssige Ansigtstræk, den fremspringende Pande, de tykke Læber og de glansløse, mørke Øjne gjorde et slapt, livstræt Indtryk.

„Ved du for ganske vist, at det er sandt, Zia Bey?“ spurgte Kasparian.

„Ja, kun alt for vist. Befalingen til hans Forflytelse til Mush indtraf for en halv Time siden. Jeg var netop hos Nadir Pasha, og han læste den for mig.“

„Naar maa han bort?“

„I Morgen tidlig. Han vil blive bevogtet og vil blive stillet for Domstolen paa Grund af Massakrerne i Sassun.“

Kasparian drog et dybt Suk.

„Zia Bey,“ sagde han, idet han svingede med sin Spadserestok, „jeg vil ikke skjule for dig, at denne Efterretning i høj Grad foruroliger mig. Hvis Shejken af Zilan skulde blive her indtil Bairamfesten, saa vil Diarbekr blive et andet Sassun.“

Zia Bey sukkede.

„Det er skandaløst,“ sagde han, „som alt det andet, Regeringen gør. Paa den ene Side sætter man en Komité for at anstille Undersøgelser angaaende Massakren i Sas- sun, og paa den anden Side opmuntrer man den Mand, der var Anføreren derfor, til ogsaa paa andre Steder at ophidse Folk imod de Kristne. Hvis Regeringen virkelig vilde gøre noget, saa skulde den hellere tage sig af de forældreløse Børn og opbygge de ødelagte Landsbyer end forhøre en løgnagtig Slubbert som denne Shejk. Det er afskyeligt.“

Uvilkaarlig løftede Zia Bey sin Stemme ved det

sidste Ord. Kasparian tilkastede ham et advarende Blik og sagde med sækset Stemme:

„Min Ven, glem ikke, at Murene har Øren.“

En ung Mand i europæisk Dragt kom hen imod dem. Han var høj og kraftig bygget. Over hans Træk laa et fordægtigt Smil, som gjorde et ubehageligt Indtryk. Da han bemærkede de to Mænd, luede der noget ondt op i hans Blik, og han mumlede imellem sine Tænder:

„Forræder! Altid sammen med Tyrkere — altid Tyrkernes Ven.“

Han var endnu ikke saa nær, at de to Mænd kunde høre det. Da han et Øjeblik efter gik forbi, laa det sædvanlige Smil over hans Ansigt, og han hilste høfligt, men med sørkede Øjne.

„Venner ser dig i Ansigtet, Fjender ser paa dine Fødder,“ sagde Zia Bey, idet han anvendte et tyrkisk Ordsprog. „Det er et Menneske, der er farligt for os begge, Bedros Effendi. Jeg takker dig, fordi du mindede mig om at tale sagtere, — her er ikke Stedet til at forhandle om den tyrkiske Regering. — For Resten var jeg saa optaget af Shejkens Sager,“ føjede han til i en lettere Tone, „at jeg glemte at fortælle dig, at jeg i Gaar Eftermiddag gerne vilde have røget en Cigaret hos dig, men du var ikke til Stede. — Under Fasten og i denne Hede bliver Dagen saa lang.“

Kasparian smilede.

„Det gør mig virkelig ondt, at du ikke traf mig,“ sagde han, „men forhaabentlig fandt du en behagelig Plads?“

Zia Bey rystede paa Hovedet, og der gled en Skygge over hans Ansigt.

„Bedros Effendi,“ hviskede han, „du ved ikke, hvor skrækkeligt Livet er for en forvist Tyrker. I Armeniere bliver behandlet skændigt nok, men os gaar det endnu værre. Vi tør ikke engang stole paa vore egne Tjenere. Enhver, der kommer til os, kan være en Spion — og — hvorved har jeg fortjent det? Blot fordi jeg uden Sultanens Samtykke gik med til min Søsters Bryllup. Af den Grund er jeg fordømt til at leve her og dø her. Aldrig mere skal jeg se Konstantinopel og mit Hjem. God Nat, Bedros Effendi — jeg er ved at forglemme mig selv.“

„Naar ser jeg dig igen?“

„Snart — haaber jeg.“

„Det vil jeg glæde mig til.“

Paa østerlandsk Vis og med tyrkisk Høflighed berørte de Læber og Pande med Haanden til Afsked, og med et lettet Hjerte vendte Kasparian tilbage til sit Hus. Den Angest for de sig nærmende Begivenheder, der havde hvilet over ham, var taget bort. I den nærmeste Tid — saalænge Shejken ikke var i Byen, var der næppe noget

at befrygte. Kasparian var vel ganske paa det rene med, at dette ogsaa kun gjaldt den nærmeste Tid, men for en Armenier, der bestandig lever i Angest for den Dag i Morgen, var dette dog en Lysstraale i Mørket. — Han saa op mod den rødmende Aftenhimmel, og en Følelse af Fred drog ind i hans Hjerte. Vel vidste han, at hans Folk vilde komme til at tømme Lidelsens Kalk lige til den sidste Draabe. Men hans Øjne var ikke længer rettet paa Lidelsen, men var løftet op til den Gud, der er Kærlighed og altid handler viselig, og i Tro lagde han sig selv og sit Folk under hans Villie, idet han fortrøstningsfuld hviskede: „I al deres Trængsel var der ikke Trængsel.“

Tusmørket er i Østen kun kort, og det var allerede helt Nat, da Kasparian naaede sit Hus. Som sædvanlig ventede Ester paa ham i Gaarden. Da hun kyssede hans Haand og derefter ærbødig trykkede den mod sin Pande, opklaredes hendes Ansigt af et glad Smil, men hendes Kinder var blege som altid.

„Fader,“ sagde hun, og hendes Stemme skælvede, „du kommer saa silde i Dag. Jeg ventede længe paa dig ved Vinduet.“

„Jeg havde noget at tale med en om, Skat,“ svarede Kasparian. „Men hvorfor ser du saa bleg ud — du er da ikke syg?“

Kasparians Stemme forraadte hans Angest. Hvor fin og sart var dette hans unge Barn, som han vogtede og elskede som sin Øjesten.

Ester sænkede Hovedet og rødmede en Smule, hvorefter hun blev blegere end forhen.

„Kom herind, lille Far,“ sagde hun ømt. „Dikran kan fortælle dig det, han ved det bedre end jeg.“

V.

**Rettens Vrangside.**

Ester og hendes Fader traadte ind i et langt, smalt Rum, hvis Vægge bestod af mørkegraa Stene med smalle, hvide Cementstriber. Bjælkerne var malet broget og forsynede med Guldprydelser. De fire høje Vinduer vendte ud imod Gaarden. Bløde persiske Tæpper bedækkede Gulvet, og langs med de to Sider løb en prægtig Divan.

Dikran Kasparian sad i et Hjørne af Divanen i en oprevet Sindsstemning. Ved Siden af ham sad en endnu ung og smuk Kvinde, der holdt hans Haand og søgte at berolige ham. Hendes Opræden overfor den unge Mand var saa forsiktig, at man havde vanskelig ved at tro, at det var hans Møder.

Da Kasparian traadte ind, rejste hun sig og bedækkede sit Hoved med det lange Muselins-Slør. — Hun saa op til sin Husband med en Agtelse, der grænsede til Tilbedelse. I hendes Øjne var han et Orakel — en Profet. Alt, hvad han sagde, var Visdom og Sandhed.

Kasparian satte sig paa Divanen — i den Grad beskæftiget med sine egne Tanker, at han ikke straks lagde Mærke til, at hans 'Hustru og Søn stod 'der med 'alle Tegn paa indre Oprør. Da han bemærkede det, saa han forbause fra den ene til den anden og spurgte:

„Hvad er der i Vejen, Dikran?“

Sønnen tav et Øjeblik som før at blive Herre oversig selv og svarede saa:

„Et Par Kurder har overfaldet Vartan Melikian ude paa Gaden og stukket med en Dolk.“

„Vartan Melikian,“ raabte Bedros Effendi. „Blev han — er han farlig saaret?“

„Det kan jeg ikke sige. Vore Tjenere bar ham hjem, og jeg løb efter Doktoren. Da jeg for en halv Time siden forlod ham, levede han endnu, men var bevidstløs.“

„Hvor blev han saaret?“

„I Ryggen, imellem Skulderbladene.“

Der lagde sig en Sky over Kasparians Pande, og han begyndte at gaa frem og tilbage paa Gulvet, som han plejede, naar han var ude af Ligevægt.

„Ved du, hvordan det gik til?“ spurgte han, idet han pludselig standsede.

„Nej, Fader,“ svarede Dikran.

Ester var den eneste, der vidste det, men da hun havde en Fornemmelse af, at hun var Aarsagen til, at det

var sket, vilde hun nødig sige noget om det. Med blussende Kinder og nedslaaede Øjne havde hun lyttet til Samtalen mellem Faderen og Broderen. Den unge Mand, de talte om, havde aldrig nogen Sinde talt et Ord til hende, men hun vidste, at han elskede hende, og Sladderen hviskede om, at hun var bestemt til hans Brud. Hun paa sin Side havde aldrig gjort sig selv rede for sine Følelser overfor ham. Hun vidste blot, at det var hende en Glæde at se ham, og at hun gerne hørte paa dem, naar der blev talt om ham. Men nu, da han var syg, ja maaske døende, nu syntes hun pludselig, som om hele Verden var blevet mørk.

Bedros Effendi lagde Mærke til det fortvivlede Udttryk i hendes Ansigt, og han kunde ikke holde ud at se hende bedrøvet.

„Ester, mit Barn, hvad er der i Vejen?“ sagde han ømt. „Er du syg?“

Hendes Øjne fyldtes med Taarer. Men hun kunde ikke faa sig til at tilstaa, at det var for Vartans Skyld, hun var ængstelig. Hun tvang Taarerne tilbage og prøvede paa at lede Talen hen paa noget andet.

„Fader, tror du, de vil dræbe Armenierne i Diarbekr, ligesom de gjorde i Sassun?“

Bedros Effendi satte sig hos hende og greb hendes Haand.

„Min lille Pige,“ sagde han, „du har ikke godt af at tænke saa meget paa disse Ting. Vi er i Guds Haand, uden hans Villie kan der intet ske. Men tænk, jeg har lige hørt, at Shejken af Zilan har faaet Befaling til at forlade Byen i Morgen, og saa vil sikkert alt falde til Ro igen her.“

„Min Fader, hvorfor taler du altid, som om Regeringen ingen Skyld havde?“ indskød Dikran ivrigt og med et Anstrøg af Bitterhed. „Det er da Regeringen, der skaffer Kurderne Vaaben og ophidser dem til at myrde og plyndre de Kristne, ellers vilde de sikkert ikke vove det.“

„Naar jeg bliver stor, saa vil jeg slaas med Tyrkerne og Kurderne,“ raabte en Barnestemme. „Jeg kan ikke lide dem, for de slaar de Kristne ihjel.“

Et Par lyse, vidt aabnede Øjne havde hele Tiden stirret paa Dikran, medens han talte, og to smaa Øren havde spændt lyttet til hvert Ord, han sagde. Nu kravlede han op paa sin Faders Knæ, og Kasparian slyngede sine Arme om ham og sagde:

„Min lille Dreng, ved du ikke, hvem der er vor Herre og Mester, og hvis Eksempel vi skal følge?“

„Jesus Kristus,“ svarede Drengen.

„Og hvad gjorde de onde Mennesker ved ham?“

„De korsfæstede ham.“

„Gjorde han da Modstand og søgte at slaa dem ihjel?“

„Nej, Fader.“

„Nej, han bad Gud om at tilgive dem, og han siger til os, at vi ogsaa skal tilgive vore Fjender og bede for dem. Kan du huske det, Aram?“

„Ja, Fader.“

Lidt efter begyndte hans Øjne at lukke sig og Hovedet at falde ned. Kasparian overgav ham til Moderen, der bragte ham i Seng. Ogsaa Ester forlod Værelset, og Fader og Søn var alene tilbage. I nogle Minutter var der stille, saa sagde Kasparian:

„Jeg vil gaa lidt hen til Melikian, men jeg vil spørge dig om noget først. Tror du ikke, min Søn, at mit Folks Undertrykkelse og Trængsel ligger lige saa tungt paa mig som paa dig? Det er visselig ikke af Kærlighed til Regeringen, at jeg beder dig om at forholde dig rolig, men af Kærlighed til vort eget Folk. Alle disse stærke Ord imod den tyrkiske Regering nyttet ingen Ting og bliver kun til Skade for Armenierne. Hvis Tyrkerne var retfærdige og kun straffede de skyldige, saa var det noget andet. Men naar et eneste Ord fra os kan bevirke Fængsling og Tortur og Drab af Hundreder af uskyldige, saa skal vi vogte os for at udtale et saadant Ord. Vi har ikke Ret til at sætte andres Liv paa Spil, selv om vi er villige til at give vort eget hen.“

„Men Fader,“ sagde Dikran indtrængende. „Hvis vi

alle stod sammen og krævede vor Ret, kunde vi da ikke bevirke, at de dog behandlede os en lille Smule bedre? De er da menneskelige Væsener som vi selv, deres Legemer kan rammes af Sværd og Kugler lige saa let som vore. Hvorfor skal vi da lade os føre til Slagterbænken som Faar, i Stedet for at kæmpe som Mænd?"

Bedros Effendi rystede paa Hovedet og sagde:

„Du er ung endnu, Dikran, og varmblodig. Du lader dig rive med af dine Følelser uden at regne Virkeligheden. Vore Modstandere er os langt overlegne i Tal, de er forsynet med Vaaben og staar under Regeringens Beskyttelse. At gøre Modstand vil bare gøre Sagen værre. Tænk paa, at da de sidste Sommer anrettede det frygtelige Blodbad i Sassun, angav de som Grund, at det var for at dæmpe et Oprør, medens Sandheden var, at der i hele Distriktet ikke var mere end to eller tre revolutionære. Nej, min Dreng — er det ikke lige saa ædelt og tappert at leve og lide for sit Folk som at dø for det?"

Skyen paa Dikrans Pande laa der endnu, og han forsøgte endnu en Indvending.

„Men Fader, Evropa vilde dog staa os bi i vor retfærdige Sag."

Kasparian rejste sig utaalmodig og sagde i en bitter Tone:

„Ja vist, lad dig kun strø Sand i Øjnene. — Det

er for sent i Aften, til at jeg kan forklare dig Intrigerne i den europæiske Politik. Men saa meget kan jeg sige, at fra de europæiske Magter vil der ikke blive rørt en Finger for at hjælpe os.“

Dikran var ung, og Ungdommen har svært ved at tro det, som den ikke gerne vil tro. Men den Kærlighed og Ærøbdighed, han nærede for sin Fader, bevirkede, at han ikke gik videre i Diskussionen. Bedros Effendi saa paa sit Ur og sagde:

„Sig mig, Dikran, hørte jeg ret — blev de to Kurder ikke arresterede?“

„Nej, ingen af dem.“

„Aa — bed Garo om at komme herind.“

Et Øjeblik efter stod Tjeneren i Døren, ærbødig ventende paa sin Herres Befaling.

„Gaa hen paa Politistationen,“ sagde Bedros Effendi, „og bring Politimesteren min Hilsen og sig, at en Ven af mig er blevet overfaldet og saaret af et Par Kurder udenfor min Dør, — om han ikke vil have den Godhed at lade dem opspore og arrestere. Og naar du kommer tilbage — tænd saa Lygten og lys for mig hen til Melikians.“

Tjeneren hilste og gik.

---

## VI.

### Vartans Hjem.

Den unge Mand, som Kasparian og Zia Bey mødte, slentrede videre igennem smalle Gader, indtil han naaede et Hus, ved hvis Dør en gammel Mand stod og spejdede ængstelig ud i Mørket.

„God Aften, Melikian Effendi,“ sagde den unge Mand indsmigrende. „Er Værten hjemme?“

„Nej,“ svarede den anden i en ængstelig Tone. „Han sagde, han vilde komme hjem før Solnedgang, og nu er Solen for længst nede.“

Den unge Mand stod et Øjeblik, som om han grundede. Saa sagde han trøstende:

„Du behøver ikke at være ængstelig. Han vil sikkert snart komme, det er jeg vis paa. Jeg har for Resten et Brev til ham. Vil du ikke være saa venlig at give ham det, naar han kommer?“

Han tog Brevet op af Lommen og rakte det til Me-

likian, men denne veg tilbage som for en Slange og sagde:

„Nej, Dajad, jeg vil ikke give min Søn noget Brev fra dig. Jeg har lidt nok for den Sags Skyld. Hvis Vartan vilde følge mit Raad, saa talte han aldrig et Ord til dig mere.“

En Flamme af Vrede skød op i den unge Mands Øjne, men han gjorde Vold paa sig selv og sagde:

„Som du vil, Melikian Effendi, men den Dag kan komme, da du vil fortryde disse Ord. God Nat! Om kort Tid rejser jeg for Resten min Vej.“

Et Øjeblik efter var han forsvunden i Mørket, og den gamle Mand var alene igen.

Egentlig var han slet ikke saa gammel. Der gives Lande, hvor en Mand paa halvtredsindstyve Aar er i sit Livs bedste Kraft, men i Orienten svækkes man hurtig i den Alder, især naar Sorg og Ængstelse kommer til. Det var syv Aar siden, at Melikians ældste Søn, en livsglad ung Mand paa 18 Aar, var blevet anklaget for Højforræderi og kastet i Fængsel. I en af hans Venners Hjem havde man opdaget et Skrift af ham, hvori han havde talt om Kristi Komme for at oprette sit Kongerige. Dette var nok til at fæ尔de ham, og han blev dømt til livsvarigt Fængsel i en By saa langt fra Diarbekr, at Brev derfra var en Sjældenhed. Melikian vidste godt, hvad denne

Dom betød. Han havde for længe siden ophørt med at regne med sin Søn som levende. Og nu den yngste — ja, det var vitterligt for alle, at han var inde paa samme Vej som Broderen. Og Faderens Hjerte krympede sig sammen ved Tanken om, hvad Følgerne skulde blive.

To tyrkiske Drenge kom hen ad Gaden og gik og sammenlignede deres Dolke.

„Lad os gaa en Tur ind i Giauernes Kvarter,“ hørte Melikian en af dem sige.

Den anden spyttede.

„Ja, senere, jeg er endnu ikke færdig med min Faste.“

Idet de gik forbi Døren, hørte Melikian ham fortsætte med en Ed:

„Men de van tro Hunde kan bare vente. Det er snart Bairam —.“

Melikian lukkede Døren, gik tværs over Gaarden og ind i Huset. Alt her var rent og sirligt. Paa et lavt Bord midt i Værelset stod en skinnende Sølvbakke, hvorpaa der var dækket til tre Personer. Da Melikians Hustru havde undersøgt, om alt var i Orden til Aftensmaden, satte hun sig paa Divanen og ventede paa sin Søns Hjemkomst. Hun saa bedrøvet ud, og om hendes Øjne var mørke Ringe. Hendes Hovedbedækning var sort Silke, men uden de sædvanlige Prydelser af Perler og

Ædelstene. Da hendes Mand traadte ind, rejste hun sig og saa spørgende paa ham.

Melikian rystede paa Hovedet og sagde:

„Jeg kan slet ikke tænke mig, hvor han er saa sent.“

Hun vendte sig om for at skjule sit Ansigt, men han gættede hendes Tanker, gik hen imod hende og sagde:

„Lucia — —“

Mere fik han ikke sagt. I det samme blev der bantet stærkt paa Døren. Melikian løb hen og rev den op — men det var ikke Vartan, men Dikran, der stod der bleg og skælvende. Alt syntes et Øjeblik at danse rundt for Melikian, og han vaklede.

„Min Søn,“ skreg han, „der er tilstødt min Søn noget?“

„Han er i Live, Melikian Effendi,“ svarede Dikran.  
„Men bliv ikke alt for forskrækket. De vil være her om et Øjeblik. Jeg vil løbe efter Doktoren.“

I afgørende Øjeblikke har Kvinden ofte mere Aandsnærværelse end Manden. Lucia, der var fulgt med hen til Døren og havde hørt alt, ilede op ad Trappen til første Sal, hvor hun og en Pige hurtig fik gjort et Leje i Stand af bløde Tæpper. Hun gjorde det hele mekanisk som en drømmende. Og den Ro, der var over hende, var hende selv en Gaade. Hun saa dem komme med hendes Søn, der laa der bevidstløs og blødende. Hun saa dem bære

ham op ad Trappen og lægge ham paa Lejet. Men hun var fattet. Hun var kun den ømme Moder, der ikke tænkte paa sig selv, men kun paa Sønnen, der trængte til hennes Kærlighed.

Den sorgelige Tidende bredte sig som en Løbeild. Sønnen var næppe bragt hjem, førend en hel Mængde af Bekendte, Naboer og Venner styrtede ind i Værelmet. Ingen af dem tænkte paa, at et Værelse, der var overfyldt af Mennesker, ikke var det bedste for et haardt saaret Menneske. Hurtig kom Lægen, men det faldt ham ikke ind at vise dem ud. Dygtigheden som Læge var i det hele taget ikke stort bevendt hos denne Mand, hvem alle de syge i Diarbekr var betroet. For hele den nysgerrige Mængdes Øjne bøjede han sig ned over den unge Mand og undersøgte hans Saar. Da han var færdig dermed, sagde han alvorlig:

„Skaf mig nogle Forbindingsstoffer, og send hurtig Bud efter noget Is.“ Idet han vendte sig om til Lucia, tilføjede han: „Skaf mig tillige en glødende Jernstang.“

Hvortil han vilde bruge disse Marterinstrumenter, fik ingen at vide, thi pludselig blev der Uro og Røre mellem dem, der stod nærmest ved Døren.

„Bedros Effendi Kasparian.“ Saaledes raabte nogle, og Mængden veg ærbødig til Side for at gøre Plads for den indtrædende.

„Hvad betyder alle disse Mennesker her?“ spurgte Kasparian bestemt, før han traadte ind. „Vilde det ikke være bedre, om alle disse gik deres Vej, og kun Lægen og Forældrene blev tilbage hos den syge --“

Hans rolige Ord eller Forslag virkede som et Trylleslag. I et Øjeblik var Stuen tom.

Men ogsaa paa en anden virkede Kasparians Stemme som et Trylleslag. En let Sitren gik igennem den syges Lemmer, derpaa aabnede han let stønnende de tunge Øjenlaage og saa først efter sine Forældre og derpaa efter Bedros Effendi.

Kasparian hjalp Lægen med at forbinde Saaret, derpaa satte han sig ned ved Siden af Sengen og lagde sin Haand paa Vartans hede Pande. Endnu en Gang trak den syge Vejret dybt, derpaa faldt han i en dyb, rolig Søvn.

Bedros Effendi rejste sig, gik hen til Døren og gav Melikian et Vink om, at han nu var rede til at følge ham.

„Sørg for, at alt er stille,“ sagde han til Lucia Hanum,  
„Søvnen vil gøre ham godt.“

---

## VII.

### En Samtale.

Melikian førte sin Gæst ind i et andet Værelse og bød ham en Cigaret. En Stund tav de begge.

„Jeg vilde gerne vide Grunden til alt dette,“ mente sluttelig Bedros Effendi; „Dikran talte om nogle Kurder. Ved du, om Vartan har Fjender imellem Kurderne i Nærheden af Eders Landsby, der ved dette Overfald har villet hævne sig paa ham?“

Melikian tænkte efter, derpaa trak han paa Skulderen og sagde:

„En ung Mand som Vartan har Fjender overalt. Atter og atter har man advaret mig, fordi Muhammedanerne hader ham paa Grund af hans smukke Udseende. Men naar jeg beder ham om at være forsiktig, ler han ad mig og mener, at han dog ikke kan tilsløre sig ligesom en Kvinde.“

„Og dog har du Grund til at være ængstelig,“ sagde Kasparian. Der er ogsaa kommet mig noget lignende

for Øre. Stakkels unge Fyr! Han kan da ikke gøre for, at Gud har givet ham et smukt Ydre. Men der er endnu noget, som foruroliger mig. Du ved, at du kan betro dig til mig — tal derfor frit ud. Har han noget at gøre med den armeniske frisindede Ungdom?“

Melikian tav en Stund.

„Bedros Effendi,“ sagde han endelig halvt uvillig, „Gud ved, jeg vilde ikke tale til nogen om det, men hvis denne Søn ogsaa bliver taget fra mig, da bliver det min Død. Dog, jeg har Tillid til dig og maa bekende, at jeg ofte har set Vartan sammen med denne Dajad, der skal være en af Hovedanførerne. De har desuden ofte vekslet Breve med hinanden, i hvilke de antyder en forestaaende Opstand af Armenierne i Setun.“

Kasparians Pande formørkedes, og han stirrede tavst hen for sig.

„Jeg har mærket, at min Søn Dikran tænker lige-saadan; og jeg kan ikke dadle vore unge Mennesker. — Det vilde være et usselt Folk, der var ligegyldigt overfor saadanne Skændigheder. — Men de aner jo ikke, at deres Handlinger fremtvinger noget endnu værre. — De aner ikke, at de to eller tre Friskaremænd, der nu dukker op næsten hver eneste By, er uværdige Skurke, der praler af store Gerninger og derved forfører vore unge Mænd. — Hvem ved, om de maaske ikke bliver betalt af Tyr-

kerne? For Regeringen har et Oprør altid været et kærkomment Paaskud til Massakre.“

„Jeg har allerede ofte advaret Vartan,“ stønnede den gamle, „men han er ung og synes, at mine Anskuelser er gammeldags. Han mener, at naar Armenierne rejser sig — saa vil Europa støtte dem.“

„Europa!“ Der laa en let Haan i Kasparians Stemme. „Hvis vore Sønner kendte de sidste 50 Aars Historie, saa vilde de indse, hvor haabløst det er. Men hvorledes skulde de kende den europæiske Politik, naar alle Bøger og Blade, der handler derom, er forbudt i Tyrkiet. Gud hjælpe vort arme Folk; vi kan intet gøre.“

Begge tav en Stund, derpaa rejste Gæsten sig for at tage Afsked. Melikian bad ham om at drikke en Kop Kaffe; øjensynlig havde han endnu noget vigtigt paa Hjerte.

„Bedros Effendi,“ begyndte han nølende, „din Stemme har kaldt min Søn tilbage til Livet, og du ved sikkert hvorfor. Jeg er kun en stakkels gammel Bonde, men min Søn er anderledes opdraget, han er en Effendi, alle mine Ejendomme her i Byen og i Landsbyen vil ved min Død tilfalde ham. Vilde du i det Tilfælde se bort fra den Standsforskæl, der er imellem os, og opfylde hans Hjertes højeste Ønske?“

„Kære Ven,“ svarede Kasparian lidt efter med be-

væget Stemme, „du ved, at Standforskel regner jeg ikke med. Jeg elsker Vartan som min egen Søn, og naar han først er rask igen, da vil det andet nok ordne sig af sig selv“.

En Mand, der bar en Bakke med to Kopper sort Kaffe, traadte ind.

„Er min Tjener der allerede?“ spurgte Kasparian.

„Ja, Effendi,“ svarede Manden, „han har allerede ventet noget.“

„Bed ham komme herind et Øjeblik.“

Der blev kaldt paa Tjeneren, som efter Skik og Brug blev staaende ved Døren med foldede Hænder.

„Har du udrettet mit Ærinde til Politi-Obersten, Caro?“

„Ja, Effendi.“

„Og hvad svarede han?“

„Han bad mig bringe de hjerteligste Hilsener og beklagede meget, hvad der var sket, dog var Forbrydelsen jo desværre bleven begaæt ved det indtrædende Tusmørke, og det var derfor umuligt at opdage Gerningsmanden. I hvert Fald vilde han sørge for at faa nogle Folk arrestedede, og naar Vartan Effendi i Morgen bliver stillet for Dommeren og kan genkende Gerningsmanden paa hans Stemme, saa vilde han sørge for, at denne blev straffet paa det strengeste. At opfylde dit Ønske skulde være hans helligste Pligt.“

## VIII.

### Jigare.

Diarbekr er et bekendt Sted. Fra fordums Tid har det hørt til de vigtigste Byer i Mesopotamien, thi det danner Midtpunktet for Samfærdselen mellem Landene, der ligger om Middelhavet, Sortehavet og den persiske Bugt. Høje, sorte Stenmure, fra hvis Stene udhuggede romerske Ørne og persiske Løver ser ned paa de Forbigaaende, omgiver hele Byen.

Og indenfor disse Mure gives der et Utal af sorte Hunde, der til en vis Grad holder Gaderne rene. I hvert Fald er de de billigste Gaderensere, thi naar de har tjent til det almindelige Vel i tre til fire Aar, bliver de dræbt ved Gift. Vel har Muhamed lært, at man maa agte den menneskelige Sjæl i dens fortsatte Liv i Dyrrets Skikkelse, og at Hunden bør holdes hellig. Men Folkene i Diarbekr gør sig ingen Samvittighedsnag deraf, og Ordsporet siger med Rette om dem: „Sorte Stene, sorte Hunde, sorte Hjerter.“

Siden Shejkens Afrejse herskede der fuldkommen Ro i Diarbekr. Regeringen havde ladet enhver Muhammedaner afvæbne, der gjorde Mine til at begynde Uroligheder; og saaledes var Bairamsfestens første Dag, som man havde frygtet saa meget, rolig overstaaet.

Det var den anden Dags Eftermiddag. Byen laa efter den første Festtummel stille og som uddød. Endog nogle Armeniere havde vovet sig udenfor deres Huse, og hist og her slentrede nogle Tyrker gennem Gaderne for at se noget eller lade sig se, og især det sidste, thi de bar alle i Anledning af Festen nye Sko og nye, lyse Silkeskærf.

Ogsaa en ung Mand, af hvis Udseende man ikke kunde slutte, om han var en Kristen eller en Muhammedaner, spadserede gennem Gaderne. Han bar røde Sko, blaa Benklæder med røde Silkeknapper, et hvidt Bomulds Shærf, mørkladen Silkevest, guldbroderet Jakke og en med et broget Lommetørklæde ombunden Fez, der var sat saa skævt, at den unge Mand stadig maatte bøje Hovedet om paa Siden for at hindre den i at falde af.

Ingen vidste, hvad han egentlig hed; hans Kammerater kaldte ham Jigare, der betyder saa meget som Broderhjerte.

Han havde fra sin Moder arvet Afsky for dette at skulle lære noget. „Det kan jeg ikke faa i mit Hoved,“

plejede han at sige, da han kom i Skole, medens han satte Fingeren paa Panden.

Han hadede Læreren, fordi han pryglede de smaa Drenge. Hans Skolekammerater saa op til ham med Beundring og adlød uden videre hans Befalinger, da han en Dag foreslog, at de alle skulde medbringe Hasselkviste for at hævne sig paa Læreren. Naturligvis var hans Tid i Skolen forbi med det samme.

Jigares Fader var Skomager og havde forlængst tænkt, at han skulde lære det samme Haandværk, men han følte sig ikke den Opgave voksen at være sin Søns Mester og satte ham derfor i Lære hos en anden. Men netop der blev der givet Jigare Lejlighed til at udfolde sit Talent. Han faldt i Hænderne paa nogle vilde Fyre og førte et slet Liv, til han sluttelig efter en Strid med nogle Tyrker flygtede fra Diarbekr. Samtidig forsvandt ogsaa hans Moders Bryllupssmykke, enhver armenisk Kvindes uangribelige Ejendom.

I fem Aar hørte man intet til Jigare. Ingen vidste, hvor han var, eller hvad han foretog sig. Da han endelig efter sin Faders Død vendte hjem, var hans gale Streger forlængst glemt. Han boede hos sin Moder og forsørgede hende, som en god Søn.

„Gud velsigne ham,“ plejede hun at sige. „Han har Fjender, og hvem har ikke det; men der gives næppe

en bedre og mere opofrende Søn end min Dreng. Hans Hænder er saa rene fra alt ondt, at jeg gerne kunde drikke det Vand, han vasker dem i.“

Meget ofte blev Jigare borte i Dagevis. Saa besøgte han de omliggende Landsbyer. Hvad han levede af, var de fleste en Gaade.

Paa denne Dag, den anden Dag i Bairamsfesten, vandrede den unge Mand ud af Byens Port. Da han kom udenfor, vendte han sig til højre og fulgte Floden, der løb tæt ved Siden af Muren.

Efter omrent tyve Minutters Gang naaede han et lille kalket Hus, der laa paa en lille fremspringende Klippepynt oven over Flodbredden. Han satte sig paa en Stol og bestilte en Kop Kaffe. Saa tændte han en Cigaret, hvorefter han et Øjeblik betragtede de herlige Omgivelser, der laa foran ham.

Neden for ham strakte sig Fersken- og Abrikoshaver, der lignede et Hav af Blomster. Til højre ragede Byens Taarne og Mure op, og nede fra Floden, der her dannede et stærkt Fald, lød en sagte Plasken. Til venstre udvidede Dalen sig lidt efter lidt til en grøn, træløs Slette, der strakte sig helt over til Foden af de snedækte Taurusbjerge.

Jigare underholdt sig saaledes, som kun en Orientaler kan underholde sig. Kaffen i den meget lille Kop

var bitter som Galde. Af og til tog han sig en Slurk og nogle Drag af Cigaretten, indtil det lyse Solskin og Flodens fjerne Brusen havde hensat ham i en hel poetisk Stemning.

Pludselig blev han vakt op af sine Drømmerier ved at høre en bekendt Stemme. Han vendte sig om og saa Kurderen Hassan Agha i det samme stige ned af en prægtig Araber. Jigares Blod begyndte at koge, men han beherskede sig og bød smilende Kurderen en Plads ved Siden af sig.

„Allah velsigne din Rejse, Hassan Agha. Er du paa Vej til din Landsby?“

„Ja,“ svarede Kurderen venlig. „Jeg venter paa nogle Venner, som jeg skal træffe sammen med her. Det er allerede sent, og Hjemvejen vil tage hele Natten.“

„I saadant et Vejr rejser man udmarket om Natten.“

„Ja, vi glæder os ogsaa derover. Allah giver os en herlig Bairam.“

„Ja, det er vist,“ sagde Jigare spydigt. „Det staar ganske anderledes til, end vi for nogle Uger siden havde Grund til at vente.“

Kurderen saa ham forundret ind i Øjnene.

„Ja,“ sagde Jigare som Svar paa det uudtalte Spørgsmaal. „Jeg tænkte kun paa Shejk Muhameds Prædiken

over Bairamsofferet og paa nogle Tyrker, som blev opflammet til Voldshandlinger.“

Kurderen gjorde en afværgende Haandbevægelse.

„Kære Ven,“ sagde han indsmigrende, „saadan noget skulde man overhovedet ikke tale om. Vi er Børn af ét Land. Kunde vi ikke leve fredeligt ved Siden af hinanden?“

„Ikke altid,“ svarede Jigare tørt.

I samme Øjeblik kom Hassan Aghas Venner til. Der var fire, og de var alle til Hest og godt bevæbnede. Jigare bed sig i Læberne, og han knyttede Haanden, da den lille Skare red derfra. Da de var bøjet om et Hjørne af Vejen og forsvundet for hans Blik, ilede han ned ad en smal Bjergsti og forsvandt i Haverne.

---

## IX.

### Sønnerne fra Asfels Haver.

Seks Mænd, hvis Klædedragt mere eller mindre lignede Jigares, stod i livlig Underhandling foran en „Kiosk“ d. v. s. Sommerhus. Det var tidlig paa Aaret, og Beboerne søgte endnu ikke ud til Beværtningerne i disse Haver. Derfor gjorde dette Sommerhus et øde, ja næsten faldefærdigt Indtryk. Vindueskarmene var brækket fra og brugt til Brændsel, den af Sten opsatte Vandbeholder var overgroet med Mos og Græs, og udenfor laa det forrige Aars visne Blade blæst sammen i Dynger.

Med ét hørte man en Lyd som af Fodtrin hen over tørre Kviste, og Jigare stod foran de forsamlede, ophidset og aandeløs.

„Skynd jer!“ raabte han. „Hassan Agha tilligemed fire andre Kurder er paa Vej til Piran. Vi kan skjule os i Haverne ved Vejen og lure dem op der. Vil Regeringen ikke hævne Vartan, saa maa vi gøre det.“

I et Øjeblik var alle kampberedte. De havde kun

faa Vaaben. Det var dog lykkedes dem at skjule nogle gamle Bøsser, Revolvere og Dolke i Husets Kælder. Efter at disse var fordelt, klatrede Mændene hemmeligt og lydløst ned ad Skraaningen. De kendte enhver lille Sti i disse Haver, og snart var de naaet ned til Floden, langs hvis Bred Landevejen løb. Der skjulte de sig i det tykke Buskads. Jigare førte Kommandoen.

„Vi er syv imod fem,“ sagde han. „Men de er bedre bevæbnede end vi. Vent, til de omtrent er forbi, og fald dem saa i Ryggen. Slaa blot nogle af dem ihjel og tag deres Vaaben, men dræb ikke Agha selv. Det vilde vække for megen Opsigt hos Regeringen.“

Jigare havde valgt sin Stilling med stor Klogskab. De kunde hverken ses eller høres af Kurderne.

Længe maatte de vente, før Fjenden kom. Men endelig hørte de Hestetrampen. Jigare gav et Tegn, og alle Mændene trak sorte Tøjmasker for den øverste Halvdel af Ansigtet.

Kurderne red forbi. I Spidsen red Hassan Agha med den lange, hvide Kappe over Skulderen og Landsen i Haanden. Da den sidste Rytter var kommet forbi, sprang Armenierne frem fra deres Baghold og skød. Hassan Agha styrtede af Hesten, og Jigare og han kom i Haandgemæng, medens de andre Kurder havde nok at gøre med at forsvare sig selv.

Det var en fortvivlet Kamp. Skønt Kurderne var overrasket og ringere i Tal, overgav de sig dog ikke saa hurtigt, som Jigare havde beregnet. Tillige var de godt beredne og stærkt bevæbnede. Det var lykkedes Jigare at dræbe Hassan Aghas Hest, og nu udspandt der sig en frygtelig Tvekamp imellem de to. Kurderen kæmpede ikke for nogen bestemt Sag, og han kendte hverken sin formummede Modstander eller Aarsagen til Kampen, medens Had og Hævnsyge gav Jigare næsten Løvekræfter. Skridt for Skridt blev Hassan Agha trængt bort fra sine Kampfæller, og da disse bemærkede, at deres Høvding var forsvundet og en af deres Kammerater dræbt, satte de Sporerne i Siden paa deres Heste og tog Flugten. Armenierne slæbte Liget ind i Buskadset og søgte at udslette Blodsporene ved at strø Sand paa. Saa søgte de efter deres Kammerat og hans Offer. Kurderen laa paa Jorden, og Jigare trykkede det ene Knæ mod hans Bryst og holdt en Revolver for hans Pande.

„Søn af en Hund,“ sagde han, „skal du atter til at kigge paa en armenisk Pige?“

Hassan Agha kendte nu Stemmen. Han krummede sig under Vægten, men svarede ikke.

„Du Hund, vid, at du er død i næste Øjeblik, hvis du ikke straks gør alt, hvad jeg siger,“ vedblev Jigare. „Forband Muhamed og den elendige Religion, han har lært dig.“

Koldblodig stirrede Kurderen ind i Mundingen paa Revolveren. Som Muhamedaner var det værre for ham at fornægte sin Tro overfor en Armenier end at dø. Men, tænkte han, hvis han nu døde, saa vilde han jo aldrig kunne hævne sig. Derfor gjorde han, hvad Jigare befalede.

Jigare rejste sig, men vedblev at beholde Revolveren i Haanden.

„Udlever alle dine Penge,“ bød han.

Kurderen adlød.

„Saa kan du gaa,“ vedblev Jigare. „Din Hest er død, men en af dine Kammerater er faldet, hans Hest kan du tage. Men det siger jeg dig — glem ikke denne Dag og husk, at man ikke ustraffet kan stikke en Armenier ned eller fornærme en armenisk Pige.“

Hassan Agha steg til Hest, idet han mumlede en Forbandelse, og red langsomt sin Vej. Men denne Gang var det ikke den muhamedanske Tro, han forbandede.

Landevejen, som fører ind til de ensomme Kurderlandsbyer i Bjergene, er for det meste mennesketom, især paa Festdage. Denne Aften spadserede dog den tyrkiske forviste Zia Bey hen ad Vejen sammen med en graaskægget Mand i hvid Turban og i en blaa Dragt, kantet med Pelsværk. De havde rettet deres Skridt imod de stille Haver.

„Her maa have fundet en Kamp Sted,“ sagde Zia Bey, idet han betragtede Vejen.

„Ja,“ svarede den anden, „sandsynligvis har disse Hunde til Oprørere været paa Spil.“

„Det ser i hvert Fald betænkeligt ud. Kurden Hassan Agha red i Dag ud til sin Landsby, han maa være kommet her forbi.“

Zia Bey vekslede et Forstaaelsens Blik med den anden.

„Det undrer mig, at Vali Pascha, Regeringspræsidenten, ikke griber til Forholdsregler imod dem.“

„Jeg formoder, at Vali Pascha bedst ved, naar Timen er der,“ svarede Zia Bey hemmelighedsfuldt.

## X.

### Kadiens Besøg.

Omtrent fjorten Dage efter Bairam-Festen aflagde Zia Bey Kasparian det lovede Besøg; men en fortrolig Samtale blev der ikke noget af, da Zia Bey havde taget nogle Venner med og iblandt dem en fornem Mand, Kadien af Diarbekr, som i Dag næsten syntes at strømme over af Livsalighed.

„Gid dine Øjne maatte straale, Bedros Effendi,“ sagde han, idet han hilste sin Ven paa orientalsk Vis. „Evropæerne har opstillet Reformer og overrakt dem til hans Majestæt, vor ophøjede Hersker.“

„Er det sandt?“ spurgte Kasparian overrasket. „Har Undersøgelseskomiteén i Musch da allerede endt sin Opgave?“

„Det synes saaledes,“ svarede Mustafa Effendi. „En saa klar Sag kan man hurtig faa Rede paa. Det er bevist, at mere end 12000 stakkels Armenier det sidste Aar er blevet dræbt i Sässun. Allah forbarme sig, det er for-

færdeligt! Naturligvis har Regeringen befalet kun at afstraffe Oprørerne; men da denne Kurderbande en Gang var sluppet løs, kendte den ingen Grænser mere.“

Zia Bey smilede.

„Frygtede Regeringen virkelig en armenisk Opstand?“ sagde han halvt spottende. „Oprørere! Disse Folk fortjener virkelig ikke dette Navn. Vi vil haabe, at vor Herskers vise Regering i Fremtiden vil hindre lignende Misforstaaelser.“

„Ja, den Almægtige bevare os fra saadan noget,“ sagde Mustafa, idet han andægtig vendte sine Øjne opad. „Hans Majestæt elsker alle sine Undersaatter og sørger for dem, hvilken Religion eller Nationalitet de end tilhører. Men, Bedros Effendi, jeg maa raade dig til at holde dine unge Folk i Ave. Tænk paa Kampen for nylig derude ved Floden, tænk paa, hvorledes fire uskyldige Armeniere blev sat i Fængsel, før man fandt den egentlige Ophavsmand.“

Bedros Effendis Ansigt formørkedes, men hvad skulde han svare? Det var atter den samme Historie -- den, der har Magten, har ogsaa Retten. Man havde stukket en Armenier ned, og Gerningsmændene var løbet deres Vej lige for Politiets Øjne. Paa den anden Side — man havde angrebet en Kurder, og talløse Armenier, som endog aldrig havde set ham, maatte vandre i Fængsel.

„Mustafa Effendi,“ svarede han roligt, „vi kan ikke gøres ansvarlige for hine fire eller fem Mænds Gerninger. Vi kan ikke hindre dem. Hvorledes tør man da lade hele vort Folk lide for deres Skyld?“

Han vidste ikke, af hvilke Grunde Kurderen var blevet angrebet. Alt, hvad han havde faaet at vide, var, at der havde fundet en Kamp Sted imellem Hassan Aghas Folk og Sønnerne fra Asfels Haver, som man kaldte de unge Mænd, der huserede paa hin Side Floden.

„Du har ganske Ret, kære Ven,“ sagde han, „men en lidet Surdejg gennemsyrer hurtig den hele Dejg. Forsigtighed skader aldrig, skønt der nu, naar Reformerne er indført, ikke er noget slemt at befrygte. Og skulde der ske noget, saa ved du jo, at mine Døre altid staar dig aabne. Du og din Familie vil til enhver Tid finde et sikkert Tilflugtssted hos mig.“

Kasparian udtrykte sin Taknemmelighed og spurgte, hvorledes det var gaaet med Shejken af Zilan.

Shejken af Zilan? Ja, han var jo ogsaa beordret til Musch. Man formodedede, at han vidste Besked med Enkelthederne angaaende Myrderierne i Sassun, da han boede saa nær derved; men han syntes ikke at have den ringeste Anelse derom. Saa lod man ham gaa igen. Men det er sandt — jeg glemte jo aldeles at spørge, hvorledes

det staar til med din Vens Søn. Han blev jo saaret fornylig. Forhaabentlig har han det bedre.“

Kasparian smilede.

„Jo, Tak, efter Forholdene gaar han godt fremad. Om to eller tre Dage vil han første Gang kunne gaa ud.“

„Allah være priset,“ sagde Tyrken deltagende. „Det greb mig hin Aften saa voldsomt, at jeg hverken kunde spise eller sove. Bestandig stod Melikians Søn for mine Øjne. Jeg meldte det til Politivagten og gjorde alt, hvad der stod i min Magt, for at Forbryderen kunde blive paagrebet. Men nej, disse Sapties er dovne Dyr, man kan ikke bevæge dem ud af Stedet. Jeg kan særlig godt lide den unge Mand, men — ja, skal jeg sige det? — jeg er bange for, at han er smittet af denne nationale armeniske Folkeaand. Naa — men han er jo ung endnu — det vil nok gaa over igen. Hvad jeg vilde sige — Bedros Effendi,“ fortsatte han med sækret Tone og saa fast paa sin Vært, „kan man tro Rygtet om, at vi snart skal indbydes til din Datters Bryllup?“

Et let Smil bredte sig over Kasparians Ansigt. Om-talen af de kvindelige Medlemmer i Familien i en Sam-tale gælder i Orienten for at stride imod god Tone, der-for følte han sig ilde berørt af Tyrkens Spørgsmaal og sva-rede koldt:

„Hvem kan vide det, hvad der kan ske, men Gud har ogsaa det i sin Haand.“

De armeniske Kvinder holdes omhyggelig skjult for Tyrkernes Blikke. Senere, da Kasparian fulgte sin Gæst til Porten, gik Ester tilfældig og plukkede Violer i et lille Bed ude i Gaarden. Saa snart hun blev Mændene var, løb hun hen til den nærmeste Dør og forsvandt ind i Huset.

Kasparian sagde intet, men hans Ansigt fortalte tydeligt, hvor heftigt det angreb ham.

Idet Mustafa Pascha gik, vendte han sig endnu en Gang og hilste med et dybt Buk.

## XI.

### Hovedmanden i Komiteen.

„Fader, hvor længe vil det vare, inden jeg maa gaa ud?“

Kun lidt efter lidt havde Vartans Tilstand forbedret sig, og den lange Tid, som den livlige unge Mand maatte sidde inde, havde syntes ham næsten uudholdelig. Han var jo saa vant til at færdes i den friske Luft og til at ride om paa sin Faders Ejendom.

„Vær taalmodig endnu en liden Stund, min Søn,“ sagde Melikian beroligende og tilføjede saa, som om han talte til et lille Barn: „Vartan, jeg har noget skønt at fortælle dig.“

Uden at fordreje en Mine vendte Vartan sit Ansigt langsomt om imod ham. Han kunde i dette Øjeblik ikke tænke sig noget, der kunde glæde ham.

Melikian satte sig ned ved hans Leje.

Jeg har talt med Bedros Effendi om Ester.“

Vartan slog Øjnene ned, og en let Rødme bredte sig over hans blege Kinder.

„Hvad sagde han?“ spurgte han i en Tone, som han anstrengte sig for at gøre saa ligegyldig som mulig. Melikian vidste godt, hvorledes hans Søns Hjerte saa ud. De havde engang talt om den Sag, nemlig den Gang, da Faderen, som Sæd og Skik var, havde foreslaaet Sønnen at vælge sig en Brud. Vartan havde da svaret kort og afgjort: „Enten Bedros Effendis Datter eller ingen.“

„Jeg talte nylig med ham,“ fortsatte Melikian, idet han hemmelig betragede sin Søn. „Han sagde, at det vilde altsammen komme i Orden, naar du engang var blevet rask. Men nu maa du have Taalmodighed og ikke forlænge Sygdommen ved unødige Spekulationer.“

Denne Efterretning virkede paa Vartan som et Trylle-slag. Han havde aldrig talt med Ester, men han elskede hende af hele sit Hjerte. Det var dog ikke den underfulde Glans i hendes mørke Øjne, der havde fortryllet ham, men Sjælen, der laa i disse dybe Øjne, og det yndige, barnlig-uskyldige, der laa udbredt over hendes Ansigt. Han elskede Ester, trods det, at han var klar over, at hun var for ung til endnu at kunne forstaa hans Følelser. Aften efter Aften havde han gaaet en lang Omvej i Haab om at faa hende at se i Vinduet. Dog havde han aldrig turdet vove at haabe, at hendes Fader vilde til-

lade Forbindelsen. Vartans Fader var jo kun simpel Bonde, og mange velstaaende unge Mænd i Diarbekr vilde have anset det for den højeste Lykke at vinde Bedros Ef-fendis eneste Datters Haand.

Tre Uger senere, paa en herlig Solskinsdag, gik Vartan for første Gang ud. Han var saa vidunderlig let og glad til Mode. For 14 Dage siden havde man tilsendt Ester Forlovelsesringen, og næste Mandag skulde Bryllupet staa. Naturligvis kunde han ikke faa Lov til at se hende før den Dag. Men nu var det jo kun et Tids-spørgsmaal. I Armenien er Forlovelsen lige saa bindende som Brylluppet.

„God Aften, Vartan,“ lød en Stemme bag ved ham, „hvor det glæder mig, at du er rask igen.“

Det var en ung Mand og ham, som Vartan netop i dette Øjeblik gik og tænkte paa.

„Er det dig, Dajad? Jeg gik netop og spekulerede paa, hvor du vel kunde være. Jeg havde ikke ventet at se dig saa snart. Naar er du vendt tilbage?“

„For noget siden — i Begyndelsen af forrige Uge, tror jeg.“

„Forrige Uge! Og fik du noget ud af din Rejse?“

„Aa ja, men du aner ikke, hvor mange Farer der truede mig.“

„Jeg aner ikke engang, hvad Hensigten med din

Rejse var. Kom og lad os følges ad et Stykke, saa kan vi tale om det.“

De havde meget at fortælle hinanden; thi de havde i lang Tid ikke set hinanden. I den Tid var Dajad blevet valgt til Fører for de revolutionære, og det ærgrede ham, at Vartan smilede, da han fik denne Meddeelse. Men han lod, som om han intet mærkede. Til Slut rakte han ham et Blad, der udkom i Athen, og sagde:

„Se, nu bliver det Alvor med, at Stormagterne vil tvinge Sultanen til at indføre Reformer.“

„Ja,“ sagde Vartan tørt, „forhaabentlig vil han en-gang indføre dem. Men — det er ved at blive sent, — maa jeg ikke beholde Avisen og læse det færdigt hjemme?“

„Jo, det kan du gerne,“ svarede Dajad, „men lad endelig ikke din Fader mærke noget.“

„Nej, det skal jeg nok sørge for,“ sagde Vartan. Saa fulgtes de ad tilbage til Byen uden at veksle et Ord mere. Vartan følte sig trykket. Den Mand, der gik ved Siden af ham, havde hidtil været hans Helt; men der havde i Dag været noget over Vennen, som ikke huede ham. Dog var han endnu saa fyldt af alt det, han havde hørt, at han ikke var i Stand til at klare sine Tanker.

---

## XII.

### Venner af Fædrelandet.

Forgæves havde Kasparian forsøgt at overbevise sine unge Landsmænd om, at disse saakaldte Fedais i Diarbekr i Grunden mere tænkte paa at tjene Penge end paa det armeniske Folks Vel, og at de egentlige Anførere levede i Sikkerhed i Udlandet, hvor deres Virksomhed absolut ikke kunde skade dem, medens der her var Fare paa ethvert Skridt.

Og fordi man ikke troede hans Ord, havde det været en let Sag for Komiteen at udsaa Mistanke imod ham.

Ogsaa denne Aften dannede Bedros Effendi Kasparian Samtaleemnet i den Forsamling af revolutionære, der blev holdt i et elendigt lille Hus i Byens fattigste Kvarter.

Først sent skiltes man, ophidset paa Grund af de Udtalelser, der havde lydt, og den Arrak, som man havde nydt i rigeligt Maal.

Dajad gik med Sakko, en af sine Kammerater, hen ad den smalle Gade. Det var mørkt; dog bar enhver af dem en Lygte, saaledes som Politiforordningen paaböd det.

„Hør, Sakko,“ hviskede Dajad, „naar kommer Jigare tilbage?“

„Det maa Djævelen vide,“ svarede Sakko.

„Stille, ikke saa højt! Se, her er et Brev, som han snarest muligt maa have — han ved Besked — det er angaaende Bedros Effendi.“

„Bedros Effendi — ja vist, jeg er med,“ svarede Sakko uden at dæmpe sin Stemme, — „men hvorfor skal jeg tale sagtere, Dajad? Jeg er ikke bange, du — jeg er ikke bange for nogen som helst.“

„Nej, jeg ved nok, at du er en tapper Karl; men hvis man hører noget om vore Planer, saa vil det hele være forgæves. Forresten maa det ske snart.“

„Ja, før hans Datters Bryllup,“ bemærkede Sakko. „Det vil blive en nydelig Bryllupsgave, ha, ha, ha! — som mange vil glæde sig over.“

„Hvad for et Bryllup?“ spurgte Dajad rask og trak Vennen i Armen.

Sakko lo.

„Naa, skete det, medens du var borte? Jo, hendes Fader har forlovet hende med Vartan.“

„Med Vartan?“ raabte Dajad overrasket. „Jeg var sammen med ham i Aften, men det sagde han ikke et Ord om. Ved du det ganske bestemt?“

„Ja, ganske bestemt. De fik Ring paa for nogen Tid siden, og om nogle Dage skal Brylluppet staa. Hun er nydelig, du — du skulde bare —“

„Sludder!“ raabte Dajad utaalmodig, „hvad kommer det mig ved. — Altsaa du sørger for, at Jigare faar Brevet, saa snart du kan, ikke sandt?“

„Naturligvis — men hvorfor er du saa vred?“ brummede Sakko, „jeg har jo ikke gjort dig noget, lille Ven. Men hør — hvis Jigare ikke er hjemme i Morgen, skal jeg saa afgive Brevet til hans Moder?“

„Naa ja, det kan du jo gerne; hun kan jo ikke læse noget af det og fatter sikkert ingen Mistanke. Forresten ved den hele By det vel snart, du har jo hele Tiden gaaet og raabt højt — du dumme Æsel.“

„Naa og hvad saa?“ Sakko tumlede beruset over en Sten og lænede sig op til Muren. „Hvem vil bryde sig videre om et Komplot imod en Armenier? Det er der ingen Fare ved.“

Der hørtes Sabelklirren, og to Politisoldater gik forbi.  
Dajad var synlig angst.

„Hør du,“ hviskede han, idet han greb sin Kam-

merat i Ærmet — „du har ikke ret langt hjem, men du er træt — kom og tag min Arm.“

Men Sakko brød ud i en skraldende Latter, idet han raabte:

„Nej, ved du hvad, jeg er ikke noget Fruentimmer. Du er vor Anfører, og dine Befalinger adlyder jeg; men ved du hvad, saadan at lade sig følge hjem, det gør jeg dog ikke. Tror du, jeg er bange for Politiet, hvad?“

„Saa vær dog stille, indtil de er forbi, Sakko!“ hviskede Dajad angst, „ellers kommer du jo i Hullet.“

„Og hvad saa!“ skreg Sakko, „de kan jo ikke andet end slaa mig ihjel, — og tror du, jeg er bange for at dø — hvis jeg vilde, kunde jeg godt selv slaa mig ihjel.“

Den ene af Politisoldaterne vendte sin Lygte imod de to Armenieres Ansigter.

„Naa det er dem,“ sagde han og nikkede til den anden; „deres Tid vil tidsnok komme; men endnu kan vi bruge dem.“

„Der kan du se,“ sagde Sakko, da Politisoldaterne var gaaet, „det er mig, de er bange for; de ved nok, jeg er en Karl, du.“

„Ja vist saa,“ hviskede Dajad lettet, „men kom nu bare.“

Det var kun med stort Besvær, han kunde faa sin

berusede Kammerat af Sted. Da han naaede Vennens Hus, stødte han Døren op og skubbede den berusede ind i Gaarden. Saa lukkede han Døren og skyndte sig hjem.

„Jeg vidste nok,“ mumlede han mellem Tænderne og knyttede Næverne, „at jeg aldrig vilde faa hende; men du skal heller ikke have hende, det sværger jeg.“

### XIII.

#### Hadji Sopig.

Jigares Moder — Hadji Sopig hed hun — var en vigtig Personlighed i Diarbekr. Skønt hun tilhørte den lavere Klasse, kom hun dog ofte sammen med de fornemste Familier og vidste Besked overalt.

Det var nogle Dage før Esters Bryllup. En Del Veninder var forsamlet i hendes Hjem for at hjælpe hende at sy Udstyret færdigt, og Værelmet flød med Silke, Fløjl, Guld og Perler.

Hadji Sopig sad paa Tæppet og syede løs med sine knoglede Fingre.

„Ester, min Pige,“ sagde hun og bredte Tøjet ud,  
„kom og prøv endnu en Gang!“

Ester, der tillige med tre andre Piger sad og arbejdede paa nogle Kniplinger, rejste sig lydigt og gik derhen. Det var et langt, rosenfarvet, guldindvirket Silkegevandt, der faldt ned over hendes Fodder i brede Folder. Da hun havde faaet det paa, lagde Hadji Sopig Haanden

paa sin Mund og udstødte et langt skingrende Skrig — saaledes som det endnu er Skik i Orienten ved en saadan Lejlighed.

Ester rødmede og gjorde en dyb Bøjning.

„Nej, bliv staaende!“ raabte Hadji Sopig, idet hun forgæves anstrengte sig for at tale mindre skrigende — „vi maa dog se, hvorledes det passer — saadan — gaa nu et Par Gange frem og tilbage — Maschallah, Gud er stor — du ser jo ud som en armenisk Dronning.“

Hadji Sopig havde aldrig set en armenisk Dronning; men for hende var hun Indbegrebet af alt dejligt; derfor føjede hun forsigtigt sit Maschallah til for at afværge fordærvelig Indflydelse af det „onde Øje“. At Smigrerier ogsaa paa anden Maade kunde være til Skade, tænkte hun ikke paa. Dog lykkeligvis var Ester endnu saa meget Barn, at Smiger ikke kunde fordærve hendes Sjæl. Men Hadji Sopig havde Ret, naar hun sagde, at Ester lignede en Dronning. Sæd og Skik tillod hende ikke ved denne Lejlighed at le eller se glad ud; men faa andre unge Piger vilde have modtaget Kvindernes Lykønskning og Beundringsudbrud saa roligt som Ester.

Hvem kan sætte sig ind i de Følelser, der besjæler en fjortenaarig Brud. Ester var ikke ulykkelig. Alle unge Piger bliver jo gift i den Alder; og skønt hun ikke var sig bevidst, hvad det vilde sige, var det dog med en Følelse

af Stolthed og Glæde, hun tænkte paa, at det var Vartan, hun skulde giftes med. Men da hun nogle Øjeblikke efter blev ført ind til Bedros Effendi, for at han skulde se hende i hendes straalende Dragt, faldt en hed Taare ned paa hans Haand, da hun bøjede sig ned for at kysse den.

Saa blev Ester afført Brudedragten og gik igen hen til sine Kniplinger.

„Børn,“ sagde Mariam Hanum, idet hun saa op fra sit Haandarbejde, „har I ikke tænkt paa, hvad det er for en Dag i Morgen? — Vil I ikke gerne have noget at vide om Fremtiden, nu da Hadji Sopig dog er her?“

Ester havde igen Lov til at tale, nu da det drejede sig om noget andet.

„Jo, jo, Mor!“ raabte hun og lagde sit Arbejde, „det vil vi gerne.

Smilende saa Mariam Hanum op i Esters straalende Ansigt. Datterens unaturlige Alvor voldte hende ogsaa Kummer, derfor frydede hun sig over hvert Udslag af barnlig Glæde.

„Gerne, min Pige,“ sagde hun, „hvis Hadji Sopig gaar ind paa det.“

Det gjorde Hadji Sopig hellere end gerne.

„Ja, min Skat,“ svarede hun, „for dig vil jeg med Glæde gøre alt. Jeg tænker, der findes syv forskellige Slags Blomster ude i Haven, og vi skal jo ogsaa have

Vand fra syv forskellige Brønde, ellers nytter det ikke noget.“

„Vi vil sende Garo efter Vandet,“ raabte Ester, „og der kommer netop Dikran, han skal give det første Pant.“

Dikran gik hen og tog Plads paa Divanen.

„Hvad er der da paa Færde?“ spurgte han nysgerrig.

Ester løb hen til ham.

„Min Broder, i Morgen er det Kristi Himmelfartsdag, derfor vil Hadji Sopig forudsige os Fremtiden. Giv mig saa et Pant!“

„Jeg? — ja, men jeg er jo ikke nogen Kvinde.“

„Nej; men giv et Pant alligevel.“

Hun saa bedende paa ham, og han kunde ikke modstaa hendes Bøn, han fik jo kun Lov at beholde hende saa kort Tid. Smilende tog han sin Perlesnor frem, den, som enhver Orientaler bærer hos sig, og som de lader glide imellem Fingrene, naar de taler, eller naar de tænker over noget.

Ester tog den og sagde saa:

„Send saa Garo ud efter noget Vand fra syv forskellige Brønde!“

„Jeg vil sende ham herind, saa kan du selv sige ham Besked,“ sagde Dikran og gik ud.

Ester vendte sig om til Kvinderne og sagde:

„Hadji Sopig, nu er det din Tur; hvad vil du give?“

Den gamle strakte sine Hænder ud og syntes forgæves at søge efter noget passende.

„Jeg har intet, og hvad skulde Fremtiden ogsaa kunne bringe mig, min Skat? Dog bi lidt, du kan faa Nøglen til mit Hus. Men min Søn maa ikke faa det at vide. Han opbevarer vigtige Papirer derhjemme — Gud vel-signe ham! Man kunde næsten tro, han var en Gesandt, saa mange Breve han modtager og skriver.“

Garo kom ind og fik nøjagtig Besked angaaende Vandet, han skulde hente.

Mariam Hanum lagde sit Arbejde sammen og rejste sig.

„Her, Ester,“ sagde hun, „du kan faa mit Fingerbøl, det er allerede sent, og jeg har noget at bestille.“

Da enhver havde givet sit Pant, løb de unge Piger ud i Haven for at plukke Blomsterne.

Bedros Effendi gik, som han ofte plejede, frem og tilbage ude i Gaarden.

Ester løb hen til ham, tog hans Haand og sagde:

„Fader, i Morgen vil Hadji Sopig forudsige os Fremtiden; du maa ogsaa give et Pant.“

Kasparian saa ømt paa sin Datter. Det var, som hans Strube skulde snøre sig sammen, naar han tænkte

paa, at hans Yndling snart skulde forlade ham. Saa sagde han:

„Det er sandt, jeg havde glemt, at det er Kristi Himmelfartsdag i Morgen.\* ) Hvad skal jeg give?“

„Noget rigtig skønt, for at din Fremtid kan blive skøn, for Eksempel din Ring — maa jeg tage din Ring, Fader?“

Hun trak Diamantringen af hans Finger og løb ind til sine Veninder. Saa blev alle Panterne lagt ned i en Lerkruske. Oven over dem strøede man de syv forskellige Slags Blomster, og saa blev Krukken fyldt med Vandet fra de syv Brønde. Det hele skulde saa om Natten staa utildækket ude under Stjernehimlen.

\* ) Den Leg, de havde for, fandt Sted paa Kristi Himmelfartsdag, fordi Legenden fortæller, at det var paa den Dag, Disciplene kastede Lod om, hvem der skulde være Apostel i Stedet for Judas.

## XIV.

### Hvad Fremtiden skjulte!

Ved Midnatstid sneg en Mand sig hemmeligt ind i Gaarden. Efter lang Søgen fandt han endelig Krukken med Panterne. Han greb ned i den, trak en Genstand frem og fjernede sig derpaa lige saa lydløst, som han var kommen. Efter en Times Tids Forløb kom' han tilbage og lagde Genstanden ned i Krukken igen.

Ved Daggry herskede der et stort Røre i Gaarden. Under Skæmt og Latter var man travlt beskæftiget med at bære Puder og Tæpper ud.

„Hvor skal vi sidde, Hadji Sopig,“ spurgte en, „her?“

„Nej,“ svarede hun, „vi skal naturligvis op paa Taget, for at vi kan se Solen staa op.“

Der blev Sagerne saa bragt op; og efter at alle Forberedelser var gjort, satte Kvinderne sig i en stor Kreds.

„Naa, hvem skal saa tage Panterne op, medens Ver-

sene fremsiges?“ sagde Hadji Sopig, „det maa være et Barn, der ikke ved, i hvilken Retning Solen staar op.“

En slank sekstenaarig Pige, der stod med Esters lille Broder paa Armen, bojede sig for den gamle, og denne spurgte:

„Aram, sig os, hvor er det, Solen staar op?“

Han tænkte sig et Øjeblik om, saa pegede han mod Nord.

Alle lo.

„Nej, nej,“ raabte Hadji Sopig, „I skal ikke le; du har gjort det ganske rigtig, min Dreng; men pas nu godt paa! Nu siger jeg nogle Vers, og for hvert Vers stikker du Haanden ned i Vandet og tager en Genstand op. Du maa tage, hvad du vil, bare ikke Blomsterne.“

Drengen klappede fornøjet i Hænderne. Hadji Sopig lænede sig tilbage, lukkede Øjnene og sad og grundede lidt. Saa fremsagde hun langsomt og højtideligt:

Ilden brænder paa Arnen,  
Ilden i Hjertet mer;  
og medens du dvæler i fremmed Land,  
jeg Glæden og Lykken ej kender.

„Aram, hvem er det?“ raabte flere paa en Gang,  
„vis os det!“

Aram trak et Guldarmhaand frem.

„Nevart!“ skreg Hadji Sopig, „o, du uartige Barn!  
hvem har du set paa med dine sorte Øjne?“

Nevart, der var en lille tolvaars Pige, sørkede Hovedet og rødmude, medens de andre lo.

Hadji Sopig sagde et nyt Vers:

En Vogn af Sølv, en Vogn af Guld,  
Hynder af Silke, stig ind, hvem der vil.  
Fremtiden straaler saa lys og klar;  
Lykke, kun Lykke, i Vente du har.

Der lød et almindeligt Jubelskrig, da Hadji Sopigs Nøgle kom frem.

„Hm,“ sagde den Gamle ærgerlig, „det var ogsaa en Spaadom for en gammel, halvfjerdsindstyveaarig Kvinde. Det er jo taabeligt.“

Imidlertid var Dikran vaagnet. At tage Del i en saadan Leg sammen med Kvinderne ansaa han for at være under sin Værdighed. Men da han hørte Kvindernes Latter, blev han nysgerrig. Han kastede en Kappe over sig og stod i Begreb med at stige op til dem, da han bag ved sig hørte sit Navn nævne:

„Dikran Effendi! vent et Øjeblik, jeg maa sige dig noget.“

Det var Garo, der stod der med et Brev i Haanden.

„Hvad skal det sige, Garo?“ spurgte han, idet han tog Brevet.

„Læs!“

Dikran læste Brevet og blegnede.

„Hvorfra ved du det?“

„Jeg kom hjem en Nat sent og hørte to Mænd gaa og snakke paa Gaden, hvoraf den ene var beruset. Da jeg hørte Navnet Bedros Effendi, blev jeg opmærksom. De var bange for at tale højt, i hvert Fald den ene; men jeg hørte dog, han talte om et Brev med en hel Del Meddelelser til Jigare, og hvis Jigare ikke var hjemme, skulde Brevet overgives til hans Moder. Da jeg saa i Aftes saa, at Hadji Sopig gav Dørnøglen som Pant, besluttede jeg at tage den og gaa hen og faa fat i Brevet. Jeg vidste jo, at Jigare var borte endnu. Det er det Brev der.“

„Hvem var de Mænd, kendte du dem?“ spurgte Dikran.

„Hvem den berusede var, ved jeg ikke; den anden, der var i europæisk Dragt, og som havde Brevet, var en ung Mand fra Konstantinopel — Dajad hedder han, tror jeg.“

„Dajad!“ raabte Dikran forbavset, „han, som altid giver sig ud for at være en Fædrelandsven. Man ved virkelig ikke mere, hvem man kan stole paa. O, saadan en Nederdrægtighed, saadan en Gemenhed! Tænk over for min Fader, den bedste af alle Mennesker, ham, som

aldrig har gjort dem andet end godt, hvor meget han end har misbilliget, hvad de havde for.“

Garo rystede paa Hovedet.

„Dikran Effendi,“ sagde han, „tro mig, disse Fyre er værre end de værste af dem ude i Asfels Haver. Dog har vi ingen Grund til at være ængstelige. Jigare vilde aldrig tillade, at der blev tilføjet Bedros Effendi noget ondt.“

„Nej, han vilde maaske aldrig tillade det; men at Dajad kan vove saadan noget,“ mumlede Dikran rasende mellem Tænderne. „Jeg vil vise Regeringen dette Brev — han maa straffes efter Fortjeneste. Dog nej — den Karl har ikke engang sat sit Navn under. Nej, Garo, det bedste vil være at tie, dog kan du jo lade Dajad forstaa, at vi holder et vaagent Øje med ham. Til min Fader vil jeg ikke sige noget, det vil jo bare forurolige ham mere end nødvendigt, han har saavist Sorger nok.“

Med tungt Hjerte steg Dikran op ad Stigen. Hadji Sopig var endnu ikke færdig med sine Vers. Hun sad med Hovedet støttet mod Haanden og saa drømmende ud i det fjerne. Det var næsten ubevidst, at hun fremsagde Verset:

Paa natsorte Heste iler du bort,  
bort fra Jorden,  
dine Rosenknopper du lader tilbage;  
hvad skal der blive af dem?

Den opgaaende Sols Straaler funklede paa den Genstand, Aram trak frem. Aray, den sekstenaarige Moder, lagde Haanden paa hans Arm og sagde:

„Nej, Hadji Sopig, sig noget andet, det var dog alt-for bedrøveligt, og det passede jo heller ikke; der er ingen her, der skal paa Rejse!“

Men alle havde kendt Bedros Effendis Ring, og trods det, at Legen blev fortsat, var al Interesse dog borte. Bestandig tonede det i hans Børns Øren:

Paa natsorte Heste iler du bort,  
bort fra Jorden,  
dine Rosenknopper du lader tilbage;  
hvad skal der blive af dem?

## XV.

### Et Bryllup.

Midnat. Et Værelse med mørkøjede Kvinder, indhyllede i Silkedragter og rigt smykkede. Man spillede eller sang orientalske Kærlighedssange. Nu og da sprang nogle Kvinder op og begyndte med lette Skridt og yndefulde Bevægelser en østerlandsk Dans.

Kun et Par Gange viste Bruden sig. Hun var meget bleg og havde mørke Ringe under Øjnene. Men var det saa underligt? Hun havde jo vaaget de sidste Nætter, for at hendes yppige Haar og hendes Hænder og Fodder kunde blive farvet med skinnende Henna.

En af Kvinderne kunde næppe vende sine Øjne bort fra Ester. Det var hende, der indtog Ærespladsen paa den øverste Ende af Divanen. Hun gjorde ogsaa et helt andet Indtryk end de andre. Hendes Dragt var skaaret af eet Stykke og blev holdt sammen af et gyldent Bælte. Af Smykker bar hun kun en Perlekæde. Hun var meget smuk.

Hendes Haar var skinnende gyldenbrunt, og hendes Ansigt var udtryksfuldt. Opmærksomt, ja næsten nysgerrigt sad hun og betragtede alt, hvad der foregik. Nu og da gjorde hun en Bemærkning i det tyrkiske Sprog til Mariam Hanum, der sad ved Siden af hende.

„Marschallah, Mariam Hanum,“ sagde hun pludselig med melodisk Stemme, da Ester havde forladt Værelset, „hvilket henrivende Ansigt din Datter har. Men hun ser sart ud.“

„Ja,“ svarede Mariam Hanum vemodigt, „jo mere jeg plejer hende, desto sartere synes hun at blive, min yndige Blomst. At hun skal giftes nu, har foraarsaget baade hendes Fader og mig store Bekymringer; men hvad er der andet at gøre? Hendes Brudgom skal forresten elske hende lidenskabeligt.“

Den tyrkiske Dame sukkede.

„Ja, hos eder er Ægteskabet noget helt andet end hos os. Hendes Ægtefælle vil alene elske hende, og hun vil elske ham, og de vil blive lykkelige.“

„Det give Gud!“ svarede Esters Moder med Varme. „Men Zekie Hanum, hvorfor taler du saa bittert, da Mustafa Pascha jo elsker dig?“

Zekie Hanum kastede et Blik ned til den nederste Ende af Bordet, hvor hendes Slavinder sad, saa svarede hun med en næppe hørlig Hvisken:

„Har du nogensinde set en Nattergal, som man har spærret inde i et snævert Bur? Og dog siger jeg dig — den er lykkeligere end vi tyrkiske Kvinder, som spærres inde i Haremets. Og selv om vi bliver elskede nok saa højt, saa — o, du kender ikke vore blødende Hjerter!“

Underholdningen blev nu afbrudt af høje Raab ude fra Gaarden: „Brudgommen kommer, Brudgommen kommer, kom ud og gaa ham i Møde!“ lød det atter og atter under høje Skrig, og samtidig blev der afbrændt Fyrværkeri.

Kvinderne trængte sig hen til Døre og Vinduer for at se Brudgommens og hans Følges Ankomst. Porten blev aabnet, og alt straalede i Lys. Mænd med brændende Fakler ilede frem og tilbage under høje Skrig. Til sidst kom Brudgommen selv paa en sort, rigt smykket arabisk Hest. Foran Døren holdt han stille, steg af og blev ført op oven paa af sine Venner, medens de Kvinder, der var fulgt med ham, blev modtaget af Mariam Hanum og hendes Gæster i det underste Værelse. Til sidst kom Hadji Sopig, bærende et Trug, hvori der laa en stor Bylt.

„Maatte vor Brud blive tusinde Gange lykkelig!“ sagde hun, stillede Truget paa Jorden og aabnede Bytten, „maatte hun komme til at bære alle sine Klæder med Glæde og et let Hjerte!“

Saa blev de Bryllupsklæder, som Brudgommens Følge havde medbragt, taget frem, Stykke for Stykke, og underkastet en nøje Undersøgelse — de bestod af et guldindvirket, rødt Gazeslør, en med Pelsværk besat Fløjelsjakke og et Par Sko.

Men hun, for hvem dette var bestemt, sad paa Gulvet oppe i det lille Værelse og hulkede, som om hendes Hjerte skulde briste. Var det, fordi hun med Angst tænkte paa den unge Mand med de lyse, straalende Øjne? — eller gjorde hun det blot, fordi Sæd og Skik paabød det, nu da hun skulde forlade sit Barndomshjem? — eller var det Hadji Sopigs Vers, som hun ikke kunde glemme, og som fyldte hende med bange Anelser? Dog, ingen har Medlidenhed med en Bruds Taarer! Hendes Kusiner, Aray og Nevart, kom og klædte hende paa. Da dette var sket, blev et mørkt Silketørklæde hængt for hendes Ansigt, og man førte hende ned ad Trappen.

Hendes Broder Aram kom hen til hende og slyngede Brudesløret tre Gange om hendes Hoved.

Ester følte sig syg og elendig. I flere Dage og Nætter havde hun hverken spist eller sovet, og hun kunde næppe holde sit Hoved oprejst under Vægten af alle de Smykker, som Gæsterne havde taget af sig selv og behængt hende med. Men hun sagde intet.

Da Ester skulde gaa til Kirke, slyngede hun Armene

om sin Moders Hals og hviskede stille Farvel. Men allersværest blev Afskeden med Faderen. Hun syntes næsten ikke, hun kunde forlade ham. Bestandig tonede de forfærdelige Ord i hendes Øren, som havde lydt hin Morgen. Skælvende greb hun hans Haand og trykkede den lidenskabeligt til sine Læber og sin Pande, idet hun med næppe hørlig Stemme blot hviskede det ene Ord:

„Fader!“

Bedros Effendi løftede Sløret, trykkede et Kys paa hendes Pande og sagde:

„Gud velsigne dig, mit Barn!“

Et Øjeblik efter sad hun hulkende paa den lille Hest som Midtpunktet i hele det straalende Tog, der red til Kirke.

Dunkelheden under Kirkens Hvælvinger øvede en beroligende Indflydelse paa den unge Brud. Hun blev ført op til Alteret, og for første Gang i sit Liv skulde hun række sin Brudgom' Haanden. En hidtil ukendt Følelse strømmede igennem Ester, da Vartan trykkede hendes Haand. Alle hendes morke Tanker syntes at forsvinde som Duggen for Solens Straaler, og Fred og Glæde fyldte hendes Hjerte. Undselig saa hun op til ham under Sløret. Han havde sænket Hovedet og stod og saa ned. Hvor saa han bleg og alvorlig ud og dog saa venlig og god. Og han havde sat sit Liv paa Spil for at beskytte

hende mod Fornærmelser, og han 'elskede hende saa højt, saa højt; det havde man fortalt hende. Hvorfor skulde hun saa ikke ogsaa elske ham?

„Min Søn,“ begyndte Præsten med dyb Basstemme, „vil du efter Guds Befaling være din Hustrus Herre og Beskytter?“

Med høj og fast Stemme svarede Vartan:

„Ja, hellige Fader, med Guds Hjælp.“

„Og du, mit Barn, vil du ved Guds Naade være din Mands Medhjælp og være ham lydig i alle Ting?“

Ester svarede med et næppe hørligt Ja.

„Saa erklærer jeg eder nu for at være Mand og Hustru, og hvad Gud har sammenføjet, skal Mennesket ikke adskille.“

Det unge Par bøjede Hovederne hen imod hinanden, indtil de berørte hinanden, og et stort Sølvkors blev holdt op foran dem som en Besegling og Helligelse af deres Pagt.

Gudstjenesten varede længe. Da den var forbi, fæstede Præsten et lille Kors paa Brudens og Brudgommens Pande. Saa skiltes man, og Bruden blev ført til sit nye Hjem.

Hun var kommet til mere Ro. Dog bankede hendes Puls, og hun var for træt til at kunne holde en Tanke fast. Hovedet smertede under Byrden af de mange Smyk-

ker, og hun længtes kun efter en lille Krog, hvor hun kunde hvile ud.

Ved Døren til Melikians Hus blev hun modtaget af Vartans Moder. Der mødtes Ester og han igen, medens Moderen bestænkede dem med Vievand. Saa blev de atter ført fra hinanden. Kvinderne førte Bruden med sig, medens Mændene flokkedes om Brudgommen.

Musiken og Larmen varede ved indtil Morgenstunden.

Ester stod ved Divanen, endnu tilsløret og med alle Smykkerne paa. Til sidst kunde hun ikke holde det ud mere.

„Hadji Sopig,“ hviskede hun, „maa jeg ikke lægge mit Hoved mod Puden et Øjeblik, det gør saa ondt?“

Hadji Sopig var Brudekone, det vil sige det eneste Menneske, som Ester maatte tale til. Hun bragte Spørgsmålet videre til Lucia Hanum, Sviermoderen.

„Stakkels Barn!“ sagde denne og lagde Puderne til Rette, „det skulde vi have tænkt paa noget før. Du maa da ikke blive syg den første Dag i vort Hjem. Her, min lille Rose, læg dig ned og prøv at sove lidt.“

Ester lagde sig ned og lukkede Øjnene.

Da lød der pludselig tunge Slag paa Porten. Hun fo'r op som af en Drøm, og alle ilede til Vinduerne.

„Hvem er det? hvem kommer saa tidligt? er det

Politiet? Ja, o Gud! det er fire Politisoldater. Hvad vil de?“

Musikken forstummede, og en dødelig Bleghed lagde sig over alle Ansigter.

„Hvad er der sket, Hadji Sopig?“ hviskede Ester i Angst.

„Intet, intet, min Skat! vær blot ikke bange!“ hviskede den gamle med skælvende Stemme.

Fire mørke Skikkeler ilede med Sabelklirren op ad Trappen til Mændenes Værelser. Ti Minutter forløb; men for de ængstelig ventende Kvinder syntes det at være en Evighed. Saa hørte man højrostdede Stemmer uden dog at kunne skelne de enkelte Ord. Politisoldaterne kom atter ned, førende en Mand imellem sig. Hvem var det? Det var endnu for mørkt til, at man kunde kende ham.

„En net Undskyldning for at komme til Bryllupsfest, ikke?“ sagde en af Politisoldaterne, da de skred hen over Gaarden.

„Ja, ved Allah,“ svarede den anden. „Skade blot, at vi ikke saa Bruden, hun skal jo være saa dejlig.“

„Stakkels Pigebarn!“ lo en tredie spottende, „Vartan Effendi kan nu skænke hende til en anden, hvis hun ikke skal blive Enke paa sin Bryllupsdag.“

Med ét kom der som et Forfærdelsens Raab fra alle Kvinderne:

„Det er Brudgommen!“

„Hadji Sopig, hvad er der sket?“ spurgte Ester skælvende.

„Intet, mit Barn, intet! det er bare Politisoldaterne, der har gennemsøgt Huset. Der er vist en eller anden, der har skjult sig her.“

Ester hørte ikke mere. Stemmerne omkring hende klang som en ensete forvirret Larm. Hendes Øjne lukkede sig, og dødtræt sank hun tilbage paa Puderne.

## XVI.

### Fra Lys til Mørke.

Vartan var saa fortumlet, at han i lang Tid ikke kunde gøre sig klart, hvad der var sket; han havde ikke haft Tid til at tænke sig om — det var altsammen kommet saa overvældende. Han forsøgte ikke at gøre Modstand. Som en drømmende lod han sig føre igennem Gaderne. Politisoldaternes Spot og Grin naaede hans Øre som Lyde langt borte fra.

De kom igennem en Gaard, hvor tyrkiske Soldater og Politibetjente gik frem og tilbage i larmende Samtale. Men han forstod ikke, hvad de sagde. Der var et Øjebliks Ophold, saa blev han ført ind gennem en lang Gang, der syntes ham uendelig.

„Hvor skal vi hen?“ spurgte Vartan forvirret, og Lyden af hans egen Stemme syntes ham fremmed.

„Til Brudekammeret,“ sagde en af Politimændene grinende, „ved du ikke, at det er din Bryllupsdag?“

Jo, det vidste Vartan. I Virkeligheden var det det eneste, som var ham klart.

Da de naaede Enden af Gangen, blev en Nøgle stukket i en Dør, og han blev skubbet ind i et ilde lugtende Hul, hvorefter Døren blev smækket i.

Med ét gik det op for ham, hvor han var, og han fyldtes med Rædsel.

Han var i Fængsel.

I det samme blev han som ude af sig selv. Uden at gøre sig Regnskab for, hvad han gjorde, kastede han sig med al sin Kraft mod Døren. Men det eneste, han opnaaede, var at saare sin Haand paa en Jernbolt. Saa saa han sig omkring efter en anden Udvej. Højt oppe paa Muren opdagede han et lille Vindue med Jerngitter for. Med næsten overmenneskelig Styrke sprang han op, og det lykkedes ham at faa fat i Jernstængerne. Han klatrede op ad Muren og rykkede i dem; men han kunde ikke bevæge dem et Haarsbred. Udmattet af Anstrengelse gled han ned igen.

Det var endnu tidligt, og Morgenlyset trængte kun sparsomt ind i Cellen. Vartan begyndte at stirre rundt i Mørket for at opdage en eller anden Mulighed til at sætte sig i Forbindelse med Omverdenen. Han blev klar over, at han var i en lille Celle med fugtige Vægge og skiddent Gulv. Med hele sit Legemes Vægt stødte

han mod Muren her og der; men den var urokkelig. Endelig var han saa ud mattet, at han sank om paa Gulvet. Og nu først begyndte han at tænke en Smule over, hvad der var sket. Og Begivenhederne fra om Natter drog forbi hans Bevidsthed en efter en.

„Kan det virkelig være muligt, at det var i Nat?“ tænkte han. „Det synes at være en Evighed, siden jeg stod foran Alteret og holdt Esters Haand! — — Men hun er dog min nu, skønt jeg er i Fængsel — min egen dejlige Brud. Mon hun sørger over mig? Aa nej, hendes Sorg kan ikke være stor — jeg var jo kun en fremmed for hende, som hun aldrig havde talt med. Hun ved ikke, hvad Kærlighed er, hun er jo kun et Barn endnu. Men det vil hun lære engang, og da vil hendes dejlige Øjne og skønne Læber smile til mig alene. Aa, min Gud, naar skal det ske?“

Morgenen var ved at bryde frem, og Lyset bringer Haab selv til den mest fortvivlede. Idet Vartan sad i Cellen, og Tankerne om Ester saa levende fyldte hans Sind, havde han ikke vanskeligt ved at tro, at han snart skulde sættes i Frihed.

„Det maa jo være en Fejltagelse,“ sagde han til sig selv; „de har bare forvekslet mig med en anden. Endnu i Dag vil Bedros' Effendi opklare alt, og inden Aften vil jeg være ude igen. Med en Svigerfader som han vil jeg

ikke have noget at frygte. Og forresten har jeg jo ikke gjort noget, som de kan holde mig i Fængsel for.“

Endelig blev der stukket en Nøgle i Døren. Vartan sprang op, halvt ventende at se Lysets Engel træde ind i Cellen. Men det var kun Opsynsmanden, der bragte ham Brød og Vand.

„Hvad betyder dog det?“ raabte Vartan, „sig mig, hvorfor er jeg her?“

Manden lo.

Det var en lille mørk Skikkelse med sammenknæbne Øjne.

„Det er ikke min Sag at opklare det, min Effendi; men det vil du faa at vide, naar Tiden kommer.“

Manden vilde til at gaa ud; men Vartan sprang hen imod ham og raabte:

„Nej, du maa sige mig, før du gaar, hvorfor jeg er spærret inde her!“

I det samme blev Mundingen af en Revolver rettet mod hans Pande, og i næste Øjeblik blev Fængselsdøren smækket i.

Vartan var igen alene, og Haabet, der var tændt i ham, gav nu Plads for den dybeste Fortvivlelse.

„Min Gud!“ raabte han, „har de allesammen glemt mig, eller er det bare en frygtelig Mare? Er jeg vaagen, eller drømmer jeg?“

Langsomt gik den Dag og den følgende Nat og mange Dage og mange Nætter derefter. Vartan holdt til sidst op med at tælle dem; den ene var jo ganske som den anden. Atmosfæren i hans Celle var kvælende af Stank og angreb hans Sundhed. Klæderne, som han havde baaret saa længe, var til sidst kun Laser.

En Dag blev Døren aabnet paa en usædvanlig Tid.

Sløvt aabnede Vartan sine Øjne uden at rejse sig op. Det var hans Fader i Følge med to Politisoldater.

Han kunde næsten ikke tro sine egne Øjne, saa fuldstændig havde han opgivet Haabet om nogen Sinde mere at se sine Venner eller høre noget fra Omverdenen.

Han sprang op, og i hans Øjne, der var vant til at stirre sløvt og ligegeyldigt hen for sig, tændtes der et Glimt af Liv.

„Fader, Fader,“ raabte han som et lille Barn, „Fader, hvad betyder dog alt dette?“

Melikian, som endnu ikke havde vænnet sig til Mørket og den frygtelige Atmosfære i Cellen, veg uvilkaarlig tilbage, idet Vartan slyngede sine Arme om hans Hals. Saa lagde han sin Haand paa Sønnens Arm og stod længe og stirrede ind i hans magre, dødblege Ansigt, idet Taarerne strømmede ned ad den gamle Mands furede Kinder.

Ved Synet af Faderens Taarer faldt Vartan fuldstæn-

dig sammen. Livet her i dette frygtelige Fangehul havde lidt efter lidt svækket hans Kraft.

Nogle faa Minutter stod Fader og Søn saaledes uden at sige et Ord. Men Tiden var kostbar. Til sidst begyndte Vartan:

„Fader, sig mig dog, hvorfor jeg er her. Jeg forstaar ingen Ting mere!“

I det samme gjorde en af Politisoldaterne en utaalmodig Bevægelse, hvorved hans Sabel klirrede mod Stenbroen. Dette mindede Melikian om, at ingen fortrolige Samtaler var tilladt.

„Aa, min Søn!“ udbød han klagende, „jeg bønfaldt dig jo efter og efter om ikke at have noget at gøre med oprørske Planer. Men du tog intet Hensyn til mig og bragte derved Ødelæggelse og Sorg over vort Hus.“

„Hvad siger du, Fader?“ raabte Vartan i den største Forbavelse, „jeg har jo aldrig haft noget at gøre med oprørske Planer.“

Melikian rystede blot paa Hovedet, som om han blot fulgte sin egen Tankegang uden at tage noget Hensyn til det, Sønnen sagde.“

„Det maa være forudbestemt,“ sagde han, „at jeg ikke skulde have andet end Sorg i mit Liv, lige fra den Nat, da jeg maatte forlade vor Landsby, fordi en Kurder-Høvding havde set din Moders Ansigt, og indtil nu. Den

ene af mine Sønner er i Landflygtighed og den anden i Fængsel. Hvorfor skal dette dog vederfares mig?"

„Men Fader!" raabte Vartan utaalmodigt, ja næsten heftigt, „saa sig mig dog, hvad jeg har gjort!"

„Hvad du har gjort, min Søn," svarede den gamle Mand med Graad i Stemmen, „ved du da ikke, at du havde et Nummer af Bladet Huntchak i din Lomme — netop det Nummer, der indeholdt Beretningen om eders Skærmydsel i Foraaret?"

Vartan stirrede rædselsslagen paa ham og svarede med dump Stemme:

„Nej, Fader, det mindes jeg ikke. En anden maa have stukket det i Lommen paa mig! I hvert Fald ved jeg, at jeg ikke selv har købt Bladet og endnu mindre skrevet Artiklen."

„Hvem har da givet dig det, Vartan?"

Sønnen gik et Par Gange frem og tilbage i Cellen, dybt grundende, saa sagde han:

„Fader, jeg ved det ikke. Og det betyder jo heller ikke noget, hvem der gav mig det. Jeg har ikke haft noget med det at gøre, det er afgjort. Hvorfor skal jeg da straffes?"

Melikian led i dette Øjeblik usigelig Smerte. Han vidste godt, at hans Søn i Virkeligheden ikke var skyl-

dig, men her, hvor to Par fjendtlige Øren lyttede, kunde han ikke sige noget.

Med en Stemme, som han søgte at gøre haard, svarede han:

„Du er her, min Søn, fordi en forbudt Avis blev fundet i din Besiddelse, og du maa blive her, indtil din Uskyldighed er bevist for Retten. Jeg haaber, at dette snart vil ske, for Kadien tager levende Del i din Skæbne, og Bedros Effendi arbejder af al Kraft for dig. Men, min Søn, hvis du ved noget, der kan kaste Lys i den Sag, saa sig det; for der er Folk, der er gaaet forræderisk frem imod dig.“

Vartan rystede utaalmodig paa Hovedet. Omtalen af hans Svigerfader havde pludselig vendt hans Tanker i en anden Retning, og idet der bredte sig en Rødme over hans blege Kinder, sagde han:

„Hvorledes har de andre det hjemme?“

Melikian forstod godt, hvem der var Centrum i dette: „de andre“; men dette var et Emne, som mere end noget andet maatte undgaas her i Overværelse af de to Tyrkere; derfor svarede han i en ligegeyldig Tone:

„Alt staar vel til. Ester er i sit Hjem; men min Dreng — sig mig, hvorfor ser du saadan ud? Hvorfor har du ikke de Klæder paa, som vi sendte dig?“

„Hvad for Klæder?“ spurgte Vartan overrasket.

„De Klæder, som jeg skaffede, og som vi sendte tillige med noget Mad,“ svarede Melikian med tilkæmpepet Ro.

Hvor Maden og Klæderne var blevet af, behøvede han ikke at spørge om; men dette Emne kunde ikke drøftes videre her.

Da Melikian gjorde sig færdig til at gaa, fyldtes Vartan med en usigelig Smerte. Om et Øjeblik vilde han igen være alene, og hvem kunde sige, naar han efter fik Lejlighed til at se sine kære. Da hans Fader derfor rakte ham Haanden, kom der som et Skrig i Angst:

„Fader, frels mig dog, jeg kan ikke holde dette Liv ud!“

„Hav Taalmodighed lidt endnu, min Søn!“ svarede Melikian, „og jeg haaber, alt skal blive godt.“

Men der gik Dage, og der gik Uger, og Vartans Stilling var den samme.

---

## XVII.

### I Kadiens Hus.

Det var frygtelig hedd i Diarbekr. Lodret sendte Solen sine Straaler ned fra den skyfri Himmel.

Dog inde i Mustafa Effendis Harem kunde Heden ikke naa. Plaskende sprudlede det friske Vand i Basinet midt i Rummet. Her havde man bestandig frisk Luft og Kølighed i Skyggen af Træernes tætte Løv.

Mustafa Effendi laa med halvlukkede Øjne paa Divanen og røg af sin Vandpibe. Det var for hedd i Dag til at foretage sig noget. Og Mustafa Effendi havde heller ingen Grund til at overanstrenge sig. Vartan og de andre Fanger sad jo under Laas og Lukke, saa der var ingen Grund til at forhaste sig.

Alligevel var Kadien ikke rigtig rolig i Dag. Skønt han var Muselman, og hans Tro bød ham fuldstændig at overlade sin Skæbne til Gud og aldrig at prøve paa at undløbe Allahs Sværd, kunde han dog ikke værge sig

imod en vis hemmelig Angst. Der var nemlig udbrudt Kolera i Diarbekr, Dødsfaldene tog til fra Dag til Dag, og hvad der var det allerværste: det var mest Tyrkere, der faldt som Ofre for den.

„Disse Armenierhunde!“ mumlede Mustafa rasende, „man kan gøre, lige hvad man vil; bestandig forstaar de at hytte sig. Allah synes nok ligefrem at være paa deres Side, idet han sender alle Plagerne ned over Muhammedanerne. Igaar var der 23, der døde, og kun en af dem var en Kristenlund.“

Efter at han saaledes havde givet sine Følelser Luft, bakkede han igen videre paa sin Pibe.

Ude i Gaarden lød Fodtrin. Langsomt drejede han Hovedet — det var hans Yndlingshustru —, han lukkede Øjnene en Smule højere op.

„Zekie!“ raabte han ned til hende, „mit Øjes Lys, hvor har du været? Hvor har jeg savnet dig, længtes efter dig! Mit Hjerte hungrer og tørster efter din hulde Nærværelse! Se, du gaar lige forbi en rød Rose, pluk den og bring den op til mig!“

Da hun for at adlyde hans Befaling bøjede sig ned over Blomsten, berørte hendes guldblonde Haarfletning Jorden. Her, hvor ingen saa hende uden hendes Ægtefælle, gik hun altid utilsløret. Den lette Silkedragt klædte hende, og Mustafa Effendi betragtede hende med Velbehag.

„Hvilken dejlig Rose!“ raabte han. „Giv mig den, den ligner dig, Zekie, — nej, nej, den ligner dig ikke, der sidder en Orm i den, — øg i dig er alt kun Renhed, du min hulde Maane. Kom og sæt dig hos mig, jeg er tung i Sinde og kan ikke sove.“

Zekie trak sine sølvbroderede Tøfler af og traadte hen til sin Mands Leje.

„Hvad fejler dig, min Effendi?“ spurgte hun blidt og lagde sin Haand paa hans Pande. „Er du syg?“

Mustafa lukkede Øjnene paa ny.

„Nej, jeg fejler ikke noget; men det er saa hedt i Dag. Tilvift mig lidt Kølighed!“

Zekie tog en Vifte, stillede sig ved sin Herres turbanbedækkede Hoved og gjorde, hvad han befalede.

„Zekie, hvad skal vi gøre, Koleraen griber mere og mere om sig.“

Kadien skelede hen til sin Kone. Et Øjeblik holdt hun op med at vifte og saa smilende paa ham.

„Hvad kan vi gøre, naar det er Allahs Villie? Men vær ikke bange, min Husband, Allahs Sværd er kun rettet mod de onde.“

Beroliget greb Mustafa Effendi hendes sarte, hvide Haand og kyssede den. Saa sank han træt tilbage i Puderne, og snart forklyndte en kraftig Snorken, at han var faldet i Søvn.

Zekie fortsatte sin Beskæftigelse. Hvad var det, der gjorde, at hendes Øjne skød Lyn? Var der endnu nogen Kærlighed i det Blik, hvormed hun saa paa sin sovende Ægtefælle? For fem Aar siden havde han købt hende som Slavinde og for hendes store Skønheds Skyld betalt hende med en stor Sum. Han havde gjort hende til sin Yndlingshustru, og hans andre Hustruer maatte tjene hende næsten som Slavinder. Hvad manglede der da i hendes Lykke? Thi at hun ikke var lykkelig, saa man ved det første Blik. Hendes tidlige Liv var en lukket Bog for alle.

I Gaarden hørte man lette Fodtrin. Zekie vendte sig om og saa en i hvidt Mouselin indhyllet Slavinde nærme sig. Hun lagde Viften, gik hende i Møde og spurgte hviskende:

„Hvad er der?“

„Det er en Tjener fra Selamliken\*), der melder, at Bedros Effendi Kasparian ønsker at tale med Effendien.“

„Nu skal jeg sige det til ham.“

Sagte traadte hun hen til sin Mands Leje, bøjede sig ned og trykkede et Kys paa hans Pande.

„Min Effendi,“ sagde hun med blød Stemme. „Det

\*) Selamliken er den Del af et tyrkisk Hus, hvor Mændene opholder sig.

er Synd at vække dig af en saa sød Slummer, men der er en ovre i Selamlien, der ønsker at tale med dig.“

Kadien gned Øjnene og gabede.

„Hvem er det?“

„Kasparian Effendi.“

Med et Sæt rettede han sig op og mumlede:

„Naa, formodentlig paa Grund af Historien med Svi-gersønnen.“

Zekie lagde sin Haand paa hans Skulder og sagde omt:

„Min Husband, maa jeg udbede mig en Gunst af dig?“

„Hvad vil du, min Rose?“ spurgte han smilende.

„Hvis du virkelig elsker mig, hvis jeg er dig dyre-bar, saa skaf Vartan Melikian saa stor Lettelse i hans Straf, som det er muligt. Jeg siger det for hans Bruds Skyld. Jeg saa hende ved Brylluppet; hun er saadan et yndigt Barn.“

For Mustafa Effendis Blik opsteg et Billede af en ung Pige med et usigelig dejligt Ansigt — en ung Pige, som gik og plukkede Violer inde i sin Faders Gaard, og han svor i sit stille Sind, at saa længe han kunde forhindre det, skulde Vartan ikke komme ud af Fængslet. Idet han vendte sig om til sin Hustru, sagde han smilende:

„Hvad nytter saa det, at hun er et yndigt Barn? Tror du virkelig, at jeg af den Grund kan give ham fri eller formilde hans Kaar?“

Han saa Zekie fast ind i Øjnene, og der laa noget i hans Blik, som uvilkaarlig bragte hende til at skælve. Mustafa Effendi rejste sig, satte Turbanen tilrette og ilede gennem den ydre Gaard hen til Selamliken.

Kasparian ventede ham i et af de øvre, med orientalsk Pragt udstyrede Værelser. Efter at de havde hilst paa hinanden, sagde Tyrken forekommende:

„Du ser saa træt og overanstrengt ud, min Ven. Sæt dig, et Glas Sorbet vil gøre dig godt.“

Kasparian saa virkelig træt ud. Siden hans Datters Bryllupsdag havde hans Haar og Skæg faaet flere hvide Stænk. Gennem Bønskrifter og Betaling af store Summer havde han gjort alt, hvad der stod i hans Magt, for at fremskynde Forhøret over den unge Mand — men hidtil forgæves. Ikke underligt, at det tærede paa hans Sundhed. Men hans Værdighed og hans mandige Kraft var ikke brudt, og paa hans furede Pande prægede der sig fast Beslutsomhed.

„Og hvorledes gaan det med din Fornøjelse?“ fortsatte Mustafa, da de havde sat sig. „Jeg haaber, godt.“

I Orienten sømmer det sig ikke at spørge til ens Velbefindende; man spørger altid til hans Fornøjelse.

Kasparian bukkede og spurgte til Gengæld om sin Værts Fornøjelse, idet han udtalte Haabet om, at den maatte være blomstrende:

„Ja, den Almægtige være lovet,“ svarede Kadien rolig. „Den er saa god, som den overhovedet kan være i denne Verden. Maatte Allah forbarme sig! Sygdom og Død omgiver os paa alle Kanter. Koleraen udbreder sig med foruroligende Hurtighed.“

„Ja,“ svarede Kasparian, „jeg er bange for, at Afspærringen ikke bliver overholdt strengt nok, thi det er dog øjensynligt, at den er slæbt herind fra Naboyerne.“

Kadien rystede paa Hovedet.

„Ja, det er forfærdeligt. Valierne gav dog meget strenge Befalinger i saa Henseende, men med dette Drikkepenge-Uvæsen iblandt Politisoldaterne lader ingen Lov sig gennemføre. Men jeg skal tale til Valierne derom og paalægge dem at være mere omhyggelige.“

„Det vil sikkert ikke hjælpe stort nu, da Smitten allerede er kommet ind i Byen,“ sagde Kasparian. „Men Mustafa Effendi, vil du selv blive i Byen?“

Tyrken trak paa Skulderen.

„Hvorledes kan vi undfly den Almægtiges Vilje? Hvis Døden skal træffe os, saa naar den os paa ethvert Sted, hvor vi saa end er. Tænker du paa at forlade Byen?“

Over Kasparians Ansigt gled et svagt Smil:

„Vi tror ikke, at Allah vil gøre et Under for at redde vore Børn, hvis vi selv med Vilje lader dem blive i et brændende Hus. Ja, jeg tager ud paa Landet saa snart som mulig — kun vilde jeg gerne afvente det første Forhør.“

Mustafa Effendi rystede deltagende paa Hovedet.

„Ak ja, det er en Jammer med den unge Mand. Det gør mig virkelig ondt; men saa vidt jeg kan se, er det en temmelig haabløs Historie. Din Svigersøn vil nok faa en meget streng Straf. Femten Aars Fængsel er det mindste, tænker jeg.“

Kasparian havde ventet dette Svar, dog fo'r han uvilkaarlig sammen. Men et Øjeblik efter havde han atten genvundet sin Selvbeherskelse, kun var hans Øjenbryn sammentrukne.

„Regeringen har allerede haft saa meget Arbejde med de revolutionære, at Sagen er blevet brændende,“ fortalte Tyrken. „Saa meget, at man umulig mere kan tage sig af de enkelte Personer iblandt dem. Jeg tænker for Resten, at Forhøret snart vil finde Sted, men jeg er som sagt bange for, at Sagen er temmelig haabløs.“

„Men der foreligger jo ikke noget Bevis for, at han tilhører Komitéen. Man har vel fundet en Avis hos ham, men det er ikke hans, det er en anden, der har givet ham den. Han læser ellers ikke Bladet. Hvorledes kan han da faa saa haard en Dom?“

Kadien sad et Øjeblik og vuggede Hovedet betænkelig frem og tilbage, idet han af og til tog nogle kraftige Drag af sin Pibe, saa sagde han:

„Bedros Effendi, den opstigende Røg vidner om, at der er Ild. Din Svigersøn har allerede længe været mistænkt for at staa i Forbindelse med Oprørspartiet. Vi har andre Beviser imod ham end Avisen. For Resten staar vi nu ved et Vendepunkt. Regeringen maa være yderst aarvaagen, ellers vil Ilden bryde ud mange Steder.“

Kasparian undertrykkede et Suk. Han vidste, at Vartans Skæbne omtrent udelukkende afhang af Kadien, men hans Stolthed oprørte sig imod at bede denne Mand om Naade for sin Svigersøn. Men han havde intet Valg. Han maatte prisgive sin Stolthed.

Han greb den iskolde Sorbet, som en Tjener rakte ham paa en Sølvbakke, og tømte den i ét Drag. Da Tjeneren atter havde fjernet sig, sagde han:

„Der gives altsaa ingen Udvej?“

Tyrken bøjede sig forover, støttede Albuerne paa sine Knæ og lod tankefuld Perlerne paa sin Perlesnor glide imellem sine Fingre.

„Hvilken Udvej kunde der tænkes? Allah alene ved det. Det kan jo være, at Straffen med Tiden kan forkortes, men det vil naturligvis kræve store Bekostninger. Jeg ved ikke, om Melikian vil bære dem?“

I Tyrkiet gælder Retfærdigheden for en Luksus, som man maa købe dyrt — saa dyrt, at kun de færreste kan opnaa den. Deri laa det eneste Haab om Redning for Vartan, og Kasparian havde gjort dette Besøg udtrykkelig i den Hensigt at tilbyde Kadien, den øverste Dommer, saadanne Stikpenge.

„Vartan er min Søn, lige saa godt som han er Melikians,“ sagde han. „Du kan være overbevist om, at vi vil bære Omkostningerne.“

„Ja, ja, det er jo en fuldstændig Biting,“ svarede Mustafa i en ligegyldig Tone. „Vi vil se at ordne Sagten. Jeg sværger dig ved min Nekiah\*), at jeg vil gøre alt for den unge Mand. Ingen Møje vil jeg sky, han skal være mig som en Søn. Taarerne traadte frem i Øjnene, og han fortsatte med Varme: „Bedros Effendi, lad mig endnu en Gang forsikre dig, hvis du i disse urolige Tider nogen Sinde skulde komme til at trænge til Beskyttelse, saa skal dette, din Tjeners Hus, bestandig staa dig aabent. Allah ved, at jeg elsker dig som min egen Broder.“

Kasparian takkede og rejste sig. Han havde gjort alt, hvad der stod i hans Magt. Men trods Mustafa Effendis varme Ord følte han dog en isnende Kulde om sit Hjerte.

\*) Nekiah betyder Bryllupsløfte. Denne Ed er den mest bindende, som en Muhamedaner kan sværge.

## XVIII.

### I Landsbyen.

Det er fjorten Dage senere. Ester og hendes lille Broder, Aram, havde under Kolera-Epidemien taget Op-hold ude i en Landsby. De havde været paa en længere Spadseretur og vendte hjem over de af Solen forbrændte Enge. Esters Kinder var røde af Anstrengelse, og Vin-den blæste hendes lille Mouselinsslør bort fra Ansigtet. Dog gjorde hun ikke Mine til at trække det for igen — her i Landsbyerne ved Diarbekr gaves der jo hverken Tyrkere eller Kurder.

Da hun nærmede sig Lejren, hørte hun høje Smer-tens Skrig ud fra Tjenernes Telt.

„O Gud, jeg dør!“ raabte en som i Fortvivlelse.

Hurtig løb hun derhen og aabnede rask Døren. — Paa Gulvet laa Garo, bleg og skælvende. Ved Esters Indtrædelse forsøgte han at rejse sig op, men faldt ud-mattet tilbage igen.

„Nej, nej, Garo, bliv liggende,“ sagde hun blidt.  
„Hvad er der i Vejen?“

„Jeg ved ikke — jeg fryser, og jeg er saa syg.“

„Du fryser, og det er dog saa skrækkelig hedt i  
Dag og særlig her i Teltet.“

Hun saa sig om efter noget, hun kunde dække ham  
til med. I en Krog af Teltet laa Sengklæderne, og hun  
hentede et Tæppe. Atter forsøgte Tjeneren at rejse sig.

„Ester Hanum, nej, det gaar ikke. Hvor tør du  
hjælpe mig?“ raabte han, men strakte i det samme Haan-  
den ud efter Tæppet.

Hans Ansigt var døblegt, og hans Lemmer rystede  
i Kuldegysninger.

„O, det er saa koldt, saa koldt,“ mumlede han; „og  
saa gør det saa forfærdelig ondt. — Jeg dør!“

Ester blev ængstelig. Hun dækkede ham til og vilde  
til at løbe ud for at hente Hjælp, da Kasparian traadte  
ind. Da han saa Ester ved den syge og Aram staa  
indenfor Døren, raabte han ærgerlig:

„Børn, hvad har I her at gøre? Se at komme ud!  
Og førend Ester fik betænkt sig, greb han dem begge  
i Armen, skubbede dem ud af Teltet og lukkede for  
Indgangen.

Ester var bestyrtet. Saa strengt havde hendes Fa-  
der aldrig behandlet hende før. Havde hun gjort noget

galt ved at gaa ind i Tjenerens Telt, eller hvad var der paa Færde?

Øm som en Kvinde bøjede Kasparian sig over Tjeneren og følte hans Puls. Garos kolde, blaalige Hænder syntes at bekræfte det, han frygtede for. Saa traadte han hen til Døren, kaldte en af Tjenerne derhen og sagde:

„Hent straks en Flaske Brændevin og sig til Børnene, at de under ingen Omstændigheder maa komme i Nærheden af Teltet.“

Garo havde forstaet ham, og med Angsten malet i alle sine Træk, rejste han sig halvt over Ende og raabte:

„Aa Gud, er det Koleraen, Effendi? — Bring mig bort; jeg bønfalder dig: bring mig bort herfra, ellers kunde jeg gerne smitte baade dig og Børnene.“

I det samme blev han grebet af et nyt Anfald og faldt tilbage paa Lejet.

„Effendi,“ stønnede han med halvt tillukkede Øjne. „Bær mig blot ud og lad mig dø som en Hund ude paa Marken. Hvad er mit Liv værd, at du skulde ofre dit derfor?“

Kasparian saa medlidende paa ham.

„Min stakkels Dreng, jeg er ikke bange for Smitte. Og hvis det er Guds Vilje, at Sygdommen skal naa os her, hvem kan da hindre det? Tror du virkelig, at jeg kunde lade dig bringe ud paa Marken?“

Fire og tyve Timer sad Kasparian uafbrudt ved sin Tjeners Sygeleje, gned hans Lemmer med Brændevin og plejede ham som en Moder, — fire og tyve Timer ventede hans kære i Angest paa Efterretning fra ham. Endelig traadte en Tjener ind til dem, blottede sit Hoved og meldte:

„Mariam Hanum, Effendi synes ikke at være rask.“

Ved denne Efterretning blev Ester fyldt med en dødelig Angst. Med et højt Skrig iledede hun ud ad Døren og hen til Teltet, hvor Faderen laa.

Sygdommen havde pludselig grebet Kasparian, og Tjeneren havde skyndt sig at lægge ham paa en Madras, hvorefter han var ilet hen til Kvinderne.

Ester kastede sig ned ved sin Faders Leje og hviskede i Smerte:

„Fader, Fader, er du syg?“

Nu traadte ogsaa de andre ind. Ved at høre Stemmerne omkring sig, aabnede den syge Øjnene. Et Øjeblik saa han fra den ene til den anden, saa lukkede han dem igen og hviskede svagt:

„Mariam, gaa dog og tag Børnene med, ellers bliver I jo alle syge.“

Men de gjorde ikke Mine til at efterkomme hans Befaling. Da Morgenens dæmrede, laa han bleg med insunkne Øjne og hule Kinder. Dikran bøjede sig ned

over ham for at mærke, om der var Livstegn. En gurglende Lyd trængte sig frem i den syges Bryst.

„O, min Fader — han er død. Vi har mistet vor Fader!“ raabte Ester i den dybeste Smerte.

En Skælven gik igennem den syges Legeme, og endnu en Gang aabnede han Øjnene. I den højeste Spænding holdt alle Aandedrættet tilbage. Kasparian lod sit Blik glide rundt til hver enkelt, ved Ester standsede det, idet han sagde som en hendøende Hvisten:

„Mine elskede Børn, I er i Guds Haand, han vil sørge for eder.“

Mere kunde han ikke sige. Saa lukkede hans Øjne sig paa ny. Længe varede Dødkampen, medens hans kære knælede ved hans Leje i brændende Bøn. Men endelig henimod Aften udaandede han.

Det var kommet saa hurtigt og uventet, at ingen af dem rigtig kunde fatte, hvad der var sket, og Ester — den unge Hustru — var endnu for ung til at kunne glemme sin egen Smerte for at tage sig af de andre. Hendes unge Hjerte havde med dette Slag faaet et Saar, som hun aldrig forvandt, og hun græd, som skulde Hjertet briste.

Melikian, der var kommet til, forlangte bestemt, at de alle skulde forlade Teltet og søge Hvile. Han alene tænkte paa den store Fare for Smitte, der truede dem.

Da de var gaaet, satte han sig ned ved den døde og saa ufravendt paa sin Vens Ansigt, medens Taare efter Taare løb ned ad hans furede Kinder.

Ligesaa hurtig som Bedros Effendi var blevet syg, blev Garo rask igen. Saaledes er denne underlige Sygdoms Forløb. Nu listede han sig hen og satte sig hos sin døde Herre ved Siden af Melikian og græd som et Barn.

## XIX.

### Atter i Mørket.

„For Guds Barmhjertigheds Skyld, hav Medlidenhed med mig!“

„Armenierhund, vil du sige os Navnene paa dine medskyldige!“

„Men jeg ved jo ikke noget om det.“

„Du ved ikke noget om det! Naa ikke! Du har da modtaget mistænkelige Breve, og du har tapre Venner, som hævner dig paa Kurderhøvdingen, naar Regeringen ikke gør sin Pligt. Hold fast paa ham og lad os faa Jernene ind.“

Man bragte en Jernstang, som blev ophedet i Iliden. Vartan var lænket til Muren med en Kæde, og denne Kæde var netop saa lang, at han lige kunde lægge sig paa Jorden. Arme og Ben blev nu fastholdt af tre Politisoldater, medens den fjerde greb de rødglødende Jern og bearbejdede Fangen under de nøgne Fødder.

En afskyelig Brandlugt af svedent Kød fyldte Rum-

met, og Vartan krummede sig i Pine, men ingen Lyd kom over hans Læber.

„Naa, vil du saa svare!“ raabte han, der havde Overbefalingen.“

„Jeg ved ikke noget,“ stønnede Vartan.

Manden bed Tænderne sammen og sagde:

„Glød Jernet paa ny! — Du Søn af en Hund, saaledes vil vi hver Dag behandle dig, indtil du bekender.“

Atter hørte man Lyden af glødende Jern, der trykkes imod Kød, saa gik disse Umennesker og lod Fangen ligge bevidstløs.

Vartan vidste ikke, hvor længe han havde ligget saaledes. Det første, der naaede hans Øren, da han slog Øjnene op, var Klirren af Lænker, og han forstod, at nye Fanger var bragt ind. Han forsøgte at rejse sig, men saa snart han satte Foden til Jorden, udstødte han et gennemtrængende Skrig af Smerte.

Det var mørkt, og han kunde ikke skelne de nys ankomne, dog forstod han, at de var länket tæt ved Siden af ham. Skønt hans Følelse var i høj Grad afstumpet, tænkte han dog med Medlidenhed paa, hvem disse hans Lidelsesfæller maatte være. Med ét hørte han den ene sige:

„Naa, Muho, hvad synes du saa om vort nye Opholdssted?“

Det blev sagt i Kurdernes Sprog, som Vartan godt forstod. Spændt lyttede han; det var saa nyt at høre noget fra den ydre Verden.

„Ak!“ svarede den tiltalte. „Det er ingen Ting. Jeg har opholdt mig paa meget værre Steder. Men det siger jeg dig — hvis de ikke slipper os ud, saa flaar jeg mig selv af Raseri!“

„Jeg ligesaa,“ svarede den første. „Men vi har sikkert ikke noget at befrygte. Vog Agha skal nok betale for os. Du husker vel, hvad han har paalagt os?“

„Ja, ja! Vi maa takke hende, at vi ikke kommer til at tilbringe hele vort Liv i dette Hul, ellers var det ham sikkert fuldstændigt ligegeydigt, hvad der blev af os.“ En kraftig Ed afsluttede denne Bemærkning.

Muho lo.

„Nej, sikkert vilde han ikke bryde sig meget om os, trods det vi er kommet herhen i hans Tjeneste. Men vær du bare rolig, han kender vort Værd. Der er iblandt alle dem, der slutter sig til ham, ikke tre, der er saa brugbare som vi. For Resten vil Arbejdet blive meget lettere nu, da hendes Fader er død. Fra Manden er hun jo skilt, ikke?“

„Ja, ved du ikke, at han hørte til Oprørspartiet og blev taget til Fange paa sin Bryllupsaften. Hvem ved for Resten, om han ikke er her?“ Kurderen dæmpede sin

Stemme, saa at Vartan maatte holde Aandedrættet tilbage for at høre. Saa fortsatte han: „Ved du, Muho, at Agha har svoret, at hun skal blive hans, før nogen anden Mand har talt med hende?“

Muho hostede betegnende og sagde:

„Ja, med Allahs Hjælp skal vi nok skaffe ham hende. For Resten kan vi ved denne Lejlighed da ogsaa have Lov at tænke lidt paa os selv. Disse Armenierpiger er jo dejlige, er de ikke?“

Vartan havde hørt nok. Blodet syntes at stivne i hans Aarer, og han holdt sig for Ørerne for ikke at høre mere.

Hvilket forfærdeligt havde man dog for, medens han sad her magtesløs i Fængsel! Skulde der virkelig være sket et Omslag i Politikken og nye Myrderier være forestaaende? Jo mere han tænkte derover, desto uforklarligere syntes alt ham. Kun et stod ham klart: Ester var truet af noget forfærdeligt, og hendes Fader var død. Han maatte se at komme til hende, men hvorledes?

Modløs tænkte han paa den tykke Stenvæg, paa den lille Aabning med Jerngitter for der højt oppe. Hvad skulde han gøre? Kun én Udvej gaves der, og hvis den slog fejl? Naa, hvis det skete, saa vilde han derpå blive bevogtet tre Gange saa strengt, og man vilde

vel ogsaa pine ham noget mere, det var det hele. I alle Tilfælde maatte han forsøge det, og der var ingen Tid at spilde. I sin Lomme fandt han et Stykke Papir og en Blyant. Han skrev nogle tyrkiske Ord, saa godt det lod sig gøre i Halvmørket.

Næste Nat syntes ham uendelig lang, ikke et eneste Øjeblik lukkede han de sviende Øjne. Endelig begyndte de første svage Lysstraaler at spille oppe paa de store Spindelvæv, der hang oppe under Loftet. Den ene efter den anden af Fangerne vaagnede. Til sidst brød en ny Dag frem for disse ulykkelige.

En Nøgle knirkede i Døren. Det var Vogteren, der bragte Fangerne Mad.

Skælvende af Spænding forsøgte Vartan at skubbe Seddelen ind i Haanden paa ham, der bragte ham Mad. Manden vendte sig rask om.

„Hvad vil du, Kristenhund?“ raabte han, idet han gav Vartan et Slag med Nøgleknippet. „Er det blevet dig for kedeligt her, saa du har Lyst til dumme Streger til Afveksling?“ I næste Øjeblik var han borte.

Men hvis Vartan kunde have set gennem Fængselsmuren, saa vilde han med stor Spænding have iagttaget, hvad der en halv Time senere foregik udenfor. Der stod Fangevogteren foran en Mand, der bar en glimrende Uniform.

„Nej, ved min Sjæl, det gaar ikke,“ sagde denne,  
„Paschaen er meget streng.“

Men Vogteren kendte sin Mand.

„Vi kan tjene store Penge ved det,“ sagde han og  
pegede paa Vartans Seddel.

„Men tænk paa, hvor store Summer Bedros Effendi  
har betalt, og hvad har det hjulpet?“

Fangevogteren lo.

„Der gives Ting, som Regeringen kan gøre; men  
der gives andre Ting, som kun de lavere Embedsmænd  
kan gøre. Hvert Aar bliver jo en Mængde Fanger givet  
fri paa den Maade.“

„Ja, men kun Tyrkere, og denne er en Armenier og  
dertil en, der har været saa megen Snak om.“

„Ja, det er vel sandt, men hans Dom er jo dog  
fældet, og ingen vil bekymre sig mere om ham. Og naar  
de femten Aar en Gang er forbi — Allah er barmhjer-  
tig — saa gives der vel en Udvej.“

Embedsmanden tövede.

„Ja, vel er hans Dom fældet, men hans Venner gör  
jo, hvad de kan — de har endog sendt Andragende til  
Konstantinopel. En skønne Dag vil man spørge efter  
ham. Nej, nej, — med saa vigtige Fanger gör vi bedst  
i ikke at indlade os.“

Fangevogteren var ærgerlig. At lade en saa herlig

Lejlighed til at tjene noget gaa ubenyttet hen, det var dog taabeligt. Og netop lige nu, da han var i Forlegenhed, fordi han i flere Maaneder ikke havde modtaget nogen Løn.

„Tænk dog bare,“ sagde han ivrig, „hvor mange Penge vi kan tjene. Det vil sikkert gaa.“

Embedsmanden grundede et Øjeblik, saa sagde han i en sagte Tone:

„Vis mig Seddelen endnu en Gang. Ja vist — det er denne Jigare, der er med i Spillet. Naa — jeg vil sige dig noget; men du maa i alle Tilfælde ikke lade det komme videre — kun vi to maa vide det. Vor naadige Hersker, Sultanen, vil paa Aarsdagen for sin Tronbestigelse i sin uudsigelige Godhed give alle politiske Fanger blandt Armenierne fri. Risikoen vil derfor ikke være saa stor — især hvis vi venter nogle Dage. — Naa — ja — jeg tænker, vi kan vove det.“

## XX.

### Paa fri Fod.

Det var en varm, skyfri orientalsk Nat. Fuldmaanen bredte sit Sølvskær ud over den hjemmøgte By, hvor Hundreder af Mennesker laa og døde, og ud over det flade Land, hvor hylende Sjakaler oprodede og fortærede de dræbtes Lig, der næppe var gravede en Alen ned.

Oppে paa det flade Tag i en Landsby et Par Mil fra Diarbekr laa to Kvinder ogsov. Den ene var en kraftig ung Kone paa henved 25 Aar. Hun sov fast og aandede dybt og regelmæssigt. Nu og da slog hun om sig med Armene og kastede sig frem og tilbage.

Den anden var en ung Kvinde, der næsten endnu var et Barn. Hendes fintskaarne Ansigt saa i Maanelyset saa sart og blegt ud, at man kunde have troet, det var af Voks. De mørke Øjenbryn og de lange Vipper dannede en mærkværdig Modsætning til Ansigtets Bleghed. De tykke, sorte Haarfletninger laa som Slanger hen

over Brystet og den hvide Pude. Hunsov uroligt. Nu og da gik der en let Skælven hen over hendes Legeme, og et langtrukkent Suk trængte sig frem hen over hendes Bryst. Ogsaa i Søvne mærkede hun, skønt ubevidst, den Smerte, hun følte, naar hun var vaagen.

Der hørtes en let Støj. I næste Øjeblik stod en Yngling oppe paa Taget og kom lydløs nærmere. Ved den unge Piges Leje knælede han ned og saa ømt, ja beundrende paa hende. Hvor ren og hvor yndig var hun ikke! Altfor ren og altfor yndig for ham, ja for nogen jordisk Natur. Og dog, hvor elskede han hende!

Minutterne gik, og han havde ikke megen Tid at spilde. Med bankende Hjerte bøjede han sig ned og berørte hendes Pande med sin Haand.

Ester fo'r forskrækket sammen, da hun pludselig opdagede en Mand ved Siden af sig. Hun vilde til at raabe om Hjælp, men han lagde Fingeren paa hendes Læber og hviskede:

„Ester, det er mig; du bliver da ikke bange for mig, min elskede.“

Kun en Gang i hendes Liv havde hun hørt hans Stemme, men hun kendte straks dens dybe Klang og blev stille. En Følelse af Ro lagde sig over hendes trætte Hjerte — første Gang siden hendes Faders Død. Hun følte Trang til at lægge sit Hoved ind til hans Skul-

der og græde ud, men hun tvang sig til at lade være — han var jo dog i Grunden en fremmed for hende.

Hun saa spørgende op paa ham og sagde tøvende:  
„Jeg troede, du var i Fængsel.“

Det var det første Ord, hun nogen Sinde havde talt til ham. Han saa dybt ind i hendes mørke Øjne, og en Følelse af Lykke strømmede igennem ham. Hun var jo hans.

„Jeg er lige flygtet,“ hviskede han til hende. „Min elskede, kom og følg mig ud i det fri — kun en halv Times Tid, saa skal jeg sige dig alt. Ingen maa ellers vide det; og her er jeg bange for, at man kan høre os. Vil du?“

Esters Hjerte bankede heftigt. Han var flygtet, og kun hende vilde han fortælle det, ellers ikke til nogen, ikke engang til sine Forældre. Og dog tøvede hun med at efterkomme hans Ønske.

Vartan gættede Grunden.

„Ingen vil nogen Sinde faa det at vide,“ sagde han og tilføjede derpaa indtrængende, næsten lidenskabeligt: „og desuden er du dog min Hustru, hvorfor skulde vi saa ikke kunne tilbringe en halv Times Tid sammen. Jeg har kun saa lang Tid. Er det for meget efter alle disse Maaneder?“

Ester sprang op. Hendes Puls slog saa hastig, at

hun næsten antog, han maatte kunne høre det. Fra alle Hjørner syntes Øjne at se paa hende — hvorledes hun stod op fra sit Leje og fulgte en Mand ved Midnatstid.

De steg ned ad Trappen og gik ud paa Marken. Der sagde han til hende:

„Ester, Landet er meget usikkert. Ingen ved, hvad der kan ske. I hvert Fald maa du tage dig meget i Agt, især her i Landsbyen. Mine Forældre er her ogsaa, ikke sandt?“

„Jo, de er,“ svarede Ester. „Og hvor lykkelige vilde de være, om de kunde se dig. Men du vilde næppe kunne kende din Fader igen, saaledes er han ældet i den sidste Tid.“

Vartan sukkede.

„Ja, kunde jeg blot være sammen med dem nogle Øjeblikke; men det er umuligt. De maa ikke erfare noget om min Flugt.“

„Men hvorledes bar du dig ad med at flygte?“ spurgte Ester. „Ved du, at man har gjort alt for at befri dig?“

Hendes Stemme skælvede; thi hun tænkte uvilkaarlig paa sin Fader. Vartan bemærkede det og trykkede hendes Haand.

„Min elskede, jeg ved det,“ sagde han med Varme. „Men mange Gange kan lavt tænkende Mennesker gøre

mere end de ædle. Han kunde aldrig have budt Fangevogteren Penge, men jeg kender andre, der kunde det. Jeg skrev til dem og bad dem om at forlange de nødvendige Penge af min Fader. Det synes dog, som om de har skaffet dem til Veje andet Steds fra, dog har de ikke udtalt noget derom, men kun sagt, at enhver gør bedst i kun at stole paa sig selv.“

„Og du gaar atter bort igen?“ spurgte Ester bedrøvet og med en let Bebrejdelse i Tonen.

„Ester,“ svarede han, „det er ikke mit Valg. Kun Gud alene ved, hvor højt jeg elsker dig, og hvor svært det er for mig ikke at turde blive hos dig og beskytte dig for de Skurke, som helst vilde rive dig fra mig, før vi endnu havde set hinanden.“

„Hvad for Skurke?“ spurgte Ester hurtigt.

Vartan kom til at huske paa, at han jo ikke havde fortalt hende om den Samtale, han havde hørt inde i Fængslet, og han var bange for, at det vilde ængste hende, derfor svarede han blot:

„Ingen særlig, min elskede, men du kender jo de Farer, der truer en ung Kvinde. Lov mig, at du heller ikke her i Landsbyen nogen Sinde vil gaa alene ud. Der gives noget endnu værre end Kolera, og for Resten er Byen jo ogsaa smittet af den. Lov mig det, min elskede.“

Taarerne løb ned ad Esters Kinder.

„O, tag mig med,“ bad hun. „Tag mig med. Efterlad mig ikke her alene uden Beskyttelse. Jeg er saa bange, og jeg har ingen Fader mere, der sørger for mig. Tag mig med — jeg vil gøre alt, hvad du forlanger, men frels mig fra disse forfærdelige Mennesker!“

Vartan rystede alvorligt paa Hovedet.

„Ester, min elskede, gør mig det ikke sværere, end det allerede er. Jeg kan ikke tage dig med, det er umuligt. Din Forsvinden vilde enten føre til Opdagelse af min Flugt, eller det vilde bringe Skam over din dyrebare Faders Navn, og ingen af Delene vilde du dog ønske, vel? Men hør nu: jeg vil bestandig holde mig skjult i Nærheden af dig, og saa længe jeg er i Stand til at føre et Vaaben, skal ingen vove at røre dig, og saa, naar der er blevet mere Ro i Landet, saa vil vi sammen flygte hen til et sikrere Sted. Tænk, Ester, hvor lykkelige vi kan blive i et kristent Land, hvor ingen Tyrk eller Kurder kan gøre os Fortræd.“

Et Øjeblik talte de endnu sammen om deres Forhaabninger og Frygt angaaende Fremtiden, indtil en langtrukken sagte Fløjten, der lød hen over Markerne, mindede dem om, at de maatte skilles. Omrent en Time havde de været sammen, og i Østen dæmrede allerede det første matte Skin af den frembrydende Dag.

Vartan ledsagede sin Hustru hen til Trappen, ventede, indtil hun var kommet op, og ilede saa tilbage til Marken, hvor Jigare og nogle andre ventede paa ham med Heste.

Da Solen stod op, red to Mænd klædt som Kurder af Sted hen imod Bjergene.

## XXI.

### Et Rædselsherredømme.

Da Nyheden bredte sig i Diarbekr, at Sultanen havde givet Fangerne fri, ilede Dikran og Melikian hen til Fængslet for at hente Vartan. Hele Skarer af de i Fængslet udpinte Skikkeler, af hvilke nogle ikke mere lignede Mennesker, var draget forbi dem, men Vartan var ikke iblandt dem.

„Han er flygtet for to Dage siden, den Armenierhund,“ sagde Fangevogteren.

„Flygtet!“ Melikian saa paa den kæmpemæssige Mur, der indsluttede Fængslet, og som nok stammede fra Romertiden, og han blev overvældet af en frygtelig Angst. Kunde en Flugt her overhovedet være mulig? Og hvis hans Søn virkelig var flygtet, vilde han saa ikke have givet sin Fader Underretning derom?

Nej, nej, man havde skaffet ham til Side — enten pint ham ihjel eller forgivet ham.

Den ene Dag gik efter den anden, men man hørte intet fra Vartan. Esters Hjerte blødte ved at se hans Forældres Lidelser, og til sidst kunde hun ikke holde det ud. Og hvorfor skulde hun ogsaa skjule hans Flugt længere? Fangevogteren havde jo fortalt det, saa alle vidste det.

„Moder,“ sagde hun en Dag, da de sad sammen og syede, „sig til Melikian Effendi, at hans Søn virkelig er flygtet.“

Mariam Hanum saa hastigt op og spurgte overrasket:

„Hvoraf ved du det?“

Ester rødmede, og idet hun bøjede sit Hoved dybt ned over sit Sytøj, sagde hun:

„Jo, jeg saa ham — han kom gennem Byen.“

„Du saa ham — og hvor er han nu?“

„Det ved jeg ikke,“ svarede Ester, „men han sagde, han vilde holde sig skjult et Sted i Nærheden.“

September nærmede sig til Ende. En dump Stilhed laa over det hele Land — som Stilheden før Tordenen bryder løs — men bestandig hørte man intet fra Vartan. Hvad var der mon sket? Mon han var død?

De sidste Maaneders Ængstelse havde begyndt at tære paa Ester. Hendes Ansigt blev mere og mere blegt, og hendes store Øjne blev med hver Dag mere vemodige, ofte pintes hun om Natten af en tør, smertefuld Hoste.

Atter og atter kom hun til at tænke paa Hadji Sopigs Vers, og dets Betydning syntes at blive hende mere og mere mørk.

Paa ravnsort Hest du iler herfra  
bort fra Jorden.

Din Rosenknop bliver tilbage.  
Hvad skal der blive af den?

Hvad mon det skulde betyde? Ester gyste, naar hun tænkte paa, hvad Vartan havde sagt. Hun vidste, hvilken Skæbne der var blevet de armenske Kvinder i Sassun til Del. Den mest pinefulde Død var intet at regne mod denne Skændsel. Var det et Under, at Hundreder af dem for at undgaa denne Skæbne havde styrtet sig ned fra Klipperne og saaledes fundet Døden? Vilde hun ogsaa blive prisgivet alt det, hun, som stod saa ene, uden Beskyttelse i Verden?

Hun var jo saa smuk, og hun syntes at blive smukkere med hver Dag, der gik. Og hvad kunde tænkes mere ulykkeligt for en ung, armenisk Kvinde end at være smuk?

Endelig kom den længe ventede Dag. Rundt om bredte den Efterretning sig, at Reformerne var indført og skulde straks træde i Kraft. Hvad det egentlig var for Reformer, det var ingen klar over. Kun ét vidste man med Sikkerhed, nemlig at Armenierne skulde have bedre Kaar.

Dog — det syntes ikke at gaa saa let. Tyrkerne var overmodigere og voldsommere end nogen Sinde. En Aften kom Dikran hjem og fortalte med Skræk, at der var kommet daarlige Efterretninger fra Trebisont — at Armenierne deroppe var sablet ned.

„En Massakre i Trebisont!“ raabte Mariam Hanum og blegnede. „Men det kan jo ikke forholde sig rigtig. Nu, da Armenierne har faaet Sæde i Regeringen, maa her dog snart blive Ro.“

Dikran rystede paa Hovedet med et haabløst Udttryk.

„Jeg ved ikke, Moder, nu faar vi se. Men jeg er bange for, at Rygtet taler sandt nok. Der skal være dræbt over Tusinde Armenier. Jeg forstaar ikke, hvad det skal blive til.“

Jo, han forstod det kun altfor godt. Tyrkerne i Diarbekr talte tydelig nok baade i Ord og i Gerning.

„Armenierhunde, vent bare lidt, saa skal vi lære eder at fremtvinge Reformer. Vor Hersker har givet Ordre til, at alle de Kristne i enhver By og Landsby i Riget skal sables ned. Saa lad Evropa hjælpe, om de kan!“

Saaledes var Udsigten. Og imidlertid rasede Stormen rundt omkring dem. Massakre fulgte paa Massakre — i Erzerum, Bitlis, Karput, Malatia, Urfa, Aintab, Marasch, Adjaman, Sivas, Palu og Gurun, alle Vegne det

samme blodige Skuespil: de kristne Landsbyer lagt øde, de kristne Kvarterer i Byerne afbrændt og den kristne Befolkning sablet ned. Nærmere og nærmere kom det. Flygtninge fra de omliggende Landskaber styrtede i Skarer ind i Byen og fortalte om de tusinde rædselsfulde Enkeltheder.

I Diarbekr opstod en ubeskrivelig Panik. Var det ikke bedre at blive sablet ned straks end at blive slagtet som en Flok Faar en efter en! — Gud bevare selv Armeniernes værste Fjende for en saadan Rædsel! Ja, havde det endda drejet sig om en virkelig Kamp. Men det var jo blot en lille værgeløs Skare, omringet af Fjender, bevæbnet til Tænderne — Fjender, der var mere blodtörstige, mere umenneskelige end Tigre — Ummennesker, for hvem det var den største Fryd at pine deres Offer til det yderste.

Nogle Armeniere forsøgte at flygte, men hvorhen? Regeringen udstedte intet Rejsepas, saa man kunde ikke engang komme fra den ene Provins til den anden. Alle Veje blev strengt bevogtet, og de faa, hvem det virkelig lykkedes at slippe ud af Byen, hørte man aldrig noget til mere. Alle Telegraftraade var skaaret over, saa man kunde hverken afsende eller modtage nogen Efterretning.

„Det er disse frygtelige Kurder. Regeringen gør alt, hvad den kan, for at standse dem, men den staar afmægtig.“

Saaledes var den officielle Forklaring.

Ja, det var Kurderne. Men hvorledes var disse vilde Bjergstammer kommen til de udmærkede Vaaben? Naar Regeringen søgte at undertrykke Kurderne, hvorledes gik det da til, at disse var i Besiddelse af Geværer, som kun blev uddelt af Regeringen selv?

Naar har Kurderne nogen Sinde haft Kanoner? Og hvorfra vidste de saa god Besked om de fremmede Byer? Hvorledes kunde de altid finde de rigeste og fornemste Armeniers Huse — de Huse, hvor der var mest at plyndre?

Det var i Slutningen af Oktober, og endnu ventede man i Diarbekr paa Massakrerne.

Vartan havde slet ikke ladet høre fra sig. Bedros Effendis Hus var fyldt af Mennesker, ikke blot Melikiants Familie, men en hel Flok Slægtninge og Venner, som havde søgt Tilflugt der. Der var ingen Redning, det vidste de, men de vilde i alle Tilfælde dø sammen for at kunne opmunstre hverandre til at holde ud og være tro indtil Døden.

Hele den Bydel, hvori Bedros Effendis Hus laa, var udelukkende beboet af Kristne. Hele Oktober Maaned var man travlt beskæftiget med Forberedelser til Forsvaret. De enkelte Huse havde stærke ydre Mure, og gennem de indre Vægge havde man slaaet Huller, saa

Kvinderne og Børnene uden at ses paa Gaderne eller paa Tagene i Nødsfald kunde flygte fra det ene Hus til det andet. Nogle Armenier var det ogsaa lykkedes trods Regeringens Aarvaagenhed at indsmugle Vaaben, som var omhyggeligt skjult i Kælderne.

Bedros Effendis Hus laa ved Indgangen til Armenier-kvarteret, og herfra maatte Forsvaret finde Sted. Kun nogle smaa vinduer vendte ud til det tyrkiske Kvarter, og dem vilde man stoppe til med et skudsikkert Materiale.

Ved Slutningen af Oktober var man færdig med Forberedelserne.

## XXII.

### Paa Bjerget.

Oppe i Bjergene i Nærheden af Diarbekr laa et Kloster, der var indviet til den hellige Guds Moder. Det var tidligere et af de rigeste og skønneste Klostre i Armenien, men efter at Lilleasien var kommet under Tyrkernes Herredømme, mistede det sin Anseelse.

Munkenes Antal var svundet betydeligt ind, og mange af dem kunde ikke engang læse. De to Gejstlige, som havde Klosterets Ledelse under sig, levede af en eller anden Grund i stadig Fejde imod hinanden og undgik saa vidt muligt at mødes. Derfor var Klosteret egentlig ikke andet end et Herberge for Pilgrimme, der kom for at tilbede den hellige Guds Moders Skrin.

Den ene af de gejstlige, Hair Isahag, en ædel, statlig Skikkelse, sad ved Vinduet i et Værelse, hvis Gulv var af Porcellæn, og saa i en Kikkert.

„Nej, min Søn,“ sagde han til en ung Mand i kurdisk Dragt, der stod ved Siden af ham. „I Diarbekr og

Omegn er alt roligt. „Du bliver altsaa her foreløbig, Vartan.“

Vartan gjorde en utsaalmodig Bevægelse.

„Nej, jeg kan ikke blive her længere. Jeg burde være gaaet for længe siden, nu da Fangernes Frigivelse er proklameret.“

„Du taler som et Barn,“ sagde Præsten med et Smil „Du er jo ikke bleven løsladt, husk paa det; du flygtede jo selv, og det er Grund nok for dem til at fængsle dig igen, hvis de kan faa fat paa dig. Du hørte jo ogsaa, at Tjeneren sagde forleden Dag, da han kom fra Diarbekr, at man søgte efter dig. Det vilde derfor være yderst farligt for dig at være der nu.“

„Hvad bryder jeg mig om Fare,“ sagde Vartan utsaalmodig. „Hellere vilde jeg dø end blive ved at opholde mig her, hvor jeg intet kan udrette.“

Præsten rystede paa Hovedet.

„Min Søn, du taler daarligt. Husk paa, dit Liv tilhører ikke dig alene — du har en Fader, en Moder, en Hustru.“

Vartan bed sig i Læben. Han længtes efter at komme tilbage til Diarbekr. Han tænkte paa sin yndige Hustru. Det var hans Pligt at beskytte hende, og det havde han lovet, og nu, da de trængte allermest til ham, skjulte han sig fejgt deroppe i Bjergene. Paa den anden Side

saa han ogsaa godt, at Hair Isahag havde Ret, og at det var klogt at følge hans Raad.

Han forlod Værelset, gik over Klostergaarden ud i det fri. Han fulgte en Sti, der snoede sig stejl og farlig op til en ny Klippespids oven over Klostret. De sidste Trin var hugget ind i Klippen. Men Vartan klatrede behændig op til Toppen, hvor der lige var Plads til ham at sidde.

Det var hans Yndlingsplet, som han ofte tyede op til, særlig naar han følte sig tung og utaalmodig i Sind. Uset af noget menneskeligt Øje sad han da her og saa ind mod Diarbekr, der laa ude i det fjerne, der, hvor Himlen og Jorden syntes at gaa sammen. Eller han sad og stirrede ned i Tigris-Floden, der kom fra Dalen bagved og strømmede ud over Sletten hen imod Diarbekr. I to Maaneder havde han opholdt sig i disse Bjerge, og han havde valgt Klosteret til Opholdssted, fordi det var sjældent, noget Menneske satte sin Fod der. Desuden havde man i Klosteret taget saa vel imod ham, og Hair Isahag var en Mand, han kunde stole paa.

Pludselig fo'r han op. Fra en Landsby nede paa Sletten saa han en Røgsøjle stige i Vejret. Røgen blev tættere og tættere, og nu kunde han ogsaa tydelig skelne Flammer, der nu og da blussede op. Da han saa sig

omkring, opdagede han, at det brændte i flere andre Byer.

Han skyndte sig ned og ilede ind til Hair Isahag.

„Fader,“ raabte han ophidset, „kom og se: Landsbyerne staar i Brand.“

De ilede hen til Vinduet og saa ud. Grupper af Mennesker ilede hen ad Vejen ad Klosteret til. Efterhaanden som de kom frem, sluttede flere sig til, saa der til sidst var ligesom en uhyre Strøm af Mennesker, der bølgede af Sted op ad Bjerget.

„Det er Flygtninge fra Arghani. — Kurderne plyndrer Landsbyerne, ser jeg,“ sagde Hair Isahag. Han rakte Kikkerten til Vartan. „Se en Gang, om en Times Tid er de her, og Klosteret vil blive fuldt i Nat.“

Vartan tog Kikkerten og saa ned over Sletten. Mængden, som for det blotte Øje syntes at kravle af Sted op ad Bjerget, saa han nu i Kikkerten ile af Sted i den vildeste Flugt. Mændene trak de større Børn med sig, og Kvinderne slæbte de smaa Børn af Sted paa deres Arme. Det var et skrækkeligt Syn. Han rettede Kikkerten mod en af de brændende Byer, men vendte sig straks forfærdet bort.

„Hvor hurtigt Kurderne er komne,“ sagde han. „For to Timer siden var intet at se.“

„De har sikkert holdt sig skjult i Bjergene,“ sv-

rede Præsten, „for Resten er der ikke noget at se i Retning af Diarbekr.“

„Men hvad skal vi gøre, hvis de kommer herop? Er der ingen Vaaben i Klosteret?“

Hair Isahag rystede paa Hovedet og sagde:

„Min Søn, hvilke Vaaben finder man i Guds Hus? Han er vort eneste Forsvar. Kom, Vartan, og lad os gaa ind til Hair Margos. Hvis vi skal dø, saa maa vi dog først forsones.“

De fandt den anden Præst i Kirken, hvor han laa og knælede foran Alteret. Han rejste sig og gik hen imod dem med udstrakte Arme, idet han sagde:

„Broder, det er Guds Straf, der naar os. Hvor længe vil vi forhærde vore Hjerter? Kom og lad os hjælpes ad at sørge for de stakkels Flygtninge, som han sender os.“

De to Præster omfavnede hinanden i en hjertelig Forsoning, saa ilede de ud for at træffe de fornødne Forberedelser. De havde ikke meget at byde dem, men et lille Forraad var der dog, og man vilde dele den sidste Mundfuld med de hungrende.

Lidt efter ankom de første Flygtninge. Vartan og begge Præsterne modtog dem i Porten.

„Hvorledes gaar det? Har Tyrkerne plyndret alt?“ var det første Spørgsmaal.

„Ja, Gud hjælpe de tilbageblevne! I Dag kom Soldaterne og tog Vaabnene fra os, idet de lovede, at der intet ondt skulde ske os. Men hvem turde vove at blive? Vi lod alt blive tilbage for at frelse Livet.“

„Har I givet Vaabnene fra eder?“ spurgte Vartan ivrigt.

„Ja, hvad skulde vi gøre? Et Par af Mændene, som vægredede sig, blev dræbt. Men se, se, hvad er det for en Røg? O, min Gud, de har stukket Byen i Brand!“

Arghani selv kunde man ikke se fra Klosteret, men en tyk Røgsky, der steg op fra Dalen, sagde dem tydelig nok, at Ødelæggelsesværket var begyndt.

Flygtningerne, der fulde af Rædsel var strømmet ind i Klostergaarden, tænkte kun paa et eneste: hvad vil der ske, naar de finder Byen forladt, vil de saa vende sig mod Klosteret? Klippen var paa alle Sider ubestigelig undtagen dør, hvor Vejen var anlagt. Havde man haft Vaaben, saa kunde man ganske sikkert have holdt Fjenden borte. Nu kunde man ikke gøre andet end søger at spærre Indgangen med store Stenblokke.

Natten brød frem. I alle Klosterets Celler og Korsgange laa Flygtningerne sammenstuvede, og faa af dem fik Søvn i Øjnene.

Vartan sad hele Natten ved Vinduet i Porcellæns-værelset og betragtede de brændende Byer, idet han spej-

dede ned ad Vejen, der førte til Klosteret. Det var skrækkeligt at sidde her og vide, hvad der foregik dernede, og saa ikke kunne blive fri for den Tanke, at der maaske i Morgen vilde gaa det samme for sig her oppe.

Vartan var mere rolig, end han havde været længe. At være klar over Stillingen var dog bedre end denne endeløse Venten i Uvished, som nu havde været hans Lod de sidste to Maaneder. Enhver Forandring, enhver Fare var ønskeligere end denne Uvirksomhed. Frygt for sin egen Persons Vedkommende havde aldrig foruroliget ham. Naar Tanken om Fare ængstede ham, saa var det for Esters Skyld.

Hvad vil der ske med hende, hvis jeg bliver dræbt, tænkte han. Og vil hun sørge over det? Ja, ja, det var han vis paa. Hun vilde aldrig være gaaet med mig hin Nat, hvis jeg ikke var hende kær. Jo, hun elsker mig, det kunde jeg ogsaa se i hendes Øjne. O, min Gud, skal jeg mon aldrig se hende mere? Skal jeg mon dræbes og maaske ligge paa Marken ukendt og ubegravet ligesom en Hund, uden at hun nogen Sinde faar det at vide. Aa, hvis — — nej, nej, jeg kan ikke holde det ud mere. Jeg har alt for længe holdt mig tilbage. Jeg maa af Sted, saa snart det bliver lyst. Min Gud, hvis disse Uhryer skulde lægge Haand paa min yndige Hustru — og jeg intet havde gjort for at beskytte hende — nej,

det kunde jeg aldrig have holdt ud. Saaledes gik Nat-ten. Alle hans Tanker drejede sig om hende, alt me-dens hans Hoved brændte, og Hjertet bankede af Iver efter at komme af Sted.

Endelig begyndte Morgenen at dæmre. Flammerne nede paa Sletten blegnede, og kun en tyk, kvælende Røg steg op fra de sorte Ruinhobe.

Lufsten var saa fuld af Røg, at Vartan kun utsydelig kunde se, hvad der foregik nede i Dalen. Nu og da fik han Øje paa Grupper af Mennesker, der fo'r af Sted hid og did. Pludselig traadte Hair Isahag ind, dødbleg men fuldkommen rolig, og sagde:

„Stunden er der, Vartan, nu kommer de.“

„Paa Vejen er der ingen at se.“

„Nej, ikke her fra; men en Mand, der har holdt Ud-kig oppe fra Klippen, har set dem komme. Jeg vil nu gaa ud og forberede Mængden paa det.“

Efterretningen bredte sig som en Løbeild, og i Klo-stergaarden opstod almindelig Forvirring. Ude af sig selv af Rædsel løb Mænd, Kvinder og Børn omkring imellem hverandre og skreg og jamrede.

Hair Isahag stillede sig op paa Kirketrappen, og i et Nu var alles Blik rettet paa ham.

„Mine Børn,“ begyndte han, „vi kan intet gøre. Mod-stand eller Flugt er udelukt, men lad os sætte vor Tillid

til Gud. Vort Land er under en tung Hjemsøgelse i disse Dage for vor Tros Skyld, men vi ved, at vor Fader i Himlen revser dem, som han har kær. Mine Brødre, lad os være stærke. Frygt ikke for dem, som slaar Legemet ihjel, men som ikke kan gøre mere. Lad os her for den almægtige Guds Aasyn love hinanden at være tro indtil Døden.“

Den gamle Præsts Stemme skælvede, da han talte de sidste Ord, men et straalende Smil bredte sig over hans Ansigt, og hans Ord gjorde en vældig Virkning. Skrigene og Klagerne hørte op, og Mængden blev stille. Kun nu og da hørtes en sagte Hulken, idet Børn og Forældre, Broder og Søster, Mand og Hustru omfavnede hinanden til Afsked.

Endelig hørtes Lyden af Hestetrav udenfor, og en forvirret Larm af Stemmer lød højere og højere, samtidig rystede Træporten under vældige Slag.

„Luk op!“ lød en gennemtrængende Stemme. „I Sultanens Navn, overgiv eder!“

„Det har vi gjort. Vi har ingen Vaaben og agter ikke at kæmpe.“

Hvis Stemme var det. Alle saa hen mod Porten. Der stod Hair Isahag i sin sorte Præstedragt og med de graa Haar flagrende i Vinden.

Store Sten blev nu slynget imod Porten. Dog holdt

den paa Grund af de Klippeblokke, der var væltet for indvendig.

„Luk op, I Hunde, og antag den sande Tro, ellers er I alle dødsens,“ lød det udenfor, og Hair Isahag svarede:

„I kan sprænge Porten, I kan dræbe os, hvis I vil, men I kan ikke faa os til at fornægte vor Tro.“

Rasende begyndte Kurderne at hugge løs paa Porten med deres Sværd, og i faa Øjeblikke havde de hugget den i Stykker. Med et Brag rullede Klippestykkerne ned, og i næste Øjeblik stormede den bevæbnede Horde ind, som en rivende Strøm, der har sprængt Dæmningen. Øprejst og ubevægelig som en Statue, der er hugget i Marmor, stod Hair Isahag ved Indgangen. I næste Øjeblik hævede den forreste Kurder sin sømbeslaaede Kølle og knuste hans Hoved.

Et Rædselsskrig drønede hen over Klostergaarden. I det samme begyndte Massakren, og snart flød Strømme af Blod i Klostergaarden. De døde blev kastet sammen i Hobe for at give Plads for Morderne. Over alle Armeniernes Rædselsskrig gjaldede Raabet fra Kurderne:

*„Allahe sévène Chrisdianlare kessin!“*

Atter og atter lød dette Skrig, der opmuntrede de „Retroende“ til bestandig forfærdeligere Grusomheder og til ny Iver for det hellige Værk.

Midt i det hele stod Vartan ubevæbnet og værgeløs.

Hvert Øjeblik ventede han at blive hygget ned, men til hans store Overraskelse stormede Kurderne forbi ham uden at røre ham. Hvad mon Grunden kunde være? Mon det hele ikke bare var en Drøm. Det syntes ham, som om et vildt Hav larmede omkring ham. De frygtelige Angstraab, de frygtelige Dynger af Lig, Strømmene af Blod, som Morderne vadede i, — alt dette gjorde ham næsten svimmel. Presset af Menneskemængden omkring ham blev han ligesom løftet og ført af Sted hen over Gaarden ind i Kapellet.

Pludselig lød der et Brøl:

„Skatten — hvor er Skatten? Fordømte Præst, sig os det straks!“

„Skatten er i den nordlige Væg af Porcellænsværelset i Nærheden af Indgangen. Tag alt, men skaan det, som er helliget til Gud.“

Hair Margos stod med blotted Hoved oppe ved Alteret. Den ene Haand laa paa den opslaaede Bibel, og med den anden holdt han et Krucefiks i Vejret.

„Korset! Du Kristenlund, voer du at holde Korset op imod os? Kast det væk, og antag Islam, ellers slaar vi dig ned som en Hund.“

„Ja, gør det kun, jeg frygter ikke Døden. Jeg har hele mit Liv tjent min Frelser, og skønt jeg har været en uværdig Tjener, kan intet dog skille mig fra ham.“

„Men hvorfor vil du dø? Du er ung endnu og kan fryde dig ved Livet, og du skal faa Lov til at beholde det.“

*La illaha el Allah, Mohammed Ressoul Oullah!\*)*

Den talendes Røst havde næsten været venlig, men Hair Margos tilkaster ham et harmfuldt Blik.

„Se,“ raabte han og holdt Krucifikset højt i Vejret, „hvis jeg skal dø, saa dør jeg for en Gud, der har lidt alt for mig.“

„En Gud! Du Hund af en Spotter! En Gud kan ikke lide og dø. Skynd dig at tage de Ord tilbage, ellers vil Allah lade sin Ild falde ned paa os alle. Du behøver bare at strække din Finger i Vejret som Tegn paa, at du tror paa den ene sande Gud.“

Men Hair Margos stod fast.

„Dræb mig, om I vil, sønderriv mig Lem for Lem, jeg vil dog aldrig fornægte Kristus.“

Nu kendte deres Raseri ingen Grænser.

„Mænd,“ raabte en, „hvad tøver I efter? Er der ingen Petroleum her? Vi vil se, hvorledes det tager sig ud, naar hans Skæg brænder.“

Vartan forsøgte at trænge sig frem. Han raabte, men ingen hørte hans Stemme. Det forlangte Petroleum

\*) Der er ingen Gud uden Gud, og Muhammed er hans Profet.

blev hentet, og Hair Margos blev lagt paa Gulvet. Det var det sidste, Vartan saa af ham. Et Øjeblik efter fyldtes Kirken af en forfærdelig Stank af brændt Haar og Kød.

„Dit Kors og dine Bøger! Ha, ha, ha, javist! Lad os nu se, om denne Kristus vil hævne sig!“

Vartan kunde ikke se, hvad der gik for sig. Han følte sig syg og elendig. Atter blev han drevet af Sted af Menneskestrommen, idet man skreg rundt om ham:

„Af Sted til Porcellænsværelset — til Skatten!“

Andre var dog kommet dem i Forkøbet. Værelset var fuldstændig ødelagt. Porcellænet var brækket af og Guldet røvet.

Vartan fik Øje paa en Kurder, der i et Stykke af et knust Spejl stod og betragtede sit Ansigt, idet han drejede og vendte paa sin Turban. Pludselig for Vartan sammen. Han havde set sit eget Billede i Spejlet og opdagede nu først, hvad han i Tummelen helt havde glemt, at han var klædt som Kurder. Altsaa det var Grunden til, at han var blevet skaanet. Nyt Mod fyldte hans Hjerte. Gud har beskyttet mig, tænkte han. Jeg maa straks af Sted til Diarbekr.

Han var igen sig selv. Tomme for Tomme banede han sig Vej igennem Mængden og stod snart i Kloster-gaarden. Pludselig hørte han en velbekendt Stemme:

„Skaan mig — jeg er en Moslem —

*La illaha il Allah Mohammed Ressoul Oullah!*

Vartan vendte sig om og fik Øje paa Jigare, der netop stod og bandt et hvidt Tørklæde — Islams Symbol — om sin Fez. Jigare fik nu ogsaa Øje paa ham og banede sig Vej hen til ham.

Da de lidt efter vandrede sammen ned ad Bjerget, sagde Jigare:

„Vartan Effendi, det var en Synd, vist var det det; men hvorfor lade sig dræbe for ingen Ting? Vi behøver jo Mænd, og Gud vil tilgive mig, at jeg sagde de Ord.“

Vartan saa mørkt hen for sig.

„Ogsaa jeg har syndet, Jigare, dog ubevidst. Hvad jeg vilde have gjort, hvis Valget var blevet stillet mig, tør jeg ikke afgøre. Ja, hvis det kun drejede sig om mig selv, saa havde jeg med Glæde kunnet dø. Men hvad skal der blive af vore kære?“

Jigare forstod ham.

Lidet efter sagde han:

„Se, det er paa højeste Tid; Bjerget ryger som en Vulkan. Jeg kom netop for at hente dig ned til Diarbekr.“

## XXIII.

### I Diarbehr.

To Dage varede Kurdernes Indmarsch i Byen, og som en mægtig Strøm udgød de sig i Gaderne. Selv Nadir Pascha, der kendte deres Tal lige saa nøje som Tallet paa sine Fingre, blegnede, da han betragtede dem igennem Vinduet. Stolte og statelige, med Blik, der lynede fra deres Ørneøjne, og bevæbnet til Tænderne med Vaaben, som han selv havde uddelt til dem, holdt de deres Indtog. Ovenover smeldede de brogede Faner med Halvmaanen og Stjernen. De drog jo ud i den hellige Krig for Troen og for Gud.

Ved Døren ind til Mustafa Effendis Hus stod en lille Fløk Mænd og Kvinder. Deres Tal var ikke tydelig at skelne i Mørket. Adskillige Gange havde de banket paa Døren, men endnu var den ikke blevet aabnet.

Havde det ikke været saa mørkt, kunde de have bemærket, at et lille Vindue oven over Døren blev aab-

net, og at en slank, tilsløret Kvindeskikkelse forsigtig stod og spejdede ud i nogle Minutter for at være ganske sikker i sin Sag.

Saa gled hun hurtig og lydløs som et Spøgelse gennem det store Værelse i Selamlien og ilede over den indre Gaard hen til Haremets. Mustafa Effendi laa paa en Divan i hendes Værelse. Hun bøjede sig ned over ham, slyngede Arme om hans Hals og hviskede:

„Min Effendi, Kasparians Familie staar uden for Døren, og de maa nok komme ind, ikke sandt?“

Hendes Ansigt var døblegt, og hendes Øjne funklede. Han saa op paa hende med et Blik, hvori der laa Begær og Haan paa en Gang.

„Ved Allah, det er dog højst mærkværdigt. Hvorfor er du saa bleg og skælver over hele Legemet? Staar du i noget Forhold til dem, siden dit Hjerte brænder saa heftigt for disse vantro?“ Han lo spottende.

I det samme traadte en tilsløret Slavinde ind og sagde:

„Effendi, man siger, der staar nogle af de vantroderude og beder om at komme ind. Hvad skal vi svare dem?“

„Er det Mænd eller Kvinder?“

„Jeg tror begge Dele.“

„Til Helvede med Mændene,“ brummrede han. „Men

lad Kvinderne og Børne komme ind. Datteren er vel med?“

„Jeg ved det ikke, men jeg skal udrette Effendis Befaling,“ sagde Slavinden og trak sig med en dyb Bøjning tilbage.

Zekie vendte sig om for at gaa. Skønt brutal, som hendes Husband var, vidste han godt, hvad hun følte.

„Hvorfor gaar du, Zekie?“ spurgte han med en let Spot i Tonen. — „Jeg er søvnig — kom og sæt dig hos mig og syng noget for mig.“

Søvnig! I en Nat som denne, hvor kun Gud alene vidste, hvad der kunde ske, skulde hun sidde og synge ham i Søvn med Kærlighedssange. Blodet kogte i Zekie, men hun havde at adlyde. Hun var hans Ejendom med Legeme og Sjæl. Han havde jo købt hende for en høj Pris.

For Armenierne uden for Døren syntes Tiden at være endeløs. Pludselig tonede en højtidelig Sang gennem Nattens Stilhed, en anden Stemme faldt i med, endnu en, og saaledes blev det ved, indtil det til sidst blev et helt Kor.

Flygtningene saa paa hinanden og blegnede.

„Det kan da umulig være Yassi\*),“ sagde Melikian. Han vidste altfor godt, at Yassi forlængst var forbi.

\*) Yassi er det femte Udraab til Bøn fra Minareten, 'omtrent halvanden Time før Solnedgang.

„Yassi?“ udbød Dikran ironisk. „Melikian Effendi, jeg beder dig, lad os vende om, maaske er det Tid endnu. Hellere vil vi sætte vor Tillid til Gud og vores Vaaben end søger Tilflugt i en Tyrkers Hus. Tro mig, vi kan ikke stole paa nogen af dem.“

„Du nærer alt for dybe Fordomme, Dikran,“ svarede Melikian hovedrystende. „Jeg ved, at Mustafa Effendi atter og atter har tilbudt din Fader at søger Tilflugt i hans Hus. Og husk paa, at det drejer sig mindre om os end om Ester. Tænk paa, hvilke Skurkestreger hun er utsat for, og vær taalmodig for hendes Skyld.“

Taalmodighed var ikke en af Dikrancs Dyder. Han stampede med Foden i Jorden og mumlede:

„Gud forbyde, at vi med egne Hænder skulde føre hende ind i Ulykken.“

Tonerne, som først havde klingen saa rene og højtidelige, blev nu vilde og voldsomme. Det var ikke længere som Kaldet til Bøn fra Minareten, men skrækkelige Hyl fra en raa Mængde, der tørster efter Blod.

Bestandig højere blev Larmen. Nu og da faldt et Skud, og da Skaren kom nærmere, hørte man tydelig de vilde Krigshyl:

*Allahe sévène Chrisdianlare kessin!*

„Den, der elsker Gud, hugge de Kristne ned!“

## XXIV.

### I Dødens Svælg.

Endelig blev der lukket op. I Døren stod en Politisoldat med en Lygte i Haanden. Han saa snavset og uhyggeligt ud, hans Troje var ikke knappet, og de øvrige Klæder hang i Uorden.

„Armenierhunde!“ raabte han, „kommer I her og jager mig ud af Sengen og forstyrre mig i den bedste Søvn. Naa, Kvinderne og Børnene kan komme ind, hvis de vil.“

Melikian satte Foden paa Dørtrinet, men Soldaten stødte ham haardt tilbage.

„Kvinderne, sagde jeg jo,“ brølede han, „forstaar I ikke Tyrkisk mer?“

„Hvad vil det sige?“ svarede Melikian bestemt. „Din Herre har selv sagt, at vi maa komme herhen. Der maa sikkert foreligge en Misforstaaelse. Har du nævnt vores Navne? De der er Bedros Effendis Enke og Børn.“

„Jeg har jo sagt, at de kan komme ind, hvor tidt skal jeg gentage det?“

„Men vi? Hvor skal vi fly hen? De er jo lige her ved.“

„For min Skyld til Helvede, hvad kommer det mig ved! Naa, altsaa ind med jer Kvinder!“

Politisoldaten greb Ester i Armen. I det samme sprangt Dikran til og raabte ophidset:

„Skurk, Hund, Tyrk! hvor kan du vove at røre ved min Søster! Jeg skulde lære dig, i Fald jeg ikke udsatte mig for, at min Søster kunde falde i dine afskyelige Hænder, i Fald der skulde tilstøde mig noget. Melikian Ef-fendi, jeg tager hellere min Søster med hjem, gaar I med?“

Dikran havde allerede trukket sin Søster bort fra Døren. Manden vilde først følge efter, men besindede sig og mumlede snærrende:

„Nej, man behøver ikke at kæmpe med døde Hunde, det er dog snart forbi med eder.“

Dermed gik han ind og slog Døren i. Der var altsaa ikke andet at gøre for de andre end følge Dikran. Der var kun nogle faa Minutters Gang til Bedros Effendis Hus, og der var for Øjeblikket ingen Fare. Men vilde de kunne naa derhen tidsnok?

Larmen kom nærmere og nærmere. Den lød som

Bruset af et oprørt Hav. Af og til lød der Skud. Pludselig ilede en Mand forbi dem og raabte:

„Flygt, alt hvad I kan! Hvad gaar I dog her efter? De dræber jo enhver Kristen, de møder. Gaderne er fulde af Lig.“

Flygt! Ja, men hvordan kommer man af Sted med Kvinderne og Børnene? Alt Haab syntes ude for de ulykkelige. De var dog saa nær, saa nær — kun nogle faa Skridt endnu, og de var frelst — men vilde det lykkes? Blege og stille arbejdede de sig frem, men det var, som om der hang Bly under deres Fødder.

Med eet blev Skinnet af en Lygte rettet imod dem, og de hørte Raabet:

„Der er nogle flygtende Armenierhunde! Slaa Mændene ihjel! Kvinderne og Børnene er vore! Skyd væk! Ya Allah!“

Bøsserne knaldede rundt om de flygtende. En og anden faldt, dog kunde man ikke i Mørket og Forvirringen skelne hvem. I næste Øjeblik var de omringet af Fjenderne.

Det syntes ude med dem. Men saa længe der var en Funke af Liv i Dikran, vilde han forsvare sin Moder og Søster. Hurtig rev han Sløret tætttere ned over Esters Ansigt. Saa trak han Dolken ud af sit Bælte og stillede sig foran hende.

Der gives Øjeblikke, som ikke kan beskrives, selv ikke af dem, der har oplevet dem. For Ester var det, som om en Række af vilde, ubeskrivelige Syner drog forbi hendes Blik. Pludselig saa hun en Kurder løfte sit Gevær og sigte paa hendes Broder bagfra. Med et højt Skrig greb hun ham og vilde trække ham bort. Men det var for silde — et Knald, og han styrtede om.

Alt blev sort for hendes Øjne. Hun mærkede, at en Kurder greb hende og vilde slæbe hende bort — o Gud, var det muligt — hvorledes vilde det dog ende?

Med en sidste Fortvivlelsens Anstrengelse søgte hun at rive sig løs, idet hun skreg:

„Saa slip mig dog — de knuser ham — han er jo ikke død endnu — for Guds Barmhjertigheds Skyld, lad mig blive hos ham!“

„Ester — kom dog med — jeg skal siden tage mig af ham.“

Hvad var det for en Stemme? Hun syntes, hun kendte den. I det samme gik der en Skælven igennem Dikrancs Legeme, og han aabnede Øjnene. Med Opbydelsen af sin sidste Kraft rev Ester sig løs og bøjede sig ned over den døende for at opfange hans sidste Ord.

„Mor,“ hviskede han. „Jeg dør — men skynd dig bort — og Ester — Vartan — frels hende!“

Vartan! Ester saa op paa Kurden — ja, det var jo

Vartan, som havde forsøgt at rive hende bort for at redde hende. Dog maatte han med Magt rive hende bort fra den døende Broder. Hun skælvede over hele Legemet og var næsten ude af Stand til at flytte et Ben, saa Vartan alene ikke vilde være i Stand til at drage hende igennem Mængden. Men i det samme traadte Jigare til, og da man ansaa dem for Kurder, lykkedes det dem dog med stort Besvær at naa Bedros Effendis Hus, hvor nogle Armenier var forsamlet. Vartan overgav sin Hustru til Kvinderne og styrtede saa af Sted sammen med nogle stærke Armenier for at frelse de andre Flygtninge. Men hvor var de? Der var ingen at se, hverken døde eller levende, der hvor de havde efterladt dem. Kun en Blodpøl, det var det hele. —

„Den, der elsker Gud, hugge de Kristne ned!“ I tre Dage og tre Nætter lød dette Raab igennem Diarbekrs Gader, indtil hele Byen var som et eneste stort Slagtehus. —

Det er forfærdeligt, naar Mennesker myrder hverandre, men langt forfærdeligere er det dog, naar de gør det i Guds Navn. I de tre Døgn rasede Kurderne som vilde Dyr i Byen. De havde jo ingen at aflægge Regn-

skab for. Rundt om i Gaderne laa Ligene i Dynger — et velkommen Maaltid for Hundene.

Ved Aftenstid den tredie Dag var Myrderierne omtrent forbi. Kun en lille Bydel, der udelukkende beboedes af Armenier, holdt endnu Stand. Mangen en Kurder var faldet, naar han nærmede sig den lille Fæstning. Men ogsaa paa Armeniernes Side var mange blevet dræbt, og den lille Skare saa kun alt for godt, at det var umuligt at holde Stillingen længer. Det var den sidste Fortvivelsens Kamp, de kæmpede. Kun over Mændenes Lig skulde Vejen gaa til Kvinderne og Børnene. Indtil deres sidste Aandedræt vilde de beskytte deres kære.

Pludselig saa de et Lysskær bag ved, og en tyk Røgsøjle steg op imod den mørke Himmel. I samme Nu var alle klar over, hvad det betød. De var klar over, at deres Skæbne var beseglet — de vilde falde som Ofre enten for Kurderne eller for Ilden.

Flammernes Knitren blev bestandig tydeligere, og Ilden rasede mere og mere. Heden begyndte allerede at blive uudholdelig. Samtidig stormede Kurderne Bedros Effendis Hus. En lille Skare var opstillet foran Døren for at forsøre Indgangen. Skæret fra Ilden oplyste dem. Blege som Døden og med sammenpressede Læber stod de der i den sidste, frygtelige Kamp. En efter en blev stukket ned eller skudt.

Pludselig standsede en af Angriberne. Lige for ham stod en Armenier, klædt i Kurderdragt. Et Øjeblik saa han overrasket paa ham, saa brød han ud i en skingrende Latter, idet han raabte:

„Aha, det er dig, Jigare, dig, som kan faa Kurderhøvdinge til at afsværge deres Tro! Nu skal vi se, om vi ikke kan lære dig det samme.“

Jigare havde mistet sine Vaaben og stod fuldstændig værgeløs. Han lagde Armene over Kors og kastede Hovedet tilbage.

„Mener du, at jeg er bange for Døden,“ sagde han trodsigt, „jeg, som altid har leget med mit Liv. Nej, det er jer Kurder, der er nogle fejge Hunde. Havde jeg blot en Sabel, saa skulde jeg tvinge dig, Hassan Agha, til at fornægte din Profet anden Gang.“

Hassan Agha — thi det var ham — saa paa Jigare med et vildt, blodtørstigt Blik. Saa styrtede han som en rasende ind paa ham og gennemborede ham med sin Dolk, idet han skreg:

„Saa tag det, du Fædrelandsven, du Armeniens Befrier! I elendige Hunde — vor Regering var ikke god nok, derfor skjulte I jer bag ved Evropæerne. Lad dem nu hjælpe jer, om de kan!“

Han vendte sig imod en anden:

„Og her er Dajad — ham, der spiller Anfører!“

Dajad skælvede som et Æspeløv, greb i Lommen og bandt et hvidt Tørklæde om sin Fez, idet han skreg:

„Nej, nej, jeg er lige saa god en Muselman som du —. *La illahah il Allah Mohammed Ressoul Oullah!*

En tyrkisk Præst, som stod der, raabte ironisk med et ondt Smil:

„Dajad, er det ikke nok, at du i Livet var en Forræder imod Sultanen, vil du nu ogsaa Ansigt til Ansigt med Døden være en Forræder imod din Tro!“

„Jeg en Forræder! Allah ved, at jeg aldrig har været en Forræder mod Sultanen, og Vali Pascha kan bevidne, at det var mig, som aabenbarede ham Vartans Rænker.“

Dajad fik ikke sagt mere. En Dolk havde gennemboret hans Bryst, og med et vildt Skrig sank han til Jorden.

Skæret fra Flammerne belyste hans blege, forstyrrede Ansigt, og endnu en Gang, før han blev trampet ned, aabnede han Læberne, og midt i Dødskampen stødte han Ordene frem, uden at nogen af Fjenderne hørte det:

„Det var for dig — for din Skyld, jeg syndede — for din Skyld — jeg mistede min Salighed — — Ester —“

Kurderne stormede ind.

I det samme sprang en af Armenierne fra det tyve Fod høje Tag ned i Gaarden. Han faldt efter dette forfærdelige Spring, men hurtig var han paa Benene igen,

og det lykkedes ham at naa ind i Huset førend Kurderne. En ung, døbleg Kvinde styrtede hen til ham fra en Krog, hvor Kvinderne og Børnene ængstelig sad og krøb sammen. Hun sagde intet, men Vartan forstod den stumme Bøn, der laa i hendes Øjne.

Han slyngede Armene om hende og hviskede brændende:

„Nej, nej, min elskede Hustru, min Skat, ikke det — jeg vil frelse dig, om det saa skal koste mit Liv.“

I det samme stødte Muho til og raabte:

„Kom, her er hun; men der er en hos hende, en Kurder, hvis Agha ser det, mister vi vor Belønning. Hurtig, skynd dig!“

„Ved Muhammeds Skæg, vi vil have hende!“ raabte en anden. „Hun er alt for smuk til dig.“

Vartan styrtede ind paa ham.

„Skurk!“ raabte han. „Vil du lade min Hustru være! Nærm dig hende, og du er dødsens!“

„Ah, din Hustru — Sludder — naar har du faaet en armenisk Hustru? Skrub af — Agha skal have Pigen.“

Vartan havde en Revolver i Haanden. Han skød, og en af Kurderne faldt. Men i det samme traf et Sabelhug hans Ansigt og fortumlede ham et Øjeblik. Da han igen kunde besinde sig, saa han en Kurder slæbe af Sted med

Ester. Hun tilkastede ham et Blik fuldt af navnløs Angst. Han læste den samme Bøn i hendes Øjne som før og sightede paa hende med sin Revolver. Men før han kunde trykke af, blev han slaaet til Jorden, og i næste Øjeblik var hun ude af Syne.

Snart var Værelset fuldt af Kurder og Tyrker. Henne fra Hjørnet, hvor Armenierne havde trængt sig sammen, lød et Skrig. I det samme drønede en Geværsalve, og flere styrtede til Jorden.

Hvor fortumlet Vartan end var, lagde han dog Mærke til alt. En ung Kvinde, Esters Kusine, sad paa Gulvet, sammenkrøbet i Angst. I hendes Skød laa et lille, hovedløst Barnelig. Vartan saa, hvorledes tre Kurder nærmede sig, og i deres griske Øjne læste han tydelig den ulykkelige, barnløse Kvindes Skæbne. Der var ogsaa en anden, der bemærkede det — en ung Armenier, og han kastede sig over hende for at beskytte hende. Mere saa Vartan ikke — Kurderne havde omringet dem. Da Værelset nogle Minutter efter tømtes, saa han den unge Mand ligge der ved Siden af sit Barn. Om hans Hals var slynget en tynd, hvid Kvindearm, der var hugget af ved Albuen.

Som bedøvet lukkede Vartan sine Øjne.

„Og dog er de meget, meget lykkeligere end jeg,“ mumlede han. „Han lever ikke mere, han behøver ikke at pines ved Tanken om sin Hustrus Elendighed, og hun

— hun har faaet nok, hun vil længe behøve at udholde Skammen. O, Ester, Ester, blot du ogsaa var død! Min Hustru, min skønne, rene Brud, hvor er du nu? O, om du aldrig var født!"

Hvor han led! Han følte næsten ikke Smerten af Saaret i sit Ansigt. Hvorfor trampede de ham ikke ned, idet de stormede forbi? Hvorfor fik han ikke Lov til at dø? Var der sat et Kainsmærke, saa at han maatte leve — skulde leve?

Pludselig holdt han inde. Han havde hørt en nævne Hassan Aghas Navn. Hvem var Hassan Agha? Havde han ikke hørt om ham før? — Jo, — inde i Fængslet — o, Gud!

Det blev sort for hans Øjne. Billede paa Billede dukkede frem i hans ophidsede Hjerne, først i en vis Rækkefølge, saa hurtigere og hurtigere, indtil de blev til et eneste forvirret Billede. — Brylluppet med Festen og Sangene — Fængslingen — Befrielsen — Sammenkomsten med Ester — Klosteret — Massakrene deroppe — og saa de tre sidste Dage i Diarbekr. — Som en frygtelig Brusen fra et vildt Vandfald syntes det at tone for hans Øren.

Og igennem det altsammen klang der et højt Raab, som han ogsaa havde hørt:

„Al Plyndring og Blodsudgydelse skal høre op! Hver

den, som ikke adlyder denne Befaling, vil blive straffet strengt.“

Drømte han? Saa skulde jo al Pine, al Lidelse høre op — og saa kunde han hvile — hvile —.

Det var om Morgenens tidlig tre Dage efter denne Begivenhed. Foran det Hus, hvori Hassan Agha opbevarede alt det, han havde plyndret, stod en Række Heste og Muldyr, belæsset med alle Slags Pakker og Kasser.

Til sidst blev der bragt en ung, tæt tilsløret Kvinde ud. Hun blev løftet op paa en Hest og bundet fast. Saa steg Hassan Agha selv til Hest, og Karavanen drog af Sted, idet Klokkerne paa Hestene og Muldyrene klingede som under en lystig Brudefærd.

Paa Vejen kom de over den armeniske Begravelsesplads. Nogle Mænd var i Færd med at grave en stor Grav. En Vogn fyldt med Lig holdt ved Siden af dem. En Gysen for igennem Esters Legeme ved dette Syn.

Der var noget, der bevægede sig oppe imellem Ligene, og en svag Stemme raabte:

„For Guds Skyld, jeg lever; slaa mig dog i det mindste ihjel først.“

„Aa, du vil snart være død,“ lød en haanlig Stemme

fra Mændene. „For Resten er det ogsaa forbudt os nu at slaa Armenier ihjel.“

I det samme var der en i Karavanen, der udstodte et Skrig — et Skrig saa vildt og skingrende, at den døende unge Mand drejede Hovedet derhen imod. Hans døende Blik saa op i hans Søsters ligblege Ansigt. Hendes Mund var vidt aaben, og hendes Øjne stirrede frem for sig som et Spøgelse. Bevidstløs sank hun sammen paa Hesten, og to Kurder ilede til og holdt hende oppe.

Karavanen drog videre.

XXV.

I et kurdisk Harem.

Det var i November.

Solens Straaler laa varmt og blødt overalt og glødede oppe paa Bjergenes Tinder.

Ved det første Blik var intet levende at opdage, kun nogle Faarehjorder græssede fredelig paa Engene, der strakte sig langs Floden. Men saa man nærmere til, opdagede man snart, at de Stenhobe, der laa op ad Bjergskraaningen, ikke var dannet af Naturen, men maatte være et Værk af Mennesker, hvad de ogsaa var.

Det var nemlig en Kurder-Landsby.

I det Aar havde Kurderne tidligere end ellers op-søgt deres Vinterkvarter. Dog paa denne Eftermiddag gjorde Stedet et livløst og forladt Indtryk. De løveagtige Landsbyhunde laa og dvaskede i Solen, nogle Ænder gik og snadrede efter Føde, og en Flok lasede Børn laa og legede paa Jorden. Fra Tid til anden traadte en Kvinde hen til Døren og saa spejdende ned over Dalen.

Lidt efter kom en anden Kvinde til Syne. Hun var klædt i stribede, folderige Pludder-Benklæder, bar en stor, rød Turban, havde et hvidt Musselinsslør for Ansigtet. Haaret hang over Skuldrene i en Mængde Fletninger. Hun var barfodet, men de tunge Sølvarmbaand, hun bar, viste, at hun hørte til de fornemste i Stammen. Paa det ene Næsebor var befæstet et lille Turkisersmykke — et Beskyttelsesmiddel mod det onde Blik.

Hendes solbrændte Ansigt havde Udtryk af noget vildt og intelligent paa en Gang, og det var meget smukt. Hendes Øjne saa snart drømmende frem for sig, snart kunde de flamme op som i Heftighed.

Hun syntes at vente nogen. Atter og atter traadte hun hen til Døren, skyggede med Haanden over Øjnene og stod et Øjeblik ubevægelig og stirrede ud over Sletten. Saa vendte hun skuffet tilbage i det indre af Boligen.

Endelig hørtes Lyden af en Karavanes Klokker. Straks ilede hun ud og løb den ankomende Karavane i Møde. Nogle andre Kvinder sluttede sig til hende.

Nærmere og nærmere kom Klokketonerne, og snart kunde man høre Rytternes vilde Sang.

Kvinderne stillede sig ved Vejen, og lidt efter passerede Hassan Agha forbi med Lansen i Haanden og den hvide, uldne Kappe kastet over Skulderen — i Spid-

sen for hundrede beredne Kurdere. Hans Hustrus Hjerte slog heftigere, da hun fik Øje paa hans høje, ranke Skikkelse. Han strammede Tøjlerne og red hen til hende.

„Fred være med dig, Ayeshé,“ sagde han, „hvordan ledes har Børnene det?“

Hun hilste med en dyb Bøjning.

„De kysser dine Hænder, min Agha, og glæder sig til dit Komme. Insh Allah, den almægtige har velsignet eders Rejse.“

„Ja, Allah har givet os Held,“ svarede Hassan Agha med et smilende Buk. „Jeg bringer prægtige Klæder og kostbare Smykker med til dig, min Ayeshé, saa dejlige Ting har du sikkert endnu aldrig set. Men,“ føjede han smilende til og saa hende skarpt ind i Øjnene, „jeg har bragt noget med, som vil behage dig mindre, nemlig en Kauma\*) — en kristen Pige, som har endnu dejligere Øjne end du. Men jeg kan ikke fortælle mere nu. Naar vi kommer hjem, vil du faa hende at se.“

Ayeshé var blevet døbleg, og det var, som hendes Hjerte skulde holde op med at slaa. Bjerger, Træer og Ryttere syntes at danse i ét for hendes Øjne. Den Mand, som havde elsket hende og været tro imod hende alene i tolv Aar, havde bragt en ny Brud med hjem og dertil

\*) En Muhamedaners Hustruer kalder hinanden „Kauma“.

en Giaour-Pige — en vantro. Det var en beskæmmende Forsmædelse og en dyb Fornedrelse for hende, Datteren af en kurdisk Høvding lige saa stolt og mægtig som Hassan Agha selv.

Hun blev staaende og lod Karavanen drage forbi sig; hun maatte se sin Medbejlerske. Men da hendes Blik traf Esters vemodige Ansigt, da vidste hun, at hendes Lykkes Tid var forbi.

Denne Kauma var smukkere end hun. Ved Siden af denne Engels Ansigt vilde hun aldrig kunne bevare Pladsen i sin Ægtefælles Hjerte.

I første Øjeblik tænkte hun paa at løbe bort — langt bort ind i Bjergenes Huler, for aldrig at komme til at se det, som for hende var værre end Døden: en anden Kvinde blive elsket af den Mand, som hun selv elskede af hele sit brændende Hjerte.. Dog besindede hun sig. Med sammenbidte Læber og et mørkt Blik gik hun tilbage ad Landsbyen til. Hun var alene. De andre Kvinder var fulgt med deres Mænd tilbage til Lejren.

I Kurderbyen var alt i Bevægelse. Syngende og larmende gik Mændene og læssede Byttet af Dydrene. I ærbødig Afstand stod Børnene og saa med længselsfulde Blikke efter de mange fristende Kasser og Pakker, medens Hundene, der vilde have sønderrevet enhver frem-

med, der nærmede sig, sprang gøende af Glæde op ad deres Herrer.

Ester blev løftet ned ad Hesten og overgivet til to Tjenestepiger, der fik Paalæg om at klæde hende i Brudedragt.

Imidlertid sad Ayeshé og krøb sammen alene i en Krog af det store, mørke Værelse, der kun ved en Bræddewæg var adskilt fra Stalden. Hun støttede Hovedet i sine Hænder og stirrede sløvt hen for sig. En lille ni Aars Pige nærmede sig og berørte hendes Arm.

„Moder,“ sagde hun halvt hviskende, „har du set den nye Brud, hun har saadan nogle dejlige Klæder paa. Er hun en Giaour, Moder?“

En smeldende Ørefigen var det eneste Svar, Barnet fik. Ayeshé var atter alene.

Natten brød frem. De forskellige Medlemmer af Familien kom ind, bredte deres Tæpper ud paa Gulvet ogsov snart fast. Ingen spurgte efter hende, ingen brød sig om hende. Hun syntes ganske at være glemt. En Dødens Bitterhed fyldte hendes Hjerte. Da hørte hunude i Gangen en skælvende Kvindestemme:

„Skaan mig, hav Barmhjertighed med mig — jeg er saa alene, de er alle døde — jeg vil gøre alt, kun ikke det — dræb mig hellere, ja dræb mig, eller — jeg vil være

eders ringeste Slavinde, eders Hund — hav dog Medlidenhed med mig!“

Saa lød Hassan Aghas Stemme, streng og bydende:  
„Naa, hvor længe varer det — bring Pigen ind!“  
En Dør gik, og alt blev stille.

I Morgendæmringen red Hassan Agha bort tillige med nogle andre Mænd, og Kvinderne var snart travlt beskæftiget med deres Arbejde: malke Kørne og Fairene, lave Smør og Ost, spinde Bomuld og berede forskellige Sager til Vinterforraad.

Ester saa ud som Døden. Ayeshé bevogtede hende Skridt for Skridt, som en Grib følger Lammet for i næste Øjeblik at fare løs paa det. Hun maatte dø, den nye Kauma, men hvorledes? Hun vovede ikke at give hende Gift. Et Øjeblik betragtede hun den unge Armenierindes smalle, blege Kinder og de næsten gennemsigtige Hænder, og — det jublede pludselig i hende — hun var paa det rene med, at Døden allerede havde sat sit Stempel paa hende. Det gjaldt kun om at fremskynde, hvad der allerede var begyndt. — Hun skulde blot arbejde som en Kurderkvinde — den sarte Hanum — saa gik det hele af sig selv.

To Maaneder forløb. Vinteren var meget streng. Oppe fra de snedækte Bjerge strøg en bidende kold Vind ned over Landsbyen, trængte ind gennem Husenes mange

Utæthedер og gjorde Luften derinde endnu koldere og ubehageligere, end den var i Forvejen.

En Kamin gaves der ikke, og antændte man en Ild at varme sig paa, blev Værelset fyldt med en ubehagelig Røg, da den kun langsomt kunde trænge ud gennem Hullet i Taget.

Ayeshé og de øvrige Kurderkvinder syntes imidlertid ikke at lide under Kulden. De løb barfodet baade Vinter og Sommer — selv paa Sneen.

Men for Ester var den haarde Vinter en Lidelse — og tillige ødelæggende for hendes Helbred. Og hun blev ikke sparet. Hun blev sendt barfodet ud i Skoven efter Kviste. Hendes sarte Fodder var revet til Blods, men ingen beklagede hende.

,,Aa, det er bare, fordi den unge Hanum er fra Diarbekr og ikke nogen Kurderkvinde, men det bliver nok bedre med Tiden,“ sagde de andre Kvinder smilende.

Alt dette — Klimaet, det strenge Arbejde i Forbindelse med hendes sjælelige Lidelser tærede paa Esters Sundhed. Hosten tog til, Huden blev mere og mere gennemsigtig, og Øjnene fik en unaturlig Glands. —

Men Hassan Agha frydede sig over, at hans nye Hustru fra Dag til Dag syntes at blive smukkere.

En Eftermiddag var Kvinderne og Børnene samlede i Dagligstuen. Ester sad for sig selv, beskæftiet med et

Haandarbejde. Stuen var saa fyldt med Røg, at man næppe kunde se hinanden.

„Hvor er denne Giaour?“ raabte Ayeshé heftig. „Har du da mistet Synet, ser du ikke, at Træet ikke vil brænde — naa fluks — hent noget tørt Ved.“

Lydig stod Ester op og gik ud. Hun naaede dog ikke ind med den Favnfuld kløvet Brænde, hun havde hentet. Byrden havde været hende for tung, hun fik et heftigt Hosteanfald, en Blodstrøm flød ud af hendes Mund, og hun sank afmægtig om paa Jorden.

Hvor længe hun havde ligget der, vidste hun ikke. Da hun slog Øjnene op, sagde en Barnestemme til hende paa gebrokkent Tyrkisk — Ester forstod endnu ikke Kursisk — :

„Stakkels Ester, du er syg, jeg skal nok bære Brændet ind for dig.“

Det var Zariff, Ayeshés ældste Datter. Da Ester blev saa længe borte, var Ayeshé pludselig blevet angst for, at den unge Armenierinde maaske tænkte paa Flugt, derfor sendte hun Zariff ud for at spørge, hvorfor hun ikke kom.

Da Ester hørte Barnets venlige Ord, sagde hun kærligt, idet hun med Besvær rejste sig op:

„Tak, min lille Pige, men jeg skal nok selv. Det er jo mig, der har faaet Befalingen.“

Hun forsøgte at løfte Brændet op, men følte sig for svag dertil. Saa gav hun Barnet en Del af det og tav sagtmodig stille til de Bebrejdelser for Dovenskab, som regnede ned over hende, da hun kom ind.

Vinteren gik, og de første Bud om det sig nærmende Foraar viste sig. Sneen smelte, og talrige Bække begyndte at strømme ned fra Bjergene ved Tigris, som voksede til en buldrende, rivende Strøm. Græsset spirede frem paa Skraaningerne og Engene. Et Flor af Iris, Krokus og Hyacinter myldrede som ved et Trylleslag op af Jorden. Skovbunden var oversaaet af Violer, og imellem Grenene lød et kvidrende Kor af Fuglesang. Alt syntes at opstaa til Liv og Glæde. Kun i Esters triste Tilværelse faldt ingen Glædesstraale ind.

Kun én Gang havde hun erfaret noget fra Omverdenen. En fremmed Kurder var kommet til Byen og havde søgt at gøre Forretninger med Hassan Agha. Da denne i Øjeblikket var borte, havde man beværtet Gæsten, saa godt man kunde. Han havde ofte set hen til Ester, men ingen havde erfaret noget om, hvad han og Hassan Agha havde forhandlet. Dog maatte det have været noget opbridsende, thi da den fremmede red bort og havde naaet Udgangen af Byen, skreg Hassan Agha rasende efter ham:

„Sig de Hunde, at selv om de kommer med fem Hundrede Soldater fra Regeringen, skal de dog aldrig

faa hende uden som Lig. I sin Tid svor jeg en dyr Ed paa, at jeg vilde have hende, og nu, da jeg har faaet hende, — tænker I saa, at jeg vil give hende fra mig?"

Saa meget Kurdisk havde Ester lært, at hun forstod, at det drejede sig om hende? Var det muligt, at nogle af hendes Venner endnu var i Live og forsøgte at komme i Forbindelse med hende? Og — atter kom en Dødens Bitterhed — hvis de virkelig fik hende tilbage, hvad saa? Kunde hun endnu tænke paa Lykke? Hvor kunde hun i det hele taget tænke paa at se nogen i Øjnene. Ja, hendes Moder vilde vel tage imod hende, men hendes Ægtefælle — hvis han endnu var i Live, vilde han ikke vende sig fra hende.

Kort Tid derefter begyndte Kurderne at gøre Forberedelser til at gaa i Sommerlejr. En Morgen stod Heste, Æsler og Okser belæssede med de sorte Telte og andre Nødvendighedsartikler. Saa drog hele Stammen bort, idet de paa patriarchalsk Vis drev deres Faareflokke og Kvæghjorde foran sig.

De vandrede over Bjerger og Dale, over græsbevoksede, endeløse Sletter, hvor der prangede et Flor af blaa, røde og gyldne Blomster. Hvor Græsset var rigest, opslog de deres Telte for nogle Dage og drog saa videre.

Saaledes gik Uge efter Uge indtil Midsommerstid. Da

blev alle Marker afsvedne af den brændende Sol, og Hjorderne maatte nøjes med det tørre Græs og Stubbene, medmindre de var saa heldige at støde paa en eller anden grøn Plet ved en Bæk. Om Dagen var Heden utaalelig selv under de sorte Telte, hvor de svage Luftninger kun sparsomt kunde trænge ind.

Efterhaanden som Sommeren svandt, nærmede sig en ny Lidelse for Ester. Det var Efteraarsregn og de dermed forbundne kolde og blæsende Nætter. Naar hun om Natten laa vaagen i Teltet og stirrede ud mod Lejebaalene uden for, der knitrede her og der ude paa Sletten, saa bad hun Gud inderlig om, at han vilde forkorte hendes Lidelser.

Ingen havde Medlidenhed med hende, ingen saa meget som vædede hendes brændende Læber med nogle Draaber koldt Vand, selv Hassan Agha syntes at være blevet ked af hende. Han spurgte aldrig mere til hende og syntes slet ikke at lægge Mærke til, om hun var til Stede eller ej. Og Ayeshé var altid beredt til at fylde ham med alt muligt ufordelagtigt om denne Giaour.

Kun en eneste drog Omsorg for Ester saa meget, som hun fik Lov til. Det var Zariff. Siden hin Dag, da Ester styrtede under Byrden af Brændet, havde Barnet næret en inderlig Kærlighed til hende. Saa ofte som hun kunde, var hun ved Esters Side, og med rørende Omhu søgte

hun at lette alt det svære. Ved saadanne Lejligheder bad hun ogsaa tit den unge Armenierinde om at fortælle hende noget inde fra den store By og om de kristne „Giaourer“, som hun bestandig kaldte dem uden at ane den Haan, der laa i dette Ord.

Undertiden kunde hun ogsaa sige beundrende:  
„Ester, hvorfor er du altid saa rar og saa taalmodig? En Kurderkvinde vilde i dit Sted have forgivet eller kvalt de Folk, der pinte hende saa skrækkeligt. Er det din Tro, der lærer dig saaledes at være god?“

## XXVI.

### Ved Flodens Bred.

Siden de frygtelige Massakrer var der gaaet et Aar. De sorte Mure omkring Diarbekr stod der endnu som forhen, Frugttræerne prangede som altid i deres brogede Efteraarsklædning, og Tigris fortsatte sit Løb, uden at nogen kunde se paa den, at dens Strømme for et Aar siden var farvet blodrøde, og at utallige Kvinder og Børn styrtede sig ud i dem for at undgaa den dybeste Vanære.

Anderledes inde i Byen. Der var der Minder nok om hine frygtelige Dage. De fleste Gader var for det meste tomme. Et tungt Tryk syntes at hvile paa alt. Handelen stod omrent stille. Bazarerne var jo brændt ned, og hvem skulde bygge dem op igen? Den største Del af Armenierne var jo udryddet, og de faa, der havde overlevet Massakrerne, var enten flygtet eller havde mistet alt og levede i den største Armod.

Nu og da saa man nogle Tyrker vandre igennem Ga-

derne med alvorlige, triste Miner. Blodbadet havde dog alligevel ikke været saa fordelagtigt for dem, som de havde tænkt. Af og til bemærkede man en pjaltet Skikkelse eller en elendig, haltende Krøbling, der kastede sit bedende Blik op til de forbogaaende for at faa en Almisse. De forsvandt dog hurtig ind i en eller anden mørk Krog, saa snart der hørtes Sabelklirren i Nærheden.

Det var en mørk, stormfuld Aften. En ung Mand gik alene langs med den stenede Flodbred. Han følte ikke, hvorledes den fugtige og kolde Vind trængte ind igennem hans Klæder, han ilede blot af Sted bort, bort fra Byen. Fortvivlelsen stod malet i hans Ansigt — det var de forfærdelige Tanker, der bestandig pinte ham, og som han ikke kunde blive kvit.

Han haldede lidt, og et bredt Ar laa tværs over hans venstre Kind.

Det var Vartan.

Han ilede fremad uden at tænke paa, hvor det førte hen, blot af Sted ud i Mørket. Hvad skulde han ogsaa være bange for? Døden var ham jo blot velkommen. O, hvorfor var den dog ikke kommet hin forfærdelige Nat, da han laa saaret paa Gulvet i Bedros Effendis Hus! Nu var Melikian ogsaa død — for en Uge siden var han gaaet bort fra al Nød og alle Savn. Ja, de døde kunde

sagtens, men de levende — han selv — naar kom dog Forløsningen?

Vartans Tanker var saa optaget, at han ikke mærkede, hvor langt han allerede var kommet bort fra Byen. Pludselig hørte han en sagte Stønnen:

„O Gud, o Gud, jeg kan næsten ikke mere, og jeg vilde dog saa gerne naa ind til Byen for at faa at vide, om nogen af mine kære er i Live, — og saa dø.“

Det var en kvindelig Stemme. Vartan saa sig omkring, men kunde i Mørket ikke se nogen. Han gik nogle Skridt fremad — der sad en mørk Skikkelse paa en fremspringende Klippekant. Hun bemærkede ogsaa ham, og langsomt vendte hun sit Ansigt om imod ham. Før, da han hørte hendes Stemme, vaagnede en Anelse i ham. Nu, da han skimtede hendes Træk, fik han Vished.

Det var Ester.

Dødbleg og aandeagtig saa hun op paa ham, og som fastnaglet stod han foran hende, idet alt Blodet strømmede til hans Hjerte.

„Ester,“ raabte han næsten forfærdet, „hvordan kommer du her?“

Hun kendte hans Stemme, men hun følte ingen Trøst eller Beroligelse derved som tidligere. Alt det, som var sket siden, — o, hun var jo ikke mere hans rene Brud, men kun en stakkels, vanæret, døende Tiggerske.

„Jeg var ikke rask,“ svarede hun tungt og træt.  
 „To Gange faldt jeg sammen under mit Arbejde. Saa fortalte de alle Slags Løgne om mig og slog mig, og til sidst jog de mig bort, ind i Bjergene.“

Vartan kastede sig ned og tog hende i sine Arme. Hun var iskold og faldt sammen ind imod ham.

„Ester,“ hviskede han, „min lille Hustru, sig noget til mig.“

Men hun lænede kun sit Hoved ind til hans Bryst, og han mærkede noget varmt strømme ned over sin Haand. En frygtelig Angst greb ham. Han drejede hendes Ansigt op imod sig og saa Blodet vælte ud af hendes Mund og Næse.

Et Fortvivlelsens Skrig gav Genlyd oppe fra de mørke Klipper. Saa trykkede han den udtærede, blege Skikkelse saa heftigt ind til sig, som om han ved sin varme Kærlighed vilde aande nyt Liv ind i det kolde Legeme. Men forgæves. Forgæves søgte han at stille Blodet, forgæves trykkede han sine Læber mod hendes hvide Kinder og bedækkede dem med brændende Kys, forgæves besvor han hende at blive stærk og leve — for hans Skyld. Forgæves hviskede han til hende, hvor højt han skulde elske hende, hvorledes han skulde bære hende paa Hænderne — at han aldrig vilde tænke paa Fortiden, men at hun skulde være hans Hustru, som var ham kærere

end alt andet i Verden, den eneste, som han havde her paa Jorden. Det var forgæves, alt sammen forgæves.

Længe laa han paa Knæ derude i den mørke Nat med det elskede Væsen i sine Arme, medens Stormen fo'r hylende hen over Klipperne.

Men Ester var død.



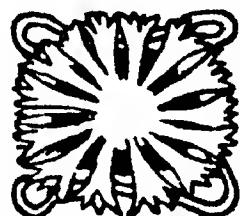
ELISABETH FRANKE:

# HANKO

EN ZIGØJNERFORTÆLLING

PAA DANSK VED

JOHAN MISKOW



KØBENHAVN

KIRKELIG FORENING FOR DEN INDRE MISSION  
I DANMARK (THOR PONTOPPIDAN, SILOAM, V.)

1909

MISSIONSTRYKKERIET  
KØBENHAVN F.

## FORORD.

Det er med megen Glæde, jeg har gennemlæst denne lille Fortælling fra Zigøjnerlivet og Zigøjnermissionen i det sydlige Tyskland.

Der er vel ikke ret mange Danske, for hvem det ikke hører med til vore Barndomsminder at have været Vidne til, at en Trup Zigøjnere drog gennem den Landsby eller Provinsby, hvor vi voksede op, og maaske for nogle faa Dage opslog deres Telt paa en Plads udenfor Byen. Hvor de kom, samledes Børn og unge Mennesker og fulgte med megen Opmærksomhed disse eventyrlige Skikkeler; de ældre, som var klogere, holdt sig paa Afstand fra dem, og kom een af Truppen ind i Byen eller endog i Husene, mødtes han oftest med en Mistænsomhed, som ganske naturligt avlede ny Mistænsomhed og endnu mere end før lærte ham, at hvad han vilde opnaa, maatte han helst opnaa ved List. Saaledes var Zigøjernes Historie, og saaledes — kun endnu

mere foragtet — har den vel været gennem Aarhundreder lige siden den Tid, da de udvandrede fra Indien, hvor man med Grund antager, at de har hørt til de af Asierne undervungne dravidiske Stammer, altsaa i nær Slægt med de Tamulere, blandt hvilke danske Mænd den Dag i Dag forkynder Jesu Kristi Evangelium.

Men hvad gør man saa i Danmark for dette omstrejfende Folk? Og hvad gør Guds Børn i Danmark for at vinde disse Menneskers Tillid og for at fortælle dem det Evangelium, som ogsaa de trænger til at høre? Hvilket Indtryk faar de gennem os af de kristnes Gud? Saaledes har jeg ofte tænkt, navnlig efter Læsningen af denne lille Fortælling, og kunde den ogsaa hos andre tjene til at vække mere Forstaaelse og mere af Kristi Kærlighed til dem, da vilde det glæde baade Oversætteren og mig.

Hermed være saa Bogen paa det bedste anbefalet til alle, baade unge og ældre.

Torslev pr. Skovgaard, d. 24de Maj 1909.

*Georg Kinch,  
Sognepræst.*

## I.

Paa den store Eng lige uden for Landsbyen havde Zigøjnerne slaaet Lejr: brune, slanke Skikkelses med kulsort Haar og funkende Øjne, klædt i brogede, pjaltede Dragter, der tog sig helt maleriske ud.

Mændene strakte sig dovent i Græsset, tyggende og smøgende deres Tobak, medens større og mindre Børn tumlede sig omkring dem. Kvinderne, med Undtagelse af den gamle Bedstemoder, havde begivet sig ind i Landsbyen for at skaffe Aftensmad, d. v. s. tigge Spisevarer til sig og Familie.

I Dag vanker der for Resten noget særligt: tre Pindsvin, en sand Herreret, og forhaabentlig bringer Kvinderne ogsaa noget godt med hjem.

„Meami, Meami\*), faar vi ogsaa noget med?“

„Meami, varer det længe endnu? Vi er saa sultne, saa Tarmene skriger i Livet paa os.“

\*) Bedstemoder.

Saadan raaber Børnene og trænger sig tæt sammen om den hvidhaarede, bøjede, gamle Kone, der lidt borte fra Vognene sanker Kvas.

„Vil I være stille!“ Hun svinger truende en tør Gren i sin magre Haand. „Vil I være stille, ellers faar I slet intet; det siger jeg jer!“

„Hanko, Hite,“ raaber hun, saa det skingrer, „kom med Dydrene.“

Hele Børneflokkens stormer til Vogen for snart efter under høje Hyl at komme bærende paa de tre Pindsvin.

„Stachelengero, Stachelengero!“<sup>\*)</sup> lyder det i alle Tonearter.

Derpaa sætter de sig paa Hug i en Kreds om den gamle, som imidlertid har glødet en Jernstang i den flammende Ild og nu svier Piggene af de sprællende Dyr.

Børn er grusomme, og hvor denne Grusomhed ikke bliver rykket op som en Giftplante, der vokser den hurtig til et Træ med dybe Rødder, der kvæler alle bedre Følelser.

Stakkels, smaa Zigøjnerbørn; de er ikke vant til andet. Ved hver Trækning, som de forpinte Dyr gør, raaber og ler de og klapper i de brune smaa Hænder.

Endelig er det grusomme Skuespil forbi. Meami

<sup>\*)</sup> Pindsvin.

spækker Stegen med Løg, sætter den paa Spid og steger den over Baalet.

Eftertænksomt stirrer de smaa paa de knitrende Flammer, deres sorte Øjne funkle af Henrykkelse.

„Det er det bedste Kød, den lækreste Bid,“ mener een; „der bliver den allerede lidt brun!“ raaber en anden.

„Hvor?“

„Dèr, paa Brystet.“

„Nej — jo, en lille Smule!“

„Og paa Ryggen ogsaa.“

„Ah, sikken en Masse Fedt! Hvor det drypper!“

„Ja, den bliver god!“

„Du, Meami,“ spørger en af Drengene, der adskiller sig fra de andre ved sine kloge og skarpe Ansigtstræk. „Meami, sig mig dog, hvad bestaar et Pindsvin egentlig af?“

„Af Kød, naturligvis!“

„Men hvad er da Kød af?“

„Det er ikke af noget, det er netop saadan.“

„Ja, men hvordan er Kødet blevet til?“

„Naa, hvordan — ja, — det ved jeg ikke; det er vel skabt af Gud.“

„Gud? Hvad er Gud? Hvor er Gud?“

„Ved Guds Blod (en Talemaade hos Zigøjneren);

Gud er netop Gud. Hvad skal jeg sige mere? — Se, se, den er allerede ganske brun; nu vil de snart komme, tænker jeg, og saa er den færdig.“ Hun var glad ved at kunne afbryde Samtalen. Den Dreng havde dog ofte nogle mærkelige Tanker, som intet Menneske forstod. — Snart er alle samlede til Maaltidet, og Kvinderne fortæller deres Oplevelser i Byen.

„De Gadsches (Ikke-Zigøjnere) er meget bange for os, de giver os alt, hvad vi vil have.“

„Og dumme er de ogsaa,“ mente en anden og lo, „næsten i hvert Hus har jeg maattet spaa dem.“

— „Har I truffet Forberedelser til i Morgen?“ spørger en af Mændene.

„Ah, i det mindste fem Steder er Kvæget sygt.“

„Naa, men hvordan narrede du dem, hvordan kom du ind. Har de Gadsches allerede mærket, at Dydrene fejler noget?“

Konen slog en skrallende Latter op: „I kender mig vel, jeg skal nok komme ind. Jeg havde taget noget Tælle med i Lommen — hurtigt smurte jeg Oksens Snude ind, — naa, og da jeg bagefter skulde spaa Pigerne, siger jeg: „Eders Okse er syg, den vil ikke æde.“ — Sikken en Forskrækkelse — de løb straks hen og gav den det bedste Foder; men den staar og fortrækker

Mulen, og naar det ikke bliver bedre i Morgen, skal jeg kurere den. Tre Mark giver de mig for det.“

Alle lo, og under megen Snakken blev der lagt Planer for næste Dag; endog de større Børn deltog ivrig deri.

Kun Hanko følte sig ikke tilpas ved al den Larm, men sneg sig sagte derfra, krøb ind i Vognen og hentede sin Violin, hvorefter han hurtig ilede hen til en lille Høj i Nærheden.

Her oppe var det ganske stille, og kun svagt som Vindens Sus hørtes Larmen fra Lejren. Han satte sig paa Skraaningen og betragtede Landskabet. Foran ham strakte sig en vid Slette med Agre, Enge og Landsbyer. Solen var allerede gaaet ned, og som et fint Slør sænkede Skumringen sig.

Hanko lænede Hovedet mod en knudret Egestamme. Saadan sad han længe uden at røre sig. En Bæk rislede tæt ved, og fra Landsbyen ringede Klokken Solen ned.

— Lød det ikke som et ængsteligt Suk, som en Længsel efter noget? Ja, men efter hvad? — Han elskede at ligge saadan og drømme —, da greb han pludselig sin Violin, strøg kærtregnende hen over Strengene. Buen bestod kun af en krum Stok, hvortil Drengen med megen Besvær havde knyttet nogle Hestehaar; men det betød intet. — Sagte, ganske sagte begyndte han at spille; det klang

saa blødt, saa blødt og sorgfuldt, derpaa lød det højere og stærkere. Var det Jubel eller Smerte? Han vidste det næppe selv og sluttede med en lang vibrerende Tone.

„Hanko,“ sagde pludselig en Barnestemme ved Siden af ham, „spil dog ikke noget saa trist!“

„Galiminsch\*), hvad vil du her?“

Halvt frygtsomt, halvt kækt saa Pigen op paa ham, medens et skælmsk Smil blottede to Rækker glinsende, hvide Tænder.

„Jeg saa, at du løb bort,“ sagde hun, „og saa løb jeg efter dig.“

„Hvorfor løb du efter mig?“ spurgte han og saa forundret paa hende, „de er dog alle saa glade der nede.“

„Fordi jeg har dig kær,“ lo hun. „Skal jeg fri?“ fortsatte hun. „Egentlig skulde jo Manden gøre det, men du gør det aldrig.“ Hun tog sit Hovedtørklæde af, foldede det sammen og pegede paa hans brune Filthat i Græsset. (Med saadanne og lignende Tegn ledsager Zigojnerne altid deres Kærlighedserklæringer). „Saa nu maa du ogsaa lægge den sammen, saa løber vi bort begge to, og saa er vi forlovede. Om to Aar kan vi gifte os.“

„Du er jo en klog Pige, Galiminsch. Hvorfra ved du dog alt det?“

\*) sorte Pige.

„Hvorfra jeg ved det? Stamlo er jo din Broder, og først var min Søster Stampo ikke hans Kone, men nu er hun det. Ikke sandt,“ føjede hun tøvende til, „du vil jo nok gifte dig med mig?“

Hanko maatte le: „Naa, Pige, sig mig da, hvorfor i al Verden du lige med et vil gifte dig?“

Det var hende imod, at han lo, dertil fandt hun Sagen for alvorlig. „Hanko,“ sagde hun bedende, medens Stemmen skjalv, „Hanko, jeg vil ikke mere være hos min Moder. Jeg er saa bange. Siden Fader tog en anden Kone, har jeg det ikke godt. Hun er saa heftig, — og om Natten, huha, saa skriger hun saadan op og bander, bander saa frygteligt, og saa kysser hun mig, og, Hanko, jeg er saa angst for hende.“

Han vidste ikke rigtig, hvad han skulde sige. Det gjorde ham ondt for hende, men han undsaa sig for at vise det. „Du skal ikke tage det saa nær,“ indvendte han til Slut.

Hun saa skuffet paa ham, og hendes store Øjne fyldtes lidt efter lidt med Taarer. „Det siger du bare for at trøste,“ hviskede hun næppe hørligt, „men du er den eneste, der ikke puffer og støder til mig og bagefter raaber: „Sig det til din Fader!“

„Naa, græd nu ikke, Galiminsch, jeg gør dig jo ikke noget; kom og sæt dig her hos mig!“

Hun gjorde, som han bad. Han trykkede den lille hulkende Skikkelse tæt ind til sig og lod Haanden langsomt glide gennem hendes sorte, glinsende Haar. „Ser du, Pige, vi er dog endnu meget for unge begge to; jeg er 14, og du 12; du er dog for lille til at løbe bort med mig.“

„Jeg, lille?“ Hun sprang behændigt op og strakte sin slanke Skikkelse. „Jeg er næsten lige saa stor som Meami, jeg er ikke mere lille.“

„Jeg mente det ikke saadan; men vi to kan ikke tjene nok til at leve, og uden at vi tjener med, kan vi ikke blive hos de andre efter Brylluppet.“

„Aah, jeg kan godt fortjene en Del.“ Hun lo gennem Taarer og stak den lille brune Haand ned i Lommen paa den brogede Kjole og tog et blankt 50-Pfennig-Stykke frem. „Se, det har jeg tjent. Det havde du nok ikke troet. Jeg kan spaa, og danse kan jeg ogsaa.“

„Ak,“ udbrød hun pludselig, glemmende al Sorg, „spil noget rigtig lystigt paa din Violin, saa vil jeg danse!“

Han gjorde, som hun bad, thi han taalte ikke at se nogen græde. Ligesom prøvende gled hans Fingre hen over Strengene, saa begyndte han paa en af disse halvt vilde, halvt melankolske Zigøjnersange.

«Naar bort fra dig jeg gaar  
gør Hjertet mit saa ondt  
og finder intet Hvilested  
før atter dig jeg ser.

Et Øjeblik blev hun staaende ligesom lyttende, derpaa begyndte hun at bøje og dreje sig, den røde, korte Kjole flagrede i Vinden, og Fodderne syntes knap at røre Jorden, medens Maanen gød sit skinnende Lys over den lette Skikkelse.

Endelig sluttede Melodien; hun strøg det viltre Haar fra sit glødende Ansigt, og Haand i Haand gik de begge til Lejren. Der blev ikke vekslet Ord, men da de skiltes, trak Galiminsch noget frem fra sin Kjole og trykkede det hurtig i Haanden paa Hanko.

„Det skal du have,“ hviskede hun og ilede bort.

Det var det blanke Pengestykke. Han betragtede det længe og vidste ikke, om han skulde le eller græde; saa underlig var han til Mode. Var det Kærlighed? Elskede han virkelig denne lille brune Galiminsch?

Der var allerede stille i Lejren. Han kastede sig midt i det grønne, bløde Græs, thi han havde ikke Lyst til at krybe ind i Teltet. Saa laa han længe og saa op i den blinkende Stjernehimmel og saa igen i Maaneskinnet den brogede Skikkelse med det flagrende Haar hvirvle af Sted. Endnu engang klang det for hans Øren, Sangen, han havde spillet:

»Naar bort fra dig jeg gaar,  
gør Hjertet mit saa ondt,  
og finder intet Hvilested  
før atter dig jeg ser.  
Fader og Moder sige Nej,  
naar vi tilsammen vil,  
men jeg tænker paa dig Dag og Nat  
og du skal blive min.

Saa lukkede ogsaa han træt sine Øjne.

## II.

Det er underligt, at man undertiden kan sove ind dybt rørt og bevæget, og dog vaagne ganske nøgtern, ja næsten gnaven. Da Hanko næste Morgen havde gnedet Søvnen af Øjnene, syntes ham den lille Oplevelse fra den foregaaende Aften at være en underlig Drøm, ja han skammede sig endog over, at han havde ladet sig rive med af sine Følelser. Mon Galiminsch havde mærket det? Næppe, hun var jo et Barn endnu.

Han nikkede til hende, ganske som intet var hændt, og hun kom glad springende. „Dør, lille Pige! Du har vist ikke tænkt rigtigt over det med Pengestykket; her er det igen!“

Hun saa paa ham, ganske skuffet og forbavset; men hun turde intet svare og greb næsten mekanisk Mønten.

Saa løb hun derfra, og med sine smaa Hænder gravede hun et Hul, saa dybt hun kunde, under et højt Grantræ. Deri lagde hun Sølvstykket og dækkede omhyggeligt Jord og Grønsvær derover. „Naar han ikke

vil have det, skal ingen have det," hviskede hun med bævende Mund og kastede sig saa lang hun var i det høje Græs og hulkede.

Hanko gik imidlertid til sit „Dagværk“. Han var ikke videre behændig eller snu, saa Kammeraterne gjorde sig ofte lystig over ham. Ja, de havde endog lavet et lille Vers om ham:

»Hite har bragt en Gaas,  
Stamlo Penge blanke,  
Vitus har bragt et Pindsvin  
men Hanko kan intet faa,  
han har saa høj en Tanke,  
derfor han bli'r til Grin!»

Hanko tog sig ikke denne Spot nær; han havde ingen Lyst til Pryglescener eller til at stikke med Kniven, hvilket ikke saa sjeldent fandt Sted mellem' Mændene og Børnene, ja endog mellem Kvinderne.

Men da Meami i Dag ganske tidlig lod ham kalde til sig og holdt en lang og skarp Tale om, at han nu ogsaa maatte være med at fortjene noget, da det „Tænkeri“ ikke indbragte en Øre og næppe nok Violinspillet lønnede sig, og hun saa med Eftertryk føjede til: „Alle i Lejren hjælper til at fortjene, endog den lille Galiminsch. Du skulde engang se, hvor hun kan danse," — da blev han aldeles højrød i Kinderne, og han rakte Bedstemoder sin Haand og lovede, at han fra nu af skulde

være flink og fortjene Penge, og han svor ved den hellige Moder Jord, der frembringer Græs og Urter.

Men at love er ærligt, at holde besværligt. Dette skulde Hanko prøve endnu i Dag.

Han var gaaet med de andre til Landsbyen og havde nærmest tænkt paa at begynde med at tigge, fordi han holdt det for den letteste og sikreste Maade til at faa noget. Men der havde han forregnet sig. Straks i det første Hus kom Karlen og skældte ham ud og truede ham med alt muligt ondt og slog Døren i for Næsen af ham. I det næste Hus gik det ikke bedre, og da han ikke besad sin Slægts frække Paatrængenhed, stod han efter mange forgæves Forsøg med tomme Hænder.

Såadan kunde han umulig vende tilbage; han tænkte og tænkte. Da viste sig paa en Gang noget paa den anden Side Gærdet, til hvilket han lænede sig. Han saa noget hvidt skinne gennem de grønne Blade, rigtigt — det var en Kanin.

Pludselig fik han en Idé. Af et Stykke Sejlgarn knyttede han raskt og behændigt en Slynge, saadan som Hite havde lært ham, da de nylig var paa Andejagt ved en Dam. Saa klatrede han behændigt op paa Gærdet og saa sig spejdende om til alle Sider. Til højre laa Præstegaarden; nogle Vinduer stod aaben, men ingen var at se, heller ikke i Haven. Skolen laa i nogen Afstand;

han kunde høre Børnene synge, og gennem de aabne Vinduer saa han Læreren gaa op og ned mellem Bænkene og slaa Takt med Spanskrøret. Alle var fuldt optagne. — Kirken laa til venstre, ensom og solbelyst. Dyb Stilhed herskede rundt omkring, kun en Sommerfugl fløj dansende fra Blomst til Blomst og gyngede sig snart paa en Rose, snart paa en slank Narcis.

Myggene summede sagte.

Var nu Kaninen ikke blevet forskrækket og løbet til den modsatte Side af Haven, saa havde Hanko muligvis glemt Hensigten med sit Ophold paa dette Sted og givet sig sine Drømme i Vold. Men nu samlede han sig sammen, rykkede noget Grønkaal op og fulgte efter, idet han holdt det henimod Dyret og mumlede: „Lugt, Nikkel, dejlig Kaal.“ Noget frygtsom og mistroisk saa Dyret paa ham med sine runde, røde Øjne. Kaalen var altfor fristende! Den kom lidt nærmere, saa lidt nærmere igen, saa lidt endnu — da havde den allerede faaet Slyngen om Halsen. Den prøvede paa at komme løs og sprællede og peb, men Hanko trak Løkken til og kvalte den. Nu skulde han netop til at skjule den paa Brystet, da han temmelig ublidt blev revet ned ad Diget, grebet i Kraven og skubbet ind ad den aabne Dør i Præstegaarden.

Hanko var ikke videre modig af sig; han vovede

ikke engang at se op, da samtlige Husbeboere samledes i Forstuen og goed en sand Strøm af Forfærdelsesudbrud og Trusler over ham, medens han stod og pillede ved Snoren, hvori den døde Kanin dinglede. Efterhaanden syntes Frøkenen, Kokkepigen, Vadskerkonen og Havedrengen at blive roligere, og Præsten udtalte kort og bestemt, at det var bedst, at han blev bragt paa Politistationen og eksemplarisk afstraffet.

I dette Øjeblik blev Døren aabnet, et lille lyslokket Hoved viste sig i Aabningen og en klar Barnestemme spurgte, hvad der var sket.

Derpaa løb den lette, hvidklædte Skikkelse henimod Kaninen, slog begge de smaa Arme om det døde Dyr, trykkede det ind til sig og raabte hulkende: „Ak, du er død, min søde Nikkel; du er død! Den slemme Dreng har dræbt dig.“ Derpaa knyttede hun Haanden, truede ad Drengen og udbrød: „Tag dig i Agt, siger jeg; jeg kan ikke lide dig.“

Hun vidste egentlig ikke, hvad det betød, men hun havde oftere hørt Gadedrengene raabe saadant til hverandre, og hun maatte hævne sig paa denne Fyr, — nej, ikke sig selv, men den elskede Nikkel maatte hun hævne.

„Vær stille, lille Anne-Marie,“ sagde hendes Fader, „Drengen skal blive straffet og komme i Fængsel et Par Dage.“

„Vil saa Nikkel igen blive levende?“ spurgte hun. Saa sænkede hun pludselig sit lille Hoved og strøg sin hede Kind mod sin Yndlings bløde Skind og hulkede: „Det var netop den, som min søde Mor gav mig, inden hun døde. O! min søde Mor!“ og hun græd heftigt.

Stum og uden at røre sig stod Hanko der. Præsten havde trykket sin lille Pige fast til sig. „Kom,“ sagde han venligt, „gaa nu ind eller ogsaa ned i Haven. Jeg vil se at faa Drengen bort, saa spiser vi til Middag sammen.“

Anne-Marie saa op paa Faderen: „Papa, hvor bringer du ham hen?“

„Jeg tænker at bringe ham til Politistationen, fordi han har slaaet din Nikkel ihjel.“

„Aa nej, Papa, gør det ikke. Jeg beder dig, gør det ikke!“

„Men hvorfor ikke, Barn! Drengen har jo været uartig og fortjener Straf!“

Hun saa alvorligt paa den brune, pjaltede Dreng og trykkede endnu fastere sin Faders Haand.

„Papa, jeg beder dig. Jeg er saa bedrøvet! Ikke sandt,“ fortsatte hun, idet hun halvt frygtsomt, halvt medlidende betragtede Drengen, „du vil ikke gøre det oftere. Du fortryder det? — Saa du, Papa? Han nikkede; han fortryder det. Før ham ikke i Fængsel, beder jeg!“

Anne-Marie havde ingen klar Forestilling om et Fængsel, men at det maatte være noget frygteligt, vidste hun, og i sin store Billed-Bibel havde hun et Billede af en Mand i Fængsel, som laa og sov med tunge Kæder paa Hænder og Fodder. Det hele saa mørkt og uhyggeligt ud; men ved Døren stod en lys Skikkelse med Vinger og i en lang, hvid Klædning.

Pastor Heller kunde ikke modstaa sin Yndlings Bønner, og trods sande Fortvivlelsesudbrud fra Frøkenens og Kokkepigens Side, som fandt det utroligt og mere end dumt, at man lod saadant Zigøjnerpak løbe, lovede han dog Anne-Marie at give Drengen fri.

Han tog Drengen ved Haanden og førte ham ind i sit Studereværelse, thi han holdt det for sin Pligt ikke at lade ham gaa uden en alvorlig Formaning.

Frøkenen trak paa Skuldrene, idet hun fjernede sig; Maren Kokkepige dundrede med Træskoene og gav ydermere sin Ærgrelse Luft ved at smække med Døren. Otto, Gartnerdrengen, trak sig grinende tilbage, og Vadskerkonen begyndte paa ny sit Arbejde.

Lille Anne-Marie tog sin kære Nikkel paa Armen for at begrave den under Grønsværet og Blomsterne.

Der var ganske stille i Pastor Hellers Studereværelse; kun Uret tikkede sagte og regelmæssigt.

Det var vanskeligt at tale med saadan en Zigøjner-

dreng og gøre ham ganske klar, at det var Synd at stjæle. Præsten satte sig ved sit Skrivebord og legede mekanisk med Pennen.

„Hvad hedder du?“ begyndte han pludselig og saa fast og gennemborende paa den brune Dreng, der var blevet staaende ved Døren.

„Man kalder mig Hanko, men jeg er døbt Kristian.“

„Sig mig, Kristian, ganske ærligt og oprigtigt: Hvad vilde du med Kaninen?“

Drengen saa forbavset op: „Spise den, naturligvis.“

„Spiser I ofte Dyr, I har stjaalet?“

„Ofte køber vi dem, eller vi spiser Pindsvin eller af Gud slagtet Kvæg.“

„Hvad vil det sige?“

„Kvæg, der er slagtet af Gud.“

„Ja, hvad er det; hvad mener du dermed?“

„Aa, forstaar De, ofte finder man et dødt Dyr paa Vejen eller i Skoven.“

„Men, Kristian, ved du da ikke, at det er modbydeligt og højst usundt. Dydrene har jo været syge og er saa kreperet deraf,“ sagde Præsten ganske forskrækket.

Hanko trak ligegeyldigt paa Skuldrene. „Os skader det ikke. Meami siger, Gud har slagtet det, og det smager godt.“

Der blev en Pavse.

Pastor Heller vidste ikke ret, hvad han skulde sige. Pennen gled gennem hans Fingre. Endelig begyndte han igen: „Kristian, du har dog sikkert allerede selv mærket, at stjaalne Sager aldrig smager godt, ikke sandt?“

Hanko mærkede, at man ikke vilde gøre ham Fortræd, han saa derfor op og mødte roligt Præstens alvorlige Øjne og forsikrede troskyldig, at han ikke vidste, hvordan det var hos andre, men han var en Rom\*), og ham smagte det altid godt.

Den Dreng var til at fortvivle over.

Pastor Heller ledte forgæves i sine Tanker efter et nyt Tilknytningspunkt, da Hanko pegende paa et stort Oliemaleri af en ung, skøn Kvinde og med en Blanding af Frygt og Dristighed spurgte: »Er det Moderen til — til den lille Pige?“

„Ja, Kristian.“

„Er hun død?“

„Ja, Kristian; hun er i Himlen.“

„I Himlen, hvor er det?“

„Hos Gud, og der er vidunderligt dejligt. Du vil sikkert ogsaa gerne i Himlen?“

Hanko rystede paa Hovedet og kunde ikke fatte dette.

\*) Zigøjner.

„Det er underligt nok, men vi Zigøjnere er ikke mere til, naar vi engang er døde.“

Pastor Heller saa paa sit Ur, allerede saa mange. Gerne havde han forklaret Drengen det hele, men det var umuligt at faa Tid, og hvem ved, om Drengen overhovedet vilde forstaa noget deraf.

„Du kan gaa, Kristian!“ Det lød ikke uvenligt, men Hanko følte sig dog lidt skuffet, han havde gerne hørt noget mere om Himlen og om den døde Dame, der endnu levede. Han lod sig imidlertid ikke mærke med noget, traadte høfligt nogle Skridt nærmere, bøjede sit højre Knæ og kyssede taknemlig og ærbødig Præstens Hænder: „Herre, jeg takker dig, at du ikke bragte mig i Fængsel.“

Derpaa var han hurtig sprunget op og var forsvundet i et Øjeblik.

Pastor Heller famlede mellem sine Papirer; Prædikenen til Missionsfesten maatte absolut gøres færdig i Dag, han havde virkelig ingen Tid til overs for en Zigøjnerdreng. Næsten en Time var nu allerede spildt.

Hurtig fløj Pennen hen over Papiret, og et Ark efter det andet blev lagt til Side. „Gaar hen og lærer alle Folk, idet I døber dem i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands, og lærer dem at holde alt, hvad jeg har sagt eder.“

Alle Folk! Han ser igen den pjaltede Zigøjnerdreng staa foran sig. Et Øjeblik standser Pastor Heller. Men kun et Øjeblik. Nej, nej, Zigøjnerne er ikke taget med, man bør ikke sprede sine Kræfter; en Mission blandt Zigøjnerne er fuldstændig udelukket. Det kan ikke være Guds Vilje med ham. — Visselig ikke.

Da Hanko løb forbi Præstegaardshaven, hørte han pludselig en Barnestemme raabe:

„Du, Zigøjnerdreng, kom engang her, kom du, Zigøjner!“ og da han blev staaende, dukkede en lille hvid Skikkelse frem ved Havelaagen.

„Værs'god, kom her ind; jeg har nemlig maattet love Frøkenen ikke at gaa uden for Haven. Værs'god at komme. Hun har lukket Laagen, men du kan sikkert klatre over; jeg kan nok, men jeg tør ikke. Tør du?“

Med et Spring stod Hanko ved Siden af hende.

Nu blev hun dog lidt ængstelig til Mode. Han var en meget stor Dreng, og hun var en ganske lille Pige. Hvis han nu lo ad hende.

Hun skrabede forlegen i Græsset med de brune Sko, saa de knirkede, medens hun drejede paa sit Bæltespænde. „Du,“ brast det endelig ud, „om Forladelse, fordi jeg var saa slem mod dig.“

„Du var slet ikke slem, du har endog bedt for mig,

at jeg ikke skulde komme i Fængsel,” svarede Hanko forundret.

Hun bøjede skamfuldt Hovedet: „Jo, jeg var slem. Først var jeg slem og truede dig med knyttet Haand.“

„Det var da ikke saa forfærdeligt. Jeg havde jo dræbt din lille Kanin.“

„Jo, det var hæsligt! Mor sagde, jeg skulde altid gøre som den kære Jesus, og den kære Jesus havde ingen knyttet Haand.“ Store Taarer rullede ned ad hendes Kinder.

Hanko klappede hende medlidende med den ene Haand, men var fuldstændig uforstaaende.

„Saa, saa, hold nu op,“ bad han, „jeg skal nok bringe dig en anden Kanin!“

Hun vendte sig lidt bort for at betragte en stor Hatæske, hvori Nikkel laa. Hun havde plukket alle Blomsterne i sin lille Have og strøet dem over Kaninen. Det var den kære Nikkel, som hendes søde Mor havde skænket hende, kort før hun gik bort, og saadan en Nikkel vilde hun sikkert aldrig faa mere. Men en ny Kanin! Det vilde være morsomt.

Hun saa paa Drengen og smilte gennem Taarer.

„Har du en anden hvid Nikkel?“

„Ikke lige nu, men jeg skal nok skaffe dig en.“

„Men ikke stjæle!“ bad hun ængsteligt.

„Nej, ikke stjæle, blot tage; der i den store Bondegaard i Nabolandsbyen har de saa mange, at det slet ikke mærkes, om der mangler en.“ .

„Men den kære Gud mærker det.“

Hanko saa medlidende paa den lille. „Gud? Hvor dan skal han kunne mærke det?“

„Han ser det ganske sikkert. Han ser det.“

„Kan da Gud se, har han Øjne?“ spurgte Drengen forundret.

„Ja, han ser alt.“

„Hvor underligt“ — han tænkte sig om et Øjeblik og spurgte: „Er det den samme Gud, som har gjort, at Pindsvinene blev til? Har du nogen Tid set ham?“

„Set ham, nej, det har jeg ikke.“

„Men hvorfra ved du da, at han er til, naar du aldrig har set ham? Har ellers nogen set ham?“

„Nej, ingen.“

Han aandede lettet: „Naa, ved du hvad, naar ingen har set ham, saa tror jeg heller ikke, han er til.“

„O, jo, han er ganske bestemt til, jeg ved det.“ Hun saa ganske forskrækket paa ham. Pludselig faldt hende en Tanke ind, og med et straalende Smil svarede hun: „Hvor er jeg dum! Naturligvis er der nogen, der har set ham; vi har først for nylig haft derom i Søndagsskole. Det var en Mand, der hed Moses, og paa

en Gang saa han en Busk brænde, og da var der én, som sagde: „Træk dine Sko af!“ Og da løb han hen og trak sine Sko af, og da saa han Gud.“

I dette Øjeblik blev et Vindue aabnet. En ældre Dame, i hvem Hanko straks genkendte Frøkenen, viste sig og raabte med skingrende Stemme:

„Anne-Marie, kom straks ind! Hvad er det dog, du finder paa, dit slemme Barn.“

Hanko var vant til at blive ukærligt behandlet; han havde gerne udspurgt den lille Pige, men han mærkede, han gjorde bedst i at forsvinde.

I et Spring var han over Gærdet, nikkede til Anne-Marie, der beundrende havde set til, og ilede hurtig som en Væsel derfra.

Vende tilbage til de andre med tomme Hænder kunde og vilde Hanko ikke. Hvad han ved den hellige Moder Jord havde lovet Meami, maatte han ogsaa holde. Det store Taarnur slog 1, 2, 3 — — 12 Slag talte han.

En Zigøjner regner ikke, om han skal sulte lidt; han er haard mod sig selv. Hanko vilde hvile sig lidt og saa paa ny gaa til „Arbejdet“.

Han søgte sig en solbeskinnet Plet ud paa den mennesketomme Kirkegaard og satte sig paa Hug i det høje Græs. Saadan sad han længe med Hovedet støttet i Hænderne og — tænkte. O, Hanko, Hanko, naar vil

du endelig lade den Tænkning fare; naar vil du blive et brugbart Menneske?

„Ak, vidste jeg blot, hvad det egentlig skal betyde og hvem den Gud er — ja, jeg vilde ogsaa gerne se Gud, — blot jeg vidste, hvor den Moses boede, saa vilde jeg gaa til ham og spørge ham, hvordan man skal bære sig ad.“ Saadant sad han og tænkte og var gerne straks løbet til Præstegaarden og havde spurgt om Adressen, men det turde han ikke, for Præsten havde ingen Tid, og til Anne-Marie turde han heller ikke komme for Frøkenens Skyld.

„Naa, Hanko, allerede i Tanker.“ Det var Stamlo, hans ældre Broder, der sidste Pinsefest havde holdt Bryllup med Galiminschs Søster. Stamlo lignede i det ydre sin Broder, men ellers var der en skarp Modsætning. Han var helt igennem praktisk og kendte intet fornøjeliggere end at gennemføre sine snildt anlagte Planer og at sove, ryge, spise og drikke Hans beregnende Natur kunde overhovedet ikke forstaa, hvordan en Dreng som Hanko kunde drømme saa meget og more sig med at spille Violin.

Næsten medlidende saa han paa ham. „Har du en Plan for i Eftermiddag? Kl. 5 rejser vi.“

Hanko rystede paa Hovedet.

„Du er nok halvt i Drømme endnu, Knægt, vaagn

dog op, det gælder om ikke at spilde Tiden. Du kan nok ikke selv finde paa noget. Kom derfor og hjælp mig!"

Han sprang op og fulgte ham. I Landsbyen var alt stille, kun nogle Ænder snadrede i den skidne 'Dam. Alle, som kunde, var gaaet paa Høstarbejde, og kun den gamle Bedstefader eller den halvblinde Bedstemoder bevogtede Huset.

Stamlo og Hanko gik hen til en stor og anselig Gaard, og den ældre Broder bød sin Broder at vente bag Døren, indtil han fløjtede, saa skulde han løbe ud paa Gaden, klappe tre Gange og saa komme tilbage.

Hanko maatte først vente længe. Endelig fløjtede det, og han gjorde som befalet. Som ved et Trylleslag kom fra alle Sider broget klædte Skikkeler, og nu gik det i Stilhed løs med et travlt Arbejde. Midt i den lave Bondestue sad en formummet Skikkelse ved Spisebordet. En almindelig Oprømning begyndte: Sengeklæder, Bordduge, Tallerkener, Pander, Potter, Knive, Gafler, Pølse, Flæsk, Skinke, alt vandrede fra den ene brune Haand til den anden, indtil det slutteligt havnede i Lejren.

En halv Time senere var Zigøjnerne draget bort, ingen vidste hvorhen; og da Landsbyens Folk vendte tilbage fra Marken, fandt Bonden Mewis sit Hus fuldstændig udplyndret; men midt paa Bordet sad den gamle

Bedstefader, dækket til med et Lagen. Paa alle Spørgsmaal svarede han med en gnaven Brummen. Saadan havde den brune Zigøjner med de glinsende Øjne sagt, han skulde bære sig ad, saa vilde man finde en stor Skat af Guld og Ædelstene i hans Hus. —

Jo, Stamlo lagde altid gode Planer.

### III.

Hanko var i den sidste Tid om mulig endnu mere optaget af sine egne Tanker end ellers; han gik nok med de andre til Byen og lærte bedre og bedre, hvorledes man kunde tjene „det daglige Brød“, men i hans Hjerte brændte en utilfredsstillet Længsel, et brændende Ønske efter at se Gud. Lige over for andre frygtede han imidlertid for at udtale sine Tanker, thi han havde Følelsen af, at de vilde le deraf, og det holdt han ikke af.

Højt oppe paa et Klippestykke, som rager ud over den yndige Saal-Dal, vokser en Hvidtjørn. Dens Blade er ildrøde og tørre, og naar Vinden suser der igennem, hvisker det sagte.

Derovre bag Skoven forsvinder Solen. Dens sidste Straaler danser sitrende hen over Landskabet, leger paa Flodens klare Bølger og kaster et Purpurskær over Busken hist oppe paa Klippen, saa at den lyser som Ild, mens dens Vinden raslende krænger Grenene. Til hvad Nutte staar den ensomme Busk der? Mennesker iler dig forbi,

og dine Blade er visne og tørre. Endnu en Dag eller to, og du er nøgen og død!

Bestandig mørkere funkler det røde, — da skiller en Dreng sig ud fra den forbivandrende Zigøjnertrup nede paa den brede Landevej, en brun Dreng med langt, sort Haar og funkende Øjne. Med utrolig Behændighed klatrer han opad den stejle Klippe, idet han holder sig fast snart ved en Græstot, snart ved en lille Busk.

„Hanko, tag dig i Vare, hvad er det, du gør!“ raaber de andre til ham. Han hører det ikke, men klatrer videre fra Sten til Sten, ophidset, aandeløs, op til den brændende Busk. Endnu et Skridt — han er deroppe — en hurtig Bevægelse, og han har trukket den hullede Sko af. — Saa falder han paa Knæ, overvældet af Henrykkelse. Nu vil Gud vise sig!

Men hvad er det? Solen er gaaet ned. Nøgen og graa rager Klippen op, og Himlen er ogsaa graa, graa, graa. — Ak, Gud, hvor er du? Som et Fortvivlelsesslægt kæmper det sig frem fra Drengens Strube.

Intet Svar.

Kun Aftenvinden rasler i de tørre Blade.

Da lister han sig stille og skuffet ned.

Men denne Gang kan han imidlertid ikke skjule, hvad han havde villet. De spurgte ham alle nøje ud,

da de om Aftenen sad om Ilden, og Kvinderne var i Lag med at tilberede Maden.

De lo imidlertid ikke, som han havde frygtet; de saa eftertænksomt ind i Flammerne, og Meami sagde: „Hanko, du vil aldrig se ham saadan, du vil aldrig faa ham at se, men du kan i Morgen følge med mig og Galiminsch til Kirke, maaske kan du der finde Ro.“

Hanko kunde næppe vente til den følgende Dag; han klædte sig særlig omhyggeligt paa, og medens Meami forgæves forsøgte at ordne Pigens sorte, krusede Haar, fløjtede han utaalmodig en Sang hen for sig og mente ringeagtende: „Piger behøver ikke at komme i Kirke.“

Men Bedstemoder var af en anden Mening. Under det nye, grønne Hovedklæde tilkastede de mørke Øjne ham et straffende Blik: „Jeg har lovet hende det for længe siden, derfor skal hun med.“

Endelig var det møjsommelige Arbejde til Ende. Galiminschs Børster, saadan benævnede Hanko hendes Haar, var blevet flettet sammen i 20 fedtglinsende Fletninger; og de begav sig paa Vej.

Børnene var saa fulde af Forventning, at de ikke ønsede de mange nysgerrige Blikke, som Folk tilkastede dem undervejs.

Endelig naaede de deres Maal. Langsamt aabnedes

Kirkens Port, og Meami vendte sig endnu engang om og formanedede dem til at gøre nøjagtig som hun.

Hun gik hen til Vievandskarret, dyppede Haanden ned deri og berørte Panden, Brystet, venstre og højre Skulder. Hanko og Galiminsch efterlignede hendes Eks-empel. Derefter knælede de ned blandt den store Skare paa Stengangen, der førte til Alteret.

Hanko var som i Drømme. Røgelseduften, det matte Skær, som faldt gennem det brogede Glas fra de høje Vinduer, de brændende Vokslys, det sagte Orgelspil, de mange Helgenbilleder i deres stærkt farvede og med Guld og Sølv indvirkede Dragter, alt dette overvældede ham. —

Foran Alteret stod Præsten i en kostbar Kjortel, og to prægtigt smykkede Drenge betjente ham. Nu holdt han en gylden, i Lysenes Skin flammende Skaal i Vejret, medens en Klokke klang.

„Dreng, pas dog paa!“ sagde i dette Øjeblik Bedstemoderen til sin Sønnesøn og gav ham et Dunk i Nakken,  
„ser du ikke, at alle bøjer Hovedet?“

Nej, han saa og hørte intet, før Gudstjenesten var til Ende og de andægtige efterhaanden fjernede sig.

De blev lidt tilbage. Bedstemoderen førte dem til en Fordybning, hvori der var anbragt en groft ud-skaaret Kvindeskikkelse paa en gylden Halvmaane. Hun

bredte Armene ud, og et plumpet Sværd havde gennemboret hendes venstre Bryst.

„Meami, hvad skal det betyde?“ spurgte Hanko. Men Bedstemoderen svarede kun: „Stille, Dreng; jeg ved det ikke, men hun hedder Marie. Til hende skal I bede.“

Ja, bede! Naar bare han vidste, hvad det var at bede. Men Meami kunde ikke lære ham det; thi hun vidste det ikke selv. Hun havde lukket Øjnene og lagt Hænderne over hinanden og mumlede uforstaaelige Ord.

Hanko knælede ogsaa, men stirrede med store Øjne paa det malede Billedet, der syntes at fængsle ham. Orglet spilledede sagte, den røde Lampe flakkede og gav alt et mat, trylleagtigt Skær. — Hanko drømte.

Endelig rejste Bedstemoder sig, bøjede sig dybt og tog Børnene ved Haanden for at gaa, da Galiminsch pludselig for sammen og ængsteligt klyngede sig til Meami og hviskede: „Meami, se, se, er han levende?“

De stod foran Gitteret til et Sidekapel, men denne Gang belyste det røde ikke noget, der kunde glinse. Paa et raat tilhugget Kors hang en næsten legemstor Skikkelse af en Mand, nøgen, blødende, med store rustne Søm gennem Hænder og Fodder, og paa den blodige Pande var en Tornekronen trykket dybt ned.

„Meami, hvem er det?“ spurgte Hanko, rystet i sit inderste ved dette Syn.

„Det er den lille Gud.“

(Om Zigøjnernes Religion ved man kun lidt. De er i det ydre Katolikker. De ære eller rettere sagt frygte og hade den store Gud, fra hvem efter deres Mening Lyn og Torden og alt ondt kommer. Men om Kristus, som de kalder den lille Gud, ved de overhovedet ikke noget).

Hanko forstod ikke, hvad hun mente, men nu bad Galiminsch frygtsomt: „Skal vi ikke ogsaa bede her? Han ser saa venlig og elendig ud. Maaske vil det glæde ham, naar vi beder til ham.“ Hanko nikkede ogsaa.

„Ja, Meami, skal vi ikke det?“

Allerede skulde Børnene til at knæle, da Bedstemoderen trak dem til sig. „Nej, nej! Han kan ikke lide Zigøjnerne, han har taget deres Ro. Da han var et Barn, kom han til Ægypten, og vort Folk, som den Gang var der, vilde ikke tage imod ham. Nu har vi ingen Ro og ingen Himmel mere.“ (Mange Zigøjnere holder Ægypten for deres Hjem).

Hun talte næsten haardt, men hendes Stemme rystede, og Børnene mindedes ikke nogensinde at have set Bedstemoderen saa ophidset. Men det var kun et

Øjeblik, saa blev hun den samme rolige, beherskede Meami.

Endnu et sidste Blik paa Manden paa Korset, en Bøjning for Alteret, en Finger i Vievandet, og de stod igen paa Gaden.

#### IV.

Hanko var saa opfyldt af alt det vidunderlige og skønne, som han havde set i Kirken, at hans Længsel for en Tid var stillet. Men jo oftere han blev revet ud af den dejlige Drøm, og den nøgne, haarde Virkelighed traadte nærmere, desto uroligere blev han i Sindet. Ikke at han hentæredes i sin Søgen efter Herren, — den første heftige Bevægelse var snart bortvejret, — men der var dog bestandig en Længsel tilbage, og naar nogen blot havde kunnet pleje denne fine Plante, var den vokset op til et Træ. Men hvem brød sig om den brune Zigøjnerdreng?

De „Kristne“ i hvert Fald ikke. De mente ikke det var nødvendigt at fortælle ham om deres Frelser; de stødte ham bort fra deres Dør, de truede ham. Der var ogsaa andre „Kristne“, som gav Hanko at spise og drikke og sagde ham et venligt Ord. Men Drengens dybeste Længsel var der ingen, der stillede.

Og Hanko undsaa sig for at spørge, og da blev Længslen svagere og svagere. Undertiden dukkede den op igen, men da søgte Hanko at ryste den af sig, omendskønt det ikke altid lykkedes. Naar han dog bare vidste, hvor den Moses boede, der havde set Gud, saa kunde han gaa til ham og faa Besked.

En Aftenstund er Uroen igen kommet over ham, og han lister sig bort fra Lejren for at begive sig til Købmanden i den nærmeste By. Han skal jo være en Kristen, og derfor vil Hanko spørge ham.

Nervøs og forpustet træder han ind i den snævre Butik, hvor den tykke Købmand netop er beskæftiget med at afveje nogle blaa Kræmmerhuse med Sukker.

Forbavset ser Hr. Bauman paa den unge Zigøjner:  
„Naa, unge Herre, hvad ønsker De?“

„Hr. Bauman, jeg vil spørge Dem om' noget, noget meget vigtigt.“

„Og det er.“

„Kender De nogen ved Navn Moses.“

„Moses? Moses?“ Hvor har han dog hørt det Navn før?

„Hvilken Moses, mener du, og hvad vil du ham?“

„Jeg mener den Moses, der har set Gud dèr, hvor Busken brændte.“

„Naa, ja,“ og Hr. Bauman tørrer lettet Sveden af

Panden. Nu husker han, at han engang i Skolen har læst derom. „Mener du Moses i Biblen?“ spørger han nedladende og venligt.

„Kender De ham?“ Knøsens mørke Øjne funkler.  
„Vær saa god at sige mig, hvor han bor.“

Hr. Bauman og en Herre, der netop er kommet ind i Butikken, vrider sig af Latter.

„Han — er for — længst — ha, ha, ha, ha — død,“ fortæller han, medens Taarerne triller ned ad hans runde Kinder.

„Det er en kostelig Vittighed for „Fliegende Blätter“,“ fniser Herren i Butiksdøren.

Hanko bliver rød og varm; helst vilde han løbe derfra, men et Spørgsmaal brænder ham endnu paa Tungen.

„Var Moses en Zigøjner?“

„Nej, nej, nej,“ og Hr. Bauman ler, saa han ryster. Herren trækker sin Pengepung frem og holder en blank Daler op for Drengen: „Dør, Dreng, tag den for din Morskab. Jeg har ikke længe leet saa meget.“

Men Hanko styrtede ud uden at se til højre eller venstre. Først næste Morgen vendte han tilbage til Lejren. Ingen brød sig om ham, ingen spurgte ham ud. Hans Øjne havde faaet en uhyggelig Glans, og der var kommet noget ondt og trodsigt over ham.

Fra denne Dag af var Hanko ikke den samme. Af den frygtsomme, drømmende Dreng var der blevet en Mand, som overgik alle de andre i Heftighed og Dum-dristighed; en Mand, der kun kendte Snapsen og Kortene og saa igen Snapsen.

Hans Kammerater lo, da de lagde Mærke til For-andringen; hans Moder bandede, fordi han drak saa mange Penge op; kun en elskede ham heftigere og underligere end nogensinde. Det var Galiminsch, den lille Danserinde.

Saa gik der en Vinter og en Sommer, og atter nærmede sig den kolde Tid. Det lystige, afvekslende Vandreliv i Sommertiden havde Ende. Da det var begyndt at sne og fryse, var Zigøjnerne draget mod Øst, indtil de havde naaet deres „Landsby“: nogle brøstfældige Rønner, hvis indre svarede ganske til det ydre; thi Bohavet bestod kun af nogle smalle, uhøvlede Træbænke langs med Væggen og nogle Potter og Pander ophængte i Kroge under Loftet.

I saadan et Rum, snevert og tilrøget, boede flere Familier. Mændene fordrev Tiden med at drikke, spille og ryge Tobak. Kvinderne lavede Mad, syede og stoppede paa deres Vis, og Børnene laa og sov paa Træbænkene eller sang og dansede og fortalte hverandre Historier. Naar saa det blev for kedsommeligt for dem,

kivedes de og bed og kradsede hverandre, indtil een af Mændene, ganske ude af sig selv over Spektaklet, fo'r hen og greb en eller anden af sit Afkom og gennempryglede det ordentligt. Synderen brød ud i høje Hyl og Klager, Moderen kom løbende til, et Par andre Kvinder ogsaa, og i stærke Udtryk tog man sig for at beklage den stakkels Søn, der havde saa haard en Fader. I næste Øjeblik var den halvdrukne Fader allerede overbevist om, hvor uretfærdig han havde behandlet sin kære „Yndling“, og efter den strenge Afstraffelse, som slet ikke var ufortjent, fulgte nu Kærtegn og Beklagelse, og til Trøst oven i Købet et Glas Brændevin!

### Stakkels Zigøjnerbørn!

Hanko var en af de værste ved Drikkelagene, og ingen anede, at han, „sorcla“, den stærke, som de kaldte ham, med Snapsen søgte at dulme Smerten i sit Indre, at han solgte sig til Kortene for at glemme sin store Længsel, sin Længsel efter Gud.

### Og Galiminsch?

Hun ejede kun et lidenskabeligt lille Hjerte. Men hun var meget for stolt til at vise Hanko, at hun ærgrede sig, naar han, som det forekom hende, ved enhver Lejlighed forsætlig oversaa hende.

Kun naar der blev spillet, og Sangen fra hin Aften igen lød, da sneg hun sig hemmeligt bort, og om Af-

tenen, naar alt var mørkt, da hyldede hun sin brændende  
Pande ind i det smudsige Tæppe, der tjente som Leje,  
og hulkede, som skulde hendes Hjerte briste. Han mær-  
kede ikke, hvor hun led, thi om Morgenens var hendes  
Øjne igen klare, og et trodsigt Smil laa altid om hendes  
Mund og skjulte Sorgen, og ingen mærkede hendes  
Smerte.

## V.

Endelig gik ogsaa den Vinter. Solen skinnede varmere, og hist og her spirede det første lyse grønne frem. Fuglene vendte tilbage fra den lange Rejse i det varme Syden.

Ogsaa i Zigøjnerlandsbyen herskede der Liv og Bevægelse; den magre Krikke fik i Dag et bedre tilmaalt Foder end ellers, Hjulene paa den knirkende Vogn blev smurt, og Kvinderne rømmede op i de usle Hytter under høje, hvinende Latterudbrud. Nogle Gangklæder og Kogeredskaber maatte endelig ikke glemmes. Børnene tumlede sig med Hundene, og kun Mændene nød som ellers den søde Hvile.

„Lad os drikke paa en lykkelig Rejse!“

„Ja, hid med Snapsen!“

Saadan raabtes der, og deriblandt lød alle Slags hæslige Eder og Snak.

Galiminsch maatte atter og atter fylde Lerkrusset, og højere og mere raat lød Spektaklet.

De kneb hende i Kind og Arm, lo hende ud og bød hende Snaps; men hun vilde ikke drikke, og da en greb fat i hende og satte sit Bæger til hendes Mund, da bed hun den brune Haand, der holdt hende, og smuttede bort under hans Arm. Hendes Blik var halvt vredt, halvt bedrøvet fæstet paa Voldsmanden, og hun sagde bebrejdende: „Hanko, det havde jeg ikke ventet af dig.“

Ynglingen sænkede uvilkaarligt sit Blik og blev heftig rød. Skammede han sig for dette Barn?

Han strakte Haanden ud efter hende, som søgte han Hjælp: „Galiminsch, jeg skal ikke gøre det oftere.“

Hun svarede ikke.

Da tog han Bægeret og kastede det vredt mod Væggen. Et Smil gled hen over Pigens Ansigt.

„Hanko, vær ingen Kryster, drik, drik, Hanko, og blæs hende et Stykke,“ brølede hans Kammerater. Knøsen rørte sig ikke.

„Drik, drik,“ raabte de igen. „Livet er kort, lad os nyde det!“ Han blev staaende ubevægelig.

„Er du forrykt, eller hvad gaar der af dig. Lad os være lystig. I Morgen skal vi dø!“

Hvorfor skulde han egentlig ikke drikke? Med rydstende Haand griber han atter Bægeret og skyller den **brændende** Vædske i sig. Saa kommer Kortene frem, og

man raaber paa Galiminsch. „Galiminsch, hvor er hun dog; hun skal danse.“

Galiminsch kommer; det er hæsligt for hende at vise sin Kunst i disse Omgivelser, men hun véd, hun tør ikke vægre sig.

Hanko stirrer paa Pigen, og uklart og taaget dukker et Billede frem: en drømmende Dreng, der synger en Sang, idet han spiller, og en dansende Pige. Hvad er der blevet af de to: Drengen og Pigen?

Hvorfor tømmer Knøsen sit Bæger saa hastigt; hvorfor gribet han Kortbladet og knuger det mellem Fingrene? „Du skal engang blive min.“ Ganske ude af sig selv er han sprunget op og kaster Kortbladet i Vejret.

Stiv som en Statue standser Pigen og stirrer paa ham, paa hans skinnende Øjne, hans rystende Hænder; hun ser Papiret flyve, hun forstaar det, — hun behøver kun at strække Haanden ud, saa er hun forlovet med ham, er hans Brud. Og hun elsker ham, nej, ikke ham, som hun nu ser for sig, — hun elsker ham som den blide, drømmende Knøs. Saadan bliver hun staaende som en Støtte; hun vil strække Haanden ud, men kan det ikke. Kortet er dalet ned. Hanko slaar et stærkt Slag i Bordet med den knyttede Haand, medens han spændt bøjer sig forover, — men Pigen iler ud. Hun

ved ikke selv, hvad hun har gjort, men det var som noget mørkt havde sænket sig ned over hendes Fremtid, og med et fortvivlet Skrig kaster hun sig paa Jorden.

„Hanko, vær dog ingen Kryster, men lad den tosede Pige løbe,“ brølte de andre til ham.

„Jeg en Kryster? Hvem har sagt, at jeg er en Kryster?“ Hans Øjne skyder Lyn, og Stemmen ryster uhyggeligt.

„Vær rolig! Det er der ingen, der siger.“

„Nej, nej. Jeg er ingen Kryster, siger jeg.“

„Saa drik da og vær rolig.“

Han en Kryster! Han tømmer Bægeret i et Drag, hans Haand fatter krampagtigt om Bordet. De andre ser sky paa ham. Hvad mon Hanko nu finder paa? Kun Stampo hvisker fnisende til sin Nabo: „Nu er han i Stand til alt; det kunde ligne ham, om han i Dag gik hen og skar alle Grenene af Birken.“

„Hvad er det, du siger, Broder?“ brøler Hanko.

„Saa vær nu stille; jeg mener bare, at du var ikke bange for at rive alle Grenene af Birken.“

Som en tirret Løve farer Ynglingen op: „Nej, jeg er ingen Kryster. Jeg skal vise, at jeg vil rive alle Grenene af.“

Stumme og forskrækkede ser Mændene en Stund paa hverandre: „Lad være, Hanko, det var jo kun en

Spøg; du vil dog vel ikke rive Grenene af vort hellige Birketræ og tilmed lige før Pintsefesten.“

„Nej, det er ikke Spøg. I skal se, at jeg vil gøre det.“

De forsøger at berolige ham; de minder ham om den strenge Høvding Maximilian, som lod den højre Haand hugge af en Dreng, der kun i Leg havde brækket en Gren af det hellige Træ. „Hanko, du vil blive frygtelig straffet, og du vil komme i Band og blive udstødt.“

Men Hanko hører ikke. „Jeg skal vise, at jeg har Mod.“

Han rejser sig. Med vaklende Skridt gaar han hen til Højen, hvor den hellige Birk staar. De andre følger efter, nogle bange og stumme, andre frække og larmende.

Knæk, knæk, der ligger de, Grenene paa det unge Træ. —

Knæk! Paa en Gang er Rusen forbi, og Hanko staar der ganske nøgtern og ser, hvad han har gjort.

Er det overhovedet muligt, at han kunde bære sig saadan ad? Jo, endnu holder han en frisk Gren i Haanden. Han stønner lydeligt. Han ved, han kan ikke længer blive i Landsbyen, og medens Kammeraterne vender tilbage til deres Hytter, forsvinder han i den mørke Skov.

Da Zigøjnerne næste Dag drog bort, sneg en ensom

Mand sig bag efter dem. Paa de brogede Pjalter hist og her og paa Træerne kendte han Vejen. Nu kom han til en Korsvej, nu maatte hans Skæbne være afgjort, og han saa sig skarpt spejdende omkring. Jo, der var en Gren med tre Kviste stukket i Jorden, — og den midterste var knækket. Vend om, vend om, Hanko, for dig er der intet Venskab mere. Du er en foragtet!

Han slog Hænderne for Ansigtet; hans Øjne brændte, men græde kunde han ikke.

Da rasler det i Krattet, og pludselig staar en kvindelig Skikkelse for ham. Hun tager det brune Tørklæde af Hovedet.

„Galiminsch,“ udbryder han, „hvad vil du? Vend om! Hvor en foragtet dvæler, der flyer Lykken.“

Men allerede knæler hun ved Siden af ham, og hendes Øjne staar fulde af Taarer: „Lykken? Lykken er forlængst flygtet, den Gang du gav mig Pengestykket tilbage. — Aa, Hanko, det var saa godt før, hvorfor kunde det ikke vare ved?“

Han glatter rørt hendes sorte Haar. „Galiminsch, gaa bort, tænk paa, jeg er en foragtet.“

„Jeg dør uden dig,“ udbryder hun lidenskabeligt, „og jeg vil blive hos dig. Se!“ — ud af sin brogede Kjole trækker hun hans Violin — „se, du skal spille, og jeg vil danse, saa dør vi ikke af Sult.“

„Men, Galiminsch, har du betænkt, at du saa maa  
blive min Hustru, den frastødtes Hustru. Ingen Høvding  
vil vie os, ingen Bryllupsfest blive fejret?“

Hun tilnikker ham trodsig „Ja.“

„Du kære Barn,“ hvisker han.

Da ler hun og trykker ham Violinen i Favn. „Syng  
noget, saa danser jeg.“

Han gør, som hun beder.

»Naar bort fra dig jeg gaar,  
gør Hjertet mit saa ondt  
og finder intet Hvilested  
før atter dig jeg ser.«

Saa spiller og synger han, og Galiminsch' danser.

## VI.

Han spillede og sang, og hun dansede. Saadan drog de fra Sted til Sted, fra Land til Land. Han spillede, og hun dansede. De var som to store Børn. Naar de sultede og frøs, og den isnende Nordenvind peb gennem deres tynde Klæder, saa græd de, og naar de havde spist sig mæt, og Solen skinnede varmende paa dem, saa lo de og glædede sig. De tænkte hverken paa Fortiden eller paa Fremtiden, hverken haabede eller længtes, men var lykkelige som to Børn. I det mindste syntes de lykkelige, og der var mange, som i deres Hjerte misundte „disse letsindige Folk“.

Da Galiminsch skulde føde sin lille Dreng, maatte hun en Tid holde inde med Dansen, men senere flød Indtægterne nok saa rigeligt, thi adskillige Steder havde de fundet godgørende Faddere til den lille Zigøjnerdreng. Der er jo noget særligt interessant ved at staa Fadder til et Zigøjnerbarn og derved kaste et Blik ind i disse Folks Levevis. Og saaledes var den lille Bolla, der i Da-

ben fik Navnet Anton, blevet døbt ikke mindre end fire Gange og havde indbragt en ret betydelig Sum i Gave fra Fadderne.

Hanko syntes først ikke derom; han havde nemlig af Præstens Tale forstaaet saa meget, at Daaben paa en eller anden Maade stod i Forbindelse med de Kristnes store Gud, og det fandt han uhyggeligt.

Men Galiminsch havde leet. „Den store Gud bryder sig ikke om os, og vort Zigøjnersprog forstaar han heller ikke. Tro du mig, det er ham aldeles ligegyldigt, hvad vi gør. Og tænk dog paa Pengene! Jeg vilde gerne have en ny Kjole, og mit Tørklæde er ogsaa ganske snæset og daarligt.“

Og naar han saa alligevel blev ved sit, tog hun paa at græde og klage: „Alt, alt har jeg ofret for din Skyld, og nu under du mig ikke engang den ringe Fornøjelse. Aa, var jeg bare blevet hos de andre og havde holdt et ordentligt Bryllup — — .“ Hanko havde da givet efter, og de havde leet sammen igen. Hun var jo Barn endnu.

Saadan var de vandret fra Sted til Sted, og fire Aar var gaaet. De havde leet sammen og grædt sammen, og de havde aldrig tænkt, at det nogensinde kunde blive anderledes.

Det var en glødende hed Sommerdag. Markerne stod tørre og modne, Engen brun og afsveden. Men

hvað brød Folk sig om det? Hvad brød de sig nu om Gods og Guld! En frygtelig Gæst hærgede Landet. Med Knokkelfingre bankede han paa hver Dør og rørte her ved en, der ved to—tre af Familien, og saa fulgte Dage i Kval, og man bar igen en Kiste ud paa Kirkegaarden, hvor allerede saa mange friske Høje var kastet. Det var Koleraen.

I den største Bondegaard, hos Bonden Hendels, sidder Konen ved den store Seng med det blomstrende Kattun; hun, den haarde, stolte Enke, brudt, knækket for bestandig. Med brændende, taareløse Øjne ser hun paa Drengen, der hviler stiv og kold paa Lejet.

Det er hendes eneste, hendes Vilhelm.

„Gud, min Gud, hvorfor har du gjort dette; hvorledes har jeg fortjent det? Jeg har dog altid været gavmild mod de fattige . . .“

„Hvad er det nu for et Spektakkel ved min Gaard-dør?“ Ærgerligaabner hun hurtig Døren; Pigen kommer hende allerede i Møde.

„Fru Hendler! Der er nogle Folk, Zigøjnere, som beder om Natteleje i Laden. Konen er nok syg.“

Hvor stolt den unge Zigøjner staar der med Barnet i den ene Arm, medens han har lagt den anden om den rystende Kvindeskikkelse. „Vi beder om Ly for Natten!

Vær barmhjertig! Min Kone er syg, og et Uvejr trækker op.“

Ja, hun er syg, den lille Kone! Paa hendes Ansigt ser Fru Hendler allerede de første Spor af den frygtelige Sygdom, som i Løbet af nogle Timer tog hendes eneste bort.

Et Øjeblik overlægger Bondekonen, hvor hun skal skaffe Plads til disse Folk: i Stalden eller i Laden?

Men hun betænker sig. Nej, disse Mennesker er farlige. Hun har hørt, at Zigøjnerne er lidenskabelige Røgere; hvor let kunde der ikke opstaa en Ildebrand. Det gør hende egentlig ondt for Folkene, men nu, hvor det drejer sig om at ordne Begravelsen, og hvor ingen har Tid til at have Opsyn med det „Tyvepak“, da kan hun dog umulig indlade sig paa det.

„Jakob,“ befaler hun Karlen, „giv dem et Stykke Brød og sørg for, at de kommer bort.“ Derpaa forsvinder hun igen paa sit Værelse og gennemgaard nøje i Tækerne, hvorfor hun dog skal lide dette!“

Da banker det igen. „Saa, hvad er der nu i Vejen?“

Halvt forlegen, halvt ængstelig over for sin myndige Madmoder staar Jakob dør. „De vil ikke gaa; han beder om Plads, om det end er i Stalden eller under en Trappe.“

Fru Hendler farer heftig op: „Jeg skal dog vise, hvem der er Herre i Huset.“

Karlen ved, at hun i sin Ophidselse er i Stand til alt og griber hende frygtsomt i Armen: „Frue, betenk dog, Zigøjnerne kan hekse, de vil sætte Ild paa eller forgøre Kvæget.“

„Aa, Snak, jeg er ikke overtroisk.“

I en Fart er hun derude, har grebet Ridepiskens og lader Snerten fare susende gennem Luften — et sagte Smertensskrig — Zigøjnerne er forsvundet. — —

Allerede i Morges følte Galiminsch sig ikke ganske vel, men hun, som ikke nogensinde havde været syg saa meget som en Dag, lagde ikke videre Vægt derpaa, kun følte hun sig træt, uendelig træt. Hanko saa sig forgæves om efter en Plads til Hvile: en Stald eller et Hjørne i en Lade; men intet saadant undte man de rejsende Folk, det „Tyvepak“. Nu laa det sidste Hus i Byen bag dem. Natten var mørk, ingen Stjerne glimtede, men sorte Skyer jog hen over Himlen. Lige bag ved Landsbyen begyndte Skoven, der var kun en halv Mil til den nærmeste By. Om de kunde naa den?

Hanko holdt sin Kones lille Haand fast i sin. Hvor kold den var!

„Hanko, jeg kan ikke mere!“ Hæs og klanglös er hændes Stemme, saa falder hun pludselig sammen med

et højt Smertensskrig. Hanko lægger den sovende Dreng under et Træ og knæler fuld af Angst ned ved Siden af hende. Han trækker sin Frakke af og lægger den under hendes Hoved. Det er bælgmørkt, han kan intet se. Hendes Aandedræt er besværlig, hendes Hud kold at føle paa.

„Hanko!“ mumler hun igen.

Han bøjer sig helt ned over hende for at forstaa Ordene.

„Hanko, hvad tror du, det er; er jeg syg, Hanko, har jeg . . .?“ Hun trykker ængsteligt hans Haand, hun kan ikke udtale det frygtelige.

„Vær stille, elskede, vær stille, jeg er jo hos dig, jeg skal vogte dig for alt ondt.“

„Jeg ved det, jeg ved det; men sig mig, jeg har vel ikke — sig nej, nej.“

„Vær ikke bange, det vil snart gaa over.“

Hun ligger stille og synes at tænke, men han føler, hvor hele hendes Legeme sitrer.

Fra det fjerne lyder en Ugles klagende Hyl.

Da farer hun op: „Hanko, nu ved jeg det, nu ved jeg det, jeg dør, jeg dør, jeg dør bestemt. Hørte du Dødsfuglen? Jeg hørte den.“

Atter ligger hun stille.

Da glimter et Lyn, et til, saa dundrer Tordenen.

Skoven er oplyst næsten som var det Solskin, og Hanko ser hendes fordrejede Ansigtstræk.

„Hanko,“ aander hun næppe hørligt, „hvorfor lod jeg ham ogsaa døbe fem Gange, — ak, jeg vilde saa gerne have den blaa Kjole, — det var ikke rigtigt.“

Han forsøger at le: „Vær rolig, lille Galiminsch, det gjorde ikke noget; for os Zigøjnere er der ingen Ewig-hed, ingen Gud.“

„Men naar der nu alligevel var en,“ stønner hun paa ny.

I det fjerne ruller Tordenen, saa begynder det at suse og bruse i Træerne, højere og højere plasker Regnen. Galiminsch gisper, af og til prøver hun paa at tale; men han kan ikke mere forstaa hende. Stum og stille sidder han hos hende, Time efter Time.

Endelig hører Regnen op, Maanen kommer frem bag Skyerne.

Hanko ser igen den elskede Skikkelse for sig, men Ansigtstrækkene er indfaldne, Læberne blaa, Øjnene og Brystet kæmper besværligt efter Luft.

„Hanko,“ stønner hun angst, „Hanko, sig endnu engang, at der ingen Gud er for os Zigøjnere.“

Han lægger sin varme Haand paa hendes iskolde Pande: „Vær rolig, lille Galiminsch, for os Zigøjnere er der ingen Gud.“ Stemmen bæver.

Nogle Minutter ligger hun stille i den sidste, svære Kamp; dog Lemmernes Stivhed løses endnu en Gang, og hun retter sig op, medens Øjnene funkler uhyggeligt. En navnløs Rædsel staar malet paa hendes brune Ansigt, og i en Tone af den højeste Fortvivlelse raaber hun: „Der er — dog — en Gud!“

Saa falder hun død tilbage.

## VII.

Ja, der er en Gud til! Det har Hanko allerede længe vidst. Der er en Gud, — han knytter Næven vredt og udstøder en Ed. — Gud hader ham. Gud forfølger ham. Han har taget alt fra ham: Himlen, hans Fred og hans Galiminsch. De Kristnes Gud er en streng Gud, en frygtelig Gud, det mærkes paa hans Disciple, de er haarde Mennesker; de hader Zigøjnerne, de under dem intet Sted, hvor de kan leve og dø; med Piskeslag driver de en døende Zigøjnerinde ud i Storm og Regn. Naar Menneskene er saadan, hvordan er saa deres Gud.

Men Hanko vil ingen Bold være i den store Guds Haand. Han havde villet glemme ham, men han følte dog, „Han var til Stede“. Længe havde han undgaaet ham, men den frygtelige Gud nærmede sig igen og tog det eneste, han elskede.

„Hanko, du kan ikke undfly ham!“

„Jeg ved det godt, men saa vil jeg have ham fra i Dag af, det sværger jeg ved den døde. Jeg — vil —

hade — ham.“ (Det er en Kendsgerning, at Zigøjnerne ikke sjældent forbander den „store Gud“ og hader ham. Paa Grund af de Kristnes Haardhjertethed har de jo aldrig Lejlighed til at kende ham som den kærlige Gud).

Ekkoet gentog uhyggeligt Eden i den stille Skov, bag hvilken det første Morgenskær dæmrede. Bøgetræerne rystede deres Grene, og store Draaber faldt plaskende ned.

Zigøjneren tog den lille Dreng, som endnu bestandigsov, i den ene Arm, medens han med den anden bar den døde Kvinde. Saaledes vendte han tilbage til Landsbyen, og de Kristne, som ikke undte den levende et Hvilested, gav den døde en Grav paa den stille Kirkegaard. Ingen Præst fulgte; Følget bestod kun af den unge, mørke Zigøjner og den smilende, lille Dreng, som gik stille bagefter Kisten.

Heller ingen af Stammen er der, som kan vise den døde den sidste Ære: hælte Brændevin over hende og brænde hendes Klæder. Hanko er jo en udstødt. Først nu, da han er alene, ganske ene i den store Verden, fatter han det i fuldeste Betydning.

„Zigøjnerne er dog noget letsindigt Pak,“ fortalte senere Graveren. „Da jeg begravede hin Zigøjnerske i den frygtelige Tid, da fældede Manden ikke en Taare, ikke en, siger jeg. Og da jeg spurgte ham: Er du slet

ikke bedrøvet over, at dine Kone er død, — saa lo han, ja, lo saa højt, at jeg blev ganske uhyggelig til Mode.“

Jo, Hanko havde leet højt og bittert, men ikke over Tabet af sin Hustru, thi da var hans Hjerte nær ved at briste; men han havde let Gud op i hans Ansigt.

„Kom du kun, kom og gør med mig, hvad du vil, du bøjer mig ikke alligevel. Jeg ved, du hader mig, men jeg hader ogsaa dig. Og naar du knuser mig under dine Fødder, saa vil jeg spotte dig i Døden!“

Et lidet Birketræ plantede han paa den friske Gravhøj, saa tog han Drengen ved Haanden og gik. —

„Dad\*), Bolla sulten. Bolla sulten og tørstig,“ sagde den lille frygtsomt.

„Kom, min Søn, nu er vi to alene, nu hører vi sammen og vil være lystige.“ Angst kigger Drengen op paa sin Fader og følger frygtsomt over Tærskelen til den lave Skænkestue i Værtshuset „Det gyldne Anker“.

Snever og tilrøget er Værelset, og paa de uhøvlede Bænke sidder Bønder, Karle og Handelsfolk.

Hanko sætter sig ogsaa og løfter Barnet op ved Siden af sig. Det stirrer omkring sig med store Øjne. Paa et Vink bringer Værten et Glas Brændevin og stiller Flasken ved Siden af.

Zigøjneren ser sig om med et ondt Smil. Er de

---

\*) Fader.

Folk dør med de røde, svulne Ansigter og den hæslige, raa Tale ikke alle Kristne? Hvorfor hader Gud ikke disse Mennesker? Hvorfor er hans Vrede rettet mod Zigøjnerne? Hvorfor? Zigøjnerne er vel ikke slettere Mennesker end de andre?

Han tømmer sit Glas.

Da lyder pludselig sagte Graad ved Siden af ham.

„O, Dad, Dad,“ huker lille Bolla, „mig er saa bange, her er ikke godt. Vi vil gaa til Mammi, tom, tom dog!“

Og atter ler Hanko og tager Glasset. „Dør, Dreng, drik.“

Men Barnet vil ikke. „Uh, smager bittert,“ huker det paany, „vil gaa til Mammi.“

Ærgerlig rusker Faderen ham i Armen: „Drik straks, du er en Rom, og Snapsen styrker.“

Da drikker Barnet, først modvillig, saa halvt bevidstløs, og Hanko drikker ogsaa.

Først efterhaanden bliver de andre Gæster opmærksomme paa de to Zigøjnere; de ler ad Barnet, som sidder dør tung i Hovedet og med det lille Ansigt ganske svullent, medens de smaa Hænder rystende griber Glasset.

„Han lærer det snart.“

„Det skulde jeg mene.“

Hanko hører det og ler.

## VIII.

Der gik en Sommer og en Vinter. April er kommet igen, og nyt Liv spirer frem overalt, hvorhen man ser. Men med Sorg betragter Pastor Heller ofte sit eneste Barn.

Anne-Marie er meget høj af sin Alder, høj og slank, og paa hendes blege Kinder brænder to røde Pletter. En slem Hoste piner hende ofte. Sidste Vinter har hun været i Davos i Schweits, men Hosten har ikke bedret sig. Hun skulde egentlig være blevet dør noget længere, men hun længtes saa meget efter Præstegaarden og sin kære Fader, at hun bestandig bad om at rejse hjem, saa Lægen til Slut gav efter og med et Smil og et Skuldertræk erklærede, at nu kunde det ikke mere skade hende.

Ja, Anne-Marie elskede sin Fader og søgte at læse ethvert Ønske i hans Øjne og vise ham sin Kærlighed; og hun smuttede som en Solstraale gennem Huset og ind i Hjertet paa enhver.

Endog Frøkenen, som nu kaldtes lille Tante, var ganske ubevidst kommet under det varme Barnehjertes Indflydelse og følte sig aldrig lykkeligere, end naar Anne-Marie slog sine Arme om hendes Hals og forsikrede hende, at hun var hendes søde lille Tante. Hun havde heller ikke noget imod den Omgang, som hendes elskede Plejedatter nu havde haft de sidste to Aar. Vel tilhørte den nye Førstelærer hin ny „overspændte“ religiøse Retning, men Fruen var desuagtet en fornuftig Kone. Hvor pænt kunde den 13-aarige Toni ikke alle rede strikke, og altid sprang hun paa Frøkenens Vink.

Anne-Marie var af Naturen absolut ikke praktisk anlagt. En Dag sidste Sommer blev derfor Frøkenen højlig forbavset ved at finde Toni og Anne-Marie i Lysthuset, den sidste med en mægtig Strømpe mellem de fine Fingre. „Tante, se engang,“ raabte hun straalende, idet hun holdt det møjsommelige Makværk frem, „saa langt er jeg; allerede færdig med Hælen; det er til Armenierne.“ Frøkenen mumlede noget om, at de havde fattige nok hjemme; men sendte dog Anna, Kokkepigen, ned med en Kurv tidlig modne Æbler og en Hilsen til Husets flittige Døtre.

Anne-Marie var overhovedet saadan et lille, livligt Væsen, som Kvicksolv, plejede hendes Fader at sige, og ingen havde tænkt sig, at hun kunde blive saa syg.

Anne-Marie følte vel ofte en Stikken i Brystet, og nu, da Hosten pinte hende, og efter Opholdet paa Kurstedet vidste hun, at hun var syg, men hun troede ganske bestemt, at hun snart, meget snart vilde blive rask.

Pastoren sad igen i Studereværelset og syntes meget urolig; hans Blik faldt atter og atter paa en Billet med Poststempllet Davos.

Han havde ikke haft Ro paa sig, før han fik skrevet til Professoren og bedt ham meddele den „fulde Sandhed“ om hans Datter, da han var „fattet paa alt“.

Havde han virkelig været fattet derpaa? Han saa paa Billedet over Skrivebordet og sukkede dybt: „Herre, ogsaa dette? Du tager jo alt fra mig!“

I det samme gik Døren hurtig op, og Anne-Marie smuttede ind. Hun havde nogle Violer i Haanden.

„Se, de første fra Mors Grav!“

Hun lagde dem paa den opslagne Bibel paa Skrivebordet, satte sig paa Armen af Lænestolen og lænede sit lille Hoved mod hans Skulder.

„Der er flere i Skoven lige foran i Udkanten; maa Toni og jeg i Efermitddag gaa derud?“

Han nikkede: „Men tag noget varmt paa.“

„Far, hvad har du der?“

Han svarede ikke; han tænkte kun paa, hvor hans Barn i den sidste Tid saa sart ud, og hvor besværligt

hun trak Vejret. Derfor forblev han stum, saa kun op paa Billedet, — og to store Taarer rullede langsomt ned ad hans Kinder.

„Papa, hvad er der i Vejen?“ spurgte Anne-Marie. „Græd dog ikke. Mor er jo hos Jesus, og du har dog endnu saa mange. Tænk paa Frøkenen og Anna, Læreren og hans Kone og Toni og . . .“ hun remsede endnu en hel Mængde Navne op; saa trykkede hun sig tættere ind til ham og hviskede ømt: „Og saa har du jo mig.“

Han forsøgte at le og lod Haanden glide hen over hendes lyse Haar; han vilde sige noget, men kunde ikke finde Ord.

Børn har en fin Forstaaelse, og især var Anne-Marie ved den stadige Omgang med voksne blevet vant til at iagttagte og gøre sine Slutninger.

„Papa,“ spurgte hun, og hendes lille Ansigt blev endnu blegere, „var Mor ogsaa engang i Davos?“

Han nikkede.

„Og havde hun ogsaa Hoste og Smerten i Brystet?“

Han kunde ikke svare.

Anne-Marie var pludselig sprunget op fra Stolen; hun laa nu paa Knæ foran ham og skjulte hulkende sit Ansigt i hans Skød. „Papa, Papa, skal jeg dø, sig dog, at jeg dør ikke endnu?“

„Anne-Marie, min lille Pige. Du kommer jo op til Jesus.“

Længe varede det, inden hun blev rolig. Det var kommet saa pludseligt over hende. „Papa, jeg vilde dog saa gerne rejse til Hedningerne i Kina og fortælle dem om Jesus.“

Han løftede hende kærligt op paa sit Skød, — han sagde intet, men lod hende først græde ud.

„Papa,“ hviskede hun paa ny, „sig dog, hvad jeg skal gøre. Kan du huske Sangen om det lille Lam, den, som Toni og jeg lærte hos dig i Gaar. Papa, jeg har endnu ikke frelst et eneste Menneske, ikke et eneste lille Lam.“

Da strøg han hendes Lokker bort fra den hede Pande. „Anne-Marie, min lille Pige! Frelseren ved ganske bestemt, hvorfor han ikke vil lade dig blive her, men snart vil tage dig til sig. De Lam, som vi har reddet, dem ser vi ikke straks. I Biblen siger Gud et Sted: „Hos mig skal du finde din Frugt,“ det vil sige: Naar du kommer til mig i Himlen, skal du finde de Lam, som du har reddet paa Jorden.“

„O, Papa,“ hviskede Anne-Marie smilende gennem Taarer, „om jeg blot havde et eneste Lam?“

„Naar du beder Jesus derom, giver han dig ganske bestemt et.“

Hun var blevet stille. En Stund efter sagde hun, idet hun tog sin Fader om Halsen:

„Papa, tak, at du sagde mig det; ikke sandt, du vil bede for mig, at jeg faar et Lam med, naar jeg skal bort?“

En brun Mand stod denne varme Eftermiddag paa en Høj, ikke langt fra Byen. Han lænede sig til Stammen af en mægtig Eg og saa ud over Sletten, langt over Landsbyen, over Enge og Marker. Sagte strøg han Buen over Violinens Strenge — det lød saa uendeligt sorgfuldt. — Hanko drømte.

Det var længe siden, han havde drømt. Men her paa den stille Høj greb det ham pludseligt. Han, den haarde og stærke, blev paa en Gang blød, — han vidste ikke selv, hvordan det kom. Var det Erindringen om hin Aftenstund, om den lille Danserinde? Eller var det igen den store Guds hemmelighedsfulde Magt: den Gud han hadede, hadede af sit ganske Hjerte.

Hanko var alene. En godlidende Kone i Nabobyen havde lovet at passe den lille Bolla for i Dag, for at Hanko uforstyrret kunde søge Fortjeneste.

Endelig forstummede Violinen. Zigøjneren bøjede sig spejdende frem over, — han havde genkendt hin Præstegaard — lille Anne-Marie, hvad mon der var blevet af hende?

Pludselig vendte han sig om, han havde hørt Skridt, der nærmede sig. Et Barn, en Pige, stod for ham og saa halvt frygtsomt og bedende op paa Manden, medens Taarerne løb ned ad de røde Kinder.

„Kan De ikke følge med, kom — jeg ved slet ikke, hvad jeg skal gøre!“

Noget forundret fulgte Hanko Barnet, som helt tilidsfuldt havde grebet hans Haand. Efter nogle faa Skridt var de ved Maalet.

Paa den mosklædte Skovbund mellem duftende Violer laa en ung Pige med Haanden presset for Ansigtet. Hun laa der uden at røre sig, med en lille rød Hue paa Hovedet og i en rød Frakke, og mellem de hvide Fingre piplede der ogsaa noget rødt frem.

„Hvad er der sket,“ spurgte Zigøjneren sin lille Ledsagerske. Hun saa op paa ham med store forskræk-kede Øjne og stammede: „Vi legede netop saa lystigt, saa paa en Gang falder hun om. Jeg vilde bære hende hjem, men hun var for tung, — jeg kan ikke. Vil De ikke nok? Der er ikke ret langt; der nede kan De se Taget!“

Hanko fo'r sammen. Huset kendte han for længst. Ganske ængstelig bøjede han sig over det hvide, lille Ansigt: „Anne-Marie, Anne-Marie!“

Saa løftede han hende op og bar hende bort. Toni

samlede Violeterne sammen, som hun i sin første Forskrækkelse havde tabt, saa kom hun løbende bag efter.

De talte ikke.

Endelig stod de ved Døren til Præstegaarden. Toni ringede.

Der kom Præsten.

Som i Drømme lagde Hanko den lette Byrde i Faderens Arme og ilede bort; han vilde intet mere se eller høre.

Og de skulde heller ikke se ham.

Han vendte tilbage til Nabobyen. Undervejs mødte han Lægen. Men hvad kom det hvide Barn egentlig ham ved? Næsten ærgerligt strøg han sit sorte Haar tilbage. Og dog — han havde ingen Ro.

Næste Morgen blev han ikke staaende ved Højden, men ilede videre — til Huset med det røde Tegltag.

Paa Bagsiden af Huset stod et Vindue aabent, saa at Solen uhindret kunde skinne ind. Vinduet var meget lavt, og de hvide Gardiner vilde sikkert kunne skjule ham for dem derinde. Nu hørte han ogsaa Stemmer, — han kunde ikke lade være, men svang sig over Havegårdet. Et Træ tæt ved Vinduet gav et Skjul, hvorfra han ubemærket kunde kigge ind i Værelset.

Ved Siden af Sengen sad den lille Pige fra i Gaar,

og i Sengen hvilede en hvid Skikkelse, som Hanko straks kendte.

Langsomt vendte den syge Hovedet om mod Veninden og sagde med mat Stemme: „Sagde du ikke, det var en Zigøjner, der bar mig hjem?“

„Jo, en Zigøjner var det, men en pæn Mand, og jeg syntes, han sagde „Anne-Marie“, da han saa dig; men Frøkenen sagde, det var noget Snak, og jeg kan jo heller ikke saa bestemt sige det, men det forekommer mig saadan.“

Anne-Marie smilede svagt: „O, Toni, du ved ikke, hvor slem jeg har været; o, hvad vil dog Frelseren sige, naar jeg kommer til ham.“

„Hvad har du da gjort?“ spurgte Toni forskrækket.

„Ser du, den Zigøjnerdreng, som jeg har fortalt dig om, der slog min Nikkel ihjel, — du husker nok — ham bad jeg meget for den første Tid, men nu har — jeg altfor ofte glemt ham!“

Et Øjeblik tænkte Toni sig om, saa kom der et Smil paa hendes friske Ansigt, og hun sagde: „Saa maa vi straks til at gøre det godt igen.“

Hun var knælet ned ved Siden af sin Stol, — og ogsaa den syge foldede de magre Hænder.

„Kære Jesus! Anne-Marie har glemt at bede for Zigøjnerdrengen, du ved nok, for ham som slog Kaninen

ihjel. Tilgiv hende, og lad ogsaa Zigøjnerdrengen komme i Himlen!“

Og nu bad ogsaa Anne-Marie svagt, men tydelig: „Kære Jesus! jeg takker dig og beder dig, hjælp dog Zigøjnerdrengen og giv mig et eneste Lam.“

Pastor Heller var kommen ind i dette Øjeblik og blev staaende i Døren; han sagde heller ikke noget nu, men satte sig tavs ved Datterens Seng.

Anne-Marie havde lukket Øjnene; hun aandede besværligt. Pludselig sagde hun:

„Han vidste slet intet om Gud, Papa. Ved Zigøjnerne intet om Gud?“ Han rystede paa Hovedet: „Jeg ved det ikke!“

„Og er der ingen, der fortæller dem om Jesus? Papa, hvorfor er der ingen?“

Pastor Heller tog den lille, magre Haand mellem begge sine. „De Kristne har hidtil tænkt, det behøvedes ikke; men jeg har for nylig hørt, at nu vil en rigtig Zigøjnermission snart begynde.“

Da smilede Anne-Marie og hviskede sagte: „Det var skønt.“

Saa laa hun stille hen. Tungt og besværligt hævede og sænkede det smalle Bryst sig, og ved hvert Aandedrao fortrak det blege Ansigt sig af Smerte. Faderen

havde lagt sin Arm om hendes Nakke; det syntes i det mindste at skaffe hende en Smule Lindring.

Den syge var meget udmattet. Toni klappede sagte hendes Haand. Pastor Heller var gaaet ud, han skulde have Bibellæsning, men han vendte tilbage forinden med en lille Trææske i Haanden. Langsomt og træt slog Anne-Marie Øjnene op. „Se,“ sagde han, „denne Æske giver jeg dig. Deri kan du samle til Zigøjnermissionen, og dette Guldstykke kan du straks putte deri.“

Et lykkeligt Smil gled hen over det blege, lille Ansigt.

Ogsaa Toni straalede. „Maa vi samle ligesom til Hedningerne og Armenierne?“

„Ja, tilvisse,“ sagde Pastor Heller, idet han gik. Saa saa de to Veninder længe og lykkelige paa hinanden, indtil Toni pludselig spurgte: „Skal jeg synge lidt?“ Hun maatte paa en eller anden Maade give sit Hjerte Luft, det var saa fuldt.

Anne-Marie nikkede; hun var for træt til at tale.

„Din Yndlingssang?“ og med frisk og klar Stemme sang hun:

Guds Kærlighed er høj og bred,  
den ingen Grænse trækker  
den breder sig, saa langt jeg ved,  
ja, vidt om Jorden strækker.

Gud er Kærlighed,  
han lod mig frelse,

Gud er Kærlighed,  
han elsker mig.

Han sendte Jesus,  
trofaste Frelser,  
Han sendte Jesus  
at fri mig ud.

Jesus, min Frelser,  
bærer min Smerte,  
Jesus, min Frelser,  
udsletter min Skyld.

Derfor jeg synger glad:  
Gud er Kærlighed,  
Gud er Kærlighed,  
han elsker mig.

Anne-Marie havde foldet Hænderne, et saligt Smil hvilede paa det lille Ansigt. — Manden uden for Vinduet havde set nok; sagte og ubemærket, som han var kommet, sneg han sig derfra.

Ja, naar alle de Kristne var saadan, men det er de ikke. Hvordan var nu den Sang? — Gud er Kærlighed. — Nej, han, Hanko, syntes det ikke; tværtimod, han syntes den store Gud, som lod den lille Anne-Marie lide saadan, var grusom, meget grusom og haard. Han hadede denne Gud. Hvorfor skulde han bestandig pine Menneskene, ikke blot Zigjnerne, men ogsaa de Kristne, de gode. Hanko knyttede uvilkaarlig Haanden, — da lød det igen for hans Øren, saa jublende og sejrsikker: „Gud er Kærlighed.“

## IX.

Jubel, Sang og Raab blandet med Trommeslag og de langtrukne, tungesindige Toner fra en enlig Violin, lød gennem Skovstilheden. Gennem Træernes friske, grønne Blade skimtede man brogede Farver og maleriske Døgter, og over det hele hvælvede sig en dyb, blaa Himmel.

Fra nær og fjern var Østprøjsens Zigøjnere strømmet herud med deres Vogne og magre Heste for i Dag at fejre Pintsefesten, som deres Stamme regelmæssig plejede. Der saa man Mændenes kraftige, brune Skikkeler med Filthatten paa det sorte Haar, og alle med lange Støvler. Saa man nærmere til, opdagede man let, at Saalerne var itu eller helt væk, men det generer ikke den brune Mand: for ham er det dog Støvler.

Kvinderne i temmelig korte Kjoler og med brogede Tørklæder viklet om Hovedet holdt sig i Baggrunden; mellem dem tumlede de halvnøgne Børn sig.

Pludselig forstummede Larmen, og alles Blikke vendte sig mod Høvdingen (Gako), der med langsomme,

højtidelige Skridt nærmede sig Højsædet, der var anbragt midt paa Grønsværet. Det var ikke nogen høj Skikkelse. Som Tegn paa hans Værdighed bar han paa Hovedet en trekantet Hat med en Sølvkvast, og om Armen var knyttet et grønt og hvidt Baand med Stammens Vaaben paa: et Pindsvin med et Birkeblad i Munden. I Haanden holdt han sit Sølvbæger fyldt til Randen med sød Vin. Nu gav han et Tegn. En Mand, endnu ung og slank, men med sænket Hoved, nærmede sig.

Han knæler ned foran Høvdingen, der tager et dybt Drag af Bægeret og dernæst rækker det til den udstødte, der griber det med begge Hænder — og tømmer det i et Drag.

Folkene, der i Stilhed og opmærksomt havde set til, brød nu ud i høje Glædesraab, — han, den foragtede, men nu genoprejste, springer op og staar med løftet Hoved mellem de andre. Det jublede gennem hans Sjæl: ikke længer udstødt eller ensom; havde blot Galiminsch levet!

Og dog kunde Hanko ikke frigøre sig for en trykkende Følelse. Var han virkelig fri, ganske fri. I hans Hjerte brændte det som Ild: „Hvem der gør Synd, er Syndens Træl.“

Ingen havde sagt ham det, og Biblen var ham en lukket Boø. Han vilde ikke høre denne Stemme, han

vidste ikke, hvad den skulde fortælle ham; han lo og spøgte, sang og spillede; saa løftede han sit Brændevinsglas højt i Vejret og raabte gjaldende: „Se, se, det er vor Gud, lad os nyde Livet og drikke.“

Det trodsige Smil var der igen.

De andre lo.

„Meami, Meami, en Gadsche vil besøge os!“ De smaa kom stormende hen til Bedstemoderen.

„Besøge os?“ Meami sat op fra sin Kaffekop og rystede vantro paa Hovedet.

„Besøge os? Gadsches besøger ikke os.“

„Det er vist, han har selv sagt det. Se, der kommer han.

„Han har en Taske.“

„Og en fin Hat!“

Nu kom den fremmede nærmere. Den gamle blev siddende med et tilsyneladende ganske ligegyldigt Ansigt, men fra Siden skelede hun over til ham, halvt nysgerrigt, halvt mistroisk.

Børnene havde allerede omringet ham og befølte hans Rejsetaske, hans Klæder, hans Sko, ja endog hans Ansigt og Hænder. Han afværgede det ikke, ja, han klappede nu og da et af de sorte Krushoveder. Da han var kommet hen til Meami, blev han staaende og spurgte høfligt, om han maatte tale med hende.

„Er du en Rom?“ spurgte den gamle uvilkaarligt; hun havde endnu aldrig hørt, at en hvid kunde tale Zigøjnersproget.

Han rystede paa Hovedet. „Nej, jeg er en Tysker, en Læge, men jeg havde ingen Rø, jeg maatte gaa til eder. Der kommer ofte nogen af eders Folk forbi, saa har jeg noget at fortælle dem. Jeg har et Budskab til dig, dog ikke til dig alene, men til eder alle!“

„Hvad er det for et Budskab? Bringer du os Penge?“

„Nej, jeg har et Budskab fra Gud til dig!“

„Til mig? Jeg er en gammel Zigøjnerske, den store Gud kender mig slet ikke.“ Hun saa sig næsten sky omkring, og paa hendes Vink kom alle Mændene og Kvinderne og satte sig i en Kreds om den fremmede, der tog en lille sort Bog op af Lommen og læste højt for dem.

Det var Historien om den barmhjertige Samaritan.

„Hør,“ sagde „Gadschen“, „I er ogsaa slaaet af Fjender paa Legeme og Sjæl, og ingen bekymrer sig om eder, ingen holder af eder. Alle gaar forbi eder undtagen een, og det er Gud. Og tænk eder, denne store Gud har sendt mig til eder og lader sige til hver enkelt: Saa højt elsker jeg eder, at jeg sendte min Søn til Jorden, at jeg lod ham dø paa Korset for eder, blot

for at I ikke skulde gaa fortapt. Ved I, hvordan det er at blive korsfæstet?"

Nej, det vidste de ikke.

Da tog han en Dreng, lagde ham ned paa Jorden, strakte hans Arme ud og viste, hvorledes Guds Søn var blevet naglet til Korset, og hvorledes hans Side var blevet gennemstukket.

„Gjorde han det for os, for os Zigøjnere?“ spurgte Meami vantro.

„Ja, for dig, for eder alle.“

Saadan talede de endnu længe. Den tyske Herre maatte fortælle, og mange af Mændene stillede Spørgsmaal.

„Ja, vi lever uden Gud,“ mumlede en gammel, hvidhaaret Mand, „men ingen har sagt os noget om ham.“

Den fremmedes Øjne var faldet paa en ung Mand, der sad noget for sig selv og trodsig stirrede frem for sig.

„Vilde du ikke gerne tage mod Frelseren.“

Men Hanko rystede næsten ærgerligt paa Hovedet: „Herre, det er altsammen rigtigt, hvad De siger, men det duer ikke for os Zigøjnere, vi kan ikke antage den Tro, thi gjorde vi det, var det ude med vor Virksomhed.“

Ligesom vækket af en skøn Drøm fo'r nu ogsaa de andre op: „Da maa vi ikke spaa, ikke bedrage, nej, nej, det vilde være godt, men det gaar ikke.“

„I vil ikke tage mod Frelseren?“

De rystede paa Hovedet: „Vi kan ikke! Vi vil tænke over det.“

„Maaske senere.“

Zigøjnerne elsker Musik over alt, og da Missionæren, før han gik, samlede Børnene om sig for at lære dem en Sang, blev ogsaa flere voksne tilbage.

Hanko stod lænet til Vognen i sin brune, slidte Fløjelsklædning med Violinen under Armen. Han skulde i Aften spille til Dans i Landsbyen, men der var en halv Time til. Hvad det vel var for en Sang, som den Gadsche vilde lære de smaa? Det var ham jo ganske ligegyldigt, men — han rykkede lidt nærmere. — Melodien syntes ham saa bekendt. Og hvor hans lille Bolla spærrede Munden op, han maatte næsten le mod sin Vilje, — og atter kom han et Par Skridt nærmere.

Den lille havde imidlertid faaet Øje paa ham. „Papa,“ raabte han og vinkede med de smaa Hænder, „spil dog, saa gaar det lettere!“

Den fremmede vendte sig om.

„Kan du spille Violin?“ spurgte han venligt. „Jeg vilde være glad, om du vilde hjælpe os lidt.“

Egentlig havde Hanko Lyst til at give et trodsigt Svar, men han følte sig bearet ved de venlige Ord og stemmede Violinen. Missionæren sang ham Sangen for.

Zigøjneren fo'r sammen. Den Sang kendte han jo allerede.

„Odel hi o gamibe“ (Gud er Kærlighed), sang Børnene.

Hanko spillede den jublende, glade Melodi, medens han hørte paa Børnenes Sang alt som i Drømme, men hans Bryn var trodsigt rynket og Læberne fast lukkede.

„Tro ikke, du store Gud deroppe, at jeg spiller til din Ære, jeg gør det kun for Mandens og Børnenes Skyld. Dig hader jeg.“

Endelig var den halve Time forbi. Hanko gik uden Farvel.

Da han traadte ind i den lave Skænkestue, følte han sig lettet. Denne fremmede var dog en besynderlig Mand. Man maa tage sig i Agt for ham for ikke at komme under hans Indflydelse.

Hanko ser Mængden foran sig, han ser Landsbyens Ungdom hvirvle af Sted i vild Dans; han ser dem drikke og spøge, — og skal det være Kristne! Han finder ingen Forskel mellem Kristne og Zigøjnere, og dog: hin fremmede og Anne-Marie! Skulde de Kristnes Gud dog være Kærlighedens Gud?

Bestandig vildere stryger Violinbuen hen over Strenge, hurtigere og hurtigere svinger Parrene sig, højere og højere lyder Latteren og Raabene.

„Der er ingen Gud, der er ingen Gud.“ — Jo, der er.

„Men jeg hader den Gud, jeg hader den Gud. —

Svoret, svoret, svoret.“

Zigøjneren spiller og spiller. Parrene danser til Morgenens gryer.

## X.

„Syndens Træl!“ Hanko vidste, han var Træl, men han vilde ikke indrømme det. „Syndens Træl!“ „Naar jeg vil, kan jeg holde op med at drikke, og saa kan jeg ikke være Syndens Træl!“ Dermed beroligede han sig.

„Jeg kan holde op.“

„Kan du virkelig, har du forsøgt det?“

Det var Vinter, isnende kold Vinter, da det forfærdelige hændte. Zigjnerne havde etter taget Ophold i deres Landsby. Der hørte de, at der i en anden By var en ualmindelig billig Snapsebod. Den maatte man prøve; og da Vejen var de andre for lang, begav Hanko sig alene af Sted og naaede efter en besværlig Vandring til den lille By. Men — Trængslen i Boden var saa stor, at han foretrak at komme senere, hvorfor han gik ind i et mindre Værtshus. Han trængte visselig til at styrkes.

O, hvor Brændevinen straks gennemvarmede ham! Man er dog et helt andet Menneske efter saadan et Glas Brændevin, og „man kan jo altid høre op igen“. Saa

kom Kortene frem, saa igen en Snaps, og saa blev det mørkt.

Forskrækket fo'r Hanko op fra Bænken; han vilde hjem straks. Han trak sin Pung frem for at købe Brænde-vin, men den var tom, alle de blanke Skillinger var drukket og spillet op.

Himlen er blygraa, Vinden isnende, og Manden, der med vaklende Skridt vader gennem Sneen, er saa træt, saa træt.

Han maa videre!

Vandreren standser udmattet; foran sig ser han intet uden et tilsneet Øde, og bagved intet uden Sne, Sne og atter Sne, og foroven en Himmel graa og tung.

Han kan ikke mere, han maa standse og hvile, kun et Øjeblik. Han synker om, og saa — sover han!

Næste Morgen fandt hans Kammerater ham. De bragte ham hjem, gned ham og forsøgte alle Oplivelser. Endelig slog han Øjnene op. Han levede endnu, men han var blevet en Krøbling, et ødelagt Menneske.

„Odel hi o gamibe,“ (Gud er Kærlighed), naar Børnene dog ikke bestandig vilde synge det, det er ikke til at holde ud.

Urolig svæver den syges Blik om i Værelset.

„Gud er Kærlighed,“ lyder det igen; han vilde stoppe Fingrene i Ørene, men de er lammede og nægte Tjeneste.

Han aander tungt; han føler, han kan ikke leve længe, han ved, der gives en Gud, men han ler ad denne Gud endnu i Døden; han vil det, thi han har svoret det.

„O, du store, forfærdelige Gud!“ Gru og Rædsel kommer over ham.

„Gud er Kærlighed.“

Nej, nej, nej! For ham ikke, Krøblingen! — Der er ingen Redning. O, hvorfor havde han ikke hin Aften taget mod Frelseren, som Gud tilbød ham? „Jeg behøver ham ikke,“ havde han tænkt, og nu, nu var det for sent.

„Jesus, min Frelser, bærer min Smerte, Jesus, min Frelser, udsletter min Synd,“ lød det derude fra.

„Ja, ja, naar han blot var kommet den Gang, saa havde Frelseren ogsaa udslettet hans Skyld, men nu var han forkastet og ond, endog hans Slægtninge foragtede og spottede ham; hvorledes kunde han tænke at bestaa for Gud?

Han hulker højt, Taarerne løber ned ad hans Kinder.

„Hvad er der nu igen?“ skænder hans Moder, der sysler ved Ovnен.

„Intet, Moder, intet.“

„Jeg tænker, du er snart færdig.“

„Ret længe gør jeg det ikke.“

„Det er ogsaa godt. Du er jo kun til Byrde for dig selv og os.“

„Mor! maa jeg tale med eders Søn?“ Det var igen hin Gadsche, den fremmede Herre.

Konen rystede heftigt paa Hovedet: „Nej, Herre, nej, han er syg.“

„Aa, lad mig komme til ham, jeg har noget meget vigtigt at sige ham.“

„Nej, siger jeg, han er syg,“ raabte hun ophidset, da hun mærkede, at den fremmede var fast bestemt paa at tale med hendes Søn, „han er en Krøbling og en Skam for mig og min Familie.“

Men den hvide Mand slap dog ind.

Derinde laa Hanko med Koldbrand i Hænder og Fodder, ude af Stand til at røre en Finger: et Billed paa Elendighed. Kun Øjnene var levende og brændte.

De var alene, Hanko og den fremmede, alene med deres Gud. Hvad de talte om, vil aldrig noget Menneske

erfare. Men da den tyske Herre gik, da var hans Øjne fugtige, og paa Armen bar han en brun, lille Dreng. Det var Bolla, en Gave fra den døende Fader.

„Tag ham med,“ havde den syge sagt, „tag ham med, fortæl ham om Gud. Sig ham alt, og naar han bliver stor, saa skal han fortælle vort Folk det — han skal sige — at Gud er Kærlighed. — Som ganske ung søgte jeg Gud, og da jeg ikke fandt ham, hadede jeg ham. Jeg har søgt ham og har ikke fundet ham, nu har han søgt mig — og han har fundet mig.“

„Odel hi o gamibe.“

**„HAN VILDE NOGET“**



# „HAN VILDE NOGET“

FORTÆLLING

AF

VILHELM DANKAU.



KØBENHAVN.

KIRKELIG FORENING FOR DEN INDRE MISSION  
I DANMARK (THOR PONTOPPIDAN), SILOAM V.

1909,

**Kbhvn. F. — Missionstrykkeriet (ved J. Fischmann).**

## I.

Pastor Lysgaard havde i længere Tid været svagelig og søgte derfor Kapellan.

Det var i de trange Tider, da Theologernes Tal mindskedes, og der sjeldent var mere end en eller to Ansøgere til hvert Embede!

Men endeligt lykkedes det, da det rygtedes, at Mel- og Grynhandler Bøgesøs Søn inde fra Købstaden var kommen hjem som theologisk Kandidat.

Pastor Lysgaards Hjem var ikke noget ganske almindeligt Præstehjem.

Han hørte til den gamle Skole, og Nutidens Rørelser lod han passere forbi som noget, der ikke foreløbigt kom ham ved!

Menigheden var for saa vidt tilfreds og saa med Agtelse og Ærbødighed op til sin Præst.

Og under hans Sygdom viste den sig meget del-

tagende! — og dog — den kendte i Virkeligheden ikke meget til sin Præst.

Han levede ogsaa sit Liv mere for sig selv, medens Fruen og de 4 Døttre førte an paa deres Vis!

Man havde altid ført stort Hus, baade fordi Egnens mange dannede Familier førte det med sig, og fordi Fruen ligefrem havde medfødte Anlæg derfor, og det saaledes, at det uvilkaarligt blev et Hjem, hvor man gerne kom. Hun var meget musikalsk og formaede ikke blot at glæde sine egne, men ogsaa de mange Gæster, der kom, med Musik og Sang og forstod at drage andre ind i den Sfære, hvori hun selv befandt sig, og paa den Maade paa aandelig Vis befrugte og udfolde hos andre, hvad hun selv ejede.

Pastor Lysgaard var mere syg, end nogen af hans Paarørende havde riktig Anelse om, og nu, da det var gaaet i Orden med Kapellanen, var det, som en stor Byrde var taget fra alle. Ja, selv Fruen var ikke langt fra at betragte Mandens Sygdom som i det væsentlige overstaaet, efter at Kapellanspørgsmalet var ordnet saa lykkeligt! Hverken hun eller Døttrene vilde for nogen Pris af med den kære, gamle Præst, og man kunde ikke lade være at lægge Mærke til, som disse Mennesker formaede at holde sig det fra Livet, de ikke ønskede at se eller have noget at gøre med.

Den unge Kapellan kom.

Ganske stille gik det for sig, og lige saa stille levede han her, udfyldende Præstens Plads i Kirken og i Hjemmene, ved Sygesengen og ved den aabne Grav. Men i Hjemmet førte han en ganske tilbagetrukken Stilling, altid betragtet som en, der ikke hørte til her!

I nærmere Berøring kom han egentlig kun med Præsten og den af Døttrene, som særligt plejede Faderen fra den Tid, Sygdommen nødte ham til at holde Sengen.

Men hele dette Hjems fine, dannede Tone og Aand, hvor alt røbede den gode Smag for Literatur og Kunst og navnligt Musik, blev alligevel ikke uden Indflydelse paa Pastor Bøgesø, og, naar han senere hen i Livet hørte god Musik og kunde nyde den, mindedes han altid Pastor Lysgaards Hjem.

For saa vidt han altsaa passede sig selv, havde han det egentlig meget godt — og dog gik han med en underlig Sorg eller Vemod i Hjertet, dels over, at dette skulde være et Præstehjem, og dels over en Tanke, han ikke kunde frigøre sig for: hvad skal der blive af dette Hjem, af Fruen, af Døttrene, naar Præsten lukker sine Øjne?

En Aften, han havde siddet ved Præstens Seng sammen med Frk. Agnete, havde hun spurgt ham, hvorfor han tit syntes saa nedtrykt eller tungsinde, og da han

svarede med Spørgsmaalet: „Om Deres Fa'er nu døde, Frøken, hvad saa?“ havde hun set saa forundret paa ham og slet ikke forstaaet, at et Menneske, tilmed en fremmed, kunde gaa og bekymre sig om sligt.

Naar Frøken Agnete, som han ansaa for den dybeste af de fire Søstre, saa saaledes paa det, kunde han sige sig selv, hvorledes de andre tog det!

Om Frøken Agnete selv var standset over dette Spørgsmaal og havde fortalt Moderen og sine Søstre, hvad den unge Kapellan tænkte, vidste han ikke; men fra den Dag mærkede han ligesom et Omslag hos dem alle.

I sig selv gode og kærlige vendte de sig virkelig til ham og kom ham mere venligt i Møde, ja, han blev til sidst en Slags Mellemmand mellem Præsten og den øvrige Familie, og de forstod alle, hvor meget han mere og mere blev for den syge, og baade det stille og det dybe hos Axel Bøgesø, som de i Begyndelsen slet ikke forstod, bredte sig mere og mere over hele Huset med en underlig Magt, som alle alligevel efterhaanden lod sig beherske af.

Uden at være sig det klart bevidst kom de alle til at holde saa meget af ham, men ingen dog som den syge: Gud brugte Bøgesø til at lede ham ind i Vingaarden i den ellevte Time.

For dem alle kom Præstens Død som et Lyn fra klar Himmel.

Og det Hjem, hvor Glæden og Muserne havde haft saa frit et Spil, var som forvandlet. Sorgen i sin allersorteste Skikkelse holdt sit Indtog, og Muserne tav, og hvad den unge Kapellan her saa, fæstnede sig saaledes i hans Erindring, at han aldrig glemte det.

Der kom jo den Dag, da han saa de sidste Ejendele blive kørt ud af dette Hjem, og han saa Enken med sine fire Døttre drage ud for sidste Gang, og han forstod deres Sorg.

Thi havde de været sorgløse før, saa stod nu den dybe Sorg at læse ikke blot i deres Ansigter, men i hvert et Tonefald, hver en Bevægelse, hver en Mine!

Intet havde de. Det lidet, Naadensaaret havde bragt, slog kun til at dække hist og her og naaede kun saa vidt, at de kunde gældfri drage fra Sognet.

De rundelige 8000 Kroner var gaaet ned til 1000 Kroner. Det dejlige Hjem med de rummelige Værelser og den smukke Have laa nu bagved, og foran laa en lille 3 Værelsers Lejlighed paa en 1ste Sal inde i den nærmeste Provindsby.

Han havde set det umaadeligt raadvilde i hele Opbruddet og i næsten alt, hvad de siden foretog sig, og, skønt de alle havde en god Forstand, var det nu, som kunde de ikke tænke.

Hvad den unge Kapellan havde været for dem i denne

Tid, kunde de aldrig glemme. Imellem ham og Frøken Agnete var der ganske naturligt opstaaet et mere fortrøligt Forhold, og Bøgesø havde virkelig haft en faible for hende; men trods al deres Venlighed og Naturlighed følte han, at i det Øjeblik, han havde vovet sig frem, vilde hun have set paa ham, og han /vilde i Blikket have kunnet læse, at det laa hende saa fjernt at indgaa en Forbindelse med Mel- og Grynhandler Bøgesøs Søn inde fra Byen!

Alle undrede sig saa meget over, at ingen af de fire unge Piger endnu var forlovede; thi i Præstehjemmet havde saa mange dannede unge Mennesker — navnligt i Ferierne — været kæromne Gæster.

At Frk. Elise var forelsket i en ung juridisk Kandidat, havde næsten været en aaben Hemmelighed; men som Søn af en Borgmester, senere Amtmand, mente denne at burde søge sig en Brud et Par Trin højere oppe end Prætestanden.

Om de to andre Døtre havde haft noget Slags Hjerte-anliggende, derom hørte man aldrig noget.

Frk. Ester var vel nok den, der havde taget sig mest af det huslige. Frk. Kate havde arvet Moderens musikalske Anlæg — men ingen af dem havde nogen Sinde tænkt paa at faa nogen Uddannelse, som gjorde det muligt for dem at fortjene deres Brød.

Hvor skulde de hen?

Hvad skulde de tage fat paa?

Og inde i Byens 3 Værelser følte de sig som Fanger og kunde næppe drage Vejret.

Men det, som maaske nok gjorde mest ondt, var dog, at de ikke kunde andet end mærke, at de gamle Venner, der havde faaet saa meget i det jyske Præstehjem, trak sig mere og mere tilbage og glemte helt at besøge Fru Lysgaard, naar de var i Byen.

## II.

Kapellan Bøgesø maatte saa en Tid være tjenstledig, indtil han saa langt om længe fik et mindre Kald ovre paa Vestkysten og blev Sognepræst.

Det havde ikke været uden en vis Ængstelse, han søgte ad den Kant, og det havde heller ikke manglet paa Advarsler og Formaninger om at vogte sig for de stærke Vestjyder.

Men alt dette havde snarere den modsatte Virkning paa Bøgesø, idet han følte en egen dragende Magt netop mod disse Egne.

Selv hans Forældre syntes jo nok, det var saa sin egen Sag for en ukendt Mand at vove sig ind der, for enten maatte man blive Vestjyderne en Vestjyde, eller ogsaa var det en ynklig Tilværelse at være Præst der.

Saaledes var omtrent Kvintessensen af de Formaninger og Advarsler, den unge Mand fik; men han lod sig ikke afskrække og tænkte i sit stille Sind, at det

maaske ikke var det værste at blive Vestjyderne en Vestjyde.

Han vovede Springet og blev som sagt kaldet til Sognepræst for Holder og Volder Sogne.

Han var en stille og from Mand.

Han syntes ældre, end han i Virkeligheden var, og det baade i det udvortes og i hele sin Gøren og Laden.

Han var eneste Barn og havde, som det saa tit er Tilfældet med saadanne, altid haft noget gammelmandsagtigt over sig og haft let ved at blive lidt gammelklog.

Han havde altid været sine Forældres Stolthed. De var jævne, brave Borgerfolk, der i Provindsbyen havde klaret sig godt med en Mel- og Grynforretning og altid haft lidt at undvære, naar det gjaldt deres Axel.

De hørte til det ældre Slægtleds saakaldte gode Kristne, der tidligt havde taget deres Dreng ved Haanden om Søndagen, naar Klokkerne ringede til Gudstjeneste, og som ikke kendte noget højere eller bedre end Gud og hans Naades Ord, og, om man end ikke kunde sige, at Hjemmet bar Præg af nogen særlig Retning, var dog Guds Ord det evigt unge Kildevæld, der som en sagte, stille rindende Bæk bragte Friskhed over Livet derhjemme og ogsaa for den lille Drengs Vedkommende blev befrugtende for det spæde Sjæleliv.

Han var opvokset i Beskedenhed og en vis Nøjsom-

hed i de rent udvortes Ting; og, selv om mangt og meget uvilkaarligt ændredes, efterhaanden som han avancerede gennem de forskellige Klasser i Byens Latinskole og jævnligt kom i dannede og finere Hjem end hans eget, blev Grundpræget dog ikke udvisket.

Men netop denne Beskedenhed og Nøjsomhed gjorde ham afholdt selv i Kredse, hvor disse to Egenskaber ellers langtfra var de fremherskende.

At han allerede 17½ Aar gammel tog Studentereksamen, var en umaadelig Glæde for hans Forældre, og dog var der noget, der midt i Glæden duggede deres Øjne, og det var, at nu skulde de af med ham.

De turde intet sige for ikke at ødelægge hans Glæde, noget, de nødigst af alt vilde; men de forstod slet ikke, hvorledes de skulde kunne undvære ham.

Og dog naaede de omsider frem til at se, at de havde kun Grund til at takke Gud, fordi de havde faaet Lov til at beholde ham saa længe, i Modsætning til saa mange, der maa sende deres Børn bort allerede fra 10 Aars Alderen.

Men ligesom de var kommen vel over den første Ængstelse, vaagnede en ny og større, syntes de, og den var: turde de sende ham, saa ung han var, over til København? Thi det var jo ikke lutter skønne Ting, man hørte derovre fra.

Med Graaden i Halsen vinkede de det sidste Farvel, og Bøgesø og hans Kone stod med hinanden i Haanden, saalænge de blot kunde øjne et Glimt af ham, de elskede.

Da de slap hinandens Haand, kunde de ikke længere holde Taarerne tilbage, og som to grædende Børn, der gensidigt saa inderligt gerne vilde trøste hinanden, men ikke øjner nogen Trøst, gik til deres Hjem, hvor Tomheden gabede idem i Møde fra hvert Hjørne af Stuen, ja, alt syntes kun at fortælle om ham, der nu var borte.

Moderen listede sig til i Mørkningen at tage hans første Barnesko frem, den sidste skotske Hue med de lange Baand, hans første Karakterbog og alle de kære Minder, som hun fredede om med en Moders Kærlighed. Hun kunde gennem dem følge ham Aar for Aar, og det var med et Suk, at hun lukkede Skuffen i.

Da Bøgesø havde lukket Butikken om Aftenen og kom ind, følte han rigtigt, hvor vanskeligt det er at finde noget, der kan trøste et andet Menneske, — endsige sig selv. Han forsøgte, og hans Kone forsøgte; men det gik ikke, og efter at have opgivet alt, gik han ganske stille hen og tog Bibelen, han havde faaet til sin Konfirmation, og fandt Sted paa Sted, som han i sin Tid havde understreget, og nu kom alle disse guddommelige Ord og Forjættelser som gamle Bekendte og Venner og rakte

disse to Mennesker den ene Trøst rigere end den anden,  
saa de læste sig helt glade og frimodige.

Og hver Gang Længslen og Savnet meldte sig paa-  
ny, søgte de og fandt det, som tilsidst stiller alle Længs-  
ler, alle Savn.

### III.

Det første Brev fra Axel var som en Solstraale, den lyste, og den varmede, og de kunde med Tak sige, at det var faa Breve, de fik i Studieaarene, som ikke havde noget af Solstraalens Evner.

Havde det været svært for Forældrene, havde det ikke været mindre svært for Axel.

Men dertil kom, at han ikke kunde frigøre sig for en vis Ængstelse for det nye, ukendte, han gik i Møde.

Han kendte ikke et Menneske i København, og dog imødesaa han denne By med Længsel og Frygt, og det var med bankende Hjerte, han første Gang betraadte dens Grund.

I Begyndelsen følte han sig hjemløs og forladt; men efter at han havde haft Tid til at orientere sig lidt og faaet fast Grund under Fodderne, befandt han sig egentligt vel.

Han følte det som det største Gode, at her kunde han være sig selv. Det provinsielle Posekiggeri havde

været Aarsag til megen Lidelse for ham, her var han det kvit; hvilken Lettelse!

Ogsaa Forældrenes Formynderskab, hvor let det end havde været, følte han en vis Befrielse ved ikke at mærke, og han maatte tilstaa for sig selv, at nu havde han alle mulige Betingelser for at udvikle sig frit.

Han passede sine Forelæsninger og gjorde særligt i Begyndelsen mange Svinkeærinder ind paa Filosofiens og Literaturens Enemærker, hvilke baade var befrugtende og udviklende for ham.

Han deltog med Liv og Lyst i Studenterlivets Kampe og Glæder, og navnligt de første var af ikke ringe Virkning, da hans Studentertid netop faldt i det Tidsrum, det store Scisma fandt Sted, da Studentersamfundet dannedes og udskilte sig fra Foreningen under de mest skingrende Fanfarer som førende en ny Tid i sit Skjold.

Han stiftede ikke mange Bekendtskaber, men var dog en velset Gæst i flere gode og dannede Hjem.

Navnlig fandt han en særdeles god Modtagelse i et københavnsk Præstehjem. Sønnen i dette Hjem var Student, men anvendte sin Tid til alt andet end Studier og var begyndt et Bohemeliv, som kunde blive skæbnesvært for hans Fremtid.

Ved et stærkt animeret Møde kom han og Axel til at sidde ved Siden af hinanden; hver af dem gav sit Be-

syv med i Diskussionen, og, da deres Meninger var diametralt modsatte, forsvarede den ene, hvad den anden angreb, og til sidst kom disse to unge Mennesker saadan op at skændes, at det tiltrak sig almindelig Opmærksomhed. Det hele endte imidlertid med, at den unge Præsteson rakte Axel Haanden og sagde, at han var en Knop!

Fra den Aften kendte de hinanden, og Præstesonnen førte Axel ind i sit Hjem.

Pastor Skov havde længe med Sorg fulgt Sønnens Udvikling. Han var godt underrettet om hans Meriter, men vidste i Grunden ikke, hvorledes han skulde grieve ind.

Han stod som Præst i en stor og levende Menighedskreds og havde faaet oparbejdet et stort og godt Menighedsarbejde, og nu saa det ud til, at Sønnen, der lejlighedsvis ikke havde undset sig ved at erklære Kristen-dommen og sin Faders Tro og Arbejde for noget komplet Nonsense og Guds Ord og Rige som en Præsteløgn af Rang, skulde bringe den første Gnist til Mistænkeliggørelsens let blussende Ild ind i Menighedssamfundet.

Præsten og hans Familie tog derfor med Glæde imod Axel, hvem de snart lærte at kende som den beskedne og tiltalende unge Mand, og haabede, at denne maatte have en god Indflydelse paa Sønnen.

Naar denne kunde komme til at udlade al sin ind-

ædte Haan mod Kristendommen og stille dens Tilhængere, navnlig Præsterne, i Gabestokken, kunde han føle sig helt afvæbnet, naar Axel, efter ganske roligt at have siddet og hørt paa det altsammen, saa kunde se op paa ham og sige saa kærligt og dog saa sikkert: „Hvor kan du dog nænne at haane og spotte det, som har været saa utallige, ja Millioner af Mennesker den dybe, rige Trøst i Livets sværeste Øjeblikke. Det Evangelium er saa højt og helligt og rent, at ikke den raaeste Spot eller Haan formaar at gøre det urent eller skade det. Ser du, Stefan, du er ikke den første, der som en Gigant stormer løs imod det, og du bliver heller ikke den sidste, og trods alle Angreb, al Spotten, staar dog Guds Kirke og Rige uantastet og uanfægtet midt iblandt os som den store Kendsgerning om, at hvor meget end Hedningerne fnyse, og Jordens Konger rejse sig, og Fyrsterne raadslaa imod Herren og hans Salvede, saa skal han, der bor i Himlene, tale til dem i sin Vrede og forfærde dem“ — ja saa kunde Stefan blive flov, indrømme meget og sige: „Ja, det er mig, der er en Idiot,“ tage Axel om Halsen og sige: „Naar du siger saadant noget, er det ogsaa helt andreledes, end naar jeg ser disse Bedemandsansigter, aa, jeg kunde have Lyst til at slaa dem lige i Synet. Hvor kan du dog holde af saadan et Bæst som mig? — Fa'er og Mo'er og alle de andre Nikkedukker — for de siger bare

ja til, hvad Fa'er siger, — de skæver til mig og er vrede paa mig —!“

„Aa, Stefan,“ sagde saa Axel, „det er, fordi jeg tror, der alligevel bag alt det onde er noget godt i dig, og det vilde jeg saa gerne have frem.“

„Tror du? Ja, er der nogen, der kan faa det frem, saa maa det være dig!“

Dog var det ikke blot gennem saadanne Diskussioner, at de to saa forskellige unge Mennesker kom hinanden nærmere. Axel havde ogsaa faaet at høre, hvor Stefan jævnligt tilbragte sine Aftener og første Del af Natten, og engang overraskede han Stefan ved at sige: „Jeg gaar med dig i Aften.“

„Nej,“ sagde Stefan, „det er ikke noget for dig.“

Men Axel fulgte med til de forskellige Buler i det obscure København og fik af mange af de tvivlsomme Piger mangt et Blik og mangt et Spørgsmaal, som forfærdede ham og gav ham et Indblik i den sædelige Fordærvelse, som raader under den glatte Overflade.

Og saa kunde han standse paa Vejen hjem, tage Stefan i Armen og sige paa saadan en kærlig Maade: „Skammer du dig ikke, Stefan?“

„Jo, vel skammer jeg mig! — Det er ogsaa noget Skidt altsammen, rigtigt Bras, det indrømmer jeg; men

man kan da ikke sidde og synge Salmer, som de der-hjemme, hele sin Ungdom!“

„Det er der heller ingen, der forlanger af dig, tvært-imod: pas dine Sager og bliv til noget; gør dog din Fa'er den Glæde!“

„Nej, lad være med at komme med Fa'er! Du er maaske hans udsendte Spion?“

Axel tav længe.

„Svarer du mig ikke?“ spurgte Stefan.

„Nej, den Slags Spørgsmaal svarer jeg ikke paa,“ svarede Axel.

„Hvorfor?“

„Fordi det er noget af det onde i dig, og jeg vil arbejde paa at faa det gode frem i dig.“

#### IV.

Det var kendeligt, at Omgangen med Axel havde en god Indflydelse paa Stefan.

Pastor Skov saa det og glædede sig.

Men gav Axel noget, fik han ogsaa noget, og det var Præsten en Glæde at være noget for den unge Theolog.

Ikke blot fandt Axel her en Kirke, hvori han nu følte sig hjemme, men ogsaa gennem Forkyndelsen op-lodes et stort Udsyn for hans Sjæl.

Skulde man nævne en Naadegave, denne Præst særligt ejede, var det at tage den enkelte Sjæl ved Haanden og føre den dybere ind i og ned i Guds Ords Dybheder. Han kunde godt tale opvækende, kalde med den ægte Hyrderøst paa de store ligegyldige og sløve Masser, men den dybe Indtrængen i Guds Ord var og blev den Gave, som mange var saa glad for at faa. Og herved undgik han det Skær, som mange Præster strander paa: at blive ensidig.

Men ikke blot dette, den unge Theolog trængte ogsaa til en virkelig Sjælesørger.

I lange Tider havde det været for ham, som om alt, hvad han hørte og læste af Guds Ord, bragte Splid i ham og stødte paa Tvivlens Mur og derfor var dødt og magtesløst.

Gennem Studiet af Filosofien vidste han næppe selv ret, hvor meget han i Grunden var blevet hængende ved en Mand som Spinoza, og i lange Tider havde han fundet Hvile i Pantheismens Verdensbetragtning: at Gud er den almindelige Fornuft i Tingene, ikke væsensforskellig fra Verden, saaledes, at Gud og Verden i Grunden kun er Udtryk for den samme Sag. Skønt al Religion dermed skulde synes ophævet, fordi der til denne Gud ikke gives noget personligt Forhold, da han ikke selv er personlig, skønt Tro og Haab og Kærlighed dermed ogsaa synes ophævet, og ligeledes Sædeligheden og den frie Vilje, saa var det alligevel i dette Axel — som saa mange andre — var blevet hængende og havde ment at kunne finde Fred..

Men her fandt Præsten ham omsider, velbevandret som han var paa Filosofiens Enemærker, og Punkt for Punkt blottede han ubarmhjertigt hele Pantheismens til-syneladende skønne Tankebygning og paaviste klart, at Manglen af den frie Vilje ogsaa maatte føre til, at der

intet sædeligt Ansvar gives, at der ingen Gengældelse gives, heller intet Liv efter Døden, men kun en Tilbagevenden af Enkeltlivet i det almindelige Liv.. Men bagefter byggede han op for den unge Mand paa Grundvorden, som engang var lagt i den unges Hjerte, af Herrens store Gerninger.

En Aften inde i Præstens Stue, da de begge bøjede deres Knæ ved Korsets Fod, blev for Axel Indvielsen. Han følte det som et aandeligt Sjælebad, og han begyndte at stamme paa dette: af Guds Naade!

Vel kunde han endnu have sine Anfægtelser; men meget af Gudslivet havde begyndt at vinde Skikkelse i ham, og det viste sig at have Magt og Kraft i sig til at komme ham til Hjælp i Anfægtelsen.

Og han havde vundet sig en Ven for Livet i Præsten.

Da de to Mænd rejste sig hin Aften, var der knyttet et Baand, som kun Døden kunde rive over.

Fra nu af maatte han tit undre sig og spørge, hvor er det dog muligt, at denne saa udmærkede Mand kan have en saadan Søn?

Og til Tider kunde det staa for ham, at han skyldte denne Mand, som han nu kendte bedre end sin egen Fa'er, og som tit klagede sin Nød over Sønnen, at sige ham ærligt og redeligt: Men, Hr. Pastor, er De da den eneste,

der ikke kan se, hvad alle andre kan se, at hele Ulykken stammer fra Deres Kone.

Men han følte hver Gang, at det var et saare ømt Sted at røre ved, og de enkelte Gange, han havde haft det paa Læberne, var det, som en usynlig Magt holdt ham tilbage.

Men han undrede sig over, at Præsten ikke kunde se, at det var Hustruen, der holdt med Stefan, om ikke direkte, saa indirekte, understøttede ham med Penge og bar over med ham.

Som sagt, han spurgte og spurgte, men fik egentligt først Svar, da han ved et Samfunds møde hørte et Medlem af dette sige: Præsten har den, om jeg maa sige, Mangel, at han ikke kan se Fejl hos dem, hans Hjerte er knyttet til.

Saa forstod han egentligt det hele.

Ikke saaledes, at Præsten blev mindre i hans Øjne, snarere det modsatte. Han syntes ogsaa, at denne Side af hans Karakter gjorde, at han kunde se mere op til ham samtidigt med at saa meget, han før ikke havde forstaaet, nu oplod sig for ham og forklarede baade det ene og det andet.

Han kunde ikke sige, at han ikke kunde lide Præstefruen; men hun var nu engang en Anstands dame, som maaske nok havde Hjerte, men var i hvert Tilfælde

yderst forsiktig med at lukke sig op for andre, og han følte det som ganske sikkert, at fra det Øjeblik hun hørte, han var en Søn af Mel- og Grynhandler Bøgesø, havde hun lukket sit Hjerte for ham, men alligevel aabnet sit Hjem. Han havde aldrig Følelsen af, at han var uvelkommen; men paa den anden Side følte han, at hans Nærværelse hverken gjorde fra eller til!

Alligevel kom han der meget, særligt for Sønnens Skyld.

Indtil saa en Begivenhed pludseligt forandrede Forholdet.

En Aften Præstens havde Selskab, og mange Gæster var samlede, ser Fruen, idet hun gaar over Gangen, Stefan komme ind ad Gangdøren, og hun var øjeblikkeligt klar over, at han var beruset og straks i Krigshumør, da han saa saa meget Overtøj, at der næppe var Plads til hans Overfrakke.

Fruen skønnede straks, at han var parat til at lave Skandale inde i Dagligstuen, og hendes Hjerte stod næsten stille af Angst og Raadvildhed, og som en eneste Udvej, hun saa, aabnede hun Dagligstuedøren og kaldte: Student Bøgesø!

Axel kom øjeblikkelig, tog uden videre Stefan under Armen, da han saa den Tilstand, han var i, og førte ham uden Modstand op paa hans Værelse, blev hos

ham, fik ham i Seng og forlod ham ikke, før han var vis paa, at nusov han trygt og fast og næppe vilde vaagne for det første.

Da Axel med de andre Gæster bød Godnat, beholdt Fruen hans Haand, trykkede den hjerteligt og sagde med Taarer i Øjnene: „Tak, Student Bøgesø, hjertelig Tak, jeg skal aldrig glemme, hvad De er for Stefan, bliv ikke træt af at være noget for ham, vi andre her hjemme staar ganske hjælpeløse.“

„Intet at takke for,“ sagde Axel, „men, kære Frue, kun ved, at vi arbejder sammen, kan vore fælles Anstrengelser maaske bære nogen Frugt.“

Paa Axels Forestilling gav Forældrene efter, saa at Stefan afbrød alt hjemme og kom tilsoes for at aftjene sin Værnepligt som Marinesoldat, skønt han kun var 19 Aar, men oftere havde udtalt Ønske herom.

V.

Efter at Axel havde vundet Præstefruens Hjerte og virkelig erfarede, at hun havde et Hjerte, fik han lige-frem Mod til at vove sig videre.

Thi Stefans Søster Agnes var en køn ung Pige; men Axel havde hidtil ikke kunnet andet end synes, at hun i alt lignede sin Moder, og han troede derfor heller ikke, at hun havde noget Hjerte.

Men da hun nu havde gjort Opdagelsen med Mo-  
deren, tænkte han, det kunde jo maaske gaa saaledes  
ogsaa med Datteren!

Hun havde altid været venlig og opmærksom over-  
for ham, men heller ikke mere; men lidt efter lidt blev  
han dog klar over, at hun var meget langt fra at have  
et for lille — snarere for stort et Hjerte!

Hun arbejdede med i Sognet paa forskellig Vis,  
havde sin Søndagsskoleklasse og kom ogsaa af og til  
ved de unges Møder; men hun var lidet eller intet reg-  
net i Menighedssamfundet.

Efter at Præsten saa at sige havde faaet Axel paa ret Køl og ført ham ved en fast Haand ud af Filosofiens taagede Omraader og ind i Guds Aabenbarings lyse og klare Egne, var Axel ogsaa begyndt at være med i Søndagsskolearbejdet og i Bladmissionen, og her fik han Lejlighed til at iagttagte Frk. Agnes fra en Side, han slet ikke kendte fra Hjemmet.

Men jo mere han iagttagt, jo mere maatte han give Menighedssamfundet Ret i, at det havde været bedre, om hun slet ikke arbejdede med!

Dog søgte han for sig selv at undskynde hende saa meget som muligt og kunde til Tider tænke den forfængelige Tanke, at det maaske ogsaa overfor hende maatte blive ham beskaaret at faa en lignende Indflydelse, som han paa anden Vis havde faaet over Stefan.

Indtil saa en skønne Dag en juridisk Student Hals blev indført i Huset!

Han var Søn af Borgmesteren i Axels Fødeby og var bleven Student et Aar efter Axel.

Han havde allerede noget af Verdensmandens Præg over sig, udgaaet fra et fint og dannet Hjem og en af dem, man straks føler vil faa Medbør i Livet.

Embedsmanden, Buraeukraten, stak allerede i ham, og hans Ansigt røbede baade Selvbevidsthed og Karakter.

Selvbevidsthed i den overlegent kolde Maade, han

hilste paa Axel, da denne blev præsenteret for ham. Skønt de kendte hinanden saa godt fra Skolen og om-trent nu var jævnaldrende, lod Student Hals gennem det svage Buk og den Maade, han gav Haanden paa, skinne igennem, at Mel- og Grynhandler Bøgesøs Søn var ham en ganske ligegyldig Person.

Frk. Agnes saa det, forstod det og nægtede sig ikke den Fornøjelse at smile.

Skønt Præstefruen godt havde mærket, at hendes Datter ikke var Axel ligegyldig, gjorde hun dog alt, hvad hun kunde for yderligere at drage den unge Jurist til Huset.

Vel kunde hun til Tider føle en Bebrejdelse i sit Hjerte derover; men hun undskyldte sig altid med, at Bøgesø jo i det højeste kunde opnaa et Landsbykald engang, og at hendes Agnes, opvokset og opdraget i Hovedstaden, vilde være ganske uskikket, ja mangle den væsentligste Betingelse for at kunne udfylde Pladsen som Præstekone paa Landet. Derimod vilde hun i langt højere Grad egne sig til Borgmester- eller Amtmandsfrue i en af vore større Provinser, og hun var ikke langt fra at trøste sig med, at det jo ligefrem var at gøre Bøgesø en virkelig Tjeneste, af al Magt at faa ham til at slaa alle Tanker om Agnes af Hovedet.. Han vilde nok engang ad Aare forstaa dette og takke hende derfor!

En Dag sagde Præsten til ham: „De kommer saa sjeldent, Bøgesø, hvor kan det være?“

„Aa, jeg ved ikke; men nu, da Embedseksamen nærmer sig, bliver der mindre og mindre Tid til at pleje selskabelig Omgang — det forstaar Præsten da nok,“ sagde Axel.

„Jo saamænd! hm! er det Læsningen, som tager saa meget paa Dem? De falder jo af og ser helt blegnæbbet ud!“

Axel vidste næsten ikke, hvad han skulde svare. Det havde været ham en saa usigelig Kval at se, hvorledes hans Medbejler trængte ham mere og mere ud af det Hjem og de Menneskers Kærlighed, han følte sig saa nøje knyttet til, og det havde han ikke ventet af dem. Hvor kunde disse Mennesker — selv Præsten — lade sig betage af disse ydre Fortrin uden at have det mindste Kendskab til, hvad denne unge Mand indeholdt.

Axel kendte og vidste, at Hals var erklæret Fritænker og havde Karakter nok til ikke at stikke sine Meninger under Stolen.

Og han havde den Evne at tage alt i Besiddelse, Hjemmet, Familien, som noget, der tilkom ham med Rette, og paa samme Tid lade andre forstaa, han talte ingen ved Siden af sig — endsige over sig; han betragtede det som det naturligste af Verden, at alle bøjede sig for ham.

Datterens Lykke og Fremtid, beroede den da blot

paa disse ydre — i mange Øjne — store Fortrin? Hvorfor traadte Præsten ikke op? Han kunde ellers nok være den myndige Mand. Hvor var det muligt, at han kunde lade, som om det var ganske ligegyldigt, om hans Datter blev gift med en Fritænker eller med et Menneske, der delte Tro med hende?

Saadanne Tanker meldte sig uvilkaarligt, og Axel syntes ikke, de lod sig uden videre afvise. Hvor kunde denne Mand tale saa strengt og revse saa haardt saadanne ulige Forbindelser indenfor Menighedssamfundet og tale om, hvad Samfund har Lyset med Mørket eller en Vantro med en Troende.

Og nu — — støttede han ikke selv i sin egen Kreds, hvad han saa ivrigt foreholdt andre?

Men Agnes — var hun ogsaa troende? Nej, selvfolgelig var hun det ikke; men der kom saa mange andre Spørgsmaal, at han til sidst hverken vidste ud eller ind.

Efterhaanden som stud. jur. Hals kom mere og mere i Hjemmet, løsnedes ogsaa Frk. Agnes' Forhold til Søndagsskolen og de andre Menighedsvirksomheder, og skønt ingen følte Savnet af hende, var man alligevel bedrøvet over at se Præstehjemmets hele Stilling, og for at frelse Præsten, skød man hele Skylden over paa Fruen.

## VI.

De første Ferier i Hjemmet var og blev Lyspunkterne i Axel Bøgesøs Studentertid.

Dette at være hjemme, være Barnet, Drengen, Studenten, alt smeltede saa vidunderligt sammen, og han følte ingen som helst Lyst til at søge andet Steds hen, han havde nok i at være hjemme!

Og Forældrenes Kærlighed var ham saa velgørende, som en lille forpusket Fugleunge føler den højeste Velvære ved at putte sig under Moderens Vinger.

Vel var han ikke forpusket — og dog, han følte det bedst, naar han først var hjemme, hvorledes han, den ensomme, trængte til Røgt og Pleje af en kærlig Moders Haand.

Hver Gang Afskedstimen slog, og han skulde rejse, forstod han bedst, hvor meget han havde faaet hjemme, og hvordan han havde rettet sig og havde faaet noget at tære paa i de kommende Dage.

Først da Tvivlene begyndte at melde sig, og Spørgsmaalene om Gud og Verden og deres Forhold til hinanden førte ham bort fra det hidtidige barnlige Trosforhold, blev hans Sind kendeligt paavirket, og en nervøs Uro og Frygt i Forbindelse med en vis Træthed prægede hans Skikkelse og trængte det før frimodige og tillidsfulde bort af hans Aasyn.

Han kunde længes hjem, og dog — alle Tvivlene fulgte jo med — aa, om han kunde rejse fra alt, hvad der aandeligt tyngede, men han følte det bedst selv, — det fulgte ham som hans egen Skygge, og, da han alligevel besluttede sig til at rejse, vilde Ulykken, at han ombord paa Skibet traf en af de unge Videnskabsmænd, der i sin Tid havde været hans Manuduktør i Filosofi og nu var Dr. phil., og disse to unge Mænd disputerede he'e Natten Naturalismen i dens Gang og Udvikling fra Frankrig gennem England og navnligt i Tyskland, Axel syntes, den anden var ham i den Grad overlegen, at der kun for ham var tilbage at underskrive det altammen, og omend den overlegne haanlige Tone, hvori den unge Videnskabsmand affejede Kristendommen som en Absurditet og Abnormitet, til at begynde med stødte Axel, saa maatte han tilsidst tilstaa for sig selv, at Manden dog vistnok havde Ret.

Og dog var det, som en god Engel hviskede ham

i Øret: se paa de herlige Tankebygninger, den unge Dr. phil. har opført for dig; de er dog alle i Familie med Schellings og Hegels i forrige Aarhundrede, og de er faldet sammen, og ingen agter paa dem mere, medens over den vide Jord Millioner bøjer Knæ for Korset, og Korsets Evangelium lyder fra tusinde Tunger!

Det var, som gik der et lyst Smil over hans Ansigt; men det varede kun et Øjeblik, saa lagde Twivlen paany sit mørke Slør over hans Erkenden.

Da han om Morgenen saa Forældrenes glade, lykkelige Ansigter, gik der ham som et Stik gennem Hjertet, og han ønskede, han kunde skjule sig for dem og sejle videre til ganske fremmede og ukendte Egne og dør gruble videre over de store Spørgsmaal, som opfyldte hans Sind.

Det blev en lang og trang Ferie for begge Parter.

Som noget af det bedste mindedes han de Timer, naar Moderen og han sad paa deres gamle Pladser, og han saa prøvede paa at forklare hende sine Tvivl om de mange store Spørgsmaal, som mødte den, der vilde trænge dybere ind og arbejde med i Videnskabens Værksted.

Hendes naturlige, gode Sans tog saa ligefremt paa meget, at det krogede blev lige, og hendes Hjertes Tro og gamle kristelige Erfaring kom ofte for ham til at staa som klare Vejvisere igennem Videnskabens vanskelige

**Labyrint.** Og naar hun syntes det begyndte at ebbe ud med hendes for og imod, tog hun ganske stille Biblen og læste, og det var, som Troen paa dette Ord bankede bag det altsammen.

Hvor helt anderledes læste han ikke den hellige Skrift, koldt og forstandsmæssigt, vejende dens Ord og Indhold paa Forstandens og Erkendelsens Vægtskaal, halvt afvisende, naar det ikke passede med det af Videnskaben engang vedtagne. Han var ikke langt fra at synes, at denne Bog i langt højere Grad egnede sig til at læses i den lave Stue fremfor i Universitetets højloftede Høresale, og han kunde ikke komme bort fra det underlige i at sammenligne den gamle enfoldige Kones Troværdighed og Hjertes Kærlighed til denne Bog, og saa den lærde Professor med alt Pindehuggeriet pro et contra dængende Opfattelse oven paa Opfattelse, saa man til sidst slet ingen Opfattelse fik ud af det hele. Saa kunde han rejse sig stille op, tage hende om Halsen og sige saa hjerteligt: „Min kære, lille Mo'r!“

Da kunde hun som i gamle Dage tage ham om Hovedet og med Taarer i Øjnene sige til ham:

„Jeg har altid takket Gud, fordi han gav dig en god Forstand, saa du havde let ved at følge med i Skolen; men lad mig ogsaa sige dig, min Dreng, at, naar alt kommer til alt, saa er vort Forhold til Gud aldrig en

Forstandssag, men en Hjertesag. Vel forstaar jeg ikke dine Tvivl og de store Spørgsmaal, Filosofien, eller hvad den hedder, tumler med; men saa meget har jeg dog i denne Ferie mærket og forstaaet, at alle disse Ting kan man beskæftige sig med uden at Hjertet berøres deraf. Derfor er jeg, trods alt, ved godt Mod, min Dreng; thi saalænge det bedste i os, Hjertet, er uskadt, er der ingen Fare!“

## VII.

Kort efter en saadan Ferie var det, han betroede sig til Præsten, og denne hjalp ham paa ret Køl.

Men han anede næppe selv, hvilket Glædesbudskab det blev for Forældrene, særlig Moderen, da han skrev, at nu havde han set Lys i Guds Lys, og at i Forhold til dette var Erkendelsens kun som Tællepraase at regne.

Det er næsten for mildt et Udtryk at sige, at en Sten faldt fra Moderens Hjerte.

Men hvad hun havde oplevet sammen med Sønnen afvigte Ferie, havde ikke været ude af hendes Tanke og mangen Nat faaet Søvnen til at vige.

Hun havde aldrig været særligt stærk; men den rolige Sindsligevægt og det af Naturen gode og lyse Temperement havde været en umaadelig Hjælp.

Først da Bekymringen og Angsten for Axel lagde sig som en tung Byrde paa hendes Hjerte og Sind, er-

farede hun, at sjælelige Lidelser i høj Grad fremmer et skrøbeligt Helbred.

Hun var falden stærkt af og følte det selv. Og skønt hun modigt kæmpede imod og lovede sig selv at genvinde sin Sindsligevægt, følte hun dog Gang efter Gang, hvor lidet egne Kræfter her formaar.

Og hvad der var det allerværste, kom hun ret til at kende nu: ingen at tale med! Hvem vilde forstaa hende og hendes Bekymring? Alle syntes at have nok i deres eget, og blandt deres Omgangskreds var der ikke en eneste, som havde noget med Guds Rige at gøre ud over at gaa lidt i Kirke og ikke have noget særligt derimod.

Manden havde engang foreslaaet: Præsten, men hans Kone havde set forundret paa ham og sagt: „Nej, lille Fa'r, Præsten har ogsaa sit at passe, og hvorledes skulde jeg dog kunneaabne mit Hjerte for ham — en ganske fremmed; naar en Mand ikke har udviklet sig det allermindste i alle de Aar, han nu har været her, saa er det næppe rimeligt, han pludseligt skulde kunne sige mig, hvad mit Hjerte trænger til. Som i Søndags, jeg syntes, jeg trængte til saa meget; men hvad fik vi? det samme om og om igen, som vi nu kan udenad, og hvorved heller ingen føres et Skridt videre.“

Derfor kom Axels Brev som en dejlig Solstraale ind i Barndomshjemmet.

Her var netop det, de begge trængte til. En underlig Lykkefølelse sænkede sig ned over dem og deres Hjem, at de syntes, der blev helt lyst i Stuerne, og særlig Moderen følte, at her var Lægedommen ikke blot mod alle Sorger og Bekymringer, men ogsaa Kræfterne til at bære den legemlige Svaghed.

Et glad og tillidsfuldt Hjerte og et lyst Sind er det bedste af alle Midler mod Søvnløshed.

Men atter her gentog det sig: Trangen til at have nogen at dele Glæden med. Hvad vilde hun ikke have givet for at have haft et Menneske at fortælle alt, hvad Axel havde skrevet, alt, hvad han havde oplevet, om hans Lykke over at have opnaaet at finde Hvilen i den enfoldige Tro, og navnlig i Profetens Ord: Bjergene skulle vige, og Højene rokkes; men min Miskundhed skal ikke vige fra dig, og min Fredspragt skal ikke rokkes, siger Herren, din Genløser!

Men hun kunde ingen tænke sig, der vilde dele hendes og hendes Søns Glæde.

Og der kunde til Tider vaagne i hende den samme Trang, som blev saa stærk i Jomfru Maria, der drog den lange Vej op til Prætestaden for at tale med og aabne sit Hjerte for Elisabeth.

I saadanne Tider kunde hun foreslaa sin Mand at flytte hen et Sted, hvor der fandtes troende Mennesker,

men Manden svarede gerne: „Hvor findes det Samfund, lille Mo'r, som netop vilde passe for os, saa mange Steder hører man om Uenighed og Trætten og Dømmesygen blandt Guds Børn, og vor Herre har jo da lovet, at hvor to er forsamlede i hans Navn, der vil han være midt iblandt dem. „Var der paa Jord ej mer end to, bygge dog vilde han og bo hos os i hele sin Vælde.“ Og saa slog hun sig ogsaa tiltaals og syntes jo ogsaa: bare vi have Samfund med ham, er det jo da ogsaa det bedste.

Den næste Ferie glædede Forældrene sig til skulde blive lutter Lys og Glæde; men allerede da de fik Øje paa ham paa Dampskibet, saa Moderen, at glad var var Axel ikke.

I Begyndelsen lod han — og de med — som ingen-ting; de glædede sig alle over Samlivet; men længe varede det alligevel ikke, før Moder og Søn fandt deres gamle Pladser.

Moderen havde snart vejret, hvad der var i Vejen, og blev derfor heller slet ikke overrasket, da Axel en Aften aabnede sit Hjerte for hende og fortalte om den unge Pige, han havde fattet Kærlighed til. Det var ikke noget, som pludseligt var kommen over ham — nej, i de første Aar, han var kommen i Præstens Hjem og set

Frk. Agnes, havde han næppe turdet løfte sine Øjne op paa hende; men, efterhaanden som han blev mere husvant, og navnligt efter, at han havde faaet Fruen til at lukke sit Hjerte op for sig og stadigt vist ham, at hun holdt af ham, havde ogsaa en friere og mere utvungen Væren udviklet sig mellem Frk. Agnes og ham. Han troede paa enkelte fortrolige Meddelelser og Udbeden-sig Tjenester at have mærket, at han ikke var hende lige-gyldig, og hun havde i hvert Tilfælde taget imod meget fra hans Side, som virkelig var oprigtigt ment og — det vilde han ikke nægte — havde været Forsøg paa Til-nærmelse. Men egentligt forklare, hvad der havde til-trukket ham og vakt Kærligheden i hans Hjerte, kunde han ikke. Han indrømmede, at, førend denne Magt var bleven ham klar og bevidst, var der saa meget, han ikke syntes om. Han havde baade fundet hende koket og pjanket, forfængelig og overlegen, men enten maatte hun have forandret sig, eller ogsaa kunde han ikke se det mere.

Moderen hørte taalmodigt paa ham og lod ham tale helt ud, og det varede noget, førend hun spurgte:

„Og hun, tror du ogsaa, hun elskede dig?“

„Aa, jeg ved ikke, Mo'r, nej, hun elskede vistnok foreløbigt kun sig selv, og hvad hun viste mig af Ven-

lighed, gentog hun vist for et godt Ord overfor andre unge Herrer," svarede Axel.

Men da han endeligt fik fortalt, hvorledes Borgmester-Sønnen lidt efter lidt havde fortrængt ham, forstod Moderen godt, at det her ikke drejede sig saa meget om Kærlighed som saaret Forfængelighed, — og hun var glad, at det var gaaet saaledes; thi hun følte sig overbevist om, at Frk. Agnes langtfra vilde være noget for hendes Axel.

Men, da han begyndte at fortælle sin Forundring over, at Præsten vilde give sin Datter til en decideret Fritænker og kun saa paa de ydre Fortrin og Anseelse, sagde hun ganske stille:

„Hvor kan det undre dig, min Dreng; det undrer mig meget mere, at du, naar du har fundet Hvile i den enfoldige Barnetro, kunde tænke dig at kaste dine Øjne paa samme unge Dame! Nej, min Dreng, lad os aldrig kaste med Sten, naar vi selv bor i Glashus!“

Axel blev flov, men gav sin Moder Ret; 14 Dage efter fik han Kort, som fortalte, at Hals var bleven forlovet med Agnes.

---

## VIII.

Til Embedseksamen var Axel godt funderet.  
Han havde læst flittigt og ansaas af alle som en  
flink Student.

Desmere undrede man sig over, at han kun op-  
naaede „haud primi“.

Selv undrede han sig ikke saa meget derover, da  
han allerede i det skriftlige havde hævdet Opfattelser,  
som vel nok kunde røbe selvstændig Tænkning og Vur-  
dering, men ikke tilstrækkelig Kritik, og det havde altid  
staaet for ham som noget uværdigt eller noget, han  
daarligt kunde med, at have præcis samme Opfattelse som  
andre. Det var ham derfor slet ikke om at gøre at kende  
den Opfattelse, den eller den Professor havde, langt mere  
Tilfredsstillelse fandt han i at give sin egen Opfattelse  
og saa tage sit haud primi fremfor et Laud for at af-  
levere det engang vedtagne, som man med en nogen-  
lunde beget Hjerne kunde lære.

Han fortsatte efter Eksamens nogle Aar med Menighedsarbejdet samtidigt med, at han paa enkelte Discipliners Omraade studerede videre. Men i det stedlige Menighedssamfund var man ikke altid saa glad for ham. Han kunde til Tider anke over noget, som alle vel maatte indrømme kunde og vistnok ogsaa burde være anderledes; men man vilde nødig forstyrres i sin Ro, og nu gik det hele jo saa rart, at man helst blev ved det tilvante.

Naar han pegede paa, at der var altfor mange i Søndagsskolearbejdet, som vistnok hellere ikke burde være der, vakte det en vis Forargelse — skønt mange i deres stille Sind gav ham Ret. Selv enkelte Brøst ved Præsten kunde han komme til at paatale, hvilke ingen let kunde lukke Øjnene for, men man kunde alligevel ikke lide, der blev rørt ved dem.

Men havde der været et eller andet imellem de to, sad Axel altid Dagen efter i Præstens Stue og talte ærligt ud og bad ham tilgive ham, om han paa nogen Maade var gaaet for vidt, og herigennem kom de hinanden endnu nærmere, og mere end een Gang kunde Præsten efter en saadan Samtale, naar Axel var gaaet, sidde ganske stille og af Hjertet takke for, at der dog var en i Menighedssamfundet, der baade kunde se og turde sige, hvad han saa.

Efter at Stefan havde forladt Hjemmet og var kommen tilos som Marinesoldat, og efter at Agnes var blevet forlovet med hans Bysbarn, Student Hals, trak Axel sig mere og mere tilbage givende som Undskyldning, at Eksamenslæsningen lagde saa sterkt Beslag paa hans Tid, at det selskabelige maatte komme i anden Række.

Og han syntes, at efter Forlovelsen havde det selskabelige faaet en hel Del mere Overhaand i Præstens Hjem end godt var, og den skarpe Lagttager kunde ikke andet end lægge Mærke til, at Tyngdepunktet i Hjemmet var flyttet fra Præsten over paa stud. jur. Hals.

Han forstod tilfulde at omgive sig selv med en Nimbus, som rigtignok ikke alle fandt lige straalende.

Man kunde heller ikke undgaa at lægge Mærke til, at den gamle Kreds i Hjemmet fortrængtes, og en ny rykkede ind i dens Plads. De Mænd og Kvinder af Menighedssamfundet, der før følte sig naturligt knyttede til Præstehjemmet, blev efterhaanden færre og færre.

Den unge Jurists Familie og Slægtninge hørte nærmest til Embedsmandsstanden og det højere Bourgeoisi, og her var Selskabeligheden, Middagene og Grand-Toletterne særlig dominerende.

Fruen og Frk. Agnes befandt sig som Fisken i Vandet, og ingen af dem havde mindste Anelse om deres

næsten ydmygende Stilling som Hr. Svigersønnens lydige Slavinder.

Præsten saa det; men at gøre Forestillinger indsaa han, vilde slet ikke nytte.

Inden Axel forlod København, skulde Præstens fejre deres Sølvbryllup, og denne Fest gav Anledning til det første Sammenstød mellem Præsten og Svigersønnen.

Præsten vilde helst have undgaaet al Selskabelighed; men herom vilde hverken Fruen, Datteren eller Svigersønnen høre Tale. De tre sidste dannede en Koalition mod Præsten. Disse tænkte paa en større Fest i Hotel Phønix, og da Hals' Forældre, Borgmesterens, netop paa den Tid opholdt sig i København, var der jo saa meget mere Anledning til at slaa et større Slag, som Borgmesterens paa Grund af Fruens Svaghed endnu aldrig havde været Gæster i Svigerdatterens Hjem.

Præsten holdt bestemt paa, at, skulde der være nogen Festlighed, skulde den være i Hjemmet, og man maatte da begrænse Indbydelserne efter Pladsen her.

Saaledes stod Sagerne længe; man sogte fra Koalitionens Side at parlementere, men forgæves, og Præstens sidste Ord var: „Værsagod, hold I bare Fest i „Phønix“ — men jeg møder ikke og betaler heller ikke.“

Men saa kom Løsningen som af sig selv.

Menighedssamfundet sendte Præsten og Familie en

Indbydelse til at samles til en Fest om Aftenen i Menighedshusets store Sal.

Præsten kaldte sin Hustru ind, fortalte hende Deputationens Ærinde og takkede paa hendes og egne Vegne: det vilde være ham og hans Familie en Glæde at modtage Samfundets venlige Indbydelse.

Fruen bed sig rigtignok i Læben, og det var med et meget stramt Smil, hun bød Farvel.

Hr. Svigersønnen rasede, og de Udtryk, han i sin Kærestes Nærværelse betjente sig af, naar han nævnede hendes Fader eller Kirken, for ikke at tale om Menighedssamfundet, var saa saarende og vidnede om et saadant Raseri, at det maatte give den unge Pige et Indblik i en — trods al Kultur — grim og ond Karakter.

Skønt Agnes mest lignede sin Moder, elskede hun Faderen og var ikke i Tvivl om hans redelige og ridderlige Karakter.

Derfor saarede hendes Kæreste hende ogsaa paa det allerømmeste Punkt, ja han dræbte ved den Lejlighed ved sin Opræden noget i hende, som han aldrig senere vandt tilbage.

Axel var ingenlunde uvidende om Kampen, som havde staaet mellem Præsten og Svigersønnen, og, da Menighedssamfundet vedtog Beslutningen om at indbyde Præstens, havde han ondt nok ved at lade være med

at staa op og sige: „Gør det ikke, for han kommer ikke — eller lad os ikke udsætte Præsten for det pinagtige i at maatte sige Nej,“ men, da han saa hørte Udfaldet, var han ligefrem straalende og sandede det: at tale er Sølv, men at tie er Guld, og han beundrede Præsten for det Mod denne viste ved uden mindste Betænking at love at komme.

Festen i Menighedshuset forløb saa godt som tænkes kunde, naar undtages at et Par Herrer, der holdt meget af at høre sig selv tale, hyldede Præstefruen først som den udmærkede Moder, dernæst som den mageløse Støtte, hun havde været Præsten i hans ofte byrdefulde Gerning.

Ingen af Delene var sandt, ogderfor følte hele Førsamlingen sig flov og ilde tilmode. Hvor meget mere maatte ikke Fruen selv føle sig ubehageligt berørt over at høre disse Lovtaler. Dog var hun maaske i en lykkelig Uvidenhed om Ægtheden af dem.

Agnes Kæreste havde forbudt hende at gaa med til „denne Thevandsslaberads“; men for første Gang havde hun vovet at trodse hans Forbud. Selv mødte han selvfølgeligt ikke, og han med hele sin Familie var i høj Grad forarget over denne Sølvbryllupsfest.

Faa Uger efter forlod Axel København; han gjorde

Afskedsvisit hos Præstens og takkede hver især for, hvad han havde faaet i dette Hjem.

Alle havde været enige om at glæde sig over Frk. Agnes friske og glade Udseende ved Sølvbryllupsfesten; men, da Axel nu sagde hende Farvel, saa han rigtigt, hvor forpint og lidende hun atter saa ud.

Hun rakte ham venligt Haanden og var den eneste, der sagde: „Jeg tror, vi vil savne Dem, Kandidat Bøgesø, særligt hvis Stefan snart afmønstres og kommer hjem.“

Hjemme blev han kun ganske kort Tid, da Opfordringen fra den ældre syge Præst kom til ham om at blive hans Kapellan, og, da han var død, blev han forholdsvis hurtigt Sognepræst.

## IX.

Saa drog da Axel Bøgesø vestpaa til sit nye Embede.

Der havde været stor Travlhed i Hjemmet for at udruste ham saa godt som muligt. Og alt til Lejlighedens Møblering var sendt i Forvejen og omrent paa Plads, da han kom.

En ældre Pige havde Moderen fæstet til at sørge for sin Axel, og selv var hun rejst i Forvejen for at lægge den sidste Hanad paa Værket, saa at alt kunde være i Orden til Indsættelsen.

Axel havde lovet hende ikke at komme, før alt var rede til at modtage ham, og skønt det kneb, maatte han dog holde Ord.

Skøn var Præstegaarden ikke.

Paa en flad, øde Mark laa den saa at sige ganske alene, mørk og skummel saa den ud, og Omgivelser var der kun meget lidt af.

At Fru Bøgesø og Pigen Marie ikke særlig be-

toges af Uhygge skyldtes deres Optagethed og Ilterhed for at ordne alt indvendigt, saa de slet ikke fik Tid til at tænke paa det udenom; men desto dybere Indtryk gjorde det paa Axel og Faderen, da de en trist Novemberdag nærmede sig Præstegaarden.

Fra den lille Landstation gik Vejen lige i Vest, og en bidende Vind skar ligefrem igennem Kapper og andet Tøj; Forpagteren, der kørte, var en støt, udpræget jysk Kærnenatur, lod ikke til at mærke synderligt til Kulden og havde kun en tynd Overfrakke paa og et tyndslidt Dækken om sig.

Da Vognen langt om længe rullede ind i den sammenbyggede Gaard, maatte Axel ligefrem tvinge et Smil frem, at ikke Moderen, der stod i Døren i Salslængen for at tage imod, skulde mærke, hvor svært det var ham at se denne Gaard i al sin Forrevethed og Uhygge.

Men Moderens straalende Ansigt fik ham for et Øjeblik til at glemme alt andet, og med et hjerteligt Kys bød hun ham velkommen.

Det var ogsaa med en moderlig Stolthed, hun nu førte ham ind og præsenterede Hjemmet for ham.

Og han havde Grund til at være sin Moder taknemmelig!

Vel var Stuerne lave og helt anderledes end hjemme i Købstaden; men de var alligevel rummelige og mer end

store nok til, at Bohavet, som var skaffet tilveje, kunde fylde dem ud, uden at de enkelte Stykker raabte for meget til hinanden.

Og hyggeligt var der! Ilden buldrede i de gode Tørveovne, som spredte en behagelig Varme ind over Stuerne, og, naar man først havde vænnet sig lidt til Lugten af Tørv, fandt man den egentlig ganske behagelig.

Der var først hans Stue, et to-Fags Værelse ud mod Gaarden. Skrivebordet, han havde faaet, da han blev Student, stod ved Vinduet inde i Stuen og fyldte godt. To af Væggene dækkedes af Bogreoler, og dette var forsaavidt godt, som det her, som saa ofte, kneb med at have noget rigtigt at hænge paa Væggene.

I et Hjørne stod det lille Harmonium, han havde anskaffet sig af Kapellanlønnen, og endeligt et lille Rygebord, hvorover Piberne var anbragt efter Aargangene.

Der gik et Genkendelsens Smil over Axels Ansigt, da han saa alle disse kendte kære Ting, og han glattede med Haanden hen ad Skrivebordet, som hilste han paa en gammel Bekendt. Det eneste nye var foruden Harmoniet et godt stort Gulvtæppe, som gav Stuen det Plus af Hygge, som den virkelig ejede.

Han tog sin kære Mo'r om Halsen og kyssede hende kærligt og sagde: „Tak, lille Mo'r, for al din Kærlighed.“

Spisestuen var ganske almindeligt møbleret med malede Egetræs Møbler, ligeledes Soveværelset med alt fra hans Værelse hjemmefra; men, da det hist var temmeligt lille og her meget stort, raabte Sengen umaadeligt til Servanten, og Klædeskabet syntes nærmest at genere sig over sin Lidenhed i disse Omgivelser.

Da Axel havde takket Moderen, vilde han tilbage til Studereværelset, men det var der ikke Tale om! Nej, Køkkenet og Bryggers og Fadebure og alle Herlig-hederne udenom maatte grundigt beses, og det maatte man lade de fordums Bygningsmænd: sparet paa Plads havde de ikke. En temmeligt stor Havestue stod af gode Grunde tom, og de to Gæsteværelser forneden og de to foroven lod man foreløbigt, som de ikke eksisterede. Naturligvis havde Hr. og Fru Bøgesø opslaaet deres Paulun i et Værelse ved Siden af Sønnens Soveværelse; ingen kendte rigtig dets Bestemmelse, og enkelte Gisninger om Børneværelse syntes ikke at slaa an.

Fru Bøgesø var stolt af sit Værk og havde god Grund til at være det.

Da de tre om Aftenen, da Lampen blev tændt, sad i Studereværelset — Herrerne hver med en Pibe og Fru Bøgesø med sit sædvanlige Strikketøj —, følte de alle det hele saa hjemligt, at der lagde sig en Ro og Fred over Axels Sind, som var i høj Grad velgørende for

ham. Blæsten var tagen til, og af og til kunde et Vindstød give et Ryk i hele Huset; men ingen ændrede det rigtigt for Hyggen inden Døre.

Da Møder og Søn blev alene — Bøgesø gik altid tidligt i Seng — og havde en lille Stund for sig selv, inden man gik til Ro, sagde hun: „Ja, min Dreng, nu er du naaet saa vidt, og det er godt og værd at takke Gud for, og dog mangler du ét endnu, eller jeg vil heller sige én endnu, — ja, jeg véd nok, at du holder ikke af, at jeg rører ved dette; men du kan da nok forstaa, at det er noget, jeg ikke kan lade være at tænke paa, da Fa'r og jeg jo ikke kan blive her, men allerede paa Mandag maa hjem til Forretningen. En Mand bliver først en Mand, naar han faar en Kone, — et Hus bliver først et Hjem, naar der kommer en Hustru ind. Jeg har i disse Dage talt med enkelte af dine Sognebørn, og det lyder stadigt: „Er han ugift, aa, det var dog kivsomt!“ siger de.“

Han lukkede hendes Mund med et Kys og bød Godnat.

---

## X.

Saa kom Indsættelsesdagen.

Provsten var kommen Aftenen i Forvejen, og Axel  
maatte derfor rykke ud af sit Soveværelse og ligge paa  
Chaiselongen i sin Stue med en Kappe over sig.

Provsten var en ældre Mand og hørte nærmest til,  
hvad man vilde kalde den gamle Skole. Lidt afmaalt til  
at begynde med, men ellers yderst elskværdig og blev  
mere ligefrem, da det opklaredes, at han og Bøgesø havde  
været Krigskammerater.

Den forrige Sognepræst havde bebudet sin Ankomst,  
men blev forhindret i sidste Øjeblik, — „heldigvis,“  
sagde Fru Bøgesø, „for hvor skulde vi lægge ham?“

Axel var tidligt oppe, gennemgik sin Prædiken paany  
og følte sig nu ganske sikker.

Kirken var saa stuende fuld, at det var med Nød  
og næppe, at de to Præster kunde bane sig Vej op  
igennem Midtergangen.

Det var straks en Overraskelse.

Fra Kapellantiden havde Axel tit været glad ved 20 Tilhørere, — men idag, tænkte han, er det vel bare Nysgerrighed!

Den næste Overraskelse var Sangen. Det kunde nok være, her var Menighedssang — selv om den langt fra var ren, var den fyldig og sagde noget.

Den tredje Overraskelse var af mindre behagelig Art: Den gode Provst kunde ikke blive færdig med sin Tale. Det var saa sjeldent, han havde Lejlighed til at tale til saa mange Mennesker, at han nu maatte benytte den. Men Følgen blev, at han trættede Folk og glemte, at han slet ikke den Dag var Hovedpersonen, hvilken derimod var den nye Præst, som Menigheden ventede.

Men endeligt fik det da Ende; og efter en lille Mellemosalme stod Axel paa Prædikestolen. Det var, som Folk livede op — og han læste Forventning i Menneskers Øjne. Der var mange prægtige Ansigter og vejrbidte Aasyn; men de tiltalte Axel, og han talte jævnt enfoldigt Guds Naades Evangelium.

Han følte selv, da han gik ned, at det havde været for lidt fast, og at der havde været for lidt Vilje i det; over for de Mennesker, han før havde prædiket for, vilde han næppe have følt det; men her var det noget andet, og selv om han ikke sagde det, han havde alligevel

haft en Følelse af, at mange af disse følte sig skuffede, og at han tabte dem undervejs. Han var gerne gaaet op igen og havde taget fat paa en anden Bov; men nu gik han ned — usikker og uklar, men ikke usand!

Den foregaaende Præst havde været meget vel-talende og ejet en egen Maade at tale til Hjerterne paa, som aldrig havde forfejlet sin Virkning. Befolkningen, baade troende og vantro, havde elsket denne Mand, og i de mange Aar, han havde været der, flokkedes de om hans Prædikestol.

Men deres nye Præst havde intet af det, de havde holdt saa meget af hos den forrige. Han kunde ikke som denne „komme Hjerterne til at brænde“, og de fleste følte sig derfor ogsaa skuffede. De, som havde kunnet høre, havde dog forstaaet, at deres nye Præst stod paa samme Grund som de, og alene derover følte de sig glade. Ganske vist havde de ogsaa savnet noget; men maaske trængte de til netop at faa den Mand, de havde faaet.

Derfor fik Axel mangt et hjerteligt Haandtryk, da han kom udenfor Kirken — og disse glædede ham umaadeligt.

Da Forældrene var rejste, og Ensomheden tit kunde lægge en Tynge over hans Sind, søgte han ud, ud i

Sognet, tit for blot at komme i Forbindelse med Mennesker.

De store Afstande og Sognenes store Udstrækning besværliggjorde i mange Maader dette, og langsomt gik det ogsaa, da han kun havde Apostlenes Heste til Raadighed.

Men efterhaanden kom han dog rundt til adskillige. I Hovedsognet var der mange store Gaarde, noget han ikke havde tænkt sig paa disse Egne, og de fleste af Gaardmændene sad lunt godt inden Døre; mange var ligefrem velstaaende Folk. Selv blandt Fiskerbefolkningen kunde han møde jævn Velstand. Det forundrede ham; thi efter Offeret ved Højtiderne og ved kirkelige Handlinger havde han dannet sig den Forestilling, at det mest var Smaakaarsfolk, han var kommen til.

Det havde været ham en Pine første Jul at se Offeret igennem. Enkelte af de ofrende kendte han allerede; desto mere forundrede Offerets Størrelse ham, og til sidst pakkede han ud af Sedlerne uden at se Navnene. Han kunde ikke gøre for det — men han syntes, han skammede sig.

Han deltog i Møder og Forsamlinger, men var ikke altid lige glad ved det; naar han forsøgte at gøre et eller andet efter sit Hoved, fik han ofte tilbage: „Sadan gjorde rigtignok Pastor Wittner ikke!“

Da han engang vovede sig til at svare, at nu var Pastor Wittner ikke længere Sognepræst her, men han, fik han straks at mærke, at dette syntes man ikke om.

Det var ogsaa en Kendsgerning, at Kirken ikke var saa godt besøgt som før, og det fik han omrent at høre, hvor han kom — selv af dem, han mindst havde ventet det af.

Men det allerværste var, at der blandt de troende var sket en Spaltning, idet nogle holdt for vist, at Pastor Bøgesø slet ikke var omvendt, andre — og heldigvis de fleste — regnede ham alligevel til de troende og var gennem hans Forkyndelse overbeviste om, at han var det.

Denne Splittelse var alligevel den skjulte Orm, som gnavede paa Stammens Rod, saa intet rigtigt kunde trives. Hvad det ene Parti gjorde, blev straks kritiseret af det andet, og alt, hvad man manede til Enighed og Samdrægtighed, blev det alligevel ikke til noget.

Og saa havde der været noget irriterende ved at være Vidne til, at, medens alt dette foregik, syntes Præsten at være den, der var mindst berørt af det altsammen. Hvorfor gjorde han ikke noget? Ingen kunde svare. Der var noget underligt paa en Gang tilknappet og tillige aabent over ham, man ikke kunde faa Rede paa.

Et var alle imidlertid sikre paa: at bange var Pastor Bøgesø ikke!

Den ene efter den anden listede ned til Pastor Wittner for at tale med ham om Sagerne, men kom hjem med uforrettet Sag.

Uden at nogen af Sognefolkene maaske rigtigt gjorde sig det klart, savnede de i Virkeligheden Præstegaarden, som under Pastor Wittner havde været et Samlingssted for de troende — og som den vanTro Dyrlæge sagde, en Opklækningsanstalt for Sladder! Navnlig havde Præstens Søster, der styrede Huset for ham, fra han blev Enkemand, været Sjælen i denne Anstalt.

Men efter at det første Aar var gaaet, begyndte selv de, der hidtil havde holdt paa Præsten som en troende Mand, at vakle i Geledderne, fordi det forekom dem, han søgte meget mere de vanTro end de troende.

Det var ikke hændt saa sjeldent, at en og anden havde set Præsten sidde inde hos den meget misliebige, forhenværende Vandrelærer, der levede sammen med et Fruentimmer, han kaldte sin Husholderske — i Stedet for at Præsten burde have været til Samtalemødet i Missionshuset. Ganske vist havde denne misliebige Person begyndt at tage sig noget nyttigt for og af Sogneraadet faaet Lov til at gifte sig med Fruentimmeret, men alligevel! Og saa denne Dyrlæge! at en Mand som Præsten vilde have sin Gang i det Hus, hvor de baade spillede og bandede og drak, og hos en Mand, der

aldrig havde været i Kirke i Mands Minde, nej, det var ikke til at forstaa! Han sad naturligvis bare og blev proppet med alle de Historier, samme Dyrlæge havde serveret saa tit, om Pastor Wittners Søster. Og de troende holdt virkelig Raadslagning, om ikke en af dem eller maaske helst to, burde gaa op til Præsten og paa det indstændigste advare ham mod at komme i dette Hus, da, til alles Forbavelse, Dyrlægen og Kone en skønne Dag dukker op i Kirken, synger med og ser ud til selv at være de mindst forbavsede. Overfor dette Fænomen var man ganske raadvild og opgav foreløbigt at gøre noget.

Men navnligt havde de fattige i Pastor Bøgesø faaet en Ven. Han talte saa længe med Sogneraadet som Hellehed og med dets enkelte Medlemmer, at han fik det til at foretage en grundig Ombygning og Forbedring af Fattighuset, satte Indsamlinger i Gang — snart for en, snart for en anden hjemløs, forhutlet Familie eller enkelt Person, og kæmpede mod Brændevinen baade hos Købmanden og hos den eller den, han vidste, drak aabenbart eller i Smug.

Det var en lang og tilsyneladende haabløs Kamp; men helt forgæves havde den ikke været; thi nu hændte det dog ikke saa sjeldent, at baade Svensker-Trine og

Halte-Sidse og krevel Klaus skjulte sig nede paa den nederste Bænk i Kirken.

Lederen af Samfundet var i Virkeligheden en ud-mærket Mand, og han og Præsten fandt ogsaa snart hinanden, og dog kunde der til Tider være en Brod i denne Mands Hjerte, fordi Præsten var ikke ganske, som han og Brødrerne kunde have ønsket ham.

Han var ganske vist Præsten; men de ældre troende syntes alligevel, han var lovlig ung til at lære dem; snarere syntes de, han trængte til at lære en hel Del af dem.

De kunde daarligt nok tage det paa den rette Maade, naar han kunde sige: „I kalder jer Missionsfolk? hvad vil det sige? Ja, nu har jeg færdedes iblandt jer, og jeg har undret mig over, at I egentligt synes rigtigt godt tilfredse med det, saadan som I har det. I er engang omvendte, og I „driver vel ogsaa paa Kristus,“ som Luther kaldte det at vokse en indre Vækst; men hvad gør I for de andre? Jeg har saa tit savnet dette, som Paulus taler om, Tro virksom i Kærlighed. I Jerusalem gik ogsaa engang hele de troendes Mængde; men saa kom der en alvorlig Forfølgelse, som spredte de troende ud over Landet og bragte saaledes Evangeliet videre og videre ud, og det blev til stor Velsignelse. Kom dog med ud til dem ved Vejene og Gærderne og

græd saaledes, at selv Laasene paa jeres Pengeskabe smelter og springer op. Alt Arbejdet her og rundt om os lammes af Mangel paa Midler. Skattelisten laa i forrige Uge til Eftersyn i Skolen, og den fortalte, at Midler er her nok af, men — — — Det er meget godt, at Guds Børn samles i Missionshuset og har deres faste, regelmæssige Møder; men Kristi Kærlighed maa ogsaa tvinge os ud til dem, vi aldrig ser i Missionshuset. Det er ikke Tid, I mangler, men Lyst.“

Mange rystede paa Hovederne og fik Uvilje mod Præsten og fandt det næsvist og lidet stemmende for en Præst at tale saaledes, — og saa maatte atter én ud at lette sit Hjerte for deres gamle Præst og berette om alle de besynderlige Ting, som nu foregik derhjemme, og som ingen havde tænkt paa i hans Tid.

## XI.

I Sognets yderste Grænse længst mod Nord laa et lille Fiskerleje gemt mellem Klitterne.

Rent tilfældigt havde nogle Købstadsfolk faaet Kig paa dette, og, førend nogen rigtigt vidste af det, var det begyndt at udvikle sig til et Slags Badested i mindre Stil. Ja forrige Aar havde ovenikøbet enkelte Familier fra København søgt herud.

En skønne Søndag overraskedes Axel ved at se Pastor Skov fra København sidde nede i Kirken.

Han glædede sig meget derover og fik Præsten med hjem i Præstegaarden efter Tjenesten.

Hvad Pastor Skov fortalte, at hans Hustru, Agnes og Svigersønnen for Tiden opholdt sig hos Borgmesterens i Axels Fødeby, vidste Axel allerede gennem Brevene fra Moderen; derimod anede ingen, hvor Præsten var. Ja, han havde faaet dette lille Fiskerleje anbefalet og glædede sig meget til Vesterhavsbade, som hans Nerver i høj Grad trængte til.

Dette Besøg bragte Axel umaadeligt megen Velsignelse. Han havde altid skattet Pastor Skov, og de Samtaler, de nu daglig førte, naar de efter Bordet spadserede langs Stranden eller sad fortroligt hjemme i Axels Studereværelse, vilde han nødig have undværet.

En Dag sagde Pastor Skov — ganske umotiveret, syntes Axel:

„Hør, Bøgesø, ved De, hvad jeg er bange for?“

„Nej?“

„At De gaar hen og bliver et stort Stykke af en Særling. Jeg har mærket det paa mange Ting; hvad er der i Vejen, har De paalagt Dem selv en Slags Askese?“

„Aa ja, det kan man godt kalde det,“ svarede Axel en lille Smule forlegen.

„Og den bestaar i?“

„Jeg kan vist bedst forklare det, naar jeg fortæller Dem, at jeg i Vinter har studeret Franciskanernes Historie ved Siden af andre Ting, og gennem dette Studium vaagnede Trangen til Forsagelse — Kampen mod Kødet, Egenviljen, kort, jeg søger at bekæmpe min egen Lyst og at gøre netop det, jeg ikke føler nogen naturlig Lyst til, ikke saaledes naturligvis, at jeg gør mig selv til en Slave; men — ja, De forstaar mig nok, og jeg befinder mig vel derved. Mangen Gang var der noget

i mig, der sagde, at jeg skulde besøge den eller den; men jeg havde ikke Lyst, derimod meget mere Lyst til at tænde min Lampe og sætte mig til at arbejde; men saa kuede jeg denne Lyst og gjorde lige det modsatte — tog mit Tøj paa og gik.“

„Fortræffeligt,“ svarede Pastor Skov. „Hvis De opretter en Forening til „Lysternes Underkuelse“, melder jeg mig straks som Medlem. Ja, ja, det er virkelig Alvor, det er udmærket at øve sig i hver Dag at have Herredømme over Kødet.“

„Ja, Hr. Pastor Skov, det er udmærket, men prøv det; det er let at sige, det er udmærket, aa, men prøv blot en Dag at gøre det, De netop ikke har Lyst til, og jeg skal love Dem, det er noget, der koster Kamp! Her hjælper det ikke at være i en Forening — om en saadan fandtes, — forresten tror jeg ikke, vi blev mange Medlemmer i den — men alene Kraftens Aand kan her staa os bi, og det er denne Aand og dens Herredømme, vi mere og mere maa ind under. Vi kan jo prædike og tale om Jesus og hans Gerning, ja alle Guds store Gerninger, saa meget vi vil, glemmer vi Aanden som Kraftens Aand, saa er vi dog de elendigste Mennesker af Verden. I denne Aand og med denne Aands Kræfter i mig, kan jeg overvinde min naturlige, kødelige Lyst og mærker saa ogsaa, at jo mere jeg giver mig i denne

Aands Tjeneste, jo friere bliver jeg. Aa, det er tit min Sorg, at her finder jeg saa lidt Forstaaelse hos de fleste af vore troende, og, naar jeg maner til denne Tagen Kampen op mod vor naturlige Lyst, viser det sig, at dette har de ikke Lyst til at høre.“

Da denne Mand efter et 3 Ugers Ophold var rejst, følte Bøgesø for første Gang et umaadeligt Savn efter at eje et Menneske, der forstod ham og havde Dannelse til at gendrive ham, ja, sige ham imod.

Han kunde endnu smile ved Tanken om, hvad Pastor Skov havde sagt forinden sin Hjemrejse, og det lød endnu i hans Øren: „Et maa De love mig, Bøgesø, at kommer Lysten til at gifte Dem, maa dette danne en Undtagelse, saa De ikke i dette Stykke gaar hen og ikke gør, hvad De havde Lyst til!“

Det var hændet en Dag, de var kommen til at tale om den Tid, da Bøgesø kom i Pastor Skovs Hjem. Agnes talte han meget lidt om, men lod dog skinne igennem, at han langt fra var glad for det Parti, hun havde gjort. Stefan farede tilsøs og var for Tiden forhyret i et engelsk Dampskeb.

Saa ofte Axels Forældre kunde, rejste de til ham; saa snart en Højtid meldte sig, meldte ogsaa Længslen efter ham sig paany.

Moderen haabede hvert Aar, at han skulde finde en Livsledsagerinde, og Forældrene begyndte saa smaat at tale om at sælge deres Forretning i Byen og helt flytte ud til Axel.

Lykkelige Dage, naar Axel kørte til Stationen og modtog dem begge!

Fru Bøgesø var en forstandig Kone, der med Interesse fulgte sin Søns Gerning, og hun havde saa sin Maade at komme under Vejr med, hvorledes det gik Axel som Præst.

Det glædede hende at mærke, at for hvert Aar, der gik, lærte disse Folk at forstaa ham bedre, og de havde en ikke ringe Agtelse ,ja, til en vis Grad Respekt for deres Præst. Vel bar han sig tit ad, saa det for almindelige Mennesker saa mærkeligt ud; men i det hele og store var det godt.

Spaltningen indenfor Samfundet var hævet for længe siden; der var nu ingen, der tvivlede om, at Pastor Bøgesø var en troende Mand, og der var heller ingen i Tvivl om, at hans uegennyttige og missionerende Virksomhed satte sin Frugt, navnligt stod Dyrlægen stadig som det store Tegn, ingen kunde, ej heller vilde benægte!

Det eneste, som endnu kunde danne en Kurre paa Traaden, var, at han altid bebrejdede de troende, at de

bestilte for lidt og ofrede sig for lidt; men de maatte alle indrømme, at det var rigtigt, og hjulpet havde det ogsaa, idet de var gaaet med til at faa hele Sognet delt i Distrikter, hvor hver saa havde sin Kreds at tilse, uddele Traktater, indbyde til Møder, køre Folk til Kirke eller Missionshus. Navnlig det sidste havde kostet en haardere Kamp, end Præsten havde ventet.

De større Gaardmænd stillede om Søndagen og tog op alle, der vilde til Kirke, naar de da ikke selv havde Befordring, og navnligt mange gamle og skrøbelige var umaadeligt taknemmelige og lykkelige over dette Arrangement.

Som sagt, i Begyndelsen knurrede Gaardmændene over dette og fandt det mildest talt et stift Stykke, men efter et halvt Aars Forløb var al denne Knurren forvandlet til Glæde, og den uskrømtede Tak, som lød, naar disse Vogne satte de svage og skrøbelige af ved hver sit Hus, var saa oprigtig, at det vilde være Synd og Skam at narre dem næste Søndag.

Og alt dette Køreri gav Anledning til, at det blev Alvor, det, som der havde været talt om i de sidste 10 Aar, at bygge en Rejsestald oppe ved Kirken.

Nu stod den der, og alle glædede sig over den, navnligt ogsaa ved Barnedaab eller Begravelse.

Men hvor havde det ikke ogsaa kostet Pastor Bøgesø  
Overtalelse og mangen Vandring fra Gaard til Gaard;  
men alle Anstrengelser opvejedes af den Glæde, det var  
at se snart een Vogn, snart en anden fra en anden Kant  
komme og aflæsse sit Indhold.

At røre ved Gaardmændenes Heste var et saare  
ømt Punkt; men det var da omsider lykkedes. Nu gjaldt  
det et Angreb paa Pengepungen, og den var man endnu  
ømmere over end Hestene.

Ved de forskellige Indsamlinger for de mange Virk-  
somheder indenfor Guds Menighed havde det mange  
Gange været ham saa umaadeligt pinagtigt at se Fedte-  
riet florere! Naar det gjaldt ham selv, skulde han nok  
dreje Hovedet til den modsatte Side for ikke at fristes  
til at se, hvad den eller den Mand eller Kone lagde i  
Offer; men, naar det gjaldt offentlige Indsamlinger —  
som til Kirkesagen i København eller Magdalenesagen,  
Ungdomssagen o. a. —, gjorde han sig ingen Samvittig-  
hed af at lægge Mærke til, hvad de enkelte lagde paa  
Alteret; men det varede ikke længe, førend han atter  
drejede Hovedet, dog af Skam over, hvad han saa, navn-  
ligt over, at Smaamanden, Husmanden eller en Fisker  
mange Gange lagde forholdsvis 10 Gange saa meget  
som mangen troende Gaardmand!

Han havde talt med dem om det ærligt og redeligt, skønt de havde krympet sig ved det.

Men hvad der navnligt gjorde ham ondt var, at de Mennesker endnu ikke havde lært at indse, at hellere end at forsvere sig burde de have skammet sig og bedt Herren om Forladelse derfor.

Alt dette og meget mere fik Fru Bøgesø at høre, og ingen kunde mere end hun ønske at have en Gryde, som fortalte alt, hvad der blev talt om hendes Axel i det ganske Sogn. Og dog havde hun i Marie en saadan, og, da der først gik Hul paa hende, fik Fru Bøgesø mere at vide, end hun skøttede om.

Det gjorde hende mest ondt at høre, at de mange fattige i Sognet, som, hun vidste, hendes Axel tog sig af og hjalp tilrette ved enhver Lejlighed, ikke gav ham andet til Tak end at gøre Nar af ham, saa snart han var gaaet. Han kunde sidde og tale med dem og synge for dem — hvad særligt en Studenterkammerat, der nu var en yndet Sanger, havde lært ham — og dog kaldte de ham en sølle Præst, der ikke havde mere end seks Skjorter og aldrig kom hos fine Folk og en stakkels en, der selv spiste Margarine, medens baade Per Skrædder og Skomager Chresten nok vilde have rent Smør paa Bordet.

Aa, hvor det skar hende i Hjertet; men hun tav stille og paalagde Marie det samme.

Og hos mange af Gaardmandskonerne, der havde hele Dragkister fulde af Linned og Dækketøj, kunde Fru Bøgesø mærke, at de syntes, det var lovligt lidt, Præsten havde af de Varer, thi overalt blev Maries Vadsk aldrig kaldt andet end Klattevadsk!

Fru Bøgesø havde intet døvt Øre, naar Talen gjaldt hendes kære Axel; men tit kunde det knibe at bevare Anstanden, naar Folk i en kærlig, overbærende Tone fik sagt en hel Del Ubehageligheder om, hvor galt han havde baaret sig ad baade ved den og den Lejlighed — navnligt dette med Køreriet om Søndagen sad endnu med en Brod i manges Sind, og man bad Moderen saa kærligt som muligt formane Præsten til endeligt ikke at røre ved Pengepungen! Javist er det saligere at give end at tage; men det var for en Præst noget af et Vovespil at skamme de troende ud, fordi de ofrede for lidt til Guds Rige.

Og endeligt gjorde det hende umaadeligt ondt at høre, at Folk ligefrem holdt Kontrol med, hvor Præsten havde været 2 Gange eller 3 Gange, at han kom mere til Søren Nielsens end til Lars Andersens, og det var tit med tungt Sind, at Fru Bøgesø vendte hjem til Præstegaarden; men det tungeste var maaske dog, at hun maatte bære det altsammen for sig selv.

Og dog, naar de i Mørkningstimen sad hyggeligt

sammen, kunde hun paa en kærlig Maade advare ham og ligesom lade ham ane en lille Smule af, hvad Folk sagde.

Han kunde da sige helt vemodigt:

„Aa, Mo'r, at Folk ikke har andet at bruge deres Tid til end til at snakke om Præsten — og saa bag hans Ryg. Det er det triste ved at være Præst, at man aldrig faar Folks sande Mening at vide. Jeg ved ikke; men altfor mange har noget at dette: man-kan-ikke-lade-være at forstille sig overfor Præsten. Aa, men jeg ved godt, hvad der er i Vejen, Mo'r, jeg er dem for almindelig, for jævn, for lige mod dem. Selv i vore demokratiske Tider holder de fleste alligevel af, at deres Præst forstaar at omgive sig med en vis Glans! De vil til en vis Grad imponeres, ja, jeg tror, helst vilde de have en Præst, som de kunde se op til, ikke mindst i de rent ydre Ting. Ligesom hos Jøderne, Herren var dem for ringe, af for ringe Familie! Hvad sagde de ikke i Nazaret: er han ikke Tømmermandens Søn? en saadan passer os ikke! De havde jo ventet en, der forstod at omgive sig med en vis ydre Glans og Pragt.

Du kan tro, Mo'r, dersom jeg var en fin Embedsmands Søn og gift med en af Børsmatadorernes Døtre inde fra København og som Følge deraf havde rigeligt med Penge og førte stort Hus — derfor kunde jo Præste-

folkene godt begge være troende Mennesker, sandeligt, det skulde de nok kunne lide! Som hos Pastor Lysgaards i sin Tid: to gode Skimler og lukket Vogn, gode Drikkepenge og saa en lille Udenlandsrejse engang imellem — jo, det vilde gøre sig.“

„Nej, min Dreng,“ indvendte Moderen.

„Jo, Mo'r, du kan ganske roligt tro mig! Jeg er Smaamandssønnen, opvokset i ganske jævne og beskedne Kaar, — det er jo noget, jeg har følt hele mit Liv. Jeg lever saa beskedent og tarveligt — derfor hedder det: den sølle Præst, og i Virkeligheden har mange af Bønderne det meget finere og lever meget flottere end jeg — i hvert Tilfælde paa en meget større Fod. Men jeg er glad ved det, som jeg har det, og ønsker mig det ikke anderledes, langt fra!“

Moderen rystede paa Hovedet, men syntes alligevel, at hendes Axel var netop saaledes, som han skulde være.

Særligt naar hun havde talt med Menighedssamfundets Formand, Laur. Laursen.

For hver Gang hun talte med denne Mand, mærkede hun, hvorledes en klarere Forstaaelse banede sig Vej frem mellem Axel og Samfundet. Hans Forkyndelse var klar og afgørende, og hans Liv svarede dertil. Sjeldent havde de truffet en saa uegennytlig Mand, for hvem

Sjælenes Frelse var det ene fornødne. Det var som den røde Traad i al hans Tale og Virken, og lige meget hvad det var; troede han, at det kunde tjene dette store Øjemed, tog han det i sin Tjeneste. Særligt ud mod det lille Fiskerleje, som om Vinteren laa ganske stille hen, banede han sig møjsommelig Vej, skimtede han blot en Lejlighed til at faa Folk i Tale.

Og, fortalte Laur. Laursen med Stolthed, Sjæle blev virkelig vundne, ikke blot ude fra Fiskerlejet, men fra Steder, hvor man mindst tænkte, det skulde ske.

Men navnlig en Ting maatte alle beundre: det var den Evne, han havde til at sætte andre i Arbejde. „Han kan ikke godt taale at se, at vi, som kalder os Guds Børn, ikke er i Arbejde. Ingen i hele Sognet glemmer nogen Sinde den Prædiken, han holdt et af de første Aar over Teksten: „Hvi staar I den ganske Dag ledige paa Torgvet?“ Jeg vil just ikke sige, den smagte os; men den gav alligevel Stødet til, at vi paa en Maade fik Sognet inddelt, og at vi maatte ud og i Arbejde. Nu bagefter er der vel ingen, der føler andet end: hvor havde vi godt af det, og hvor er hele vort Trosliv blevet rigere og friskere. Aa, der er en stor Velsignelse i Arbejdet, baade det legemlige og det aandelige, og naar jeg tænker paa Samtalemøderne nu og før — ja, saa kan jeg ikke sige andet: hvor var det dog godt, at der dog var en, der kunde

purre os op af Dvalen og faa os puffet ud i Arbejdet. Nu har vi noget at tale om, naar vi kommer sammen, og saa meget, saa meget at bede om, at vi faar at mærke, at vi er saa smaa i os selv, og staar tit saa hjælpeløse og famlende, at vi maa søge opad om Raad og Vejledning og rigtigt bede om Hjælp til Selvhjælp.

Men Præstens sidste Idé, dette med Køretøjerne om Søndagen havde nær spoleret det hele, og det er, ligesom man ikke rigtigt har forbundet Tilbageslaget. Mange syntes jo, det var at spænde Buen for stærkt, og for de samme er den ogsaa bristet; men jeg er vis paa, Præsten skal nok faa den helet igen. Mange fandt jo, det bare var en fiks Idé af Præsten, og man vilde ikke lade sig noget byde; der rejste sig til en vis Grad i os alle en Opposition; men atter her viste det sig, at Kærligheden er dog den stærkeste Magt. Thi vi maatte alle indrømme for os selv og overfor hinanden, at det var jo ene og alene Kærligheden til disse mange gamle og ensomme og halte og til deres dyrekøbte Sjæle, der var den drivende Magt i Præstens Idé. Og vi følte det alle, hvor nødigt vi vilde, at det var slet ikke Præstens Menning at byde over os, tværtimod, men det var atter dette „ud i Arbejdet med jer“, og jeg for mit Vedkommende kan kun sige, at, naar jeg om Søndagen holder udenfor Kommunehuset og ser de gamles glade Ansigter, saa

siger jeg i mit Hjerte Præsten Tak, fordi han ikke opgav Sagen paa Halvvejen, trods al den Modstand, den mødte, men de fleste af os spørger tit os selv og siger: hvorfor kunde vi ikke finde paa saadant noget af os selv?"

Straalende kunde Fru Bøgesø komme hjem efter et Besøg hos Laur Laursen; men overfor Axel røbede hun kun sjeldent noget af det, hun hørte udeomkring.

## XII.

Da det var blevet almindeligt rundt om at holde Møde i Kirken paa Helligtrekongersdag, indvarslede Axel ogsaa til et saadant.

Kirken var fuld af Mennesker, og han havde Søndagen forud bekendtgjort, at han vilde samle ind til det danske Missionsselskab.

Optagen som han var af Emnet, havde han talt meget varmt. Ikke mindst havde han talt om, hvad de vise Mænd ofrede til Verdens Frelser, og at Josef og Maria trængte dertil, da de kort efter med Barnet skulde paa den lange Rejse til Ægypten; han sluttede med, at Herren endnu trængte til Rejsepenge for at drage videre frem ude i Hedningelandene og mindedde om vort danske Missionsselskabs Gerning og Arbejde i Indien og Kina.

Han tænkte, at i Aften maatte ikke blot Hjerterne, men ogsaa Pengepungene blive opladte, og at Menigheden vilde som de vise Mænd tage frem af deres Gemmer baade Guld og Sølv.

Ofringen begyndte! Sognefogden først — men, ak, der var hverken Guld eller Sedler . Enkelte Tokrone-Stykker, men ellers kun 1 Krone- og 25 Øre-Stykker, Resten 10 Ører.

Inden Slutningssalmen var sungen, gik han ned i Kordøren.

Det var, som Sangen forstummede, og alles Øjne efterhaanden fæstede sig paa ham.

Han læste tydeligt nok Spørgsmaalet: hvad nu? i alles Ansigter, for det var ganske rigtigt, at alle havde læst noget i hans Ansigt.

Da Salmesangen helt hørte op, stod spændt Forventning at læse hos alle, og Laur Laursen rejste sig uvilkkaarligt halvt op for muligvis at kunne advare ham mod at forløbe sig og gøre noget, han vilde fortryde; men Præsten saa ham ikke eller vilde ikke se ham.

Det varede lidt, inden han sagde noget. Han turde ikke tale, før han var ganske sikker paa ikke at handle i Vrede.

Endeligt sagde han klart, roligt og tydeligt: „Til Herrrens store Sag, der har samlet os i Aften, har Holder og Volder Menigheder givet en Gave — ikke ofret — saa stor, at jeg kan holde den her i min Haand. Gennemsnitligt har hver givet saa lidt, ja mindre end man turde byde en Staldkarl inde paa Gæstgivergaarden. Kan I saa

forstaa, at jeg skammer mig, aa skammer mig, ved at modtage en saadan Drikkeskilling til Guds store Gerning ude paa Missionsmarken? Ikke sandt, forstaa mig ret — jeg siger det i al Kærlighed — er det ikke, som en Kanal er bleven stoppet til her i Menigheden? Hvad det er, som stopper, ved jeg ikke; men jeg ved godt, det gør ondt, naar man fører Sonden ned for at bringe Luft — og der maa paa en eller anden Maade skaffes Luft — jeg lægger nu Pengene i Vaabenhuset, saa kan hver især tage, hvad han har givet, og husk saa, naar I kommer hjem, hver med sin Krone, 50-Øre, 25-Øre eller 10-Øre, tænk saa paa ham, om hvem vi sang: „fattig han gjorde sig med Flid,“ og paa, hvad han ofrede, da han gav sig selv hen. Aa, det er min Bøn til Gud, at hans Aand saaledes maa bringe Skammen til at gøre dine Kinder rødere end det Blod, der flød paa Korsets Træ, og mon ikke, naar dette er sket — jo, jeg er vis paa det, — I saa alle af jer selv vil føje et Nul til, hvad I har givet i Aften!“

Dyb Stilhed herskede; det var, som Folk ikke turde trække Vejret.

Han var lige ved at forlade Kordøren, da en Tanke slog ham — han vendte om og sagde ganske stille med noget af den sande Ydmyghed og Kærlighed:

„Jeg kan tænke, at det Spørgsmaal ligger paa mange

Læber i dette Øjeblik: hvad gav du selv? Enhver, som ønsker det besvaret, kan gaa med ned i Skolen; der ligger mit Offer i en aaben Konvolut i min Præstekravekasse.“

Saa skiltes man. Alle skævede til Pengene ude i Vaabenhuset, men ingen vilde tage sine tilbage.

Pastor Bøgesø gik sidst ud, og, da han saa Pengene ligge der endnu, tog han dem og lagde dem alle i Fattigblokken.

Havde Præsten været Genstand for Diskussion før, blev han det endnu mere nu.

Mange fandt det noget nær Skandale og spurgte, om man skulde taale det — det var dog for galt! Andre foreslog at klage til Biskoppen. Selv de troende kunde daarligt lade være at finde det hele i høj Grad forarelligt; men det var dog saadan, at hvad enten man mente det ene eller det andet — de allerfleste gik alligevel med en Brod i Hjertet, som pinte dem mere, end de selv vilde være ved.

Mange kunde næsten have ønsket, han havde handlet i Vrede, saa havde der dog været noget at hænge sin Hat paa; men denne Kærlighedens Bedrøvelse, som havde aandet igennem hans Ord, var, naar alt kom til alt, alligevel den stærke Magt, som tvang dem i Knæ.

Selvfølgeligt gottede mange sig uhyre, og ikke mindst

nede i Fattighuset var Sagen jo Genstand for en længere Debat; men maaske ingen Steder fandt Krevel Claus et saadant Auditorium som oppe i „Brusen“, hvor han holdt et længere Foredrag om disse troende, der havde faaet en slem Omgang af Præsten, fordi de ofrede bare paa sig selv. „Sikke Stuehuse de bygger, og sikke Møblementer — det var rigtignok noget andet end i gamle Dage, og Døtrene, disse fromme, troende unge Piger havde forladt den stakkels Anna Sypige, fordi hun ikke syer moderne nok. Og Uddeleren i Brusen kunde bevidne, at Missionshusets Formand i Aar alene til Cykler til Pigebørnene havde ofret 500 Kr. Nej, det var meget rigtigt, som Præsten havde sagt; han var en knøv Karl der ikke laa paa Maven for Gaardmændene; han har mangen god Gang givet baade døve Anders og mig, saa vi kunde faa en halv Pægl ekstra. Ja, og Skomagerens Kone stikker han baade en Tokrone og en Femmer, saa dersom Peter Skomager faar det at vide, bliver han nok jaloux paa Kællingen og skælder Præsten Huden fuld.“

„Ja, Præsten skulde bare vide, hvad I er for noget Rakkerpak,“ sagde en yngre Forkarl. „Jeg saa nok forleden, hvor hurtigt I fik Kortene og Brændevinen af Bordet og sad saa andægtige med jeres Salmebog, da han kom lidt bag paa jer. Jeg havde helt ondt af Manden,

der sad og fortalte og sang Salmer og bad med alle jer Hyklere! Og saa som Tak for Pengene stiller I i Kirken og trykker Præsten i Haanden og ser saa andægtige ud, og Manden tror virkelig, at nu begynder I at ville høre med til de Hellige, og glæder sig maaske ved at se alle jer Drukkenbolte i Kirken, og saa skulde han̄ bare vide, hvor I griner bag hans Ryg.“

„Du skulde ta'e og gaa op og fortælle ham det, det kunde þnok ligne dig,“ svarede Krevel Claus og humpede ud af Butikken.

### XIII.

Naar Axel var hjemme hos Forældrene engang imellem, hilste han gerne paa Enkepastorinde Lysgaard.

Han følte, hun var glad ved at mærke, at han ikke glemte hende, nu det var gaaet tilbage, og hun sad ret smaat i det. Den musikalske af Døtrene, Kate, havde faaet Ansættelse som Organist ved Kirken og understøttede Moderen det, hun kunde. Den huslige Esther havde for et Legat, hun havde søgt, faaet Uddannelse i Kogekunst og havde i Forbindelse med en anden Dame udgivet en Kogebog. Denne gjorde ingen Lykke og bragte kun Tab. Hun søgte Gang efter Gang Plads som Oldfrue; men endnu var det ikke lykkedes hende at faa noget; dog tjente hun lidt ved at arrangere finere Middage ved særlige Lejligheder.

Det var et svært Slag for Frk. Agnete, at den juridiske Kandidat aldrig mere saas i Hjemmet, efter at det var blevet indskrænket, og det var ikke frit for, at

hun til Tider fortrød den overlegne Maade, hvorpaa hun havde afvist Kapellanens Tilnærmelse.

Pastor Bøgesø syntes af og til, hun forsøgte en Tilnærmelse; men nu var det ham, som lod ganske uforstaaende, og han havde samtidig saa ondt af disse Pigebørn, da han baade selv saa og ogsaa hørte hjemme hos Moderen, hvilken haabløs Kamp de kæmpede for Tilværelsen og under et pænt Ydre skjulte den dybeste Fattigdom. Elise, den yngste, syede for en Broderiforening, men fik det saa usselt betalt, at det næsten var en Skam.

De var maaske nok de mest omtalte i hele Byen næst efter Borgmesterfruen. Ingen dør turde binde an med dem, og, som Borgmesterfruen sagde i et Selskab hos Distriktslægens: hvor kommer der 4 Riddere vandrende, der hver tager sin.

Omtalte var de, meget mere end de maaske selv anede; men ingen tænkte paa at hjælpe dem.

Efter den sidste Visit gik Axel derfra med et bedrøvet Hjerte. Navnligt den før saa straalende Frue var kun en Skygge af, hvad hun havde været, da de boede i Præstegaarden, og Døtrene, nydelige endnu, var prægede i deres Væsen og Tale af den tunge Kamp.

Paa Vejen hjem løb han lige i Armene paa en Studenterkammerat, der i Tidernes Løb havde uddannet

sin prægtige Stemme og var blevet en berømt Koncertsanger. Axel fik ham overtalt til at give en Kirkekonzert til Fordel for en trængende Familie; Vennen blev vunden for Sagen, medens Axel lovede at sørge for alt. Han var hos Præsten og fik overladt Kirken, fik Bladenes Redaktører til at reklamere, Organistinden, Frk. Lysgaard, til at spille, saa, da Koncertaftenen kom, var Kirken fyldt, og Koncertsangeren beredte alle en sand Nydelse, lige-som Frk. Lysgaard overraskede Folk med at spille enkelte Ting Solo for Orgel, navnlig af Händel. Overskuddet beløb sig til op mod 600 Kr.

Men hvem var den trængende Familie? Ingen vidste det og fik det heller aldrig at vide — ikke engang Axels Moder, endnu mindre Lysgaards.

Først Maaneder efter sendte Axel Pengene. „Fra en, der føler Trang til at takke dem for saa meget godt, han har nydt i Deres Hjem“.

Ingen saa den Glæde og Lykke disse Penge beredte denne Familie; men de kom som den første Solstraale efter en lang og trist Vinter og bragte Bud om Foraaret.

Koncertsangeren kom snart igen. Han havde ikke kunnet glemme den sjældent musikalskbegavede Organistinde, og den næste Solstraale ind i Fru Lysgaards

Hjem kom den Dag, Elise rødmende betroede sin elskede Moder, at han havde friet til hende, og at hun af sit hele Hjerte havde givet ham sit „Ja.“

Ingen kunde være gladere end Elises Moder og Søskende, og, havde Muserne tiet længe, begyndte de paany at fæste Bo i Fru Lysgaards lille Hjem. Det var, som nogen havde aandet Liv i det gamle Klaver, og Sangen lød til Musikken, saa Folk standsede i den stille Sommeraften og lyttede andægtigt til.

Det var et svært Slag for mange af Byens fine Familier. Borgmesterens, Distriktslægens, Præstens og den store Købmand; de havde efter den første Koncert hver for sig gjort sig Anstrengelser for at kapre den celebre Sanger, hvem alle spaaede en stor Fremtid. Elise, der havde akkompagneret, ja spillet Solo og i det hele gjort Konerten mulig, forbigik alle, nogle med Vilje, andre uden saa meget som at tænke derpaa — og nu drog hun snart ud i Verden, medens de andre Døtre pænt blev, hvor de var. Unægteligt et haardt Slag!

Sangeren Poul Hallan præsenterede demonstrativt sin Forlovede for de Familier, der saa venligt havde aabnet deres Huse for ham; men han fik at mærke, at var Dørene før aabne, lukkede de sig meget hurtigt for ham nu.

Kun et halvt Aar var de forlovede, da Paul fik et

stort Stipendum, som nødte ham til at tage Ophold i Udlandet. Derfor blev Brylluppet hurtigt bestemt.

Da Pastor Bøgesø fik Meddeelse om Forlovelsen, kunde ingen glæde sig mere end han.

En skønne Dag fik han et Brev fra Poul Hallan.

„Kære Ven, du maa vie os. Du maa selv bestemme Stedet, kun ikke her i Byen. Det er Elises og mit inderligste Ønske og Bøn, og du kan nok forklare dig selv Grunden!“

Han svarede tilbage: „Kom herover og lad mig vie jer i min egen Kirke, og jeg skal gøre det saa godt for jer, som jeg kan.“

Saa blev det bestemt, at Brylluppet skulde finde Sted om en Maaned.

En Dag, da Axel var nede i den lille Koloni, som var ved at blive Badested, løb en Kutter ind i den lille Havn.

Det var et af Fiskerikontrollens smaa Fartøjer, som Axel havde set flere Gange og derfor ikke tog sig videre af nu.

Men pludseligt faar han Øje paa en ung Mand paa Dækket i Færd med at gaa i Land.

Axel gaar nærmere, og med ét udbryder han: „Stefan!“ Og næsten i samme Øjeblik siger den anden: „Axel!“

„Nej! men hvordan? — Ja, gaa nu med hjem, bliv hos mig i Morgen over, jeg skal vie et Par unge Folk. Kan du ikke huske ham fra Foreningen, Sangeren Poul Hallan — du maa være Forlover, du kommer, som du var kaldet.“

Snart sad de hjemme, og Stefan fortalte i korte Træk om de forløbne Aar. Han var tilsidst bleven træt af at sejle i engelske Skibe og var gennem Bekendtskab kommen ind som Assistent i Fiskerikontrollen; han havde kun været dør et halvt Aar.

Han fik et Par Dage fri og skulde støde til Fartøjet igen i Struer, og altsaa slog han sig ned i Præstegaarden.

## XIV.

Der herskede stor Travlhed i Præstegaarden. Den huslige Søster, hende med Kogebogen, var allerede ankommen og forestod hele Anretningen alene, bistaaet af store Marie.

Stefan var straks med paa Noderne og viste sig at være en fortræffelig Arrangør, hvad Axel langtfra var. Han havde tænkt selv at kunne gøre det; men, da han blev klar over Stefans Talent, overlod han snart det hele til ham.

Med et Par unge flinke Pigers Hjælp fik han Kirken omdannet til næsten ikke at ligne sig selv; men det blev Axel paafaldende, saa meget han havde at konferere med Frk. Esther Lysgaard om, og saa længe han ofte blev borte; dog slog han det hen og vilde ikke tillægge det videre Betydning.

Stefan var snedig og fik Axel til ganske troskyldigt

at fortælle alt om Esther og hendes Søskende, inden de sagde hinanden Godnat.

Først om Morgenen begyndte det at gaa op for ham, hvorledes Stefan havde pumpet alt, selv de mindste Detailler, ud af ham.

Næste Dag kom fra Købstaden, ikke den lille Landstation, tre lukkede Vogne. I Mands Minde havde man ikke set en saadan paa de Kanter.

Det var for Sognefolkene, som om Præstegaarden pludseligt var staaet op fra de døde. Unge smukke Damer, nydelige Toiletter — trods al deres Tarvelighed. Fru Lysgaard i Silkekjolen, som trods sin gamle Façon klædte hende aldeles storartet og mindede om fordums Herlighed.

Straks ved Frokosten fandt man den rette Tone, og Stefan var utrættelig i at fortælle morsomme Episoder fra Poul Hallans og Bøgesøs Studenterliv, og han bad Kate endnu betænke sig, før hun lod sig vie til saadan En som Poul Hallan! Ja selv Bøgesø var ikke til at kende.

Agnete og Elise pyntede Søsteren, og Bøgesø førte hende op til Alteret. Bøgesø havde bedt saa mange som muligt komme for at hjælpe lidt paa Sangen, da han vidste, den gamle Lærer ved saadan en ekstraordinær Lejlighed vilde blive febrilsk og let gaa i Stykker; men

ingen mødte. Læreren var ogsaa meget nervøs; men, da først Poul Hallan rigtig for Alvor begyndte at synge med paa „Jert Hus skal I bygge,“ — saa faldt de andre fra, og han var omrent ene om at synge Sangen.

Pastor Bøgesø mindede i sin Brudetale om Sangens Magt og Betydning, men ogsaa om, hvad det er. Sangen vil tolke. Lagde de unge paa Sinde ogsaa at stræbe hen til at kunne synge yndelig for Herren i deres Hjerter. Hjertet er dog Sangbunden, og, naar Hjertet er blevet nyt, kan et Menneske først begynde at synge den nye Sang.

Det var et smukt ungt Par, da de gik ned ad Kirkegulvet, saa lykkelige og glade i hinandens Kærlighed, at det behøvede de ikke at fortælle nogen, det kunde man læse i deres Øjne og Ansigt.

Men, da Pastor Bøgesø førte Fru Lysgaard ved sin Arm, var alle enige om, at saa smuk en ældre Dame havde de aldrig set. Bøgesø saa det selv og ligesom rettede sig. Han var navnligt i Ornat en pæn Mand. Derefter førte Stefan de to Søstre Agnete og Elise. Til hans store Sorg var Esther ikke med. Hun havde undskyldt sig med, at alt hvilede paa hende, og det gjaldt om at have Middagen færdig, til de kom hjem fra Kirke, men i Virkeligheden var Sagen den, at det havde knebet umaadeligt at faa lidt lyst Toilette til de to af Sø-

strene. Ak, havde bare Kogebogen gjort Lykke, skulde hun nok have været med!

Middagen gik fornøjeligt og let, og Stefan havde endeligt opnaaet at faa Frk. Esther til Bords. Bøgesø udbragte de nygiftes Skaal, og Poul Hallan takkede Bøgesø, saa de alle fik Taarer i Øjnene.

„Aa, at du kunde faa den Tanke at faa mig til at synge ved denne Kirkekonzert, hvor jeg lærte min elskede Kate at kende. Skønt jeg aldrig fik Klaring paa, hvem den trængende Familie var, synger jeg gerne igen, naar du kalder paa mig, og du har en eller anden Familie, du kærligt vil hjælpe. Jeg vilde ønske, den trængende Familie i Dag kunde se, hvor megen Lykke og Glæde det paa saa underlig Vis kan føre til at gøre noget for de trængende.“

Pludseligt begyndte Fru Lysgaard at græde saa stærkt, at de alle blev helt forskrækkede.

Døtrene stormede hen til hende og sagde: „Men kære lille Mor, kom dog til dig selv, hvad er det dog?“

Da Fru Lysgaaryd endeligt blev saa meget Herre over sin Bevægelse, at hun kunde tale, sagde hun: „Kære Børn og allesammen, det er af Glæde, af virkelig Glæde!“

„Af Glæde? Ja men, Mor, forklar.“

„Jo, Børn, paa én Gang stod det mig klart: den trængende Familie — det var os, og det var Pastor

Bøgesø, der sendte os Udbyttet, da de 600 Kr. kom „fra en gammel Ven af vort Hus“. Aa, Børn, se dog heri, hvad en kærlig Tanke fra andre kan bringe for en Velsignelse. Kære Pastor Bøgesø, jeg synes, det er saa uendelig fattigt blot at sige Tak; men maa jeg blot som et kærligt Udtryk for min Tak gøre saadan.“ Hun tog ham om Halsen og gav ham et Kys.

Bøgesø var umaadeligt flov og havde ikke drømt om, at hans Anonymitet nogensinde skulde blive røbet; men han sagde blot, at han vilde ønske, Gud vilde inskyde ham mange saadanne gode og kærlige Tanker, da de jo ligesom alt andet var noget, der kom ovenfra.

Ingen havde nogensinde set ham saa glad og lykkelig som den Dag, og dog — midt i det altsammen følte han Tornen, Stikket: hvorfor var hele Menigheden udebleven i Dag? var det for at vise ham deres fjendlige Holdning endnu siden Helligtrekonger? Han vilde skyde Tanken væk; men den borede sig kun dybere ind og smertede.

Saa med Aftentoget drog de nylig gifte afsted sydpaa. Esther og Stefan blev til næste Dag.

Han fulgte dem ikke til Stationen, da han var fuldstændigt klar over, at de helst vilde være alene, og Holder Præstegaard sank tilbage i sin Ro og Fred som efter en skøn Drøm.

Axel havde glædet sig meget over Stefans Besøg, navnligt over at se, hvilken flink og rask Sømand han var bleven og langt mindre raa og voldsom, end han som ung tegnede til! Stefan havde ogsaa uforbeholdent sagt, at Axel havde været det Menneske, han kunde sige, havde haft den bedste Indfydelse paa ham, og det havde været forbavsende for Axel at høre, hvad Stefan kunde huske og drage for Dagen af, hvad Axel havde sagt og paamindet ham om; navnlig kunde Stefan aldrig glemme den Nat, da Axel gik med paa alle Bulerne, og han paastod, at hver Gang han i fremmede Havne igen søgte saadanne, havde han altid haft Fornemmelsen af, at Axel gik ved Siden af ham, og saa havde han tabt Lysten og halvt ærgerligt søgt at ryste ham fra sig; men han kunde ikke.

Af den glade Stemning paa Bryllupsdagen var han blevet revet med og havde i et ubevogtet Øjeblik taget Axel under Armen og sagt: „Nu har jeg været mange Steder og set mange dejlige Piger, men ingen som hende her, Frk. Esther. Jeg vil sige dig: jeg er skrup ~~for-~~elsket, og hun elsker ogsaa mig,“ og, da Axel søgte at tale ham til Fornuft og raadede ham til at betænke sig og tale med sine Forældre om det, havde Stefan kun svaret: „Betænke mig — ligesom du, og saa ingen faa. Nej Tak! Og spørge min Fa'r og Mo'r, ja, det manglede

bare; de maa jo være henrykte, naar jeg kommer og præsenterer en Pige som Esther, og jeg er ogsaa sikker paa, de gaar bagover — for de venter jo nok noget i Retning af et offentligt Pigebarn.“

Stefan havde uden Tvivl Ret! Esther elskede ham virkelig med hele sit Hjertes Kærlighed; men Kærlighed og Kogekunst kunde saa daarligt forenes, at en hel Ret maatte gaa ud af Menuen, fordi Esther havde taget rent fejl af de forskellige Kvanta og maatte erkende, at hendes Forstand havde staaet stille.

Træt af Dagens Anstrengelser havde Axel holdt paa, at man skulde tidligt i Seng; men Esther og Stefan havde siddet oppe til Kl .2; de kunde ikke løsrive sig fra hinandens Selskab; i hvert Tilfælde blev ingen af dem trætte af at forsikre hinanden, hvor uendeligt meget de holdt af hinanden!

Da de næste Morgen kørte ud af Præstegaarden, sagde Stefan straks: „Jeg fortryder, at jeg ikke sagde ham helt Besked,“ og uden at betænke sig længe, var han af Vognen og løb tilbage, som om han havde glemt noget.

Axel saa helt forskrækket ud, da han saa ham komme tilbage, og spurgte helt febrilsk: „Har du glemt noget?“

„Nej — jo, jeg glemte at sige dig, at Esther og jeg er forlovede. Jeg kunde ikke rejse uden at sige dig det.“

„Saa til Lykke da,“ sagde Axel helt betyttet.

„Gaa du nu hen og gør ligesaa!“ og væk var han.

Nu sad han og gennemgik alle disse Minder og bandt en hel Krands — men sig selv skænkede han egentlig ikke nogen Opmærksomhed.

## XV.

Der havde siden hin Helligtrekongersaften i Kirken hersket en ikke ringe Misstemning i Menighedssamfundet.

Pastor Bøgesøs Opræden havde været drøftet Mand og Mand imellem, og Medlemmer af Samfundet kunde vanskeligt komme sammen, uden at man, førend man rigtigt vidste af det, var inde paa Sagen.

De fleste var ganske enige om, at det var en i højeste Grad forkert Maade, Pastor Bøgesø havde brugt; tænke sig, at give alle de troende i Verdens Paahør en saadan Overhaling. Nej, det kunde aldrig være rigtigt, og hvorledes turde han sætte sig til Dommer.

Rigtignok havde der hævet sig Røster som sagde: Præsten har i hvert Tilfælde opnaaet, hvad han vilde; for lad os være enige om, at vi gaar i Grunden alle med Brodden i Hjertet. Dybest giver vi ham Ret; for

det er rigtigt, det er intet Offer at bringe til Guds Riges store Sag: 30 Kr. fra et Par hundrede Mennesker; men vi krymper os alligevel ved at være ved det, krymper os ved at give ham Ret og ved at gaa i os selv. Vi er vist for store i os selv. I Stedet for i Hjertet at takke Præsten gaar vi og oparbejder en Stemning imod ham, og, kender jeg den Mand ret, saa kan han snart mærke det, og det er Synd; det har han ikke fortjent af os.

„Han havde fortjent,“ svarede en anden, — men den, der sidst havde talt, sagde:

„Sig ikke mere, Jens! Jeg ved godt, hvad du vil sige; men Ulykken er, at Pastor Wittner gik ligefrem og kælede for os, fandt sig i alt, gjorde aldrig Indvending, og, naar den gamle Adam saadan bliver klappet og nobelt behandlet, er vi rigtigt godt tilfredse.“

Pastor Bøgesø kæler ikke for vores gamle Adam, det er rigtigt; men har I set en mere selvfornægtende Mand end han? Han ligner, tykkes det mig, i meget Manden med Kamelhaarskappen; men han og den gamle Adam kan aldrig forliges.“

„Aa,“ indvendte flere, „sikket Bryllup han gav for gangen, det tyder ikke meget paa Selvfornægtelse!“

„Skam dig, Per Jørgen, du ved jo ligesaa godt som jeg, at han ikke gav andet end Husly; men alt, hvad der blev spist og drukket, førte Brudefolkene selv med.“

„Men der var noget mystisk alligevel,“ sagde Per Jørgen, men fik til Svar:

„Nej, lad os nu passe paa, at den gamle Adam ikke narrer os igen, saa sandt vi er Guds Børn; thi vel kan en Farisæer blive til en Tolder; men en Tolder kan desværre godt igen blive en Farisæer! Er vi som Guds Børn kommen ned paa Tolderstedet, saa lad os ogsaa som Toldere være paa vor Post, at Djævelen ikke smugler noget ind i vore Hjerter; thi det ved vi vel, at alt, hvad der stammer fra ham, er daarligt. Lad os vogte os for, at Samfundet her ikke kommer til at indtage samme Stilling overfor vor Præst som Farisæernes overfor Jesus!“

Naar Per Jørgen havde sagt, der var noget mystisk alligevel, sigtede han til en hel Del Rygter, som siden Brylluppet ikke havde været længe om at saa sin onde Sæd.

Den unge Frøken havde boet der om Natten, og store Marie havde hørt Frøkenen gaa i Seng Kl. 2 om Natten! Ja, hun vidste, at Præsten og Frøkenen havde siddet i Studereværelset og kysset hinanden, saa det var væmmeligt at høre paa; saa havde de slukket Lampen, eller den var maaske brændt ud; men saa vidste hun

heller ikke mere; men man kunde godt tro, det var dem, der var blevet gifte og ikke de, som rejste!

Som en Løbeild var disse Udtalelser faret Sognet rundt, og der var ikke den Sprække, hvor disse Rygter ikke fandt Vej igennem.

Nede i Fattighuset, hvor Pastor Bøgesø troede, at have sine gode Venner, gav Krevel Claus en hel Pot Brændevin — ellers kunde man ikke med tilstrækkelig Andagt nyde de sidste Nyheder, og det endte med, at Krevel Claus anslog en mild overbærende Tone, da han sagde under vældig Tilslutning: „Aa, lad os tilgive ham; det glæder mig dog, han er et Mandfolk, og Pigebarnet var min Salighed dejligt; jeg tror aldrig, jeg har set saa velskabt et Fruentimmer. En Holdning og en Rejsning som en rigtig Fuldrigger, og jeg kan godt forstaa, at alle Bønderpigerne med deres store, fregnede Ansigter er ved at revne af Misundelse, naar de ser en saadan ung Dame. Man glemte helt at lægge Mærke til, hvad hun havde paa!“

Men Fattighuset var langtfra alene Stedet, hvorhen disse Rygter fandt Vej og blev troet. Man forargedes og drøftede videre, og alle Vegne lød det: „Ja, at unge Mennesker kan komme galt afsted, ak ja, det hører man jo, men en Præst, en Præst! Stakkels Mand, hvorfor gifter han sig heller ikke. Havde det endda været sit

éget Bryllup, han havde fejret — ja, den Kærlighed, den Kærlighed anretter mange Ulykker — men vi skal dog advare Pigebørnene; for er han af den Slags, saa ved man sig saamænd aldrig sikker.“

Selv i Menighedssamfundet tændte disse Rygter en Brand, og de aabnede maaske en Udvej til at komme Præsten tillivs. I de fleste sad endnu Brodden fra Helligtrekonger — dog vilde ingen lade sig mærke med, at man fandt en vis hemmelig Glæde ved at faa Lejlighed til at træde op. Vel kunde de ikke tro disse Rygters Sandhed, og dog — man hørte virkelig i vore Dage mere, end man skulde tro muligt; men, det var alligevel, som den ene krympede sig for den anden ved at indlade sig derpaa, og det gjaldt jo alligevel om at være uhyre forsiktig.

## XVI.

Efter at Pastor Bøgesø i flere Aar ikke havde været i København, tog han pludseligt Bestemmelsen og rejste.

Han glædede sig til at høre enkelte Forelæsninger om den nyere Theologi og se det Fremskridt, den københavnske Kirkesag havde faaet i de Aar, han havde været fraværende.

Det Hjem, han straks søgte, var naturligvis Pastor Skovs, og her blev han meget hjerteligt modtagen.

Et almindeligt Forundringsudraab lød ham i Møde, da han traadte ind i Dagligstuen. Her sad Fru Lysgaard og Esther, som for første Gang hilste paa sine Sviger-forældre.

Disse var umaadeligt glade for Partiet og fandt Esther tiltalende og sød.

Stefan, der kort efter kom til, havde nær knust Axel i den Omfavnelse, han fik, og straalede af Lykke over sin Kæreste, og Fru Lysgaard og Esther takkede ham

saa hjerteligt som muligt for den yndige Dag til Kates Bryllup.

Men dette Besøg i Byen fik en underlig brat Afslutning, idet Axel, da han om Aftenen tilfældigt tager Aftenavisen, ser at Pastor Skov, ligesom han havde rejst sig fra Middagsbordet, pludselig sank sammen og ud-aandede ved en Hjertelammelse. Han blev aldeles bestyrtet og mere løb end gik for at naa hen til det Hjem, som saa pludseligt var bleven forvandlet til en Sorgens Bolig.

Nede i Hotellets Vestibule løb han paa Stefan, der var aldeles ude af sig selv og bad ham saa bønligt følge med hjem.

Her var alt Sorg og Forvirring; men Axels rolige og kærlige Deltagelse og virkelige Hjertesorg over det Tab, ogsaa han syntes, han havde lidt, var til stor Velsignelse, og, da han, uden at nogen egentligt mærkede det, ganske stille fik dem samlet allesammen, formaede han at tale et saadant Hjertesprog og give en saadan virkelig Trøst for Hjertet, at den ene sagde til den anden, hvor underligt, at Gud sendte Bøgesø herover; det er, som om han skal med til alle de store Begivenheder herhjemme.

Agnes havde ikke været lykkelig i Forlovelsestiden, og hver Gang der i hendes Kæreastes Familie blev slaaet

paa Bryllup, var der gaaet en Gysen igennem hende. Der var kommet noget paa eengang forskræmt og tillige trodsigt i 'hendes Natur; det mærkedes ikke saa meget hjemme, som naar hun var sammen med sin Kæreste og hans Slægt. Deres Overlegenhed og Selvbevidsthed havde skrämmet hende, og deres Selviskhed og Selvforgudelse havde vakt en Modsigelseslyst, som aldrig maatte komme til Orde og derfor netop gik over til Trods. Hvad hendes Kæreste ved Sølvbrylluppet havde brudt, var aldrig blevet helet, snarere ladet en Antipathibane sig langsomt Vej, som tilsidst kvalte Kærligheden og samtidigt næsten drev hende over til Faderen. Hun blev gennem denne sit Livs store Skuffelse ført af Gud over Grænsen ind i det Rige, hvoraf hun før kun paa udvortes Vis havde været Borger! Vel var Forholdet ikke brudt udvortes; men Faderens pludselige Død og den ringe, halvt overbærende Deltagelse, dette for hende saa dybe Tab mødte hos hendes Kæreste og hans Slægt, blev Aarsagen til, at hun kort efter Begravelsen hævede Forlovelsen.

Fruen var helt apathisk i Sorgen og sad nærmest hen som et Menneske, der har været bedøvet og er ved at vaagne, og den eneste, der nogenlunde havde Held med sig, naar det gjaldt om at bringe hende lidt i Berøring med, hvad der foregik omkring hende, var Axel Bøgesø.

Stefan var voldsom i sin Sorg, kunde græde, saa hele Legemet rystede, og undertiden give sine Følelser Luft i ligefremme Brøl. Han tog tit Bøgesø om Halsen og sagde: „Aa, du, jeg har gjort Fa'r saa megen Sorg; nu tænkte jeg, at jeg skulde faa Lejlighed til at oprette det, og saa og saa — — — aa, hvor det er godt, du og Esther er her.“

Det blev en stor Begravelse med megen Deltagelse fra saa godt som alle Sider, og Pastor Bøgesø fik vel sagt det, som gik dybest til Hjerterne, da han til sidst bragte den afdøde en Tak fra sig selv og fra de mange indadvendte Mennesker, der levede som de „stille i Landet“ blandt Menigheden, og hvem ingen tænkte særligt paa eller lagde videre Mærke til. — —

Atter stod Axel overfor dette: En Præsteenke uden noget som helst, staaende alene i Livet med sine Børn. Thi det viste sig snart, at Pastor Skov intet efterlod sig. Agnes Forlovelse med Cand. jur. Hals, snart Fuldmægtig i et af Ministerierne, og hvad det førte med sig af Toiletter og Selskaber og Rejser havde bragt en Verds lighedens Aand ind i dette Præstehjem, men dernæst tæret ganske enormt paa den ellers gode Indtægt, Pastor Skov havde haft, og den Smule Forinue, Fruen havde

medbragt, var for længe siden opbrugt til Stefan, som forhen ikke gjorde sig nogen Samvittighed af at pumpe Moderen for Penge, da han vidste, denne var altfor svag overfor ham til at sige Nej.

Denne sørgelige Opdagelse efter Pastor Skovs Død var, om ikke den væsenligste, dog en medvirkende Aarsag til, at Agnes Forlovede i den Grad trak sig tilbage og neligerede hende og hendes nærmeste, at hun hævede Forlovelsen og folte sig lykkelig ved at være løst af et Forhold, som aldrig havde været andet end et Tryk fra et Slags Overmenneske.

Pensionen var lille, da Pastor Skovs Indtægt væsenligt var kommen til den Højde, den havde, ved de rent personlige Ydelser, som særligt tilflød hans Kasse, og der stod Fru Skov nu med en Indtægt, hun før nærmest havde haft til nødvendige Smaating eller en Slags Naalepenge.

Stefan var ikke naaet videre end til lige at klare sig selv, — om han end haabede om en halvandet Aar at faa saa meget i Gage, at han turde gifte sig med sin Esther; men hvad skulde der blive af Agnes og de to mindre Pigebørn?

Og atter viste det sig, at Fruen og Agnes, ja hele Hjemmet, ved det nye Element, der ved Agnes' Forlovelse, var kommen ind i Familien, var bleven fremmede

for Menighedssamfundet og deres enkelte formaaende Medlemmer, der før havde været saa velseste Gæster i det Skov'ske Hjem.

Og dog traadte dette til og søgte at hjælpe Fru Skov til at faa sine Forhold ordnede og ved en ikke ringe Hjælp gøre hende og Børnene Overgangen fra før til nu saa læmpelig som muligt.

Bøgesø, der fra sin Studenter- og Kandidattid var kendt af Menighedssamfundet, fik en Opfordring til at søge Embedet, men behøvede ikke lang Betænkning for at være klar over, at her var hans Plads ikke.

## XVII.

Paa Vejen hjem fra København tog han omkring sin Fødeby for at se til Forældrene.

Han vidste ikke, hvoraf det kom; men det var ham denne Gang paafaldende: hvor var de blevet gamle begge to! Den sidste Vinter havde paa sin Vis givet dem Grundstødet, og de følte det selv.

Axel udtalte naturligvis intet om sit Indtryk; men det var, som kunde han ikke blive fri for at mærke noget underligt vemodigt over dette Besøg, og de følte alle en gensidig Trang til at være saa meget for hinanden som muligt.

Men ingen af Forældrene kunde næsten blive trætte af at udbryde i Lovtaler om Fru Lysgaard og hendes Døtre.

Da gamle Bøgesø havde ligget tilsengs en hel Maa-ned, og det kneb umaadeligt for hans Kone at passe baade Forretningen og ham og Huset — ja, det hele, kom den dygtige Frk. Lysgaard og tog fat her og var ikke blot

en stor Hjælp, men ogsaa en umaadelig stor Trøst for Fru Bøgesø, og selv Fru Lysgaard havde i Bøgesøs lært at skatte de gode, kærlige Mennesker, de ogsaa var.

Hver Gang Fru Lysgaard fik Brev fra Kate eller fra Esther, maalte hun gerne ned at fortælle Fru Bøgesø derom, og denne delte saa kærligt al Fru Lysgaards Glæde og interesserede sig for alle Børnene; kun gjorde det hende ondt, at hun aldrig kunde tale med Fru Lysgaard om Axel; de gik begge udenom ham som Katten om den varme Grød, som om han var et farligt Emne at berøre, medens de begge samtidigt saa inderligt ønskede et Parti imellem Axel og Frk. Lysgaard.

Da det lakkede mod Enden af Axels Ferie, var det, som de ikke kunde skilles. Forældrene overtalte ham til at udsætte Rejsen lige til den yderste Frist, og han nænnede ikke at gøre dem imod, men blev saa længe, det var muligt.

Den sidste Aften blev da ogsaa som det Farvel, der hernede siges mellem dem, der ved, at de ses ikke mere.

Men det var den Aften gamle Bøgesø, om hvem man samlede sig.

Han saa saa kærligt paa Axel og sagde af hele sit Hjerte, idet han tog ham om Halsen: „Endnu mindes jeg, som var det i Gaar, den Stund, da det lød til mig:

De har faaet en Søn! Jeg kan vist ikke beskrive, hvad der i det Øjeblik fyldte mit Hjerte, og jeg vil umuligt kunne afgøre, om det var Tak eller Glæde — sikkert nok begge Dele — og nu, eller naar jeg engang skal tage Afsked med dig, kan jeg gøre det med Tak og Glæde. Har der ogsaa i disse 30 Aar været Angst og Frygt i min Sjæl for dig, har jeg ogsaa maattet gøre mig fortrøstlig med den Tanke at miste dig, saa har dog Tak og Glæde alligevel været de bærende Magter igennem det altsammen. Men, er det ikke underligt, at samtidigt med denne Følelse af Tak og Glæde stod ligesom noget andet bagved, og jeg vil ikke sige gjorde min Tak og Glæde mindre, ak nej — men paa en saa underlig Vis lod mig ane, hvad Herren siger til Profeten: „Jeg vil bestrø din Vej med Torne.“ Selv om jeg Gang efter Gang har villet skyde denne Tanke bort som urimelig, saa har jeg ikke kunnet — sommetider heller ikke turdet —, fordi jeg saa den stadfæstet. Baade i din Barndom som lille Skoledreng, naar du kom hjem og spurgte: hvorfor siger de andre Drenge, at deres Fa'r er meget mere end min Fa'r? Ogsaa i Ungdomsaarene, Studenteraarene, naar du kom hjem og fortalte baade om Anfægtelserne og de mange Forsøg paa at vinde frem til at eje den unge Frk. Skov, tænkte jeg stadigt paa Ordet: „Jeg vil bestrø din Vej med Torne.“ Og gælder det samme ikke i din Præ-

stevirksomhed, naar jeg hører, hvad Moder fortæller, de siger om dig og vil gøre ved dig — alle de, for hvem dit Hjerte banker derude. Men nu vilde jeg saa gerne sige dig, min Dreng, vær ikke forsagt, fordi Herren vil bestrø din Vej med Torne; men lad Tak og Glæde være det, der bærer dig igennem alle Tornene. Nu drager du i Morgen hjem til din Gerning, og maaske venter dig noget af Tornene, saa vilde jeg saa gerne, at du kom 'din gamle Fa'rs Ord i Hu, at det er Herren, der bestrør vor Vej med Torne, ikke de eller de Mennesker! Nej, det er fra ham altsammen, for at vi skal lære bedre og bedre at synge med gamle Brorson i den dejlige Julesalme:

Lad Verden mig alting betage,  
lad Tornene rive og nage,  
lad Hjertet kun daane og briste,  
min Rose jeg aldrig vil miste!

Dette var det sidste, Axel fik af sin Fader, og han bevarede disse Ord med kærlig Omhu i sit Hjerte.

Saa han tilbage, ja, da maatte han give Faderen Ret; det var ikke Roser, han havde sanket paa sin Vej, og dog var der 'Tak og Glæde i hans Sjæl for, hvad Herren hidtil havde givet ham og hjulpet ham igennem.

Hvad ventede ham derhjemme? Skulde ogsaa hans Vej dør bestrøs med Torne? Han vidste det ikke; men

Hvad enten det ene eller det andet maatte blive Tilfældet, var det hans Bøn til Gud, at han maatte kunne gaa det igennem med Tak og Glæde, og dette bragte en vis Tillidsfuldhed og Tryghed over ham, næsten mere end han før havde kendt!

## XVIII.

I Pastor Bøgesøs Menighed blev Rejsen til København længe betragtet som en Flugt.

Han havde uden Tvivl mærket Misstemningen siden Helligtrekonger, og nu, de opdukkende Rygter om sædelig Brøst, det havde alligevel nok været Grunden til hans pludselige Rejse.

Og — var det derfor ikke galt før, blev det da nu!

Og Rygtesmedene og onde Tunger tog hverandre under Arme og fløj til alle Kanter med den onde Sæd.

Og Sognet genlød snart af: „Kan I se, vi havde Ret? Hvorfor skulde han ellers rejse i Stedet for at blive og forsvere sig,“ og, da det jo lød saa overbevisende og naturligt, troede mange dette — langt flere end man skulde have tænkt.

Kun een Mand troede det ikke, og det var Menighedssamfundets Formand, Laur Laursen.

Det var ham, der havde rejst sig op i Kirken paa

Helligtrekongersaften, da Præsten traadte frem i Kordøren, idet han jo hurtigt var klar over, at her let kunde handles forkert.

Han vilde ogsaa være villig til 'at indrømme, at, hvad der skete den Aften, havde vakt hans naturlige Uvilje, men samtidigt givet hans nye Menneske en saadan Brod, at han stod op af Søvne.

Han var en Mand, der aldrig handlede overilet, men altid overvejede en Sag nøje, før han gjorde sig til Talsmand for den eller Modstander af den.

Det havde saaledes i hele Sognet været som noget, som fulgte af sig selv, at Laur Laursen blev Lederen af Samfundet.

Hidindtil havde dette ikke været særligt vanskeligt og ikke i nogen særlig Grad krævet sin Mand; men siden Pastor Bøgesøs Komme mærkede Laur Laursen nok, at Formandsposten ikke var et helt Sinecurehverv.

Splittelsen fra den første Tid havde han, rolig og besindig som han var, snart faaet Bugt med, saa ingen i Samfundet mere var i Tvivl om, hvorledes Pastor Bøgesøs og Herrens Forhold var til hinanden.

Men efter Helligtrekongersaften og efter Brylluppet havde Stillingen egentligt været vanskelig.

Ogsaa udenfor Menighedssamfundet gik Bølgerne højt.

Og Mand og Mand imellem stod man tvivlende og sagde: hvorfor var han rejst? og hvorfor kom han ikke straks igen, da han dog maatte kende noget til alle de mange Rygters gruelige Indhold; og Hovmod stod jo altid for Fald: Den, der vil tugte andre og mener sig selv at staa højere end andre, falder allersnarest.

Og dog var det virkelig saa skønt at lægge Mærke til, hvorledes Sladderen og de mange løse Rygters Løbe-ild alligevel havde ondt ved at tænde i de troendes Kreds. Guds Aands Vidnesbyrd var for stærkt i deres Hjerter til, at den giftige Aand kunde faa Raaderum, og dog — man trængte til Støtte, og alle saa i Grunden hen til Laur Laursen. Hvad sagde han? Hvorfor sagde han ikke noget? Stod han ogsaa tvivlende og spørgende? Hvorfor sammenkaldte han ikke til et Møde i Missionshuset og forelagde Sagen?

Laur Laursen vidste alt dette, og han kendte Samfundet for godt til ikke at vide, hvad de trængte til — men han holdt sig alligevel noget tilbage.

Han havde paa et Møde hørt en Kritik af mange Samfund indenfor de troendes Rækker, og navnligt havde det slaaet ham, da en Provst havde sagt, at der gerne i Samfundene var en, der var Barnepige for hele Flokken, og at disse Barnepiger holdt saa meget af at være Barnepiger, at Samfundene aldrig blev rig-

tigt selvstændige, men altid sejlede i en eller anden Leders Kølvand. Det var netop Lederens Opgave at gøre sig selv mere og mere undværlig og hjælpe til mere Selvstændighed og Frihed.

Dette havde slaaet ham, og han fandt, det var rigtigt; men han følte, det var ikke saa let en Opgave, som den gode Provst lod til at mene.

Men han blev dog mere og mere klar over, at han ikke vilde gaa udenom den, og saa tog han fat.

Ved det første Samtalemøde havde han den Dag en stærk Hovedpine, tænkte først paa at blive hjemme, men gik dog derhen, sagde hvordan det var, og at han vilde bede en anden lede Mødet.

Man saa sig forvildet om — den ene paa den anden, men ingen meldte sig, og Laur Laursen sagde saa med et Stænk af ægte jysk Humør: „A truer, det goer bædder, naar A ette er her,“ og saa rejste han sig og gik.

Og det gik virkelig langt bedre, end de havde troet!

Men dengang var det dog noget andet. Her var det da klart, Laur Laursen maatte træde frem.

Dette var rigtigt nok, og dog holdt han sig noget tilbage, og Grunden dertil var, at han gerne vilde have noget virkelig Materiale og navnlig have en nogenlunde Sikkerhed for, hvorfra disse Rygter stammede.

Men, da han hørte, at den egentlige Kilde var Store

Marie, tabte han nærmest Lysten til at have med det hele at gøre.

Men saa kom Sandheden ind ad Døren til ham.

En Dag, han holdt nede ved den lille Havn, løb Fiskerikutteren ind, og Stefan gik i Land og bad Laur Laursen om at køre ham op til Præstegaarden.

„De maa saa gerne kære med derop; men Præsten er ikke hjemme.“

„Hvad, ikke hjemme endnu,“ sagde Stefan. „Han var ovre til Fa’rs Begravelse og talte over Fa’r — jeg troede, han var rejst lige hjem.“

„Han kommer nok ogsaa paa Fredag.“

„En god Præst I har,“ sagde Stefan.

„Det er rigtigt,“ sagde Laur Laursen; „men netop derfor er der hos mange saa meget at udsætte paa ham.“

„Hvad for noget!“ sagde Stefan, „hvad er der i Vejen med Bøgesø? er han jer for skrap?“

„Nej, det er noget helt andet!“ sagde Laur Laursen.

„Hvad behager!“ sagde Stefan, „I skulde skamme jer noget, hvis I siger jeres Præst noget paa!“

„Ja, det tror jeg, De har Ret i.“

„Det er vel noget Sludder og Sladder, som der er saa meget af?“ spurgte Stefan.

„Det er siden det Bryllup i Foraaret i Præstegaarden; der er kommen nogle slemme Rygter.“

„Om Bøgesø? Er De gal, Mand? Hvad er det for noget? Jo, op med det hele, nu har De gjort mig nysgerrig.“

„Ja, jeg tror ikke disse Rygter; men jeg nægter ikke, at jeg gerne vilde have saa kraftigt et Middel som muligt til at slaa dem ned.“

„Maaske jeg kan hjælpe Dem,“ sagde Stefan.

„Kort og godt er det kommen ud gennem Præstens Pige, at Pastor Bøgesø den Aften efter Brylluppet sad oppe til Kl. 2 med den smukke unge Pige, der blev til Dagen efter.“

„Det er en nedrig Løgn,“ sagde Stefan.

„Og han kyssede hende.“

„Som jeg siger Dem en nedrig Løgn —“

„Giv mig Beviset.“

„Ja, det kan De godt faa.“

„Og det er?“

„Mig!“ sagde Stefan. „Ja, mig! Ja, De ser saa forundret paa mig. Bøgesø laa i sin Seng ogsov og anede ikke, at Frk. Lysgaard og jeg sad oppe og talte sammen og — — naa ja, kyssede hinanden, og det var da ikke saa mærkeligt, for vi var lige blevne forlovede. Kyssede De maaske ikke Deres Kone, da I blev forlovede?“

„Jo selvfolgeligt. Tak for Deres aabne Bekendelse.

Aa hør, gaa med til vort Møde i Aften. Jeg vilde saa gerne have alt ryddet til Side, førend Bøgesø kommer hjem.“

„Ja, med Fornøjelse.“ Og Stefan kom hjem med Laur Laursen, boede hos ham og var med til Mødet.

Det blev et meget livligt Møde.

Det vakte allerede en ikke ringe Opmærksomhed, da Laur Laursen kom i Følge med Stefan, som nogle enkelte mindedes at have set ved Brylluppet i Præstegaarden.

Det var ogsaa let at mærke, at Laur Laursen var i godt Humør, og dette var ikke langt fra at smitte hele Forsamlingen.

Sangen gik kvikt, og Stefan undrede sig over den kraftige — for ham næsten imponerende Sang.

Hele Missionshuset var fuldt, og, da Sangen var forbi, og Laur Laursen stod frem og begyndte, var der Spænding over hele Linien.

„Det er paa Tiden,“ sagde han, „at vi faar slaaet en forsvarlig Pæl igennem alle de mange forskellige Rygter, der i denne Tid løber Sognene rundt om vores Præst. Naar nogen vil spørge mig om, hvorfor jeg har ventet saa længe, saa er det ikke saa let at klare, maaske!

— dog vil jeg gerne tilstaa, at det ogsaa for mig kom til at lyde: Skulde det være sandt? der gaar jo sjeldent Røg af en Brand, uden at der har været Ild i den, og saa syntes jeg, jeg først maatte klare mig dette Spørgsmaal for mig selv, før jeg indlod mig paa at gøre det for andre! Efter det jeg kender til Pastor Bøgesø, var rede det dog ikke længe, før jeg følte mig ganske overbevist om, at det var Løgn og Sludder det hele. Men hvorledes skulde jeg være i Stand til at bibringe jer denne Overbevisning? Jeg er sikker paa, at mange her i Samfundet har kæmpet imod dette, at tro disse Ting om vor Præst, og jeg syntes ogsaa, det snart var paa Tide, vi gik i os selv, for vi har ikke været rigtigt gode ved ham, men lad os nu i Aften holde os til den ene Ting: Rygterne! Kan du stemple dem som Løgn? Dette Spørgsmaal læser jeg i alles Ansigter i dette Øjeblik, og det er mig en stor Glæde at kunne sige: Ja! det er totalt Løgn altsammen.“

Almindelig Tilslutning i Forsamlingen.

„Men,“ fortsatte Laur Laursen, „det, jeg har ventet paa, var, hvorledes skulde jeg bevise det? Her staar Beivet!“ og han pegede paa Stefan.

Stefan nikker, og med faa Ord har Laur Laursen klargjort, at, hvad Marie har fortalt om Præsten, slet ikke gjaldt denne, men Stefan.

Stefan bekræfter alt, og man ser almindelig Glæde i de fleste Ansigter.

Folk var saa optagne, at de fleste ikke lægger Mærke til, at En lister sig skamfuld ud af Missionshuset.

Det var Præstens Pige Marie.

Og dog var det et Spørgsmaal, om ikke mange, som blev siddende, ikke følte sig ligesaa skamfulde som Marie.

Men selv blandt Guds Børn var der ikke mange, der ikke den Aften gik hjem uden at føle sig ydmygede.

## XIX.

Aftenen før Axel havde bestemt at rejse, døde gamle Bøgesø uden egentlig foregaaende Sygdom og uden, at nogen havde tænkt, at Døden var saa nær.

Axel nødtes herved til at forlænge sin Ferie, indtil Faderen var begravet, og Forholdene for Fru Bøgesøs Vedkommende var ordnede.

Til alles Tilfredshed lykkedes det at faa Forretningen afstaaet paa gode Vilkaar, og de besluttede da at opløse Hjemmet og at Moderen skulde være hos Sønnen.

Forfærdeligt svært havde det jo været. Men ingen havde været saa uundværlige for Bøgesøs som Fru Lysgaard og hendes Døtre. Navnlig Stefans Kæreste, den huslige Esther, havde været en uvurderlig Støtte med Hensyn til alt, hvad der angik Ordningen af Hjemmets mangehaande Sager. Frk. Agnete var nu uddannet Sygeplejerske og havde faaet Ansættelse paa Byens Amtssygehus, men havde altid faaet Tid til at se ind

til gamle Bøgesø og lægge Omslaget paa hans Skulder, som ingen anden kunde gøre det, og den gamle, svage Mands hjertelige „Tak“ var hende altid saa kært at høre.

Elise broderede stadigt og var hjemme hos Moderen og hjalp i det hele Fru Lysgaard med Huset og Madlavning, da de ikke havde Raad til at holde Pige.

Elise var maaske den smukkeste af de fire Søstre, og trods sin yderst tarvelige Klædedragt og faa Midler til at ofre paa sin Pynt, var hun vel den Dame, der blev lagt mest Mærke til i hele Byen.

Da Stefan blev forlovet med Esther, kom Borgmestersønnen, Cand. jur. Hals, i Familie med Lysgaards, og, da de i hans Fødeby aldrig omtaltes under anden Benævnelse end „den fattige Præsteenke med de fire uforsørgede“, kunde dette maaske ogsaa have været med-bestemmende til, at han negligerede Agnes.

Ikke desto mindre var der dem, der sagde, at samme Borgmestersøn, allerede mens han var forlovet med Agnes Skov, havde søgt Elises Selskab, hvor det paa nogen Maade var muligt. Men, da meget faa Huse havde aabnet Døren for Fru Lysgaard med de uforsørgede i disse Aar, og det netop var Huse, hvori Cand. Hals havde megen Gang, var det jo et brydsomt Arbejde at komme i Forbindelse med Frk. Elise, særligt da han jo paa For-

haand kunde vide, at en saadan Forbindelse i høj Grad vilde vække Forældrenes Mishag.

Til gamle Bøgesøs Begravelse saa man bedst, hvor sitlfærdigt de havde levet i de mange Aar, og hvor faa de havde sluttet sig til; thi Følget var meget lille.

Paa en Maade gjorde det Axel ondt; men han glemte det altsammen over to i Følget, som i hans Øjne fyldte mere end mange hundrede andre.

Den ene var Menighedssamfundets Formand, Laur Laursen, den anden var Agnes Skov.

Axel havde intet hørt om alt, hvad der var foregaaet hjemme i den Tid, han havde været borte. Vidste intet om Stefans Besøg eller om, hvad der var foregaaet i Missionshuset.

Han vilde ikke nægte, han var rejst hjemmefra noget under Trykket af en kommende Oposition imod ham og i Følelsen af, at, rejste han nu en Tid bort, vilde Bølgerne nok lægge sig. Men han havde, som sagt, intet hørt, og først Pastor Skovs Død, dernæst hans egen Fa'rs Død, havde optaget ham saa meget, at det derhjemme var traadt i Baggrunden.

Derfor virkede Laur Laursens Nærværelse ved Begravelsen med dobbelt Vægt. Det var først, da han stod bag ved Faderens Kiste i Kapellet ude paa Kirkegaarden, at han fik Øje paa denne Mand; men det gjorde

næsten, at han ikke kunde holde sine Tanker samlede om den kære gamle saa meget, som han gerne vilde; thi sta-digt stod Spørgsmaalet bagved, hvad betyder denne Mands Nærværelse her? Kom han for at opsige ham Huldskab og Troskab, eller kom han for at byde ham Haan-den til Forlig og godt Samarbejde i Fremtiden? Men saa fik han pludseligt Øje paa en mægtig Krans med hvide Baand og derpaa stod „fra Samfundet i Holder Sogn“, og en Strøm af Glæde bævede som en varm Bølge gennem hans Hjerte, samtidigt med, at Sorgen over den kære gamle, der var gaaet bort, var Understrømmen i det, han sagde.

Agnes, syntes han, næppe var til at kende; der var kommen en underlig Ro og Tryghed over hende, efter at denne Forlovelse var hævet, og dette i Forbindelse med Sorgen over og Tabet af sin Fader faldt saa godt i Traad, at Mennesker, der havde kendt hende før, maatte lægge Mærke til det. Axel syntes ellers, det var farligt at vove sig til den By, hvor hendes tidlige Kæreste boede; men det brød Agnes sig ikke om; hun havde i sin Svigerinde Esther og dennes Søstre og Moder fundet Mennesker, hun holdt af og længtes efter at besøge og benyttede saa med det samme Lejligheden til at over-være gamle Bøgesøs Begravelse.

Om Aftenen samledes alle i Fru Lysgaards lille

Hjem. Agnete fik fri fra Hospitalet i Anledning af Agnes' Komme, og Axel og hans Moder befandt sig saa vel i denne Kreds, som var det deres nærmeste Slægtninge.

Ingen forstod rigtigt Axel; han saa saa ualmindeligt glad og frimodig ud, dog kun som noget, der glimtede igennem den virkelige Bedrøvelse over Faderens Død.

Men Axel havde ogsaa haft en lang Samtale med Laur Laursen, inden denne rejste med Aftentoget.

Laur Laursen kunde tale paa hele Samfundets Vegne, det var han ligefrem bemyndiget til, og hvad han havde at sige, kunde kun i fuld Maal glæde Axel.

„Jeg personlig,“ sagde Laur Laursen, „har aldrig tvivlet om Deres selvfornægtende og ærlige Vilje til at vise os den rette Vej — bort fra os selv og vort eget; men mange, det ved De ogsaa godt selv, Pastor Bøgesø, misforstod eller var ikke udviklede nok til at forstaa, hvad De vilde os, og dette, at De slet ikke kælede lidt for den gamle Adam, men altid talte ham haardt til, det var vi jo slet ikke vante til. Tværtimod. De saa, hvad der var i Vejen med de fleste af os i Samfundet; vi var selvsyge, jeg indrømmer, vi kunde ikke selv se det; men De, der kom som den fremmede, De kunde se det, og De var mandig og stærk nok til at tage Kampen op mod denne væmmelige Sygdom. Jeg ved ikke,

hvorledes det var gaaet, dersom De ikke var rejst; men det var sikkert nok det allerbedste. Jeg har mange Gange sukket til Herren om at føre noget godt ud af det hele, for jeg saa godt, at det, De vilde, var det rette; men jeg var ikke altid sikker paa, at Vejen, De gik, var den rette — og dog, naar jeg tænkte og tænkte, hvilken anden var bedre, maatte jeg give fortapt. Men Helligtrekongeraften blev jeg bange. Ak, jeg følte bag-efter, at jeg rejste mig kun for at dække og skærme den gamle Adam; ham maatte ingen Overlast ske. Jeg syntes, jeg burde dække dem allesammen for, hvad der nu kom; men De saa mig ikke —“

„Jo, jeg gjorde,“ havde Axel sagt; „men jeg kunde ikke tage Hensyn til det.“

„Nej, det var godt; men De aner ikke, hvilken Vredesstorm De den Aften rejste imod Dem selv.“

„Nej,“ havde Axel sagt, „hvor sterk den var, tænkte jeg mig maaske næppe; men jeg kunde jo sige mig selv, at den gamle Adam ikke stiltiende finder sig i saadant et Angreb.“

„Men nu har Herren budet Stormen at lægge sig. Vi har lært noget gennem dette, og jeg tror, at nu vil De og vi forstaa hinanden anderledes let end før,“ og Laur Laursens Ansigt havde straalet af Glæde.

„Da jeg saa saa, at Deres gamle Fader var død,

kunde jeg ikke andet end rejse hernald og midt i Deres Sorg fortælle Dem det, jeg nok vidste, vilde glæde ogsaa Dem.“

Den Stund, disse to Mænd sad overfor hinanden, kunde vel nok siges at have været en af de lykkeligste Timer i Axel Bøgesøs Liv, og derfor var det ikke saa underligt, at de andre, da de om Aftenen var samlet hos Fru Lysgaard, forbavsedes over, hvad de saa.

Men midt i Glæden hørte han sin Faders Ord: „Heren vil beströ din Vej med Torne,“ og han blev ganske stille, og han og Agnes fandt — ganske naturligt, syntes de, — hinanden, og, da de kom til at tale om gamle Dage i det gamle Hjem, kunde de ikke blive trætte af at drage saa et, saa et andet Minde frem om ham, der havde været saa meget for dem begge; navnligt Agnes kunde ikke blive træt af at frembære, hvor meget hun nu først forstod af det, Faderen havde sagt.

Pludselig spørger Agnes: „Aa, Pastor Bøgesø, De ved vist saa god Besked ogsaa om det; er der ingen Steder noget Legat for ugifte Præstedøtre?“

„Ikke saa vidt mig bekendt,“ svarede Axel.

„Jo,“ svarede Sygeplejersken, „der er et paa 50 Kr. om Aaret; men det bestyres af vor Borgmester her. Elise har søgt det én Gang, jeg ogsaa én Gang; men vi

er jo det rene Luft for en saadan Mand. Og der er selv-følgeligt ugifte Præstedøtre nok, der maaske er mere værdige end vi, det kan man jo aldrig vide, eftersom man aldrig faar Ansøgningerne at se. Her er vi alene fire — naa ja, Esther er forlovet; men hvornaar bliver I gifte?“

I det samme ringer det, og Stefan kommer med en vældig Krans paa Armen.

„Ja, kære Axel, jeg kunde ikke komme til Begravelsen — det var umuligt; men i Morgen lægger vi denne Krans paa din Faders Grav.“ Han tog kærligt, men kraftigt Axel om Halsen og havde nær knust ham.

Der blev stor Glæde over Stefans Komme, navnligt for Esther og Agnes; men større blev den, da han ved Bordet fortalte om sit Avancement, saa at han nu kunde gifte sig.

Damerne fik noget at tale om. De unge Piger med Esther i Spidsen drøftede Brudeudstyr; det skulde være saa godt, som de smaa Midler tillod det, og Stefan fortalte Axel om sit improviserede Besøg i Holder Sogn, saa det blev silde, førend man skiltes.

## XX

Fru Bøgesø havde faaet Forretningen godt afstaaet, Huset solgt og var nu indstalleret i sin Søns Præstegaard, hvor hun tog Ledelsen og førte Sceptret med en lykkelig Haand.

Præstegaarden blev igen et Samlingssted for dem, der hørte sammen hernede, og Mødtagelsen, Pastor Bøgesø havde faaet af sin Menighed, var et storslaet Bevis paa, at hans Arbejde ikke havde været forgæves. Men alt dette ydre var dog for intet at regne mod dette, at han mange Steder mærkede en Stræben henimod at forsage paa Punkter, hvor Selvsygen og Velværet havde bredt sig lovligt stærkt, og dette, „ikke os selv“ i første Række, havde gjort mange af de troende til helt andreledes nøjsomme og kærlige Mennesker med en ærlig Vilje til at kæmpe imod den gamle Adams anmassende og storskrydende Væsen. Men midt i Glæden spurgte han sig selv: har jeg lagt en Byrde paa dem, og føler de denne Kamp mod Selvsygen som et Tryk? Men

Laur Laursen, for hvem han engang kom til at bringe denne Tanke frem, svarede: „Nej, saa langt fra som et Tryk; tværtimod kan jeg sige, det er fuldstændigt frivilligt og derfor saa lykkeligt. Og, at det var Sandhed, kunde alle mærke.

Den døde, klamme Haand, som havde ligget over saa meget af Menighedsarbejdet og hæmmet dets Ytringer, var borte. Missionsarbejdet fik Kræfter, man ikke før havde kendt, og Laur Laursen sagde mange Gange til sig selv og Samfundet: „Da jeg blev ydmyget, blev jeg stærk.“

Ingen følte maaske Forandringen stærkere end deres forrige Præst, Pastor Wittner.

Han havde under Pastor Bøgesøs Bortrejse engang holdt Gudstjeneste i sine tidlige Kirker.

Hans bekendte Veltalenhed og Evne til at røre, prelede af nu, og han følte det selv og kunde ikke forstaa, hvad der var i Vejen med disse Mennesker, og disse følte det og kunde nu ikke forstaa, at de havde ladet sig blænde af disse ydre Midler, som de næsten nu henregnede hans Forkyndelsesmaade til.

Alle var enige om, at det kunde de ikke nøjes med, idet de indrømmede, at de havde hidtil kun ladet sig nøje med Mækemad, og, da de pludseligt skulde til at have den faste Føde, kneb det voldsomt i Begyndelsen;

men nu de havde lært den gode, sunde Kost at kende, nu kunde de ikke vende tilbage til Mælkemaden igen.

Dette Besøg blev derfor en stor Skuffelse for deres tidligere Præst, og han forstod ikke det, her var sket.

Da næste Helligtrekongersdag oprandt, laa der paa Alteret mer end 10 Gange saa meget som sidst, og med Tak til Gud sendte Pastor Bøgesø for første Gang „et Offer“ fra Volder og Holder Menigheder til det danske Missionsselskab.

Kun godt halvandet Aar fik Pastor Bøgesø Lov til at beholde sin Moder. Det barske og til Tider ublide Klima kunde hun i Længden ikke taale. Hun drog til sin gamle By, og hun og Fru Lysgaard boede saa sammen en Tid, indtil de begge med ganske korte Mellemrum lukkede deres Øjne.

Den Dag, hans Moder rejste fra ham, mindedes Pastor Bøgesø atter om sin gamle Faders Ord: „Herren vil beströ din Vej med Torne;“ men han bøjede sit Hoved og sagde: „Din Vilje ske.“

Da Moderen var død, gav han Stefan og Esther alt, hvad der havde hørt til hans gamle Hjem, og Deres Bryllup blev fejret i al Stilhed.

Efter Fru Bøgesøs Død opklaredes det, at Bøgesø

havde samlet sig en ikke ringe Kapital. Axel var eneste Arving, og Renterne af denne Kapital og lidt til brugte han udelukkende til Støtte for de tre uforsørgede.

Til sig selv og sine egne Fornødenheder brugte han det mindst mulige, og han gik altid selv foran, naar det gjaldt at være med til en Indsamling eller Ofring til en eller anden af Guds Riges Sager.

Menigheden, baade de troende og ikke-troende, saa alle op til ham og bøjede sig for ham. Han levede ikke sig selv til Behag og tog aldrig sig selv først.

Hans Forkyndelse blev mere og mere den faste Føde, som baade for ham selv og for Menigheden gav de Kræfter Næring, som var nødvendige for, at Livet i ham kunde vokse en sand og en sund Vækst.

Ikke en, men mange Gange lød det snart fra en, snart fra en anden med bange Anelse: ham beholder vi ikke længe.

Men to Aar endnu fik han Lov til at virke; da forkølede han sig ved en stor Stranding en Novembernat saaledes, at et langt Sygeleje blev nødvendigt.

Det varede ikke længe, før han var klar over, at det gik mod Døden. Han oprettede et Testamente og delte sin Formue mellem de tre ugifte Præstedøtre, foruden at han betænkte dansk Missionsselskab og mange andre med gode Gaver.

Da Herredsfogeden kørte ud af Gaarden, kom en anden Vogn ind.

Det var Stefan og Agnes.

De var ham begge saa kære, at deres Komme i høj Grad glædede ham og gjorde Afskeden med alt hernede saa mild og skøn.

Stefan var helt ude af sig selv; men Axel tog roligt hans Haand og sagde:

„Alt det, du siger, at jeg har reddet dig, og at uden mig ved du ikke, hvad du var blevet til, alt dette, lad det ogsaa være sandt — det er dog ikke af mig selv; kom dog til at se, at det var Gud selv, der førte mig hen til jeres Hus, naturligvis fordi han saa, at du trængte til en god Ven; men nu tager han Vennen bort fra dig, fordi nu vil Gud selv være din Ven, og han er meget bedre og meget stærkere end jeg.“

Han tog Afsked med de fleste af Menighedssamfundet, og det var noget, som betød noget baade for ham og for dem.

Agnes sad ved hans Seng, og samtidigt med, at Klokkerne ringede, sang alle hans Yndlingssalme „Til

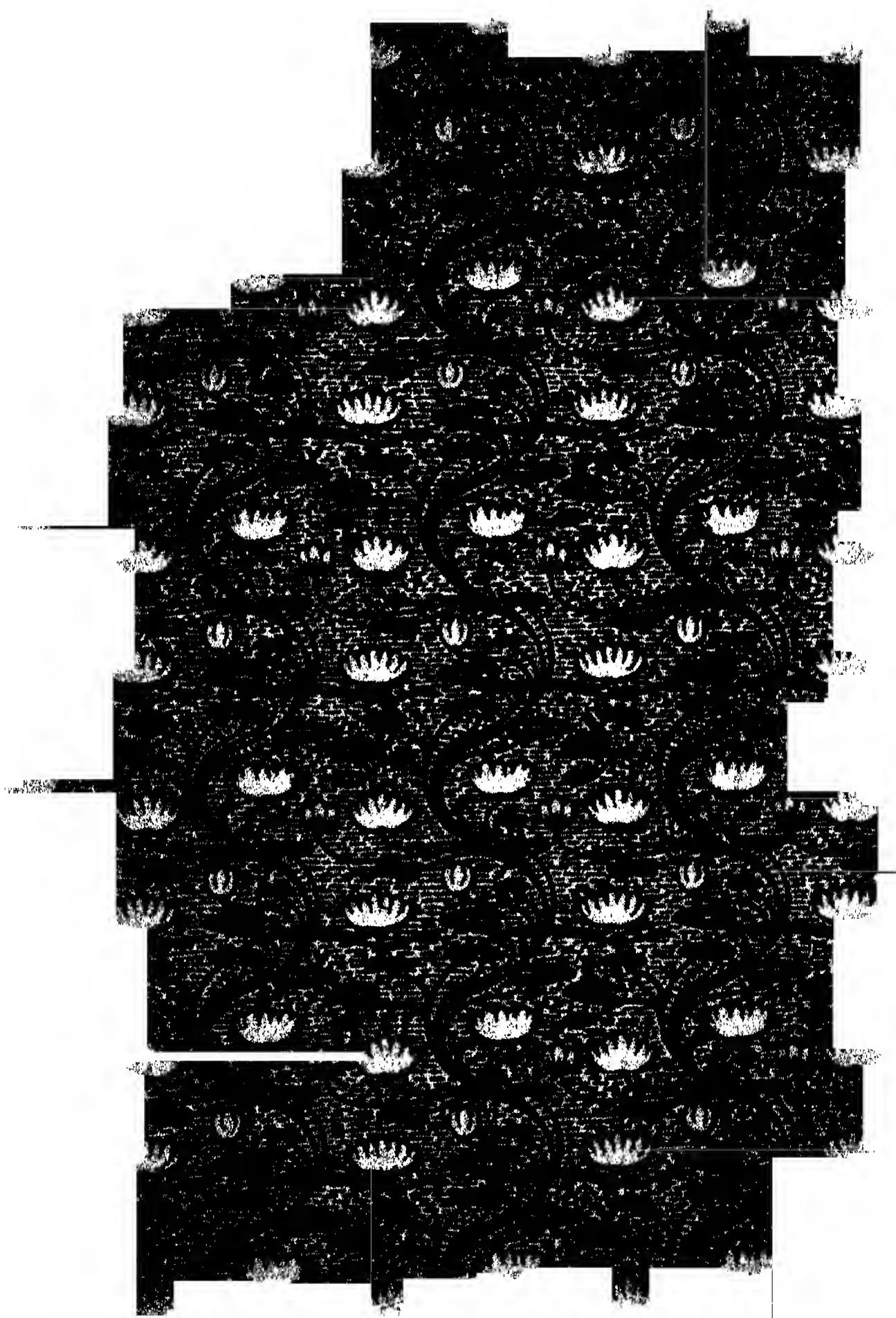
Himlene rækker din Miskundhed, Gud," og uden at nogen egentligt mærkede det, sov han stille hen.

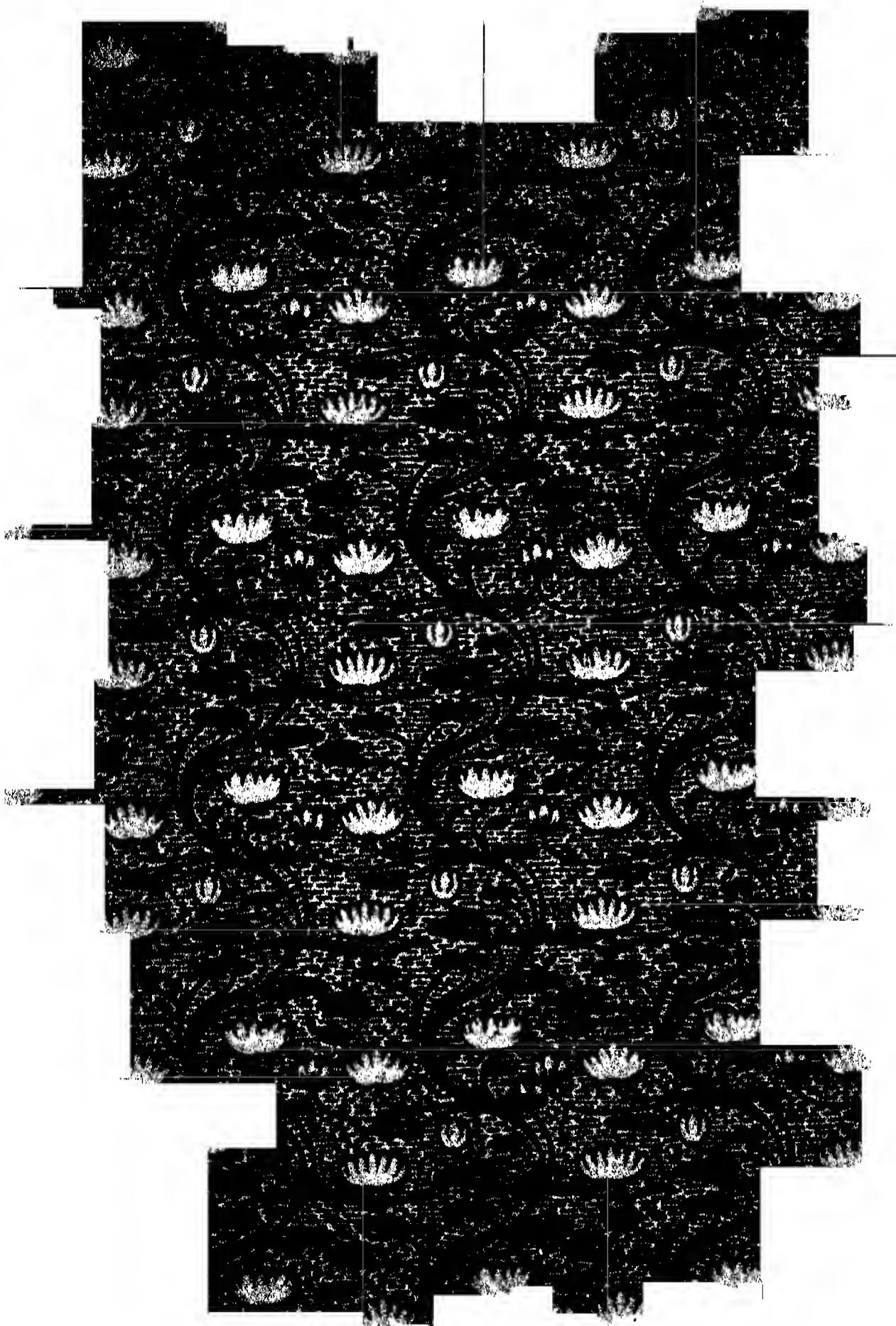
Alt, hvad der blev sagt ved hans Grav, samlede sig om det Ord, Menighedssamfundet satte paa hans Ligsten:

„Han levede ikke sig selv til Behag.“









5293

